

dr Zorica Mršević

Nasilje i mi – domaće nasilje u Republici Srpskoj

Beograd 2014

Dr Zorica Mršević
Nasilje i mi – domaće nasilje u Republici Srpskoj

Završna studija jednogodišnjeg projekta koji su realizovale asocijacije Ženski centar Trebinje i
Lara Bijeljina: „Pravna regulativa tretmana žrtava domaće nasilja u Republici Srpskoj“
Legal Regulation in the Republic of Srpska that treats victims of domestic violence

U realizaciji ove studije učestvovala su i članice Ženskog centra Trebinje i Lara Bijeljina:
Ljiljana Čičković
Radmila Žigić
Lana Jajčević
Nurka Babović
Edita Ostojić

Projekat je bio podržan od strane Open Fund Society, Budapest

Ovaj tekst je nastao takođe i kao deo projekta na kome je autorka angažovana:
Društvene transformacije u procesu evropskih integracija - multidisciplinarni pristup,
koji je finansiran od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije
u periodu 2011-4, br. III 47010.

Saradnik na projektu:
Bojan Perović

Izdavač:
Institut društvenih nauka
Beograd, Kraljice Natalije 45
Telefon: +381 11 361 60 02
Faks: +381 11 361 40 67

Za izdavača:
dr Mirjana Rašević

Recenzentkinje:
Prof. dr Marijana Pajvančić
Prof. dr Nevena Petrušić
Prof. dr Mirjana Rašević

Priprema i štampa
Newspress Smederevo
e-mail : info@newpress.co.rs

Tiraž: 200

ISBN 978-86-7093-156-5

SADRŽAJ

Zorica Mršević	
Uvod	7
O projektu	11
Radmila Žigić	
Zorica Mršević	
Ljiljana Čičković	
NASILJE U PORODICI – OBIM I KARAKTER POSMATRANE POJAVE U REPUBLICI SRPSKOJ	17
Rasprostranjenost i učestalost nasilja nad ženama	17
Faktori rizika	20
Analiza izveštavanja štampanih medija o domaćem nasilju	20
Izabrani najnoviji medijski predstavljani slučajevi po kriterijumu reprezentativnosti za pojedine oblike domaćeg nasilja u Republici Srpskoj	23
Slučajevi u 2013.g sa smrtnim ishodom	23
April	23
Avgust	24
Oktobar	25
Femicid praćen samoubistvom ženoubice	25
Novembar	25
Slučajevi porodičnog nasilja u Republici Srpskoj u 2013.g, fizičko nasilje, pokušaji ubistva	26
Januar	26
Juni	27
Novembar	28
Decembar	28
Slučajevi porodičnog nasilja, nad majkama od strane sinova u Republici Srpskoj u 2013.g, ubistva, i fizičko nasilje	29
Juni	29
Slučajevi porodičnog nasilja u Republici Srpskoj u 2014	30
Januar	32
Femicid sa samoubistvom ubice	30
Februar	31

Radmila Žigić

ANALIZA SUDSKE PRAKSE U KRIVIČNOM PROCESUIRANJU NASILJA U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI PRED SUDOVIMA U REPUBLICI SRPSKOJ 33

I Uvod	33
II Krivično-pravni okvir za sankcionisanje nasilja u porodici	34
III Analiza presuda	38
1. Osnovni podaci o počiniocima krivičnih djela i žrtvama/oštećenima	38
1.1. Počinioci nasilja/krivičnih djela	38
1.2. Žrtve	39
2. Dužina trajanja sudskog postupka	41
3. Činjenični opis i kvalifikacija djela	43
4. Nasilje učinjeno nad/pred djecom	47
5. Primjena procesnog prava	48
5.1. Pravni okvir Republike Srpske	48
5.2. Rezultati analize	50
5.2.1. Sporazum o priznanju krivice i skraćeni postupak	50
5.2.2. Učešće žrtava, materijalni dokazi i svjedoci	51
6. Sankcije	54
6.1. Obrazloženja sankcija	56
6.2. Obeštećenje žrtve	57
IV Zaključna razmatranja	58
V Preporuke	59
Izvori i literatura	60

Lana Jajčević

ANALIZA ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI 63

O Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici	63
Zaštitne mjere u Republici Srpskoj	66
Podzakonski akti za sprovođenje zaštitnih mjera	68
Zaštitne mjere koje su u nadležnosti Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS-a	70
Novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici	71
Novodoneti podzakonski akti	72

Zorica Mršević

FUNKCIONISANJE NEKIH INSTITUTA 75

1. Sigurne kuće	75
2. Domaće nasilje između prekršajnog i krivičnogpravnog sankcionisanja	78
3. Zaštitna mjera obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice	81
4. Savet za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici	82
5. Besplatna pravna pomoć	82

Zorica Mršević

**INTERVJUI U SUDOVIMA, JAVNIM TUŽILAŠTVIMA, POLICIJI,
CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD VOĐENI TOKOM 2013.G. 85**

Shvatanja sudija o nasilju 86
Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o nasilju. 88
Shvatanja lica ispitanih u policiji o nasilju 90
Shvatanja lica ispitanih u centrima a socijalni rad o nasilju 91

Shvatanja sudija o zakonima. 94
Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o zakonima 98
Shvatanja lica ispitanih u policiji o zakonima 99
Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o zakonima 101

Shvatanja sudija o zaštinim merama. 105
Lica ispitana u javnim tužilaštvima o zaštinim merama 106
Lica ispitana u policiji o zaštinim merama 107
Lica ispitana u centrima za socijalni rad o zaštinim merama 108

Shvatanja sudija o proceduralnim pitanjima. 109
Lica ispitana u javnim tužilaštvima o proceduralnim pitanjima. 111
Lica ispitana u policiji o procedurama 112
Lica ispitana u centrima za socijalni rad o procedurama 117

Shvatanja sudija o institucijama 118
Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o institucijama 120
Shvatanja lica ispitanih u policiji o institucijama 121
Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o institucijama 121

Shvatanja sudija o nevladinim organizacijama. 125
Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o nevladinim organizacijama 126
Shvatanja lica ispitanih u policiji o nevladinim organizacijama. 126
Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o nevladinim organizacijama. 127

Shvatanja sudija o edukaciji na temu domaćeg nasilja. 128
Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o edukacijama 129
Shvatanja lica ispitanih u policiji o edukaciji na temu porodičnog nasilja. 129
Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o edukacijama na temu
domaćeg nasilja. 129

Zaključci intervjuja 130
1. Prevencija 130
2. Krivično gonjenje i kažnjavanje učinilaca 131
3. Zaštita žrtava. 131
4. Integrisane politike (koordinisan, multisektorski pristup problemu) 133

Nurka Babović

Edita Ostojić

ISTRAŽIVANJE FENOMENA NASILJA U PORODICI 135

Uvod 135

Konfuzija oko kriterija o nasilju kod žrtve nasilja 135

Odrastanje u porodici u kojoj se događalo nasilje 136

Rodno specifični odgoj 137

Sistem mehanizama psihološkog nasilja kome počinitelj izlaže žrtvu 138

Reakcije neposrednog okruženja 138

Neadekvatne i neprofesionalne reakcije pomagača u institucijama sistema 139

Zaključak 144

Zorica Mršević

Ljiljana Čičković

**PREPORUKE PROJEKTA „PРАВNA REGULATIVA TRETMA
ŽRTAVA DOMAĆEG NASILJA U REPUBLICI SRPSKOJ“ 147**

Conclusions (in English) 153

ANEKSI

ANEKS 1

ISKUSTVA – PRIČE ŽENA KOJE SU PREŽIVELE NASILJE 161

ANEKS 2

Reference 192

UVOD¹

Život bez nasilja je osnovno ljudsko pravo, koje podrazumeva zaštitu svakog ljudskog bića od nasilja. Ono kao da ne važi za žene, zbog još uvek postojeće faktičke patrijarhatne², arhaične društvene organizacije³, dakle za više od polovine svetske populacije⁴. Naime, svakoga dana žene celoga sveta su tučene, seksualno zlostavljane i zloupotrebijavane, silovane, eksploatisane, prisiljavane na trudnoću i porođaj, prodavane i preprodavane, naterivane u zavisnost od droga i alkohola, prisiljavane na prostituciju sve do smrti, izlagane beskrajnoj psihološkoj torturi kod svojih kuća, na radnim mestima, praktično svuda gde se nalaze. Žrtve nasilja nisu samo one neposredne, njihove žrtve su sve žene koje se na taj način, zbog nespremnosti društva da ih adekvatno zaštiti, drže u potčinjenosti, strahu, neizvesnosti⁵. Sva društva Balkana karakteriše visok nivo i visoka tolerancija prema nasilju uz koje se javlja i stalno prisutna promocija nasilja u javnom prostoru (u medijima i masovnoj kulturi)⁶, i druge pojave, kao npr. neadekvatnost i neblagovremenost institucionalne reakcije na tu vrstu nasilja i podrške i zaštite žrtava, visoke stope femicida i sl.

Posledice nasilja nad ženama ogledaju se u narušavanju fizičkog integriteta do gubitka života i smatra se da ono predstavlja glavni uzrok smrti i povreda žena starih između 15 i 44 godine. Smatra se da je nasilje nad ženama češći uzrok smrti, nego saobraćajne nesreće, maligne bolesti i malarija. Povrh toga, psihičke i socijalne posledice su podjednako štetne kao i društvena osuda žena koje su pretrpele seksualno i domaće nasilje, što sve stavlja žene sveta u neverovatno ranjivu poziciju i ugrožava dobrobit porodica, uništava zajednice i koči ekonomski razvitak naroda. Ujedinjene nacije izveštavaju da je najmanje jednom u svom životu najmanje svaka treća žena širom sveta pretučena, silovana, ili na neki drugi način zlostavljana.⁷

1 Mršević Z., (2014), *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, str. 55

2 Termin patrijarhatni podrazumeva princip arhaične organizacije društva u kojoj su fiksirane nejednakost i oštra pravila odnosa među polovima/rodovima.

3 Radulović, L. (2009) *Pol/rod i religija, Konstrukcija roda u narodnoj religiji Srba*, Beograd, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet. str 104.

4 Carmen Vives-Cases, Gaby Ortiz-Barreda, Diana Gil-Gonzalez, u: *Mapping violence against women laws in the world: an overview of state commitments*, Public Health Research Group, University of Alicante, Alicante, Spain; CIBER Epidemiología y Salud Publica (CIBERESP), Spain; Observatory of Public Policies and Health, Spain

<http://jech.bmj.com/content/64/6/474.extract>

Pristupljeno 29 oktobra 2010

5 Mršević Z., *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd 2014.

6 Mršević Z., *Kvalitativna analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama u Srbiji*. Beograd, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. 2013

7 World Pulse's online community and newswire where grassroots women leaders and supporters of women's initiatives from over 150 countries.

Žensko trpljenje nasilja je duboko uvreženo u običajima formiranom, očekivanom ponašanju žena. Svako društvo i kultura raspolaže kulturno normativnim standardima šta znači biti muškarac ili žena u datoj kulturi i s mehanizmima “učenja” i interiorizacije ovih standarda. Proces učenja polnih uloga pretpostavlja usvajanje proizvođenja ličnosti, u skladu sa postojećim normama, a sama ličnost se tretira kao pasivna, koja prima obrasce kulture, koja ih ne stvara⁸. Odgovor na pitanje zašto žene pristaju na društvene odnose koje ih deprivileguju, pa ne retko stavljaju u ulogu pasivne žrtve nasilja, je u činjenici da društveni konstrukt polova ženi pruža istovremeno izgled zadobijanja širokog dijapazona visoko cenjenih vrednosti, npr. materinstvo, seksualna privlačnost, epitet „prave žene“, „istinske ženstvenosti“ i sl. Dalje, u interesu žene, koja se inače socijalizuje za određene rodne uloge, je da se veže za najvažnije muškarce u njenom životu (oca, supruga, sina), jer samo preko njih može da učestvuje u društvenoj raspodeli moći i bogatstva.

U tom kontekstu treba sagledati takođe i „pristajanje“ na porodično nasilje i žensko nesuprotstavljanje istom⁹. Žena koja se buní, ne prihvata i odbacuje i tu, ženama namenjenu ulogu, suočava se sa osudom sredine, pa i svojih najbližih. A ako i kada muškarci i žene rade ono što se po stereotipima ne uklapa u njihove uloge, susreću se sa sumnjom društva u njihovu socijalnu kompetentnost kao muškaraca i žena. Narušavanju stereotipne rodne predstave preti se izopštavanjem. Individua je tako proizvod procesa porodične, religijske, školske, i dr. politika socijalizacije¹⁰.

Ipak, treba primetiti da ljudi nisu roboti koji igraju po pravilima, zatvoreni u statičku strukturu, već su takođe i strateški igrači, koji su u stanju da rade kreativno unutar granica socijalnih struktura¹¹. Zbog toga i jeste već decenijama u toku proces sociokulturnih promena statusa i uloga polova, transformacije obrazaca maskulnosti i femininosti, promene rodne i seksualne kulture ka egalitarnom nenasilnom, nediskriminativnom modelu. Neki elementi tradicionalnih obrazaca muškosti i dalje opstaju, jedan od njih je sigurno i „prihvatljivost“ porodičnog nasilja kao „privilegije“ muškarca uz paralelnu „dužnost“ žene da ga trpi. Takvi relikti dolaze u koliziju s realnim, aktuelnim promenama u društvu, s promenama u ženskim i muškim ulogama¹², ali i sve jasnije izraženim stavovima međunarodnih dokumenata, tela kao i relevantnih međunarodnih sudskih instanci, kao što i nedavne presuda Evropskog suda za ljudska prava donetih povodom porodičnog nasilja jasno dokumentuju.

Zbog toga je osnovno pravo žena da bude zaštićena od nasilja jer je nasilje ono što predstavlja najveći atak na njena ljudska prava, inače odavno priznata muškarcima. Posebni problem su zločini domaćeg nasilja pošto su često nevi-

8 Radulović, op. cit.88.

9 Radulović, op. cit. 90.

10 Radulović, op. cit. 97.

11 Spasić, I. (2004), *Sociologija svakodnevnog života*, Beograd, Zavod za udžbenike. str. 290.

12 Radulović, op. cit. 12.

dljivi, prekriveni univerzalnim razlogom koji institucije celog sveta koriste da ne intervenišu, a to je navodna nepovredivost privatnosti, kuće, porodice, doma, a u stvari neprikosновенosti položaja muškaraca u porodici¹³. Ono što se s omalovažavanjem naziva „kućnom prepirkom“, ostavlja međutim često trajne fizičke posledice, slomljene kosti, defomisano lice, trajne patnje, osećaj manje vrednosti i sramote, a ponekada ima za rezultat i smrtni ishod u vidu ženoubistva, femicida¹⁴. Femicid se nalazi u sistemu kontinuiranog muškog nasilja u koji se ubraja seksualno, partnersko i porodično nasilje, serijsko i masovno nasilje tokom rata, i mnogi drugi oblici muškog nasilja prema ženama.

Aktuelna filozofska i sociološka razmišljanja sadrže zavodljivu misao da danas svako, i individualno i grupno, treba da od svog života napravi priču, praktično da smisli svoj sopstveni identitet. Izgradnja identiteta, kako ga Gofman¹⁵ naziva, insceniranje „sebe“, u tom istom smislu predstavlja jedan od krucijalnih načina funkcionisanja i individualnog predstavljanja.

Ovo, (kao i slična istraživanja), spadajući u taj domen ženskog artikulisanja ženske problematike, predstavlja to insceniranje sebe, koje se odnedavno naziva i ženskim političkim narativom. Ženski narativ ima za cilj da se uoče problemi sa kojima se susreću žene, viđeni ženskim očima, kao i oni pravi putevi i oni efikasniji načini koji omogućuju da se oni reše i time da snovi o boljem, nenasilnom, nediskriminativnom društvu, postanu realnost. Zato je danas možda više nego ikada neophodan tzv. „ženski (politički) narativ“ jer je jasno da ko nema svoj lik nosiće nimalo udobno tuđe, nametnuto naličje, u konkretnom slučaju zataškavanje i umanjivanje nasilja nad ženama. Sopstveni ženski narativ je i preduslov, ali i rezultat rodne ravnopravnosti, koji se ogleda u obliku specifičnog intelektualnog vlasništva nad sopstvenim društvenim i političkim položajem žena, ženskim ulogama i mestima u procesima društvenog razvoja, ženskim ciljevima, metodama i rezultatima, kao okvirima postojanja i funkcionisanja žena i muškaraca.

Jedna od prvih postavki ženskog političkog narativa je, da nije biologija ono što potčinjava žene, nego se, kako navodi Elizabet Gros¹⁶ društvo organizuje tako da daje primarno značenje biologiji i biologiju uzima za argument, alibi, dokaz. Režim normalnosti poznaje u današnjim društvima kako smatra Džudit Batler¹⁷, dva ključna mehanizma subjektifikacije, rigidnu normativnost i fleksibilnu normalizaciju. Rigidna normativnost oslanja se na biologiju kao navodno neizbežnu i nepromenljivu sudbinu koja u društvenim okvirima ograničava i diskriminiše

13 Mršević Z., Analiza izveštavanja medija o nasilju nad ženama u 2012. godini, 90 – 102. Ed., Macanović S., *Godišnji Izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2012*. Autonomni Ženski centar, Beograd. 2013

14 Mršević Z., Ženoubistvo i samoubistvo ubice. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 51, 3:69:84. 2013

15 Gofman Erving, 2000, Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu, Geopetika, Beograd. str 16.

16 Gros Elizabet, 2005, *Promenljiva tela*, Centar za ženske studije, Beograd. str. 40

17 Batler Džudit, 2012, Psihički život moći, teorija pokoravanja, Centar za medije i komunikaciju. Boograd. str 89.

žene, odbacujući i sankcionišući kao „nenormalno“ sve što odstupa od stereotipne predstave o tome kako „prava“ žena „normalno“ treba da se ponaša, izgleda, radi, misli, želi, privređuje, govori. Takvo društvo rigidne normativnosti predstavlja, kako Burdije smatra, jednu vrstu totalne ustanove koja stalno socijalizuje polno određene razlike. Habitus se gradi prema osnovnoj razlici na muško/pravo/jako itd, žensko/krivo/nejako i sl. Taj habitus za potčinjavanje nije upisan u prirodu, već mora biti konstruisan pomoću dugog rada socijalizacije¹⁸ u kojem i nasilje nad ženama ima značajnu ulogu.

Institucije pomoću kojih su žene tradicionalno kontrolisane, kako navodi Edrijen Rič – patrijarhalno majčinstvo, ekonomska eksploatacija, nuklearna porodica, sveprisutnost muškog nasilja nad ženama – pojačavane su putem zakonodavstva, religijskih zapovesti, medijskih prezentacija pa i pokušajima cenzure¹⁹, odnosno pokušajima umanjivanja i obezvređivanja, do totalne negacije postojanje ma kojeg od pomenutih represivnih mehanizama.

Ali osim habitusa potčinjavanja i institucija patrijarhata koje socijalizuju žene kao građanke drugog reda, nad kojima se nasilje vrši još uvek bez prave sankcije i adekvatnog institucionalnog odgovora, mora se pomenuti da istovremeno savremeno društvo nudi visoko pozitivno vrednovanje preuzimanja samostalne odgovornosti za sopstveni život i njegovo usmerenje u skladu sa principom fleksibilnosti²⁰. Ako je priroda rodnog identiteta suštinski performativna što znači konstruisana, onda sva ograničenja repertoara (porodična, profesionalna, politička i sl) čini se, predstavljaju samo pritisak²¹, teret kojega je teško odbaciti, čak i onda i onima koje jasno uviđaju njegovu nepravednu, diskriminišuću prirodu i nužnost emancipacije.

Proces izgradnje ženskog političkog narativa je dakle, konitnuiran i rezultira u formiranju pozitivne, aktivno izgrađene slika o sebi koja doprinosi učvršćivanju samopoštovanja. Tek ta (samo)svesno samoizgrađena slika o sebi rezultira jasno artikulisanim i profilisanim ličnim i političkim identitetima i stavovima. Oni se pak, neprestano izgrađuju i ostvaruju kroz procese među kojima Halpern²² posebno izdvaja kao neizbežne proces saznavanja (npr. dobrih praksi, ali i efikasnih načina demaskiranja, raskrinkavanja loših, diskriminatornih), proces divljenja (npr. inspirativnim likovima i dostignućima), ali i neprekinute procese učenja i usvajanja efikasnih modela (na primer, posebno onih koji predstavljaју efikasne institucionalne reakcije na nasilje nad ženama).

18 Burdije Pjer, 2001, *Vladavina muškarca*, Univerzitet Crne Gore, Podgorica. str. 12.

19 Rich Adriene, 2002, *Prisilna herteroseksualnost i lezbejska egzistencija*, Kontra, Zagreb. str. 23.

20 Kalender Ute, 2013, *Queer u Nemačkoj*, 187 – 206. *Queer u Europi, suvremene studije*, Ed, Downing Lisa & Gillett Robert. Udruženje Zagreb Pride, Zagreb.

21 Butler Džudit, 2012, *Psihički život moći, teorija pokoravanja*, Centar za medije i komunikaciju. Beograd. 151

Butler Džudit, op.cit.

22 Halpern Katrin, 2009, *Identitet (i), pojedinac, grupa, društvo*, Clio, Beograd, str.6

Na ženskom analitičkom narativu zasniva se i sledeći korak izgradnje narativnog zahteva da nadležni državni organi preispitaju odgovornost i preduzmu odgovarajuće sankcije prema zaposlenim u institucijama koji nisu reagovali na odgovarajući način na prijavu muškog nasilja nad ženama, imajući u vidu da su ponekad upravo njihovi propusti u radu doveli do ubistva žena²³. S obzirom na to da se trend ubistava žena od strane njihovih partnera ili članova porodice nastavlja, potrebno je preduzimanje sistemskih mera kako bi se otkrili i prevenirali rizici i posledice. Mere minimalno uključuju obavezu nadležnih državnih organa da po službenoj dužnosti proveravaju bezbednosne rizike i izrađuju bezbednosni plan za žene, kao i uvođenje hitnih mera zaštite. Republika Srpska (baš kao i Bosna i Hercegovina, ali i Republika Srbija²⁴), preuzela obavezu da s dužnom pažnjom spreči, istraži, kazni i obezbedi nadoknadu za dela nasilja obuhvaćena Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja prema ženama i nasilja u porodici²⁵. Ova se odredba odnosi na sve nadležne državne organe, zvaničnike, službenike, ustanove i druge aktere. Narativ ovog istraživanja nudi argumente za postojanja niza pravno institucionalnih nerešenih problema muškog nasilja nad ženama, kao i preporuke puteva i načina čijom primenom može da se prekine dugotrajnost te situacije.

O projektu

Zakonska regulativa Republike Srpske koja tretira žrtve porodičnog nasilja

Projekat „Zakonska regulativa Republike Srpske koji tretira žrtve porodičnog nasilja“ se realizovao u saradnji sa nevladinom organizacijom „Lara“ iz Bijeljine.

Glavni cilj ovog projekta je adekvatnija primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u RS i Porodičnog nasilja RS.

U trenutnom socijalnom, političkom i kulturnom kontekstu u Bosni i Hercegovini, negativne posledice siromaštva i tranzicije najviše osjećaju žene. Posebno su ugrožene žene srednje životne dobi i niskih stručnih kvalifikacija jer upravo one, prve ostaju bez posla nakon privatizacije preduzeća. U toj starosnoj dobi, male su im šanse da pronadju novo uposlenje tim više što je u BH visoka stopa nezaposlenosti. S druge strane siromaštvo u porodici najviše pogađa žene jer osim prisutnog siromaštva trpe i frustracije svojih muževa zbog nezaposlenosti i niskog životnog standarda, koji svoju nemoć i nezadovoljstvo kompenzuju iskalkujući se uglavnom na vlastitim ženama tj. u okviru svojih porodica.

Oduvjek je u tradicionalno- patrijarhalnoj sredini kao što je BiH učešće žena u politici bilo malo. Prije izbora, na izbornim listama političkih stranaka one su zastupljene uglavnom u minimalnom, zakonom propisanom procentu od 30%, ali nakon izbora taj broj drastično bude smanjen, odnosno mali je broj žena koje

23 Beograd, 19. 12. 2014. - Mreže Žene protiv nasilja

24 Sl. glasnik RS – Međunarodni ugovori, br. 12/2013

25 Mart 2011.

budu izabrane u zakonodavnu i izvršnu vlast. Dovoljno je reći da je u BiH, do sada, rijedak slučaj da je žena liderica neke političke partije i sl. Taj omjer je veoma važan u BiH jer sve promjene se dešavaju isključivo političkim putem. Dodatni problem predstavljaju same žene političarke koje su često samo prividno predstavnice žena, a stvarno predstavljaju samo broj koji ispunjava zakonom predviđenu minimalnu kvotu i ne zastupaju interese žena. Sva imovina se uglavnom vodi na muškarcima (očevima, muževima, sinovima i braći) tako da žene nemaju jednak pristup izvorima finansiranja jer npr. sve ozbiljnije kreditne linije zahtjevaju vlasništvo aplikanta nad odgovarajućom nepokretnom imovinom.

U kulturnom kontekstu naše sredine, žena se uvijek prikazuje kao majka, do-maćica, sestra ili ljubavnica. Ako bi se radila analiza školskih udžbenika i literature od fotografija do tekstova, naišli bi samo na gore navedene uloge žena a nikako na uspješnu, poslovnu ženu ili intelektualku. Tako da se od malih nogu pripremaju buduće žene za uloge koje su im društveno nametnute očekujući od njih da ih prihvate. Sve mimo toga je rizično da će biti društveno neprihvatljivo odnosno izvrgnuto podsmjehu i cinizmu sredine u kojoj živimo.

Većina građana nije upoznata sa definicijom ili sa obimom ljudskih prava, a diskriminacija na osnovu pola je široko rasprostranjena na svim nivoima i u svim segmentima društva u BiH. Ovo je posebno izraženo u malim i nerazvijenim opštinama. Kombinacija patrijarhalne tradicije, socijalnog i ekonomskog siromaštva, ratnih trauma i niskog obrazovanja predstavlja prepreku mnogim ženama i mladim djevojkama da uživaju čak i osnovna ljudska prava.

Bez obzira na pozetivne promjene u zakonodavstvu (Zakon o ravnopravnosti polova, Zakon o zaštiti od porodičnog nasilja, Porodični zakon, Krivični zakon i dr.) položaj žena na terenu je ostao gotovo nepromjenjen jer suštinske promjene u svijesti ljudi nema, odnosno ima je veoma malo, čak i kod samih žena. Kršenje ženskih ljudskih prava je prisutno pogotovo kod nasilja u porodici. I ako sada u Bosni i Hercegovini postoje zakoni koji na prvi pogled štite ženska i dječija ljudska prava, to je samo na prvi pogled jer suštinski to nije baš tako.

Bosna i Hercegovina je država čiji su građani zaštićeni najvišim nivoom standarda zaštite ljudskih prava. Ustav BiH i Ustavi oba entiteta sadrže članove u kojima se eksplicitno zabranjuje diskriminacija na osnovu pola. Na osnovu Ustava i međunarodnih standarda koji su direktno inkorporirani u Ustav doneseni su i Lex specialis-i, dakle posebni zakoni koji zabranjuju diskriminaciju po osnovu pola. Zakon o ravnopravnosti polova donesen je u maju 2003. godine, a njime se u XVIII poglavlju uređuje, promovise i štiti ravnopravnost polova i garantuju jednake mogućnosti za oba pola u javnoj i privatnoj sferi života. Posebno bih istakla Poglavlje XI (Zabrana nasilja), gdje se po prvi put u domaćoj zakonskoj legislativi zabranjuje svaki oblik nasilja po osnovu pola, a u Poglavlju XVII su za svaki oblik kršenja predviđene i kaznene odredbe koje se preduzimaju po službenoj dužnosti. Krivičnim zakonima oba entiteta uvedeni su članovi zakona koji nasilje u porodici tretiraju kao krivično djelo za koje se postupa po službenoj dužnosti. U oba entiteta takođe je donesen Zakon o zaštiti od nasilja u porodici i na osnovu ovih zakona i podzakonskih akata kojima je razrađen sistem provedbe zaštitnih mjera predviđenih ovim zakonima, a sve u cilju što bolje zaštite žrtava porodič-

nog nasilja. Takođe ne nivou države BiH i na nivou entiteta osnovane su Agencije za ravnopravnost polova i Gender centri kao mehanizmi zaštite i osiguranja ravnopravnosti polova. Donesen je i Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine (GAP) kojim su predviđene aktivnosti koje je potrebno preduzeti kako bi Bosna i Hercegovina ispunila jedan od brojnih uslova za ulazak u Evropsku uniju, odnosno kako bi ispunila svoje obaveze u oblasti poštovanja ljudskih prava.

Kada pogledamo zakonsku regulativu koja je u Bosni i Hercegovini i njenim entitetima na snazi, neupućene osobe bi bile ubijedene da je naša država postigla visok nivo poštovanja ljudskih prava i da su njeni građani potpuno zaštićeni od diskriminacije na osnovu pola.

Ipak, situacija nije ni blizu onakvoj kakvom se na prvi pogled čini. Duboko ukorijenjene patrijarhalne norme i dalje sprječavaju primjenu donesenih zakona, naročito u institucijama vlasti koje bi trebale te zakone primjenjivati.

Brojne nevladine organizacije koje se bave pitanjem zaštite ljudskih prava, sa posebnim akcentom na ženska ljudska prava, najviše ukazuju na probleme u primjeni zakona i na nepostojanje političke volje u društvu da se situacija promjeni.

Veoma često se stiče utisak da su brojni zakoni doneseni samo da budu „na broju“, a da institucije države koje su dužne da ga primjenjuju nisu nikad ni imale tu namjeru.

Nevladin sektor ukazuje na osnovu brojnih primera da je država donijela potrebne zakone samo da bi zadovoljila formu, odnosno da ne postoji stvarna volja svih učesnika u procesu zaštite žena žrtava porodičnog nasilja da te zakone sprovedu u djelo.

Isti slučaj je i sa drugim zakonima koji štite ravnopravnost polova, a posebno sa Zakonom o ravnopravnosti polova koji je donesen još 2003. godine. Još uvijek je mogućnost primjene njegovih pojedinih odredbi pod velikim znakom pitanja. Glavne posljedice ovih problema su:

- Zakoni koji se ne mogu primjeniti jer nemaju daljeg uporišta u lancu od zakonodavne do izvršne vlasti kao ni do institucija
- Zakoni koji u stvarnosti ne sakcionišu nasilnika zbog ostavljenih mogućnosti koje ne štite žrtvu (npr. Porodični zakon i ranije opisana mogućnost povratka roditeljstva kod silovanja)
- Preblage kazne za nasilnike kao dio sudske prakse
- Nepostojanje programa podrške za žrtve porodičnog nasilja
- Nepostojanje stvarne pravne zaštite i sigurnosti za žrtve porodičnog nasilja dovodi do najteže posljedice ovog stanja, a to je težak položaj žrtava porodičnog nasilja i nepostojanje suštinskih promjena u dijelu smanjenja i suzbijanja porodičnog nasilja na državnom nivou

Sve ovo stvara nesigurno okruženje za žrtve ali ujedno na jedan način i ohrabrenje nasilniku jer što god da uradi biće mu ”oprosteno”. Poznata je činjenica da i kad se izriče neka sankcija ona je po pravilu najblaža, uglavnom opomena ili pak novčana kazna, koja za nasilnike ne predstavlja prepreku da nastave sa nasilje. Opomene se izriču uobičajeno kada je prvi put izvršeno nasilje a ako je u pitanju nasilnik koji je u više navrata ponovio nasilje onda je to novčana kazna. U tom slučaju nasilnik će na uštrb porodice platiti kaznu ili pak platiti svoje

zadovoljstvo bez problema, umjesto da mu se izrekne mjera društveno korisnog rada ili zatvorska kazna jer su te kazne efikasne- zato što ih na svojoj koži osjeća nasilnik.

Crna hronika je sve više ispunjena tekstovima o brutalnim scenama nasilja u porodici. Ako tome dodamo i ekonomsku ovisnost od nasilnika, te su prinudene da ostaju u takvoj zajednici, jer žene žrtve porodičnog nasilja jako teško mogu da ostvare uposlenje po bilo kom osnovu (uposlenje ili samouposlenje), dolazimo do činjenice da se žrtve porodičnog nasilja i u 21. vijeku nalaze i dalje u teškom položaju. Jedan od glavnih uzroka loših zakona leži u prepisivanju od drugih zemalja a uz to se uopšte ne vodi računa o razlikama između tih država i naše od pravnog uređenja, stepena razvijenosti države, mentaliteta njenih građana, naslijeđu... već se pokušava "ugoditi" međunarodnim tijelima koji traže od BiH da ispunji puno poštovanje ljudskih prava uključujući i ženska i dječija ljudska prava. Drugi ključni uzrok je parcijalno rješenje koje samo po sebi nekada je dobro, a nekada je potpuno neprimjenljivo jer ako ono nije dio lanca onda je ne održivo, npr. kao što je bilo u Zakonu o zaštiti od porodice kada su uvedeni Alimentacioni fondovi kao vid naplate od nasilnika koji izbjegava plaćanje alimentacije, ali kod nas ne postoje ti alimentacioni fondovi te je naplata preko njih nemoguća! Dakle nedostaje strateški pristup u suzbijanju ove pojave multidisciplinarnim odnosom prema istoj.

Sledeći razlog leži u još uvijek duboko ukorjenjenim partrijahalnim stavovima o mjestu i ulozi žene i svaka promjena njenog položaja od porodice (u tom slučaju još uvijek je nasilje u porodici stvar pojedinca a na ženi je da očuva brak po svaku cijenu) do društva (najbolji primjer je Izborni zakon BiH, dakle minimalna zakonska kvota drugog pola koja se naravno odnosi na žene je 30% a on se koristi koristi kao maksimum i to na listama samo prije izbora a nikako nakon izbora) stvara veliki otpor i kod onih koji pišu i sprovode zakone u našoj državi jer ne treba zaboraviti da su i oni dio društvenog miljea ove države! Dakle sve ove promjene su dug proces a kada se tome doda i tranzicija i prateće siromaštvo, onda to svakako doprinosi haosu i usporavaju sve pozitivne procese.

Ovim projektom želimo ukazati i na loše efekte sudske prakse koja ublažava sankcije prema nasilnicima nasilnike kažnjava umjesto da štiti žrtve.

Osim ovog problema, žrtve porodičnog nasilja susreću se i sa problemima u vezi pravne pomoći i zastupanja pred sudom. Naime zbog loše materijalne situacije žrtve porodičnog nasilja su uskraćene za kvalitetnu pravnu pomoć jer nisu u mogućnosti da plate dobre advokate jer su njihove usluge skupe. Ono što im se nudi je besplatna pravna pomoć, u pojedinim opštinama u okviru opštinske administracije. Međutim, ta pravna služba je needukovana iz oblasti nasilja u porodici a često i nesenzibilisana. Tako da osim što nemaju besplatno zastupanje pred sudom, žrtve ne dobiju ni adekvatne savjete i informacije, uglavnom sve se svodi na paušalno napisanu tužbu za razvod braka i/ili počinjeno nasilje. Žrtve ostaju uskraćene za informacije o njihovim zakonskim pravima kao i mogućoj zaštiti, npr. nerijetko žrtve i ne znaju za mogućnost Privremene mjere dodjele starateljstva i u slučajevima kada nasilnik onemogućuje bilo kakvu komunikaciju između majke i djece, čak i kad je nasilan prema djeci jer niti pravna služba niti

službeni organi (Centri za socijalni rad, policija, tužilaštvo) nisu upoznali majku žrtvu sa ovom mogućnostima.

Projektni ciljevi

Glavni cilj ovog projekta je adekvatnija primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u RS i Porodičnog nasilja RS.

Adekvatnija primjena postojećih zakona je jedan od ključnih uslova za poboljšanje položaja žrtava porodičnog nasilja u RS. Da bi smo došli do nje, potrebno je prvo istražiti efekte postojeće sudske prakse, izvršiti duboku anлізу primjene Porodičnog zakona RS i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u RS, a zatim podići svijest kod glavnih aktera uključenih u implementaciju tih zakona. Na taj način omogućićemo bolju zaštitu žrtava, doprinjeti njihovom ohrabrenju da prijave nasilje i njihovoj sigurnosti što će doprijeti i poboljšanju kvaliteta njihovog života. Adekvatnijom primjenom zakona ujedno djelujemo preventivno na nasilnike što će u konačnici dovesti do smanjenja nasilja.

Podcilj 1. ovog projekta je vršenje sveobuhvatne analize primjene Porodičnog zakona RS i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u RS i izrada preporuka. Preporuke su bazirane na odbrani hipoteze da se ne primjenjuju u potpunosti postojeće zakonske mogućnosti zaštite žrtava porodičnog nasilja koje pružaju zakoni RS. Sveobuhvatni analitički osvrt u cilju bolje primjene zakonodavstva do sada niko nije radio na ovaj način, jer se bazira na istraživanju sekundarnih i primarnih podataka o primjeni zakona i o efektima postojeće sudske prakse.

Koliko je postojeća zakonska regulativa efikasna najbolje će svjedočiti istraživanje o njegovoj efektivnosti odnosno uticaju na žrtve i nasilnike. Svakako ovim istraživanjem obuhvatićemo i postojeću sudsku praksu kako bi argumentovali našu hipotezu da postojeća sudska praksa i zakonodavstvo ne teretiraju nasilje u porodici na adekvatan način odnosno da njihovi efekti ne djeluju niti preventivno na nasilnika niti adekvatno sankcionišu nasilje.

Ovim istraživanjem odgovorićemo na pitanja: „Da li je glavni problem loše primjene postojećeg zakonodavstva u nesenzibilisanom stavu samih aktera koji su uključeni u implementaciju ovih zakona? Zbog čega je važna primjena Privremene mjere za dodjelu starateljstva? Zašto je važna primjena zaštitnih mjera?“. Ovo su samo neka od pitanja na koja ćemo potražiti odgovor je svrha zakona nije samo da se donesu već i da se sprovede, kako bi njihove zakonske odredbe doprinjele suzbijanju te pojave, u ovom slučaju nasilja u porodici. Zbog toga je važno istražiti uticaj ovih zakona i sudskih praksi i na žrtve i na nasilnike kako bi dokumentovano mogli zastupati interese žrtava. Dakle radom na terenu, direktno sa žrtvama, došli smo do spoznaje da se postojeći zakoni ne primjenjuju i da žrtve često nisu upoznate sa svim zakonskim pravima i mogućnostima.

Uvod

NASILJE U PORODICI – OBIM I KARAKTER POSMATRANE POJAVE U REPUBLICI SRPSKOJ²⁶

Rasprostranjenost i učestalost nasilja nad ženama
Faktori rizika

Analiza izveštavanja štampanih medija o domaćem nasilju

Izabrani najnoviji medijski predstavljeni slučajevi po kriterijumu reprezentativnosti za pojedine oblike domaćeg nasilja u Republici Srpskoj
Slučajevi u 2013.g sa smrtnim ishodom

April

Avgust

Oktobar

Femicid praćen samoubistvom ženoubice

Novembar

Slučajevi porodičnog nasilja u Republici Srpskoj u 2013.g, fizičko nasilje, pokušaji ubistva

Januar

Juni

Novembar

Decembar

Slučajevi porodičnog nasilja, nad majkama od strane sinova u Republici Srpskoj u 2013.g, ubistva, i fizičko nasilje

Juni

Slučajevi porodičnog nasilja u Republici Srpskoj u 2014

Januar

Femicid sa samoubistvom ubice

Februar

Rasprostranjenost i učestalost nasilja nad ženama²⁷

Uočava se svake godine povećanje nasilja nad ženama. Službena statistika je sporadično vođena i podaci se dobijaju uglavnom od nevladinih organizacija.

Istraživanjem o rasprostranjenosti i učestalosti nasilja nad ženama u BiH na reprezentativnom uzorku, utvrđeno je da je 47,3% ispitanih žena u Republici Srpskoj doživelo neki oblik nasilja, a najčešći počinioci su njihovi sadašnji ili bivši partneri. Prema raspoloživim podacima policije Republike Srpske za 2012. godinu, ukupan broj podnesenih izveštaja o krivičnim delima nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici po članu 208. KZ RS iznosi 253, dok je broj

²⁶ Mršević Z., (2014), *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, str. 49 – 54.

²⁷ Mršević Z., (2013), *Analiza izveštavanja medija o nasilju nad ženama u 2012. godini*. Ed., Macanović S., *Godišnji Izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2012*. Autonomni Ženski centar, Beograd. str. 90 – 102.

izveštaja/zahteva za pokretanje prekršajnog postupka za dela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici po članu 6. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici znatno veći i iznosi 1360. Uprkos svim naporima da se nasilje u porodici i nad ženama sistemski spreči, te da se kroz službene evidencije i podatke prati trend porasta ili opadanja ovih slučajeva, u svrhu preduzimanja adekvatnih i efikasnih mera sprečavanja i zaštite žrtava, naročito zabrinjava podatak Ministarstva unutrašnjih poslova da su od 2000. do 2012. godine počinjena 123 ubistva u porodici, od čega je 68 ubijenih žena žrtava nasilja. Pored činjenice da žene žrtve nasilja čine više od polovine ubijenih, kada su u pitanju ubistva u porodici, žene žrtve nasilja u porodici čine više od jedne trećine ukupno ubijenih lica u Republici Srpskoj.

Podaci nevladinih organizacija govore u prilog činjenici da se nasilje u porodici, odnosno broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, svake godine povećava. U sigurnim kućama je tokom 2012. godine bilo smešteno 96 žena i 119 dece. Od 2007. do 2012. godine, u sigurnim kućama u Republici Srpskoj dosad je bilo zbrinuto 716 žena i 887 dece, dok je broj poziva na SOS broj za pomoć žrtvama nasilja u porodici 1264 od 2005. godine do kraja 2012. iznosio 25.476 poziva (4.303 samo za 2012. godinu), od čega je 98% žrtava bilo ženskog pola²⁸.

U poslednje vreme u Hercegovini se, uprkos apelima nadležnih, sve češće evidentiraju nasilja u porodici gde su žrtve, uglavnom, supruge. Na području Istočne Hercegovine u toku ove godine evidentirano je 45 takvih nasilja, što je za četiri puta više u odnosu na pre deset godina. Prema statističkim pokazateljima, prema suprugama su najčešće nasilni Trebinjci koje terete da su počinili 24 ovakva krivična dela. U Gacku je evidentirano 10 nasilja u porodici, u Nevesinju šest i u Bileći pet. Nasilje u porodici nije evidentirano u opštinama Berkovići, Ljubinje i Istočni Mostar²⁹.

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, od 2006. do 2011. godine evidentirana su 2093 krivična dela nasilja u porodici po članu 208. Krivičnog zakona Republike Srpske, a od 2008. do 2012. godine evidentirano je 4054 prekršaja po članu 6. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici³⁰. (Podaci Gender centra sa prezentacije održane u Derventi oktobra 2012.)

28 Izveštaj o sprovođenju Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj za 2012. godinu, Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske, dostupno na:

<http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/media/vijesti/Documents/Izvjestaj%20o%20sprovođenju%20Strategije%20za%20borbu%20protiv%20nasilja%20u%20porodici%20u%20Republici%20Srpskoj%20za%202012%20f%2004%2003%2020.pdf>

29 <http://www.klix.ba/vijesti/crna-hronika/nevesinjac-pretukao-suprugu/131128026>

Hercegovci sve cesce tuku supruge

<http://www.oslobodjenje.ba/crna-hronika/hercegovci-sve-cesce-tuku-supruge>

Hercegovci sve cesce maltretiraju svoje zene

<http://bilecatraconlajn.blogspot.com/2013/11/hercegovci-sve-cesce-maltretiraju-svoje.html#more>

30 Po KZ 1 slučaj dnevno, s tim da se po prekršaju podaci odnose od 2008 godine tako da je prosjek za 4 godine 3 slučaja dnevno (Tijana Arambašić Živanović, Gender Centar Vlade Republike Srpske, prezentacija u Derventi oktobra 2012. godine)

Evidencija i prikupljanje podataka o nasilju u porodici generalno u BiH, a takođe i u Republici Srpskoj, predstavljaju ozbiljan problem koji ukazuje da usvajanje prvog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici nije pratila odlučna i sveobuhvatna politička volja da se zakon provede i sagledaju njegovi efekti. Ovaj Zakon nije propisivao obavezu evidentiranja i prikupljanja statistika o nasilju u porodici, što je propisano tek novim Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici koji je stupio na snagu u novembru 2012. godine (Član 34.). Članom 34. propisana je obaveza vođenja evidencije o svim radnjama preduzetim po ovom zakonu za sve subjekte zaštite i druga tela ovlašćena za postupanje, nadležnost Ministarstva porodice, omladine i sporta da prikuplja, obrađuje i evidentira podatke o nasilju u porodici, te donošenje pravilnika o sadržaju evidencije i izveštaja o nasilju u porodici. Pravilnik o sadržaju evidencije i izveštaja o nasilju u porodici donesen je sredinom 2013. godine.

Za period u kojem je provedeno istraživanje ne postoje sistematizovani podaci subjekata zaštite o žrtavama nasilja u porodici, izuzev policijske statistike, što je uočio i Komitet Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena u svojim zaključnim komentarima na poslednji razmatrani izveštaj Bosne i Hercegovine:

Komitet izražava zabrinutost zbog odsustva statističkih podataka o djelima porodičnog nasilja nad ženama, kao i zbog činjenica da takva djela i dalje ostaju neprijavljena i da se i dalje smatraju privatnom stvari. [...] Komitet, takođe, podstiče Zemlju članicu da prikuplja podatke o slučajevima porodičnog nasilja nad ženama i da, na temelju takvih podataka, nastavi sa izradom održivih strategija za borbu protiv ovakvih kršenja ljudskih prava³¹.

Nažalost, preporuke CEDAW Komiteta nisu uticale da se ovaj problem reši u periodu do podnošenja narednog izveštaja koji je razmatran ove godine. Entitetski džender centri su delom premostili ovu prazninu prikupljanjem podataka od policije i centara za socijalni rad, a kasnije i od NVO čime je poboljšan i način evidentiranja slučajeva nasilja u porodici u centrima za socijalni rad i policiji.

Od 2000. godine, kada je nasilje u porodici inkriminisano, MUP RS dugo nije vodio izdvojenu evidenciju o nasilju u porodici, nego je ovo KD svrstavano u „ostala krivična djela“. Takođe, prvih godina nije odvajano ni podnošenje prekršajnih prijava za nasilje u porodici od prijava za druge oblike prekršajnih djela.

Najveći problem je sudska statistika i gotovo je nemoguće doći do broja izrečenih presuda za nasilje u porodici, osim da se zahtevi za dostavu informacija upute svim osnovnim sudovima. Isti je slučaj i sa izrečenim zaštitnim merama po Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici.

Ovo je ocena iz već pomenutog izveštaja Gender centra Vlade RS.

31 Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, (2006). Zaključni komentari Bosna i Hercegovina, CEDAW/C/BIH/CO/3,

<http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/preporuke/preporuke%20Un%20tijelima/08%20CEDAW%20Zakljucni%20komentari.pdf>>str. 5.

Dalji problem je i što se evidentiranje i vođenje ovih podataka, u odnosu na standarde Saveta Evrope, i dalje odvija samo na prvom nivou, koji podrazumeva osnovne podatke o žrtvama i počiniocima, te podatke o počinjenom delu, broju prijavljenih i procesuiranih slučajeva, te izrečenim i preduzetim merama. Ovo znači da još uvek ne raspolažemo podacima drugog i trećeg nivoa (tok i trajanje postupka procesuiranih slučajeva, ishodi izrečenih sankcija i preduzetih mjera i efekti na smanjenje nasilja, pozitivni i negativni efekti preduzetih mera na osobe koje su preživele nasilje, te efekti primene višeg nivoa standarda od strane institucija subjekata zaštite), kao i da u određenim sektorima (zdravlje i socijalna zaštita, te delimično i pravosuđe), nije uspostavljeno potpuno i sistematično praćenje ovih slučajeva.

Faktori rizika³²

Kao faktori rizika na strani učinioca pojavljuju se : nasilnički model rešavanja konflikata, uopšte, a naročito intenzivno fizičko zlostavljanje partnerke i verbalna agresivnost; upućivanje žrtvi pretnje ubistvom; prisustvo mentalnih poremećaja kao što su alkoholizam, alkoholofilija, paranoidne ili shizofrene psihoze, depresivnost ili određene crte ličnosti (psihopatska struktura, pasivno-zavisne ličnosti); nezaposlenost ili loša materijalna situacija; niži stepen obrazovanja; izražena posesivnost ili ljubomora prema partnerki. Najvažniji faktor rizika na strani partnerke jeste pokušaj da izmakne kontroli partnera odnosno napuštanje partnerskog odnosa.

Analiza izveštavanja štampanih medija o domaćem nasilju³³

Analiza tri dnevne novine: "Fokus", "Glas Srpske" i "Nezavisne novine" iz Republike Srpske obuhvata period od 10.01.2011. zaključno sa 30.06.2011. dakle ukupno 171 dan. U tom periodu, policiji Republike Srpske prijavljeno je ukupno 610 slučajeva nasilja u porodici, od čega 15 u Trebinju. Analizom navedene dnevne štampe, koja se u RS tretira kao najuglednija, došlo se do podataka da je u tom periodu objavljeno svega 27 članaka u kojima je javnost informisana o 28 slučajeva nasilja u porodici.

Od ovog broja samo je jedan slučaj iz Trebinja.

Od ovog broja, tri su članka iz sudnice- dakle informacije o procesu i/ili presudi za učinjeno krivično delo nasilja u porodici i to za ubistvo svastike i ranjavanje brata, svirepo ubistvo majke od strane sina i o očuhu koji je izvršio bludne radnje nad dve maloletne pastorke.

Od toga samo je jedan slučaj u potpunosti ispraćen od ubistva do presude, a to je ubistvo snahe i ranjavanje brata. Samo ovaj slučaj o bludnim radnjama očuha nad pastorkama se nalazi kao naslov "Bludnom očuhu 11 godina" i na naslovnoj je strani jedne od novina. O ovom slučaju sve novine su dale veći prostor- veliki

32 Mršević Z., (2014), Razumevanje nasilja: Lucifer među nama.

Ed., Naučnoistraživački centar Akademije, in: *Nasilje u Srbiji, uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*. Kriminalističko policijska akademija, Beograd. str. 370-379.

33 Kvalitativna analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama u Srbiji, Beograd, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. str 140 – 142.

tekst sa punim imenom nasilnika, sa korektnim tekstom u korist žrtve i bez fotografije nasilnika.

Inače samo u slučaju već pomenutog slučaja u kom je sin na svirep način ubio majku, premlaćivanjem do smrti, data je fotografija nasilnika. Još u jednom slučaju data je fotografija nasilnika kao i najava na naslovnoj strani, a to je u slučaju ubistva sina od strane oca ali gde je u pitanju poznata ličnost, odnosno žrtva je otac poznatog sportiste svetskih razmera a nasilnik njegov deda, pa je slučaj tretiran kao ekskluzivna vest, baveći se više njim i njegovom reakcijom nego samim događajem. Jedino o ovom slučaju novine su izveštavale dva dana.

Inače ostali slučajevi su izvestili o nasilju u porodici sa epilogom, od sedam slučajeva sa 9 ubistava od čega su dva završila i sa samoubistvom, jednoj nestaloj osobi u momentu akutnog nasilja sa sumnjom na (samo)ubistvo, silovanjem, tri slučaja sa pucnjavom, jednim slučajem ranjavanja, jednim slučajem gde je žrtva više puta izbodena nožem, 8 slučajeva sa lakšim telesnim povredama, dva slučaja sa ozbiljnim pretnjama smrću praćenih zaplenom arsenala oružja u jednom slučaju (puške, bombe, pištolji) a u drugom samo bombe, uništavanja imovine u dva slučaja i samo u jednom slučaju informacija o prijavi nasilja u porodici zbog vređanja- ovu vest je objavila samo jedna novinska kuća i to kao vrlo kratku informaciju sa incijalima.

Od ukupno 11 ubijenih, u tri slučaja u pitanju je supruga, u dva slučaja otac, u dva slučaja majka, u jednom slučaju sin i u jednom slučaju pastorak sa svojim detetom i ocem kao osveta supruzi koja ga je napustila.

U ovim slučajevima nasilnici su bili:

- u 13 slučajeva muž
- u 10 slučaja sin
- u 5 slučaja brat
- u jednom slučaju otac
- u jednom slučaju očuh.

U ovim slučajevima žrtve su:

- 13 slučajeva je supruga (sadašnje, bivše i nevjenčane)
- u 4 slučaja majka
- u 2 slučaja kćerke
- u jednom slučaju dve pastorke
- u jednom slučaju maćeha
- u 5 slučaja otac
- u 5 slučaja brat
- u 3 slučaja sin.

Evidentno je da se većina članaka vrlo šturo upušta u komentare o nasilju u porodici, gorepomenuti rizici se medijski nikada ne konstatuju. Medijsko izveštavanje o domaćem nasilju je obično usputna informacija sa napomenom da je u pitanju nasilje u porodici uz vrlo šturo informacije o žrtvi npr. dok u slučaju gde je muž ubio ženu navode da je inače u pitanju „dobar čovjek“, „da niko to nije očekivao jer važi za mirnog i dobrog čovjeka“, u slučaju gde je zaplenjen čitav arsenal oružja samo u jednoj novini spominje se da je u pitanju nasilje u porodici i da je pretio supruzi smrću, u drugoj se samo kratko navodi da je prijavljen

zbog pretnji supruzi a u trećim novinama se uopšte ne spominje niti pretnja niti supruga, niti nasilje već samo nelegalno oružje. Naravno uz ovaj slučaj idu samo incijali nasilnika.

U drugom slučaju gde je policija oduzela ručnu bombu, informacija koju su od tri objavile dve novinske kuće, navode se samo incijali nasilnika kao i informacija da je verbalno napao i pretio supruzi, ide i informacija da je policija utvrdila pijanstvo a podneće izveštaj zbog neovlašćene proizvodnje i prometa oružjem ili eksplozivnim materijama.

U gotovo 70% slučajeva tekst je bio vrlo kratak, u 20% slučajeva tekst je bio manji članak a samo u 10% slučajeva tekst je zauzimaio oko 50% stranice. Interesantno je da su ti veći članci i manji članci posvećeni slučajevima gde žrtva nije supruga već obično drugi muškarac ili pak majka a u jednom slučaju su pastorka žrtve.

Način izveštavanja uglavnom ne ide u korist žrtvi posebno kada je u pitanju žrtva žena, tako npr.:

-u slučaju gde je otac prijavio sina zbog nasilja u porodici navode puno ime oca a incijale nasilnika, kao da oca treba osuditi zbog toga a ne sina

-u slučaju gde je nasilnik muž prema ženi koji upućuje pretnje smrću i njenoj porodici tekst je jako kratak dok u istom tom broju je tekst mnogo veći o braći koja su se potukla između sebe usled pijanstva pa onda napala policiju koja je bila došla da ih razdvoji

- u slučaju nestale supruge samo jedan tekst govori o mladoj supruzi koja je više puta bila zlostavljana od strane supruga i da je više puta bežala od njega roditeljima, kao i da roditelji za njen nestanak optužuju njenog muža. Sve novine su objavile da je usled nasilja pokušala da napusti supruga sa dvoje male dece i da ju je suprug presreo i oduzeo joj decu, nakon čega se ona ponovo vraća njemu (tako kaže roditeljima kod kojih je došla) a nakon toga nestaje. Sve novine su takođe objavile izjavu brata nasilnika koji tvrdi da žrtva nije bila nikada maltretirana od strane njegovog brata koji nije nasilnik. Uz tekst ide i fotografija žrtve.

-u slučaju gde je maćeha silovana od strane pastorka u jednim novinama je u naslovu da je osumnjičen a u drugim novinama da je silovao, a u trećim nema uopšte informacije o tome. Čak i u novini gde je i naslov i tekst korektan jer se radilo o silovanju koje je utvrđeno odmah i sa vidnim povredama, stavljena je seksistička fotografija koja navodi na blud a ne na nasilje. Naravno samo su incijali nasilnika iako je delo odmah bilo dokumentovano.

-u slučaju ubistva nevenčane supruge samo kratka informacija.

Samo u jednom slučaju nasilja nad suprugom od ukupno 13, kompletan tekst je u potpunosti korektan i ide u prilog žrtvi. Navodi se puno ime i prezime nasilnika koji je delo uradio i koji su postupci pokrenuti protiv njega, uz opis njegovih ranijih dela nasilja u porodici nad njom. U većini slučajeva nasilja nad ženom je navedeno da je u pitanju povratnik (osoba kojoj ovaj slučaj nasilja nije prvi put prema toj osobi) ali bez navođenja dotadašnjih preduzetih mera izuzev u predhodno navedenom slučaju.

Tekstovi koji izveštavaju korektno o žrtvi, sa dozom osude nasilja su tekstovi

o nasilju nad braćom ili ocem od strane drugog brata ili sina. Obično su u tim slučajevima data i imena nasilnika.

U samo tri slučaja porodičnog nasilja informisano je o sudskom epilogu nasilja i to nije niti jedan slučaj nasilja nad suprugom. U većini članaka cc80% uopšte se ne navode preduzete radnje prema počiniocu nasilja u smislu procesuiranja kao ni po kom zakonskom osnovu su preduzete, kao ni epilog sudskih presuda! Ovo nas dovodi do činjenice da mediji još uvek neadekvatno izveštavaju o nasilju u porodici posebno o nasilju nad ženama, izuzev ako je u pitanju žrtva majka. Da bi se saznala sudska praksa, ne mogu se koristiti medijski izveštaji, jer za njih očigledno nasilje u porodici nije interesantno za izveštavanje i praćenje što govori o interesu građana tj. čitalaca za ovu temu. Mada ovaj odnos medija preslikava odnos društva prema ovoj temi pa sa druge strane i mogu da posluže kvalitativno ako ne mogu kvantitativno kao indikator.

Izabrani najnoviji³⁴ medijski predstavljeni slučajevi po kriterijumu reprezentativnosti za pojedine oblike domaćeg nasilja u Republici Srpskoj

Slučajevi u 2013.g sa smrtnim ishodom

Medijska objašnjenja uzroka nasilja nad ženama obično navode siromaštvo i alkoholizam ali to su stereotipna objašnjenja koja zanemaruju društvenu „dozvoljenost“ muškog nasilja i doprinose tome da se nasilje predstavlja kao incident a ne kao deo tradicionalnih rodni uloga i široko prihvaćenih društvenih odnosa između žena i muškaraca. U tom kontekstu alkohol i siromaštvo mogu samo da intenziviraju već postojeće odnose dominacije muškaraca i podređenosti žena. Potrebno je takođe ukazati na nepostojanje činjenice da su bilo koji medijski izveštaji zašli i malo dublje u problematiku ukazujući na nereagovanje, neblagovremeno i neadekvatno reagovanje institucija koje time daju „zeleno“ svetlo dugotrajnom, kontinuiranom nasilju.

April

Admir Biberović (28) iz Gračanice uhapšen je 26.4.2013. zbog sumnje da je iz pištolja ubio svoju taštu Vahidu Kosovac (53), a teško ranio suprugu Eminu Biberović (33). Biberović je poslije zločina pobjegao. Policija ga je brzo otkrila i stupila s njim u kontakt sugerišući mu da se preda najbližoj policijskoj stanici. Biberović se predao nešto duže od dva časa poslije zločina, predao je i pištolj za koji postoji sumnja da je korišten prilikom izvršenja ovog krivičnog djela. Do porodične tragedije je došlo u kući ubijene Vahide Kosovac. Biberović je navodno došao po suprugu Eminu, koja ga je sa kćerkom napustila šest dana ranije vrativši se kod majke. Komšije su ispričale da je Emina napustila supruga jer je fizički maltretirao. Kazali su da su čuli kako se Vahida svađa sa zetom i govori mu da mu se njena kćerka neće vratiti, jer je on stalno tuče i maltretira. „Čuo sam kada je on rekao da neće biti dobro ako Emina ne pođe s njim. Vidio sam ga kako ispred kuće oblači patike i doziva suprugu. Kada mu je ta-

³⁴ Tekst je završen u februaru 2014, tako da atribut „najnovije“ treba shvatiti u odnosu na taj termin.

šta potvrdila da Emina neće poći s njim, on je izvadio pištolj i ubio Vahidu, a Eminu ranio” kazao je jedan od komšija. Emina i Admir imaju šestogodišnju kćerku, dok Emina iz prvog braka ima petnaestogodišnjeg sina, koji je živio sa bakom Vahidom³⁵. Mina Biberović je u Klinički centar Banja Luka dovezena s prostrelnom ranom na šaci i ustrelnom na glavi te metkom u vratu. Premještena je na Kliniku za traumatologiju i za sada nije životno ugrožena. Admirovi otac Ćazim i majka Behija sagradili su veliku kuću i Biberovići su slovili kao vrijedna i poštena porodica. Njihovoj snahi Mini, to nije bilo dovoljno pa je prije sedam dana napustila bračnu zajednicu govoreći da će se za maj udati negdje u Tuzlu. Navodno je vezu sklopila putem Facebooka. „Mi smo voljeli raditi, imali smo dobar život. Sinu i snahi smo dali sprat kuće. On je bio vrijedan, pivo nije htio popiti, a ni kokoš nije mogao zaklati. Ona je od njega napravila ubicu, jer on nije mogao podnijeti to što ga je napustila. Volio ju je i govorio je da će se, ako se ona ne vrati, ubiti”, kaže Admirova majka Behija. Dan prije Admir je govorio da za njega, nakon što ga je supruga Mina napustila bez razloga, više život ne postoji. Govorio je da ona dan i noć sjedi pored kompjutera i surfa po internetu. „Facebook je kriv za tragediju, ona je našla nekoga”, kazao je Admirov komšija³⁶.

Avgust

Dalibor Mitrović (37) iz Kneževa uhapšen jer je pokušao 8.08.2013.³⁷ da ubije trudnu suprugu s kojom već ima sedmoro djece koju je ranio u njihovoj kući u naselju Bokani kod Kneževa. U trudnu suprugu ispalio jedan hitac iz vojničke puške za koju nema dozvolu. Hitac je trudnicu pogodio u šaku. Tragedija je mogla biti i veća, jer je hitac probio i prozor, a komadi stakla povrijedili su njihovog sedamnaestogodišnjeg sina. Prvo je policiji prijavljeno da se trudnica sama ranila, ali je uviđaj ubrzo otkrio suprotno. Mještani Bokana i Mitrovićevi poznanici ispričali su danas da je osumnjičeni poznat po nasilničkom ponašanju te da njegova porodica živi u neviđenom siromaštvu i bijedi. Žive sa njegovim roditeljima u trošnoj kući. Gotovo svi spavaju u jednoj prostoriji. “Čovjek ne radi, a pravi djecu, gotovo svake godine po jedno. Šta mu je žena skrivila da puca na nju, to nikome nije jasno”, ispričao je Mitrovićev poznanik koji je želio ostati anonimn³⁸. Dodaje kako je Milan inače poznat kao kavgadžija, ali da nikom nije ni palo na pamet da bi mogao cijev okrenuti prema žena koja mu je rodila sedmoro djece, a uskoro će i osmo.

35 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Vukosavlje-Ubio-punicu-ranio-suprugu/lat/117071.html

36 <http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/ljubomorni-muz-ubio-punicu-i-ranio-suprugu>

37 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Knezevo-Pokusao-ubiti-trudnu-suprugu-i-povrijedio-sina/lat/129702.html

38 <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Dalibor-Mitrovic-ranio-trudnu-suprugu-i-sina-204204.html>

Oktober

Femicid praćen samoubistvom ženoubice³⁹

Žarko Radovanović (54) iz Bijeljine hicem iz pištolja ubio je svoju suprugu Stanu (52), a zatim se ubio, ispalivši hitac sebi u glavu, 14.10.2013. Ova porodična tragedija desila se u njihovoj porodičnoj kući u selu Glavičorka kod Bijeljine, a prema nezvaničnim informacijama, Žarko je ranije bio liječen kao duševni bolesnik. Iz Centra javne bezbjednosti Bijeljina, navodeći inicijale supružnika Radovanović, saopšteno je da je Žarko prije nego što se ubio zapalio svoja dva automobila “golf 5” i “vento”. Žarko je pokušao da zapali i porodičnu kuću svog komšije, poslije čega je u dvorištu svog rođaka počinio samoubistvo. Izvor blizak istrazi je rekao da je Žarko u suprugu Stanu pucao u kuhinji u stanju nervnog rastrojstva. On se ranije zbog psihičkih problema liječio u bolnici u Austriji. Pretpostavlja se da je kod njega došlo do pogoršanja psihičkog zdravstvenog stanja, zbog čega je počinio ovaj zločin⁴⁰. Na mjesto događaja odmah je izašla i ekipa Hitne pomoći, Doma zdravlja Bijeljina, koji su Žarka prevezli do Medicinskog centra gdje je i preminuo, najvjerovatnije od povreda koje je sebi nanio pucajući iz vatrenog oružja, pištolja u glavu. Dežurni tužilac je naložio vršenje uviđaja, kao i preduzimanje svih drugih mjera i radnji u cilju rasvjetljavanja navedenog događaja. Pripadnici vatrogasne jedinice Bijeljina na licu mjesta lokalizovali su požar koji je Žarko izazvao u pokušaju da zapali komšijinu kuću. Policija u prvom momentu nije ni znala da je Radovanović u pomahnitalom napadu, koji je šokirao mještane, ubio i suprugu. Naime, policija je putem dežurnog telefona obaviještena da je Radovanović zapalio svoja dva luksuzna auta, pokušao zapaliti kuću komšije, a zatim izvršio samoubistvo u dvorištu kuće rođaka. Tek kada su policajci ušli u kuću Radovanovića, u kuhinji su zatekli Stanu kako leži u lokvi krvi. Uviđajem je utvrđeno da je Radovanović suprugu ubio u kuhinji porodične kuće ispalivši nesretnoj ženi hitac u glavu iz pištolja. Šta ga je natjeralo na zločin utvrdiće dalja istraga, objasnio je izvor blizak istrazi⁴¹.

Novembar

Vaskrsija Milaković (78) uhapšen je u nedjelju zbog sumnje da je ubio svoju suprugu Slavku (75) 11.11.2013 daskom za meso u njihovoj porodičnoj kući u naselju Milakovići, u Potkozarju kod Banjaluke. Vaskrsija je navodno poslije ubistva otišao kod rođaka u blizini i rekao da je “uradio belaj, ubio suprugu”. Iz Okružnog tužilaštva saopšteno je da je Vaskrsija osumnjičen da je suprugu usmrtio udarcima drvenim predmetom u nedjelju oko 14 časova. Poslije saslušanja u tužilaštvu protiv Vaskrsije Milakovića predloženo je određivanje pritvora. Rođak porodice Milaković ispričao je da je Vaskrsija Slavku ubio polomljenom daskom

39 Mršević Z., (2014), Medijsko izveštavanje o nasilju nad ženama u 2013. Ed., Macanović S, in: *Godišnji izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2013*. Autonomni ženski centar, Beograd. str 7.

40 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Bijeljina-Ubio-suprugu-pa-sebe/lat/136333.html

41 <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/U-pomahnitalom-pohodu-ubio-suprugu-zapalio-auta-pa-se-ubio-213580.html>

za meso dok je ležala na kauču i da mu je rekao da ne zna zašto je to uradio. Pronađena je i daska za meso kojom je počinio. Drugi rođaci i poznanici porodice Milaković kazali su da su Vaskrsija i Slavka živjeli 50 godina u braku i nisu imali sukoba, tako da nikome nije jasno zašto je to uradio. Ne može se ni pretpostaviti zašto je to učinio. Možda se samo može sumnjati da je to uradio zbog senilnosti i tuge za kćerkom koja je poginula u saobraćajnoj nesreći prije nekoliko godina. Pogibija kćerke je Vaskrsiju mnogo pogodila, nije je nikad prežalio. Mještani su rekli da je Vaskrsija prije nekoliko mjeseci bio bolestan i gotovo se malo oporavio. Navode da se psihički „gubio” i nije znao šta priča niti gdje se nalazi⁴².

Slučajevi porodičnog nasilja u Republici Srpskoj u 2013.g, fizičko nasilje, pokušaji ubistva

Januar

Teslička policija uhapsila je muškarca M.K. nakon što je na Božić fizički napao suprugu i maloljetnu djecu, a potom ih istrjerao iz kuće, saopšteno je iz Centra javne bezbjednosti Doboj. S obzirom da je riječ o liječenom licu, M.K. je prevezen na Odjeljenje neuropsihijatrije bolnice u Doboju. Nakon dokumentovanja, protiv ovog lica biće podnesen zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka Osnovnom sudu Doboj zbog kršenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici⁴³.

Muškarac čiji su inicijali T.K. fizički je napao svoju nevjenčanu suprugu G.T. u mjestu Cvrtkovci u opštini Doboj 10.01.2013, a potom polupao automobil njenog oca. Nakon dokumentovanja ovog slučaja nasilja u porodici i oštećenja tuđe stvari, policija će protiv T.K. preduzeti zakonom predviđene mjere i radnje, navodi se u saopštenju⁴⁴.

Muškarac čiji su inicijali A. Š. sa Pala uhapšen je jer je pijan pucao 11.01.2013. iz vatrenog oružja prijeteći da će ubiti suprugu i njihovog maloljetnog sina. Incident je Policijskoj stanici Pale prijavila njegova supruga D. Š. Odmah nakon prijave, policijski službenici su izašli na lice mjesta i A. Š. lišili slobode. Prilikom pretresa porodične kuće pronađena je izvjesna količina municije različitog kalibra.

Muškarac sa inicijalima P.S. iz Trebinja lišen je slobode 24 januara 2013. zbog sumnje da je fizički napao suprugu i njeno maloljetno dijete, saopšteno je danas iz Centra javne bezbjednosti /CJB/ Trebinje. U saopštenju se navodi da je policija iz kuće P.S. izuzela i jednu ručnu bombu. U toku je dokumentovanje krivičnog

42 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Suprugu-usmrtio-daskom-za-meso/lat/138946.html

<http://www.klix.ba/vijesti/crna-hronika/banja-luka-ubio-suprugu-tvrdim-drvenim-predmetom/131111030>

43 <http://www.avaz.ba/vijesti/iz-minute-u-minutu/napao-suprugu-i-maloljetnu-djecu-a-onda-ih-istjerao-iz-kuce>

44 <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Fizicki-napao-nevjencanu-suprugu-tastu-polupao-automobil-174851.html>

djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici i krivičnog djela nedozvoljene proizvodnje i prometa oružja ili eksplozivnih materija. Srni je u CJB Trebinje rečeno da je od početka godine ovo treći slučaj nasilja u porodici, od kojih su dva počinjena u Trebinju i jedno u Gacku.⁴⁵

Juni

Borislavu Jakovljeviću (67) iz Radosavske kod Banjaluke je 06.06.2013. u banjalučkom Osnovnom sudu određen jednomjesečni pritvor zbog sumnje da je napao i maltretirao majku Dragicu (91) i suprugu Spaseniju. Jakovljević. Sumnjiči se da je 3. juna u jutarnjim časovima pijan prijetio supruzi i majci, (oborio je suprugu na zemlju, naslonio joj je vile na grudi, i rekao da će je ubiti. i time počinio krivično djelo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Spasenija Jakovljević ispričala je da više od 20 godina trpi batine i prijetnje od svog supruga, koji je zbog toga bio osuđen i na šest mjeseci zatvora. Osim nje on maltretira svoju majku koja je više od šest godina nepokretna i o kojoj se ona brine. Prije tri ili četiri godine istukao vrućom lopatom, kojom je ložio vatru. „I tada sam jedva preživjela, a njega je privela policija. Poslije je osuđen na šest mjeseci zatvora. Kada je otišao u zatvor obećao je da će se promijeniti i da nikad više neće da pije alkohol. „Redovno sam ga posjećivala i nosila mu hranu i odjeću u zatvoru, jer sam se nadala de će biti drugi čovjek kada izađe” ispričala je Jakovljevićeva. On se iz zatvora prvog dana vratio pijan, odmah je istukao. I poslije toga nastavio je da je tuče. Imaju tri sina koja žive u Minhenu u Njemačkoj koji su rekli da više neće da dolaze kući, jer ne mogu to da trpe. Kad god dođu on i njih napada, gagna ih oko kuće da ih tuče, rekao je da će ubiti i sinove i petoro unučadi. Ona je istakla samo da nema njegove majke da bi otišla kod sinova u Minhen, ali da ne može da je ostavi sa njim, je se boji da bi je ubio kad bi otišla. Pričao je po selu da traži nekog da iskopa raku i da će on staviti majku u vreću i živu je zakopati. Ona je istakla da je na sve načine pokušavala da ga odvede na liječenje, ali on se nikad nije zadržavao u bolnici. Ljekari su ga dvadesetak puta slali na psihijatriju i razna liječenja, a on je bježao i nastavio da maltretira svoju majku i mene. Jednom prilikom ljekari su rekli da ga više ne dovode, jer ne znaju šta da rade sa njim. Dolazili su i iz Centra za socijalni rad i pokušavali da mi pomognu, a on je govorio da je jači od svih i da mu niko ništa ne može. Komšije porodice Borislava Jakovljevića kazale su da je stanovnicima Radosavske poznato da on maltretira suprugu i majku, ali da ni oni ni policija nisu mogli da ga zaustave. Kada je trijezan on je veoma dobar čovjek i uvijek spreman da pomogne, ali kada je pijan odmah bi postajao problematičan i spreman na svađu i tuču - dodale su komšije⁴⁶.

Policija u Doboju traga za muškaracem koji je 26.06.2013. fizički napao svoju bivšu suprugu i odveo njihovo šestogodišnje dijete, s kojim je ona ranije napustila njihovu vanbračnu zajednicu. Iz CJB Doboje je saopšteno da je prijavljeni B. Z. u alkoholisanom stanju došao u stan, koji bivša supruga koristi kao podstanar,

45 <http://vijesti.in.rs/vijesti/trebinjenapao-suprugu-i-dijete>

46 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Banjaluka-Vilama-prijetio-da-ce-ubiti-suprugu/lat/121568.html

i nakon kraće prepirke polupao namještaj, te rukama supruzi nanio tjelesne povrede po tijelu i odveo njihovo šestogodišnje dijete⁴⁷. Povrijeđenoj je ukazana ljekarska pomoć u Domu zdravlja Doboj. O navedenom događaju obaviješteni su dežurni tužilac Okružnog tužilaštva Doboj i Centar za socijalni rad. U toku je rad na pronalasku izvršioca ovog krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici⁴⁸.

Novembar

Muškarac čiji su inicijali M. D. iz Trebinja lišen je slobode 19.11.2013 nakon prijave da je fizički napao suprugu i nanio joj tjelesne povrede, saopšteno je danas iz Centra javne bezbjednosti (CJB) Trebinje. U saopštenju se navodi da je u toku dokumentovanje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Prema nezvaničnim saznanjima, M.D. je prvi put prijavljen da je počinio nasilje u porodici. U CJB Trebinje kažu da je ovo 23. slučaj nasilja u porodici ove godine na području Trebinja, a 42. u istočnoj Hercegovini, te da je, uglavnom, riječ o nasilju muža nad suprugom. Samo u jednom slučaju u Trebinju supruga je nanijela tjelesne povrede mužu. Na području općina Ljubinje, Berkovići i Istočni Mostar u ovoj godini nije počinjeno nijedno krivično djelo nasilja u porodici⁴⁹.

Muškarac čiji su inicijali M.M. iz Nevesinja uhapšen je 28.11.2013. jer je fizički napao i povrijedio suprugu, saopšteno je iz Centra javne bezbjednosti Trebinje. Nevesinjska policija radi na dokumentovanju krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.

Decembar

BanjaLučko Okružno tužilaštvo predložio je 11.12.2013 prnjavorskom Osnovnom sudu određivanje pritvora za Dragana Živkovića (33) iz Prnjavora osumnjičenom za nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Osumnjičeni je u ponedjeljak, 9. decembra, oko 19.00 časova u porodičnoj kući primijenio nasilje nad roditeljima. Tužilac je nakon ispitivanja Živkovića predložio određivanje mjere pritvora zbog postojanja bojazni da će osumnjičeni ponoviti krivično djelo, saopšteno je iz Okružnog tužilaštva. O prijedlogu za određivanje mjere pritvora odlučiće sudija za prethodni postupak Osnovnog suda u Prnjavoru. Srna nezvanično saznaje da je Živković do sada dva puta osuđivan za nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, a protiv njega je Osnovni sud u Prnjavoru potvrdio i dvije optužnice za ista krivična djela⁵⁰.

47 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Doboj-Pretukao-bivsu-suprugu-i-odveo-dijete/lat/124135.html

48 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Doboj-Pretukao-bivsu-suprugu-i-odveo-dijete/lat/124135.html

49 <http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/fizicki-napao-suprugu-i-nanio-joj-povrede>

50 http://www.glassrpske.com/hronika/iz_sudnice/Predlozen-pritvor-za-Dragana-Zivkovica-iz-Prnjavora/141382.html

Policija je 20.12.2013. uhapsila Trebinjca sa inicijalima M.S. zbog fizičkog napada na suprugu i Nevesinjca sa inicijalima D.N. zbog nasilja nad bratom, saopšteno je iz Centra javne bezbjednosti Trebinje. U toku je dokumentovanje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Na području Istočne Hercegovine ove godine evidentirana su 52 slučaja nasilja u porodici, od čega u Trebinju 27, Gacku 12, Nevesinju sedam i Bileći šest⁵¹.

Istočno Sarajevo - Žena čiji su inicijali S.Ž. prijavila je 24.12.2013 policiji u Foči da je suprug R.Ž, nakon verbalne prepirke, prijetio da će ubiti nju i njihovog sina. Policija je od R.Ž. oduzela pištolj marke perfekta, saopšteno je iz Centra javne bezbjednosti Istočno Sarajevo. S obzirom na to da se žrtva izjasnila da ne smije živjeti sa suprugom, Osnovnom sudu u Foči dostavljen je prijedlog za izricanje hitne zaštitne mjere udaljenje iz stana⁵².

Slučajevi porodičnog nasilja, nad majkama od strane sinova u Republici Srpskoj u 2013.g, ubistva, i fizičko nasilje

Juni

Rane na rukama ubijene Nevenke Drobac (75) ukazuju na to da se ona branila od sina Miroslava Dropca koji je zaklao. Nevenka umrla usljed iskrvarenja iz duboke rezne rane na vratu. Rana na vratu je masivna i duboka i rez dolazi do kičmenog stuba. Nevenka je imala i rezne rane po rukama koje su mogle nastati dok se branila, istaknuto je na suđenju 20.06.2013. Miroslav Drobac se optužnicom tereti da je majku Nevenku ubio nožem 22. januara ove godine u njihovom stanu u ulici Akademika Jovana Raškovića u Prijedoru. Prvo se posvađao s majkom, a potom je u neuračunljivom stanju uhvatio rukama za vrat i počeo da je davi. Poslije toga je uzeo kuhinjski nož ošttrice dužine 13 centimetara i zaklao je, a zatim s krvavim nožem i okrvavljen izašao iz stana i otišao do kafe-bara „Metropolis” u ulici Miloša Obrenovića. U kafiću se ponašao agresivno pa je vlasnik pozvao policiju koja ga je uhapsila i privela u psihijatrijsko odjeljenje Opšte bolnice u Prijedoru. Tada se nije znalo da je on ubio majku. To je priznao medicinskom osoblju bolnice. Poslije hapšenja policiji je kazao da je sve uradio po naređenju „Isusa Hrista i Egipćana”. Nije ispoljavao agresivnost van zgrade, ali iz stana se povremeno čula galama. Znala sam da je Miroslav psihički bolesnik. Navodno je liječen još u Hrvatskoj na Vrapču. Miroslav je živio sam, a majka ga je posjećivala i finansirala⁵³.

A.O. je fizički napao svoju majku 26.03.2013. u Doboju⁵⁴, nanijevši joj vidne povrede po tijelu. Uz asistenciju policije, medicinski radnici Hitne pomoći Doma

51 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/U-Trebinju-napad-na-suprugu-u-Nevesinju-na-brata/142179.html

52 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Prijetio-da-ce-ubiti-suprugu-i-sina/142489.html

53 http://www.glassrpske.com/hronika/iz_sudnice/Drobac-prije-ubistva-majku-isjekao-po-rukama/lat/123255.html

54 <http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/dobojlija-tesko-pretukao-svoju-majku>

zdravlja Doboj prevezli su ženu na Odjeljenje neuropsihijatrije dobojske bolnice, gdje je zadržana na liječenju. Javnom tužilaštvu Doboj će biti prosljedjen izvještaj o počinjenom krivičnom djelu nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici.

U Obudovcu kod Bosanskog Šamca, M.M. (43) je u pijanom stanju nogama i rukama tukao svoju majku I.M. (64) 09.05.2013, nanijevši joj teške tjelene ozljede, konstatovane od strane ljekara Doma zdravlja Bosanski Šamac. Policija će poslije kriminalističke obrade protiv obojice vinovnika, G.S.i M.M. Okružnom tužilaštvu Doboj dostaviti izvještaj o krivičnom djelu nasilja u porodici⁵⁵.

Policija u Derventi privela je 15.04.2013. muškarca koji je jučer fizički napao svoju majku, s kojom živi u zajedničkom domaćinstvu. Dolaskom patrole policije, utvrđeno je da je sin, Lj.S., rukama i nogama tukao majku po cijelom tijelu, nakon čega je D.S službenim vozilom prevezena u Dom zdravlja, gdje joj je ukazana ljekarska pomoć⁵⁶.

Muškarac iz Banjaluke, kojem ime nije saopšteno, osumnjičen je 8 januara 2013, da je svoju majku i baku više puta udario pesnicom, potvrđeno je danas „Nezavisnim” u policiji. Nasilnik je nesrećne žene tukao po glavi, nakon čega je policija utvrdila da je bio pijan. Iz policije, međutim, nisu saopštili detalje o ovom incidentu⁵⁷.

Policija u Trebinju 08.08.2013. uhapsila je muškarca čiji su inicijali V. S., osumnjičenog da je fizički napao majku i nanio joj teške povrede, prenose agencije. Žena čiji su inicijali V. Š. prijavila je da je već duži period uznemiravala i maltretiraju sin V. S. i suprug V. N., saopšteno je iz Centra javne bezbjednosti Trebinje. U toku je dokumentovanje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici⁵⁸.

Dvadesetjednogodišnji D.M. iz Trebinja prijavljen 19.02.2013. je policiji da duži period fizički i psihički zlostavlja svoju majku, javile su agencije. U saopštenju iz Centra javne bezbjednosti Trebinje navode da je u toku rad na dokumentovanju krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Ovo je osmi slučaj nasilja u porodice evidentiran od početka godine na području koje pokriva trebinjski CJB. Najčešće je riječ o krivičnim djelima. U većini slučajeva žrtve su supruge, a u posljednje vrijeme evidentirana su i nasilja nad roditeljima⁵⁹.

Slučajevi porodičnog nasilja u Republici Srpskoj u 2014

55 <http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/nasilnik-u-obudovcu-pretukao-vlastitu-majku>

56 <http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/muskarac-iz-dervente-tukao-majku-nogama-i-rukama>

57 <http://vijesti.in.rs/vijesti/banjaluka-napio-se-pa-pretukao-majku-i-baku>

58 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Trebinje-Sin-uhapsen-jer-je-tukao-majku/lat/129707.html

<http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/maltretirali-suprugu-i-majku>

59 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Trebinje-Prijavljen-da-zlostavlja-majku/lat/110093.html

Januar

Femicid sa samoubistvom ubice⁶⁰

Mladen Danilović (30) iz Đumezlija kod Jezera 24.01.2014 greškom je ubio Biljanu Paić (40) iz Vrbasa u Srbiji, u svadbenom salonu «Apolon» u Prisoju u petak oko tri časa poslije ponoći, a potom je počinio samoubistvo pucajući iz puške sebi u glavu. Ubijena Biljana Paić bila je zamjenik predsjednika opštine Vrbas u Srbiji i sa još dvojicom funkcionere ove opštine nalazila se u posjeti opštinama jugozapadnog dijela Srpske. U objektu je bila smještena delegacija iz Vrbasa, koja je spavala na istom spratu. Paićeva je greškom legla da spava u sobu koju koristi osoblje kafića - ispričao je izvor blizak istrazi. On je dodao da su konobarice, kada su vidjele da je njihova soba zaključana, otišle na spavanje u drugu sobu. Najvjerovatnije je da je Danilović nakon što se posvađao sa konobaricom Bojanom sa kojom se zabavljao otišao kući, uzeo pušku i došao ljut s namjerom da nju ubije, provalio vrata sobe u kojoj je mislio da spava njegova djevojka. Čim je ušao, ispalio je hitac iz lovačke puške u Paićevu, koja je spavala, a kako je u sobi bio mrak, nije primijetio da to nije njegova djevojka. Kada je vidio da je ubio pogrešnu ženu, izašao je u hodnik i pucao sebi u glavu. Iza Paićeve je ostalo troje maloljetne djece. „Iznenaden sam tragedijom. Poznavao sam Danilovića, bio je dobar mladić i nikada ne bih mogao da pomislim da će počiniti ovako nešto. Nikada nije pravio probleme, niti imao sukobe sa policijom. Šta je bio motiv da se odluči na ubistvo, ostaće tajna“ rekao je Živko Đukić, mještanin Jezera⁶¹.

U Trebinju je 21.01.2014. zabilježen novi slučaj nasilja u porodici, drugi u ovoj godini.

Kako je saopšteno iz CJB Trebinje L.M. je fizički napao svoju suprugu i nanio joj tjelesne povrede. Nasilnik je lišen slobode i u toku je dokumentovanje krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Podsjetimo, prethodni slučaj nasilja u porodici na području koje operativno pokriva CJB Trebinje, evidentiran je 6. januara takođe u Trebinju. U protekloj godini na području ovog centra evidentirana su 52 nasilja u porodici, od čega najveći broj u Trebinju⁶².

Februar

U kući porodice Sprečo, koja se nalazi u Ulici Sarajevska na broju 37 u Mravićima, opština Doboj-Jug, 6 februara 2014.g. odvijala se prava porodična drama. Mustafa Sprečo (1945) je, kako doznajemo, nakon svađe, oko četiri sata ujutro nasrnuo na suprugu Sadetu (1947) te je izudarao čekićem nanijevši joj po glavi i tijelu teške ozljede. Nakon toga je pokušao zapaliti kuću, te na kraju prerezao sebi vene i nožem odsjekao polni organ. Po prijemu na Odjel urgentne medicine Mustafi su konstatovane vidne povrede glave, posjekotine na obje potkoljenice i

60 Mršević Z., (2013), Ženoubistvo i samoubistvo ubice, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 51, 3:69:84. Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju, Beograd.

61 http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Jezero-Ubio-pogresnu-zenu-pa-pucao-sebi-u-glavu-FOTO/145012.html

62 <http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/fizicki-napao-suprugu-nanijevsi-joj-tjelesne-povrede>

amputiran penis. Nakon pružene pomoći, tretmana plastičnog hirurga, neurohirurga i urologa, on je smješten u Službu za psihijatriju. Njegovoj supruzi konstatovane su povrede glave sa prelomom kosti lobanje, nanese tupim predmetom, posjekotine na desnoj potkoljenici i lijevoj šaci, te povrede nanese udarcima na lijevom ramenu i grudnima. Ona je zadržana u Službi za neurohirurgiju. Prema riječima Ismeta Krličevića iz Mravića, prijatelja Mustafe i Sadete Sprečo, scena u prizemlju kuće u kojoj se odvijala drama, bila je stravična. Na sve strane su, kako je kazao, bile lokve krvi⁶³.

63 <http://vijesti.in.rs/vijesti/drama-u-mravi%C4%87ima-izudarao-supругu-%C4%8Deki-%C4%87em-potom-sam-sebi-amputirao-polni-organ>

ANALIZA SUDSKE PRAKSE U KRIVIČNOM PROCESUIRANJU NASILJA U PORODICI ILI PORODIČNOJ ZAJEDNICI PRED SUDOVIMA U REPUBLICI SRPSKOJ

I Uvod

U ovom izveštaju analizirana je sudska praksa u procesuiranju krivičnog dela *Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici* i srodnih krivičnih dela pred pet osnovnih sudova u Republici Srpskoj, u Bijeljini, Trebinju, Banjaluci, Doboju i Sokolcu. Pošto u Republici Srpskoj osnovni sudovi imaju nadležnost za više opština, i počinioci i žrtve nasilja obuhvaćeni analiziranom sudskom praksom potiču iz mnogo šireg područja nego što su teritorije ovih pet gradova.

Analiza je rađena metodologijom pasivnog monitoringa, na osnovu sadržaja pravosnažnih sudskih presuda koje su na zahtjev analitičarki dostavili navedeni osnovni sudovi. Pri izradi izveštaja analitičarke nisu imale uvid u drugu sudsku dokumentaciju koja je prethodila presudama, niti su prisustvovala suđenju. Svi sudovi su presude dostavili dobrovoljno, na osnovu pismenog zahtjeva a u skladu sa Zakonom o slobodi pristupa informacijama.

Analizirano je ukupno 30 krivičnih pravosnažnih presuda. Od toga, 27 presuda su za krivično delo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, prema Članu 208. Krivičnog zakona Republike Srpske (KZ RS). Tri presude su izrečene za srodna krivična djela iz poglavlja krivičnih djela protiv braka i porodice, a tiču se kršenja porodičnih obaveza (Član 209. KZ RS) i izbjegavanja davanja izdržavanja (Član 210. KZ RS). Sve presude su donesene u periodu od 2009. do 2012. godine.

Presude nisu birane po nekom specifičnom kriterijumu ali su od 50-tak dostupnih odabrane presude koje impliciraju tipičnu sudsku praksu (u primeni materijalnog prava, procesnog zakona i vrsti sankcija), i ukazuju na pojavne oblike nasilja u porodici, te strukturu žrtava i počinitelaca. Odabir presuda dao je i rezultat koji ne odgovara sasvim realnoj strukturi počinitelaca nasilja; optužene osobe u svim predmetima na koje se presude odnose su muškarci iako dostupni statistički podaci pokazuju da se kao počinioci nasilja pojavljuju i procesuiraju i žene. Međutim, njihovo učešće u krivičnom procesuiranju za vršenje ovog krivičnog dela, prema dostupnim podacima je minorno, da bi zahtevalo dodatni napor u traženju presuda u kojima su za nasilje u porodici osuđene žene.⁶⁴

64 Sva do sada rađena istraživanja i analize o krivičnom procesuiranju za nasilje u porodici ne poklanjaju posebnu pažnju ženama kao počiniocima ovog krivičnog djela. U izvještaju o rezultatima monitoringa sudskih procesa za krivično djelo nasilje u porodici pod nazivom „*Krivična odgovornost i sankcionisanje počinitelaca nasilja u porodici*“ Misije OSCE u BiH, problem žena počinitelaca nasilja u porodici se ne izdvaja i ne analizira.

(http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022017152706bos.pdf). Tokom 10-mjesečnog praćenja sudskih postupaka za nasilje u porodici, monitorke dviju ženskih NVO u RS, Udruženih žena iz Banjaluke i Organizacije žena „Lara“ iz Bijeljine nisu imale prilike da monitorišu

Fokus analize presuda bio je na:

- kvalifikaciji krivičnog dela, odnosno primeni materijalnog prava,
- dužini trajanja postupka,
- primeni procesnog prava,
- vrsti izrečenih sankcija,
- obeštećenju žrtava.

U pripremi analize, prema standardizovanom obrascu iz presuda su selektovani sledeći podaci:

- Činjenični opis i kvalifikacija krivičnog dela u optužnici
- Dužina trajanja postupka
- Osnovni podaci o počiniocu nasilja
- Vrsta srodničkih veza/zajednice između optuženog i žrtve
- Način vođenja postupka (potpuni krivični postupak, skraćeni krivični postupak, pregovaranje o krivici i kazni)
- Vrsta izrečene sankcije
- Obrazloženje presude/ olakšavajuće i otežavajuće okolnosti
- Tretman žrtve/obeštećenje žrtve
- Uključenost drugih službi/institucija u postupak.

Pri analizi selektovanih podataka uzimane su u obzir odredbe važećeg krivičnog i procesnog zakona o kvalifikaciji djela, izricanju sankcija i vođenju krivičnog procesa i međunarodni standardi koji obavezuju države da sa dužnom pažnjom postupaju u svim slučajevima nasilja u porodici i da ga tretiraju kao kršenje ljudskih prava, a koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala. Rezultati ove analize delom su poređeni sa rezultatima sličnih istraživanja i izveštaja o praćenju krivičnih postupaka za nasilje u porodici u Bosni i Hercegovini.

II Krivično-pravni okvir za sankcionisanje nasilja u porodici

Krivični zakon Republike Srpske 2000. godine prvi put je uveo krivično delo "nasilje u porodici"⁶⁵ za koje je bila propisana najveća zatvorska kazna do godinu dana. Inkriminacija nasilja u porodici izmenjena je i dopunjena 2003. godine, kada su predviđene i strožije kazne zatvora.

Član 208. Krivičnog zakona Republike Srpske⁶⁶ kojim je definisano krivično delo "Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici" glasi:

(1) Ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.

nijedan slučaj nasilja u porodici u kojem je počilac bila žena. Vidi: *Praćenje i analiza krivičnih postupaka i sudske prakse u oblasti seksualnog i rodnozasnovanog nasilja u Republici Srpskoj* http://www.unitedwomenbl.org/images/stories/docs/pracenje_krivicnih11.pdf

65 Član 198. stav 1 "KZ RS od 2000. propisuje da "Ko primjenom nasilja, drskim i bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do 1 (jedne) godine."

66 Krivični zakon Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" broj 49/03, 70/06, 73/10)

(2) *Ako je pri izvršenju djela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.*

(3) *Ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ili su ona činjena prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina.*

(4) *Ako je usljed djela iz prethodnih stavova nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.*

(5) *Ko liši života člana porodice ili porodične zajednice kojeg je prethodno zlostavljao, kazniće se zatvorom najmanje deset godina.*

(6) *Pod porodicom ili porodičnom zajednicom u smislu ovog djela podrazumijevaju se i bivši supružnici i njihova djeca, kao i roditelji bivših supružnika.*

Kao što se iz opisa krivičnog dela vidi, zakonodavac je pored „osnovnog“ predvidio i nekoliko „kvalifikovanih“ oblika ovog krivičnog dela, za koja su propisane i oštrije sankcije.

Pod porodicom ili porodičnom zajednicom u smislu Krivičnog zakona podrazumevaju se i bivši supružnici i njihova deca i roditelji bivših supružnika. Ova definicija porodice isključuje partnersko nasilje u intimnim vezama koje ne uključuju zajednički život i uža je od definicije porodice koja je sadržana u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici⁶⁷, dok Porodični zakon Republike Srpske⁶⁸ ne daje posebno definiciju porodice, izuzev u Članovima 1. i 2., gde se kaže da je porodica u smislu ovog zakona životna zajednica roditelja i dece. Članom 2. Porodičnog zakona kojim je propisana svrha Zakona navedeni su porodični odnosi koje Zakon reguliše, čime se implicira i krug lica koja čine porodicu. Porodični zakon Republike Srpske uređuje porodično pravne odnose koji se tiču zaključenja braka, ličnih prava i dužnosti bračnih supružnika, prestanak braka, odnose roditelja i dece i drugih srodnika, usvojenje, starateljstvo, izdržavanje, imovinske odnose između bračnih, vanbračnih supružnika i drugih srodnika i određene oblike pravne zaštite porodice.

Porodični zakon ne propisuje nikakve mere zaštite vezane za nasilje u porodici, osim za nasilje nad decom. U Članu 97. propisana je izričita zabrana zlostavljanja dece na bilo koji način uključujući nehumano kažnjavanje, zanemarivanje i druge oblike. Zakon propisuje i obavezu prijavljivanja svih oblika zlostavljanja i nasilja nad decom za sva fizička i službena lica. U sudskim i drugim postupcima koji se tiču bračnih sporova, a vode se prema Porodičnom zakonu, javnost je isključena.

Članom 69., u stavu 2. ovoga Zakona propisano je da je sud u toku celog postupka za razvod braka dužan da nastoji da dođe do izmirenja bračnih supružnika. Zakon ne pominje ni na koji način nasilje u porodici kao uzrok za parnice razvoda braka, niti predviđa pravne radnje koje bi mogle da se primene na situacije nasilja među bračnim partnerima ili nasilja jednog partnera nad drugim. U kojoj

67 Zakoni o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj: 118/05, 17/08)

68 Porodični zakon Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj: 56/02)

meri Član 69. Porodičnog zakona koji odražava i vrednosni stav zakonodavca, odnosno zajednice o prioritetu očuvanja porodice, ima uticaja na sudske postupke u kojima se sudi za nasilje u porodici, iz dostupnih izvora (krivičnih presuda) u ovoj analizi nije bilo moguće argumentovano utvrditi⁶⁹, ali je nesumnjivo da je propisana obaveza sudu u suprotnosti sa međunarodnim standardima za zaštitu žena od nasilja, kojima je medijacija, odnosno mirenje, izričito zabranjeno⁷⁰.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske koji je stupio na snagu 2006. godine⁷¹, a zamenjen novim Zakonom usvojenim u oktobru 2012. godine, propisuje mogućnost kažnjavanja nasilja u porodici u prekršajnom postupku i daje definiciju nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici detaljnije nego Krivični zakon.

U Članu 5., Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, porodica je definisana kao životna zajednica roditelja i djece i drugih njenih članova. U smislu ovog Zakona, porodicu čine:

- Supružnici u bračnoj ili vanbračnoj zajednici
- Njihova djeca (zajednička ili iz ranijih zajednica)
- Bivši bračni ili vanbračni supružnici i njihova djeca
- Usvojilac i usvojenik
- Staralac i štitićenik kao i druga lica koja sada žive ili su ranije živjeli u porodičnoj zajednici
- Roditelji sadašnjih i bivših supružnika
- Očuh i maćeha.

Zakonodavac propisuje da odnosi među članovima porodice treba da se zasnivaju na humanim principima uz međusobno poštovanje, pomaganje, privrženost, pri čemu se moraju imati u vidu posebne obaveze zaštite djece, poštovanje ravnopravnosti polova i dobrovoljnosti stupanja u brak i vanbračne odnose.

U Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici iz 2008. godine, u Članu 6. propisano je šta predstavlja delo prekršaja nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Zakon izričito zabranjuje bilo koji oblik nasilja u porodici. Nasilje u porodici predstavlja svako djelo kojim se nanosi fizička, psihička ili seksualna povreda, patnja ili ekonomska šteta, kao i prijetnja takvim radnjama ili propuštanje dužnog činjenja i pažnje, što ozbiljno sputava članove porodice i lica koja se nalaze u odnosu bliskih socijalnih veza, bez obzira da li među njima postoji ili je postojala zajednica života, da uživaju u svojim pravima i slobodama na principu ravnopravnosti polova, i u javnoj i u privatnoj sferi života.

69 U jednoj od analiziranih presuda Osnovnog suda u Bijeljini, u obrazloženju zašto je Sud povjerovao iskazu žrtve svjedoka, navodi se i da "ona ne namjerava da se razvede od optuženog i da ga ranije nije prijavljivala i tražila pomoć policije" (80 0 K 009162 09 K2). U debatama o sankcionisanju krivičnog djela nasilja u porodici na konferencijama i skupovima službenika/ca i predstavnica/ka nevladinih organizacija više sudija je isticalo da oni, pri izricanju presude, vode računa i o daljem opstanku porodice i slično...

70 Član 48. Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja protiv žena i nasilja u porodici

71 Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republie Srpske“ broj 118/05, 17/08)

Zakonodavac u definiciji dela se određuje i prema populaciji koja je najčešće izložena nasilju u porodici: navodeći posebno žene i decu i definiše ovo delo kao teško kršenje ženskih ljudskih prava i prava dece.

Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici koji je bio na snazi u vreme kada su analizirane presude izrečene i koji je delom uticao i na krivično procesuiranje ovog krivičnog dela, radnje nasilja u porodici su:

1. fizički napad člana porodice na drugog člana porodice, bez obzira da li je nastupila fizička povreda ili nije,
2. svaka primjena fizičke sile koja ne rezultira direktnim napadom ili psihičke prinude na fizički ili psihički integritet člana porodice,
3. prouzrokovanje osjećaja straha ili lične ugroženosti ili povrede dostojanstva, ucjenom ili verbalnom prijetnjom ili drugom prinudom,
4. ozbiljni verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrđnim imenima i drugi način grubog uznemiravanja člana porodice,
5. uhođenje i svi drugi načini uznemiravanja drugog člana porodice,
6. oštećenje ili uništenje zajedničke imovine ili imovine u posjedu ili pokušaj da se to učini,
7. propuštanje dužne pažnje i nadzora ili nepružanje pomoći i zaštite iako za to postoji obaveza po zakonu ili običajima, a to bi imalo za posljedicu osjećaj fizičke, psihičke ili ekonomsko-socijalne ugroženosti,
8. izolacija i ograničavanje slobode kretanja i komuniciranje sa trećim licima,
9. seksualno uznemiravanje,
10. oduzimanje prava na ekonomsku nezavisnost zabranom rada ili držanjem člana porodice u odnosu zavisnosti ili podređenosti, prijetnjom ili nedavanjem sredstava za život ili drugim oblicima ekonomske dominacije jednog člana porodice nad drugim,
11. vaspitanje djece fizičkim kažnjavanjem i drugim načinima ponižavajućeg postupanja,
12. druge radnje nasilja u porodici.

Zaključak

Pravni okvir Republike Srpske koji je bio relevantan za sprečavanje nasilja u porodici i kažnjavanje počilaca nasilja u vreme kada su analizirane presude donesene⁷², nije u svim segmentima međusobno povezan i odredbe jednog zakona se ne referišu na odredbe drugog zakona. Poseban problem je što Porodični zakon

⁷² Krajem 2012. godine u Republici Srpskoj usvojen je novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u kojem je, i pored protivljenja dijela javnosti, posebno ženskih nevladinih organizacija, zadržano kažnjavanje učinilaca nasilja u prekršajnom postupku i ostavljena mogućnost policiji i tužilaštvu da prosuđuje koje radnje nasilja su krivično djelo, a koje prekršaj. Sredinom 2013. godine usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske kojim je unaprijedena definicija krivičnog djela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i propisana kazna za nepoštovanje odluke suda čime je stvoren pravni instrument za sankcionisanje nepoštivanja zaštitnih mjera od strane učinioca nasilja. Do tada Krivični zakon RS nije imao inkriminaciju djela nepoštivanja odluke suda, što je doprinijelo da počinioci nasilja masovno ne poštuju izrečene zaštitne mjere.

i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici nemaju propisanih veza postupanja, što u praksi ostavlja prostor javnim službama, a posebno centrima za socijalni rad, da odredbama jednog zakona daju prioritet u odnosu na drugi zakon.

Zakonska rešenja u Republici Srpskoj su u minimumu usklađena sa zahtevima koje postavljaju najvažniji međunarodni dokumenti o zaštiti žena od nasilja.

Ključni nedostaci i pravne praznine u zakonskim rešenjima relevantnim za sprečavanje i sankcionisanje nasilja u porodici su:

Mogućnost sankcionisanje nasilja u porodici u prekršajnom postupku bez jasnog razgraničenja koje institucije za sprovođenje zakona i na osnovu kojih kriterijuma određuju kada se delo nasilja procesura kao prekršaj a kada kao krivično delo;

Nedostaju zakonska rešenja o proganjanju;

Postoje razlike u definiciji porodice u Krivičnom zakonu, Porodičnom zakonu i Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici.

Intimni partneri koji ne žive zajedno ne smatraju se članovima porodice.

U slučajevima nasilja u porodici ne zahtijeva se hitno postupanje u krivičnom postupku.

III Analiza presuda

1. Osnovni podaci o počiniocima krivičnih djela i žrtvama/oštećenima

1.1. Počinioci nasilja/krivičnih djela

Presude daju određene podatke o socijalnoj strukturi počinilaca nasilja, dok o dobi, radnom statusu i obrazovanju žrtava nema nikakvih podataka.

Ukupan broj osoba koje su optužene i kojima je suđeno za krivično delo nasilja u porodici i srodna dela u 30 analiziranih presuda je 26. Isti počinioci pojavljuje se jednom u tri, a dva puta u dve presude. Svi procesuirani su muškarci.

Pol	Muškarci	Žene
	26	0
Ukupno	26	0

Počinioci nasilja prosečne su dobi od 42,9 godina, 8 ih je mlađe od 40 godina, najstariji ima 67, a najmlađi 23 godine. Većina ih je u dobi od 40 do 50 godina. Starosna struktura počinilaca nasilja pokazuje već ranija saznanja da činjenje nasilja nema veze sa životnom dobi, nego je uzrokovano društvenim kontekstom i nasleđenim obrascima ponašanja. To potvrđuje i veliki procenat mlađih muškaraca u uzorku, obzirom da je krivično sankcionisanje nasilja u porodici kao javnog delikta u Republici Srpskoj počelo pre 13 godina. Ova promena ili nije bila integrisana u njihovo obrazovanje i formiranje vrednosnih stavova, ili za njih nije bila relevantna.

Obrazovna struktura	Procenat
Osnovna škola (potpuna i nepotpuna)	23%
Završena srednja škola	52%
Fakultetsko obrazovanje	25%

Među počiniocima nasilja najviše ih je sa završenom srednjom školom a najmanje sa osmogodišnjim obrazovanjem, odnosno niže obrazovanih. Samo jedan od počinitelaca ima nepotpunu osnovnu školu (4 razreda). Jedna četvrtina su sa fakultetskim obrazovanjem koje uključuje diplomiranog pravnika, profesora, akademskog slikara, penzionisanog policajca sa visokom stručnom spremom i drugo. Dakle, obrazovna struktura ne odražava stereotipe prisutne u jednom delu javnosti da nasilje u porodici čine niže obrazovani i socijalno ugroženi muškarci. Obrazovno, muškarci koji su procesuirani za nasilje u porodici većinom pripadaju srednjem društvenom sloju. Polovina muškaraca osuđena za nasilje u porodici je zaposlena ili prima penziju, dakle reč je o muškarcima koji su situirani. U tri presude nema podataka o zaposlenju, jedan je definisan kao poljoprivrednik, a samo jedna trećina su nezaposleni čije bi nasilje moglo uslovno da se objašnjava teškom ekonomskom situacijom. Među procesuiranim je i jedan preduzetnik dobrog imovnog stanja koji je povratnik u činjenju nasilja a prema nejasnom obrazloženju presude, za nasilje je osuđivana i njegova bivša supruga koja je takođe dobrog imovnog stanja.

Jedna četvrtina procesuiranih u analiziranim presudama su povratnici u vršenju nasilja, neki su krivično procesuirani, a neki osuđeni u prekršajnom postupku, prema Zakonu o zaštiti od nasilja. Ako se tome doda da su među presudama bile tri presude protiv istog lica za nasilje počinjeno prema istoj žrtvi, kojem se u presudi ne navodi da je povratnik u činjenju nasilja, ovaj procenat se povećava. U nekim presudama se navodi i kontinuitet činjenja nasilja, što uz visok procenat recidivizma u vršenju nasilja, problem neadekvatnog odgovora društva na problem nasilja prema ženama u porodici čini alarmantnim.

Okolo 30% procesuiranih muškaraca osuđivani su i za druga krivična dela, uglavnom sa manjim kaznama ili uslovno. Jedan počinitelac nasilja ima čak 10 pravosnažnih presuda za krivična dela nasilničkog ponašanja, falsifikovanja i drugih vrsta nezakonitog ponašanja u oblasti javnog reda i mira, ugrožavanja javnog saobraćaja i slično.

1.2. Žrtve

Presude daju određene podatke o socijalnoj strukturi počinitelaca nasilja, dok o dobi, radnom statusu i obrazovanju žrtava nema nikakvih podataka. Jedini dostupni podaci o žrtvama su polna struktura i priroda porodične veze sa počiniocem nasilja.

U analiziranim presudama nasilju je bilo izloženo ukupno 37 osoba, 7 osoba muškog i 30 ženskog pola.

U strukturi muškaraca žrtava, u 3 slučaja nasilje su preživeli očevi, sinovi su bili u 3 slučaja žrtve i u jednom brat.

Među ženama žrtvama 3 su sestre, 6 majki i 2 (dve) kćerke. Ostale žene, žrtve su partnerskog nasilja od strane supruga, bivšeg supruga, vanbračnog supruga ili supruga od kojeg se razvode.

Žene žrtve nasilja

Vrsta bračne/ porodične veze	Broj
Sestra	3
Majka	6
Kćerka	2
Supruga	8
Bivša supruga(razvedena)	4
Vanbračna supruga	4
Supruga-razvod u toku	3

Visok procenat nasilja izvršen je nad bivšim suprugama ili onima koje su pokrenule razvod braka, što potvrđuje da žene, i kada se razvedu, nisu zaštićene od nasilja bivšeg supružnika. Takođe, čini se da je postupak razvoda ili napuštanja bračne zajednice kod muškaraca veliki okidač za nasilno ponašanje jer su u čak 25 odsto presuda za nasilje sa elementima proganjanja žrtve žene koje su pokrenule proces razvoda braka ili su napustile bračnog/vanbračnog partnera. One su napadane na radnom mestu, u kući svojih roditelja ili srodnika gde su našle utočište, ili u stanu u kojem žive po odvajanju od nasilnog partnera.

Žena koja je pokrenula proces razvoda braka napadnuta je u prostorijama zdravstvene ustanove (u presudi se ne objašnjava da li je tu bila zaposlena ili je došla da potraži zdravstvenu pomoć). Nasilni suprug udario ju je više puta u predelu glave. Isti počinitelj je pre ovog napada suprugu uznemiravao slanjem poruka sa mobilnog telefona u kojima joj je pretio da će je ubiti, da će joj „sasuti 7 metaka u čelo“ i slično. Žena nije bila pošteđena ni napada u kući svoga brata gde je nasilnik došao da joj preti a onda čak automobilom krenuo na nju i udario je u koleno.

Suđeno mu je u tri odvojene presude, a ovaj slučaj jasno pokazuje nedostatak u adekvatnoj inkriminaciji svih oblika nasilnog ponašanja prema ženama, posebno krivičnog dela proganjanja koje kao takvo ne postoji u vezi sa krivičnim delom nasilje u porodici i porodičnoj zajednici.

Period u kojem su žrtve bile izložene nasilju nije u presudama posebno obrađivan. Sud se uglavnom bavio činom nasilja koji je neposredno prijavljen i bio predmet optužnice, ali je u predmetima u kojima je vođen glavni pretres, i u nekoliko presuda, vidljivo da su žrtve bile izložene dugotrajnom nasilju. U presudi Osnovnog suda u Bijeljini ističe se da je nasilje trajalo 14 godina, a u jednoj presudi Osnovnog suda u Banjaluci čak 46 godina, od početka bračne zajednice.

2. Dužina trajanja sudskog postupka

Pravo na suđenje u razumnom roku jedno je od temeljnih ljudskih prava sadržano u Čl. 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda⁷³ (u daljem tekstu Evropska konvencija). Evropska konvencija propisuje da radi utvrđivanja svojih prava i obaveza građanske prirode ili u slučaju podizanja optužnice za krivično delo protiv njega svako ima pravo da zakonom ustanovljeni nezavisni i nepristrasni sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Predugo trajanje sudskog postupka dovodi do kršenja tog prava, a stranke u postupku zbog takve povrede mogu se za zaštitu obratiti Evropskom sudu za ljudska prava.

Oštećeni u krivičnom postupku ne mogu da se pozovu na garanciju pravičnog sudjenja iz Čl. 6 Evropske konvencije, jer se prava po tom osnovu garantuju samo onima koji su neposredno optuženi. Izuzetak je ako je ishod sudskog postupka odlučujuće povezan sa imovinsko pravnim zahtevom, ako su oštećeni uložili takav zahtev⁷⁴. Na osnovu analize sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava, za krivične jednostavnije postupke prihvatljivo trajanje bilo je 3 godine i 6 meseci⁷⁵.

Međunarodni standardi za zaštitu žena od nasilja preporučuju da se krivična dela nasilja u porodici rešavaju kao prioritetna u krivično pravnom sistemu, a na važnost bržeg rešavanja krivičnih procesa za nasilje u porodici upozoravaju i domaće aktivistkinje za zaštitu ljudskih prava žena. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske ne određuje hitnost u postupanju u slučajevima nasilja u porodici.

Na osnovu analize presuda, teško je doći do utemeljenog zaključka da li kod domaćih sudova postoji opredjeljenje da se krivična dela nasilja u porodici procesuiraju prioritetno, ne uzimajući u obzir praksu sporazuma o priznanju krivice ili kazneni nalog, kao procesne mogućnosti za skraćeni postupak koji će u ovom izveštaju biti posebno analizirani.

Uzimajući za početak postupka datum kada je krivično delo prijavljeno i otvorena istraga, a za kraj datum pravosnažnosti presude, praksa sudova je, na osnovu analiziranih presuda, različita sa tendencijom bržeg rešavanja predmeta u 2010. 2011. i 2012. godini. Poslednjih godina uočeno je da su optužnice podizane u

⁷³ Bosna i Hercegovina je potpisala Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda 1995. godine kao integralni dio mirovnog sporazuma u Dejtonu, a ratifikovala 12. jula 2002. godine.

⁷⁴ Pravo na suđenje u razumnom roku, zbirka presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima protiv BiH, Hrvatske, Srbije, Makedonije i Slovenije, Centar za ljudska prava, Sarajevo 2009, strana 27, dostupno na: <http://www.hrc.unsa.ba/zbirkapresuda/PDFS/zbirkapresuda.pdf>

⁷⁵ Isto, strana 56

roku od mesec ili dva a suđenje završavano u narednih 5 meseci, što je napredak u odnosu na slučajeve koji su započeli u 2008. ili 2009. godini, a završeni tek krajem 2011. godine.

U odnosu na povredu prava na suđenje u razumnom roku, u odnosu na optužene, domaći sudovi, prema analiziranim krivičnim presudama za nasilje u porodici, daleko su od toga da povrede ljudska prava optuženog.

U analiziranim presudama najduži sudski postupak za nasilje u porodici trajao je 30 mjeseci (2,5 godine). Međutim, neki postupci završavani su i u rekordnom roku. Tako je u jednom predmetu pred Osnovnim sudom u Trebinju optužnica podignuta isti dan kada je prijavljeno nasilje, a pravosnažna presuda donesena u roku od 15 dana, nakon sporazuma o priznanju krivice. Isto tužilaštvo (Okružno tužilaštvo u Trebinju) u istom danu podiglo je dve optužnice za krivično delo nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici za istog počinioca počinjeno prema istoj osobi, a predmeti nisu objedinjeni, što dozvoljava Zakon o krivičnom postupku⁷⁶. Ovaj slučaj može da ukazuje da je Tužilaštvo „biral“ stranu u postupku i išlo u prilog optuženom da bi mogao da dobije uslovne osude, ali isto i da je reagovalo brzo da zaštiti žrtvu. Zbog toga će biti detaljnije prikazan i sagledavan i u drugim aspektima analize.

Nasilje u porodici je krivično delo sa velikim rizikom recidiviteta, posebno u državama gde sistem zaštite žrtava nasilja nije dovoljno razvijen, kao ni svest o fenomenu nasilja nad ženama. U takvom kontekstu dužina trajanja sudskog postupka veoma je značajna za zaštitu žrtava i individualnu i generalnu prevenciju nasilja. U jednoj od analiziranih presuda, u slučaju ponovljenog nasilja, ranija osuđivanost za nasilje u porodici nije optuženom uzeta kao otežavajuća okolnost zato što prethodna presuda još nije bila pravosnažna, iako je od donošenja prvostepene presude prošlo više od šest meseci. Sudski postupak za prvo prijavljeno delo nasilja protiv ovog počinioca trajao je duže od godinu dana i žrtva je u tom periodu bila izložena ponovnom nasilju.

U slučaju teškog i dugotrajnog nasilja koje je trajalo najmanje 14 godina, od podizanja optužnice do donošenja presude prošlo je 20 meseci. Obzirom da se žrtva nasilja nakon boravka u sigurnoj kući vratila u nasilnu bračnu zajednicu, za njenu dalju zaštitu brže krivično procesuiranje bilo je veoma važno.

Posmatrano kroz prizmu prava na pravično suđenje, dužina postupka u analiziranim presudama ne predstavlja povredu ljudskih prava ni optuženih ni žrtava. Međutim, žrtve u krivičnom postupku ne dobijaju efikasnu zaštitu, niti ih krivično procesuiranje i sankcionisanje počinioca nasilja dovoljno štiti od ponavljanja nasilja.

⁷⁶ Sud može odlučiti da se sprovede jedinstveni postupak i donese jedna presuda ako se pred istim sudom vode odvojeni postupci protiv istog lica za više krivičnih djela ili protiv više lica za isto krivično djelo. Član 30. stav 7., Zakon o krivičnom postupku sa izmjenama i dopunama („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj; 100/09)

<http://ot-bijeljina.pravosudje.ba/vstv/faces/vijesti.jsp?id=29834>

3. Činjenični opis dela i kvalifikacija

Oko 70 odsto krivičnih dela nasilja u porodici iz analiziranih presuda kvalifikovana su kao osnovni oblik nasilja u porodici, deset odsto kao kvalifikovani oblik u skladu sa Članom 208. stav 2, a samo 15 odsto kao kvalifikovani oblik definisan pod stavom 3. Člana 208. KZ RS (Stav 2 - Ako je pri izvršenju djela iz stava 1. ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje naruši, odnosno Stav 3, ako je usljed djela iz st. 1. i 2. ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušenje zdravlja ili su ona činjena prema maloljetnom licu).

Upoređujući činjenični opis nasilja i kvalifikaciju krivičnog dela u optužnicama i presudama uočena su tri tipična načina neadekvatne primene materijalnog prava u procesuiranju krivičnog dela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. To su:

- blaža kvalifikacija djela,
- nespremnost da se nasilje kvalifikuje u sticaju sa drugim krivičnim delima,
- tumačenje krivičnog dela nasilja u porodici kao čina koje mora imati kontinuitet ili ponavljanje.

Presude ukazuju i na prisutnost rodni stereotipa i nerazumevanja rodne dimenzije nasilja u porodici kao dela koje disproportionalno pogađa žene, pre svega u formulacijama pri opisu radnji krivičnog dela a povremeno i u obrazloženju stava suda.

U procesu koji je vođen pred Osnovnim sudom u Bijeljini, kvalifikacija dela kao nasilje u porodici u sticaju sa krivičnim delom laka telesna pveda, u presudi prekvalifikovana je kao laka telesna povreda a optužba za nasilje u porodici odbacena jer je reč o „pojedi načnom incidentu“ a ne kontinuiranom vršenju nasilja, što je u praksi sankcionisanja nasilja u porodici u Republici Srpskoj poseban problem. Deo struktura pravosuđa u ovom entitetu, nasilje u porodici prihvata kao krivično delo samo ako postoje dokazi da se dešava u kontinuitetu ili da se desilo odnosno prijavljeno više puta, da nije „izolovani incident“. U praksi, kada žrtva prvi put prijavi nasilje ono se obično rešava u prekršajnom postupku, bez istrage da li ima dokaza da je nasilje vršeno u kontinuitetu ili je „izolovan incident“. Tek nakon druge ili treće prijave nasilja, tužilaštvo otvara istragu. Ovo je nezvanično objašnjavano kao opšta instrukcija i tumačenje bića krivičnog dela nasilja u porodici a zbog upotrebe trajnog glagola u njegovoj definiciji (Ko primjenom nasilja, drskim i bezobzirnim ponašanjem *ugrožava* spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice ...). Za ovu interpretaciju nije pronađen komentar u natpisima stručne javnosti, ali pomenuta presuda u kojoj sudija obrazlaže odbacivanje kvalifikacije dela kao nasilje u porodici, kao i druge analizirane presude iz kojih je vidljivo da je počinitelac ranije osuđivan za nasilje u porodici u prekršajnom postupku u skladu sa Zakonom o

zaštiti od nasilja u porodici, potvrđuje da je postojala⁷⁷ praksa da se nasilje u porodici prihvata kao krivično delo samo ako se više puta ponovilo⁷⁸.

U obrazloženju pomenute presude sudija navodi: „*ovdje sud zaključuje da je, nakon obostranog drskog verbalnog dijaloga između optuženog i oštećene, optuženi prekoračio verbalnu granicu i odlučio se da nanošenjem povreda oštećenoj prekine taj verbalni dijalog, a pošto se između njega i oštećene, već indisponiran sukobom sa suprugom našla i njena sestra, i njoj nanio tjelesne povrede. Dakle, sud cijeni da je ovo bio jedan izolovani nastup optuženog i da istom nije prethodilo permanentno ponašanje optuženog koje bi imalo karakter porodičnog nasilja, pogotovo ako se uzme u obzir da je optuženi i do tada, a i kasnije uredno izvršavao svoju roditeljsku obavezu prema zajedničkom djetetu, a i oštećena navodi da je od rođenja djeteta pa sve do tada sve bilo u redu.*

Po ocjeni suda, nasilje u porodici mora imati svoju genezu i da bude trajnijeg karaktera, a ne i na način da se nasilje ispolji trenutačno u vidu nanošenja povrede nekom od članova porodice. Dakle, ovaj sud je zauzeo stav da svako povređivanje člana porodice ne mora nužno predstavljati i čin porodičnog nasilja, odnosno krivično djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici. Sud je odlučio da nanošenje povreda oštećenima prekvalifikuje kao laka tjelesna povreda.“

Ovo nije jedina presuda u kojoj se potencira trajanje nasilja kao bitan element ovog krivičnog dela. U obrazloženju presude Suda u Banjaluci, između ostalog se navodi: „*Uzimajući u obzir činjenicu da stanje netrpeljivosti između optuženog i oštećene traje duže vrijeme i da je optuženi ranije bio prekršajno kažnjavan za djelo koje je propisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, to sud zaključuje da ovo ponašanje optuženog već poprima trajni karakter i njegovo djelo tako stiče sva obilježja krivičnog djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici.“*

U jednoj presudi se u opisu krivičnog dela navode tri situacije nasilja koje su prethodile podizanju optužnice. („*U dužem vremenskom periodu tokom 2009. godine i početkom 2010. u porodičnoj kući u kojoj živi sa suprugom zbog ranije poremećenih odnosa te nezadovoljan što je ona podnijela tužbu za razvod braka dana.... , fizički je napao hvatajući je rukama u predjelu glave i kose, te udarajući njenom glavom o zid, dana 16.07. kada se supruga vratila iz posjete uhvatio je jednom rukom za desnu ruku a drugom za vrat optužujući je da je bila s drugim, dana 27.10 2009. nakon što je dobio poziv od suda u vezi razvoda braka pljuvao je i razbio vrata tražeći da povuče tužbu za razvod braka...“). I ovaj slučaj ukazuje da se nasilje u porodici češće procesuiraju kao krivično delo kada se dođe do saznanja da se dešava duži vremenski*

⁷⁷ U avgustu 2013. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Srpske kojim je kvalitetnije definisano krivično djelo Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, kojim bi ova praksa pravosuđa trebalo da bude iskorijenjena.

⁷⁸ U prilog ovoj tvrdnji su i statistički podaci Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske iz kojih je vidljivo da je mnogo više slučajeva nasilja u porodici procesuirano kao prekršaj nego kao krivično djelo. Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, od 2006. do 2011. godine evidentirana su 2093 krivična djela nasilja u porodici po članu 208. Krivičnog zakona Republike Srpske, a od 2008. do 2012. godine evidentirano je 4054 prekršaja po članu 6. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (Tijana Arambašić Živanović, Gender Centar Vlade Republike Srpske, prezentacija u Derventi oktobra 2012. godine)

period ili ponavlja. Iz pomenute presude nije jasno da li je žrtva više puta prijavljivala nasilje prije nego su preduzete bilo kakve radnje prema počiniocu, mada navođenje datuma upravo na to ukazuje. Ako se ova pretpostavka uzme kao tačna, može se zaključiti da su žrtve često prepuštene slobodnoj proceni policijskog službenika ili tužioca da li nasilje koje su preživjele treba uopšte da bude sankcionisano.

Međutim, ima i suprotnih primera. U jednoj presudi Osnovnog suda u Banjaluci, obrazlažući bitne elemente krivičnog dela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici sud pak ne potencira važnost trajanja nasilja za kvalifikaciju dela, nego navodi: *“Odredbom člana 208. stav 1 Krivičnog zakona RS propisano je da čini krivično djelo nasilje u porodici i porodičnoj zajednici ko primjenom nasilja, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana porodice ili porodične zajednice.*

Dakle, prema ovoj odredbi nebitan je oblik ispoljavanja nasilja, ali je bitno da je tim oblikom nasilja došlo do ugrožavanja spokojstva, tjelesnog integriteta ili duševnog zdravlja. U cilju razjašnjavanja relevantnih okolnosti, u konkretnom slučaju, potrebno je utvrditi da li je optuženi preduzeo radnje koje bi mogle dovesti do ugrožavanja spokojstva, tjelesnog integriteta, kao i činjenice da li je radnjama optuženog uopšte došlo do navedenog ugrožavanja oštećene. Osim ovih činjenica potrebno je još utvrditi da li je oštećena član porodice ili porodične zajednice optuženog, što predstavlja bitan elemenat ovog krivičnog djela, a ovu činjenicu nužno je utvrditi iz razloga što je ovo krivično djelo moguće počiniti samo prema članu porodice ili porodične zajednice, kao pasivnom subjektu...”

Dakle, sudija ovdje ne smatra da je ponavljanje nasilja bitan elemenat krivičnog dela nasilje u porodici iako to u predmetnoj presudi nije ni bilo sporno jer je opuženi nasilje počinio u vreme kada je već imao pravosnažnu uslovnu osudu za isto delo prema istoj oštećenoj. Stoga bi u budućnosti bilo bitno kvalitetnije tumačenje krivičnog dela Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici, uzimajući u obzir međunarodne standarde koji propisuju da svako delo nasilja prema ženama treba da bude sankcionisano.

U opisu čina nasilja u presudama ima elemenata koji ukazuju da se delo moglo kvalifikovati i u sticaju sa drugim krivičnim delima, međutim prihvaćena je lakša kvalifikacija. Primera radi, u slučaju kada je brat udario sestru u predelu nosa i naneo joj telesnu povredu nagnječenja nosa, delo je kvalifikovano kao osnovni oblik, a da se ni tužilaštvo ni sud ne određuju prema težini nanesene povrede.

Slično je i u presudi u kojoj se navodi da je počinitelj nasilja supruzi naneo povredu glave

„u predjelu lijeve jagodične kosti u vidu nagnječine, predjelu donjeg lijevog kapka u vidu oguljotine, i u predjelu desne strane korijena nosa u vidu oguljotine...”“. U slučaju kada je počinitelj nasilja „oca ubo viljuškom u predjelu glave iza lijevog uha“, upotreba viljuške nije tretirana kao upotreba oruđa koje može da povredi telo i delo je kvalifikovano kao „osnovni“ oblik nasilja u porodici, Član 208. stav 1.

U predmetu koji je vođen pred Osnovnim sudom u Banjaluci optuženi je suprug udario lopatom od čega je ona zadobila potres mozga. Ipak, slučaj je kvalifikovan Stavom 1. iako je imao sve elemente da bude teže kvalifikovan, čak i u sticaju sa drugim krivičnim delom.

U predmetu koji je okončan sporazumom o priznanju krivice, u presudi je opisano da je počilnac nasilja „u periodu od 1993. do maja mjeseca 2009. godine, u porodičnoj zajednici sa suprugom i dvoje maloljetne djece, suprugu često tukao rukama i nogama, nanoseći joj tjelesne povrede po raznim dijelovima tijela, vukao je za kosu i udarao glavom o zid, izgonio iz kuće, maltretirao i ponižavao dolazeći više puta u pijanom stanju i takvu agresivnost i jače ispoljavao da bi isto činio i prema maloljetnoj djeci kćerci D... i sinu D..., što je imalo uticaja na njihov psihički razvoj kao maloljetnih lica“, suđeno je za kvalifikovani oblik krivičnog dela nasilja u porodici (stav 3), ali je kaznom i obrazloženjem presude potpuno zanemareno težina nasilja i nasilje nad decom.

U slučaju kada je tužilaštvo podiglo optužnicu za kvalifikovani oblik krivičnog dela nasilje u porodici (stav 3) u sticaju sa krivičnim delom teška telesna povreda, tokom glavnog pretresa sud je promenio kvalifikaciju dela u tešku telesnu povredu jer je odbrana pobila da veza između optuženog i žrtve ima status vanbračne zajednice (optuženi je već bio oženjen što je dokumentovao izvodom iz matične knjige venčanih).

Blaža kvalifikacija krivičnog dela uočljiva je i u praksi Osnovnog suda u Doboju. U činjeničnom opisu dela koje je kvalifikovano po Članu 208. stav 1., *stoji da je „nakon što je unazad nekoliko mjeseci više puta dolazio u sukob sa svojom suprugom oko odgajanja njihove maloljetne djece i u junu mjesecu zadao svojoj supruzi dva udarca otvorenom šakom u predjelu lica, dana... ispred zgrade Centra za socijalni rad, kada je njegova supruga uzela u naručje njihovo najmlađe djete i ponijela ga sa sobom, sustigao je gurnuo je na ogradu i zadao joj stisnutim šakama više udaraca po glavi, zbog čega je ona pala na koljena zadobivši laku tjelesnu povredu u vidu nagnječenja poglavine i nagnječenja lijeve slabinske regije, kojom prilikom je i maljetni J.A zadobio također laku tjelesnu povredu u vidu nagnječenja poglavine...“*. Nasilje nad detetom u ovom slučaju nije bilo osnov za težu kvalifikaciju krivičnog dela nasilja u porodici iako je izričito propisano Zakonom.

Blažu kvalifikaciju i nespremnost da se nasilje u porodici procesuiru u sticaju sa drugim krivičnim delima kao jedan od ključnih problema u sudskoj praksi procesuiranja krivičnog dela nasilja u porodici ističe i Misija OSCE u izveštaju „Krivična odgovornost i sankcionisanje počilnaca nasilja u porodici“⁷⁹. Analitičari/ke OSCE navode da se veliki broj slučajeva nasilja u porodici procesuiru kao osnovni oblik ovog krivičnog dela i kada ima elemenata kvalifikovanog krivičnog dela (upotreba oružja, povrede i slično). Kao posebno alarmantno u izveštaju Misije OSCE se navodi problem zlostavljanja dece koje se najčešće ne procesuiru kao kvalifikovani nego kao osnovni oblik nasilja u porodici.

„Blaža“ kvalifikacija može ukazivati na to da na institucionalnom nivou postoji duboko nerazumevanje prirode i oblika u kojem se nasilje u porodici može pojaviti. 'Blaža' kvalifikacija ukazuje na nedostatak rodnog senzibiliteta, senzibiliteta za nasilje u porodici i pitanja dobiti dece, koji mogu duboko uticati na

⁷⁹ Krivična odgovornost i sankcionisanje počilnaca nasilja u porodici“, Misije OSCE u BiH, Sarajevo 2011, str 25 (http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022017152706bos.pdf).

iskustva žrtava nasilja u porodici u krivičnom postupku.“. Ovakva praksa kažnjavanja takođe umanjuje domet norme, koja za cilj ima i preodgoj počinitelaca nasilja u porodici zato jer optuženog ne suočava sa prirodom, ozbiljnošću i posledicama njegovih radnji, navode u izveštaju analitičari Misije OSCE⁸⁰.

Praksa Osnovnog suda u Bijeljini u davanju činjeničnog opisa krivičnog dela nasilja u porodici, u gotovo 90 odsto analiziranih presuda ovoga suda, je da, opisujući radnju nasilja, navodi formulaciju „zbog ranije poremećenih porodičnih odnosa“ kao na primer: „*Dana 31.10. 2010. godine oko 11,30 minuta u stanu svoje bivše supruge, nakon kraće rasprave, a zbog ranije poremećenih bračnih odnosa, jednom je udario otvorenom šakom-šamarom u predjelu lica, od kojeg je udarca žena pala, a zatim je nastavio udarati rukama po kosmatom dijelu glave...*“

Ili, u slučaju kada je počinitelj nasilja „... *a zbog ranije poremećenih bračnih odnosa, dok su radili na njivi, nezadovoljan što njegova nevjerenčana supruga ne upravlja dobro traktorom, te kada nije uspjela da uklopi mjenjač, udario je otvorenom šakom u predjelu lijeve noge, usljed čega je žena pustila kvačilo, a traktor krenuo naprijed, te počeo joj govoriti „Da li si ti normalna, j... ti majku nespособnu, što puštaš kvačilo, te se popeo na traktor i počeo je udarati otvorenom šakom – šamarom u predjelu potiljka, tjemena i lijevog uha te je uhvatio za lijevu ruku i svukao sa traktora prevukavši je preko metalnog branika...*“

Učestalost ove formulacije je indikativna i zaslužuje, ako ne da bude analizirana, a onda da se zabeleži. Analitičarkama ova formulacija upućuje na definisanje uzroka počinjenog krivičnog dela, čak na „raspoređivanje“ krivice na optuženog i žrtvu i umanjenje krivice optuženog/osuđenog, jer je nasilje izvršeno u stanju „poremećenih porodičnih odnosa“. Formulacija je u najmanju ruku stereotipna i suvišna jer povode i uzroke nasilja sud može utvrđivati na glavnom pretresu ako su uopšte relevantni za izricanje sankcije. U obrazloženju presuda, sud retko koristi definiciju „poremećenih porodičnih odnosa“ kao relevantnu ali njeno korištenje tokom sudskog postupka na sve učesnike može proizvoditi utisak o deljenju krivice, a ne isključivoj odgovornosti počinioca nasilja, takođe, da, ako je nešto „poremećeno“, onda to prioritetno treba „popravlјati“ a ne sankcionisati. Učestalije korišćenje ove i sličnih formulacija u sudskom postupku može da skreće pažnju sa prave prirode nasilja u porodici kao rodno zasnovanog koje disproportionalno pogađa žene.

4. Nasilje učinjeno nad/pred decom

Iako se u definiciji nasilja u porodici, činjenje nasilja prema maloletnoj deci tretira kao kvalifikovani oblik ovog krivičnog dela, u sudskim presudama veoma je malo podataka o posledicama nasilja na decu, njihovom svedočenju nasilju ili vršenju direktnog nasilja nad decom. Da je nasilje vršeno i nad decom, eksplicitno se navodi u 3 presude, međutim, u obrazloženju sankcije nasilje nad decom ili u prisustvu dece se ne uzima kao otežavajuća okolnost. U dve presude, prema

80 Isto, strana 26

činjeničnom opisu krivičnog dela, jasno je da se nasilje desilo pred maloletnom decom, ali ta činjenica nema nikakvog uticaja u daljem sledu presude. U presudama nijedno dete se ne pojavljuje kao svedok, niti se u izreci sankcije počinioci osuđuju i zato što su vršili nasilje nad ili pred decom.

Izuzetak je presuda Osnovnog suda u Bijeljini gde je proces vođen protiv oca zbog seksualne zloupotrebe dece. Tužilac se opredelio da delo kvalifikuje kao delo nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici kvalifikovano težom posledicom (čl. 208, st. 3 u vezi sa st. 1 KZRS).

U optužnici (koja je potvrđena u novembru 2009. godine) se navodi da je optuženi duži vremenski period (od 2003. godine), u svojoj kući, malteretirao psihički i fizički članove svoje porodice, nije se brinuo o djeci, suprugu je tukao, maltretirao, odlazio od kuće, dolazio i u alkoholisanom stanju tukao suprugu šamarima, udarao njenom glavom od pločice i kćerku tukao u predjelu glave i čupao joj kosu. Nakon smrti supruge (u januaru 2009. godine), malteretirao je dvije maloljetne kćerke te je jednog dana (u aprilu 2009. godine), u jutarnjim satima, legao pored jedne od kćerki, prebacio ruku preko nje, dodirivao je po grudima i u predjelu polnog organa, te joj je, nakon što je ona ustala i počela da plače, rekao da je bolje da ona spava s njim i da novac da njoj nego nekoj drugoj ženi. Takođe joj je rekao da ona neće moći zatrudniti kad se uda dok ne spava s njim. Kada je kćerka otišla u školu, optuženi je legao pored svoje druge kćerke, skinuo svoj donji veš, pokazivao svoj polni organ, pokazivao joj kako se radi „ono“, pipao je prstom po guzi dok se djevojčica pokrivala dekom po glavi da ne bi gledala, nakon čega je dobila visoku temperaturu⁸¹.

Iz radnji optuženog, na način kako su opisane u optužnici, proizilazi da je ovo delo moglo biti kvalifikovano i kao polno nasilje nad detetom (iz čl. 195 KZRS), za čiji je osnovni oblik zaprećena veća kazna. Neadekvatna kvalifikacija ovog dela kao nasilja u porodici i porodičnoj zajednici nas navodi na zaključak da se od strane pravosudnih institucija privileguju počinioci ovih vrsta nasilja i onemogućava izricanje strožijih kazni koje bi imale i veći preventivni značaj.

5. Primena procesnog prava

5.1. Pravni okvir Republike Srpske

*Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske*⁸² sadrži detaljne odredbe u vezi sa zaštitom žrtve u postupku dokazivanja i vođenja krivičnog postupka. Žrtva seksualnog i rodno zasnovanog nasilja može u toku postupka biti saslušana kao svjedok, uz napomenu da zakon izričito navodi da ne mogu biti saslušani kao svjedoci maloljetna lica koja obzirom na uzrast i duševno stanje nisu sposobna shvatiti značaj prava da ne moraju svjedočiti (čl. 147 st. 1 tač. g). Svjedočenje mogu odbiti bračni i vanbračni drug, roditelj ili dijete, usvojlac ili usvojenik osumnjičenog, odnosno optuženog. Sud, odnosno drugi organ koji

81 80 0 K 017391 09 K, Osnovni sud Bijeljina

82 Službeni glasnik Republike Srpske, broj:100/09

vodi postupak, dužan je da ova lica prije njihovog saslušanja ili čim sazna za njihov odnos prema osumnjičenom, odnosno optuženom, upozori da ne moraju svjedočiti (čl. 148). Svjedoku se za vrijeme trajanja saslušanja odlukom suda dodjeljuje savjetnik advokat, ukoliko je očito da sam nije u stanju da koristi svoja prava u vrijeme saslušanja i ako njegovi interesi ne mogu biti zaštićeni na drugi način (čl. 149 st. 5).

U toku saslušanja i vođenja krivičnog postupka, sudija, odnosno predsjednik vijeća, dužan je zaštititi svjedoka od vrijeđanja, prijetnji i napada (čl. 282 st. 1). Zaštita oštećene odn. žrtve koja se pojavljuje u postupku u svojstvu svjedoka se dodatno ostvaruje putem mogućnosti izricanja mjera zabrane (čl. 185) koje sud može izreći ukoliko okolnosti slučaja ukazuju na tu potrebu. Ograničenja u pogledu izricanja mjera zabrane tokom vođenja krivičnog postupka se ne odnose na članove porodice ili bliske srodnike osumnjičenog, odnosno optuženog, ukoliko su oštećeni izvršenjem krivičnog djela, kao i na njegovog branioca (čl. 188).

Oštećena ima pravo da podnese imovinsko pravni zahtjev o kome će sud odlučivati u krivičnom postupku, ukoliko se time ovaj postupak znatno ne odugovlači (čl. 103 st. 1). Oštećena ovaj prijedlog može podnijeti tužiocu, odnosno sudu, najkasnije do završetka glavnog pretresa, odnosno pretresa za izricanje sankcije i o tom pravu mora biti obaviještena od strane suda (čl. 105). Sud o ovom zahtjevu oštećene odlučuje u okviru sudske presude i može je uputiti da svoja prava ostvaruje u parničnom postupku (čl. 108).

Zakonom o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku Republike Srpske propisane su mere koje su usmerene na zaštitu svedoka pod pretnjom i ugroženih svedoka, kao što su psihološka, socijalna i stručna pomoć (čl. 6), mogućnost da budu saslušani u što hitnije vrijeme (čl. 7), da svedoče putem tehničkih uređaja za prenošenje slike i zvuka (čl. 8), mogućnost da svedoče bez prisustva optuženog, uz zaštitu njegovih prava (čl. 10), kao i druga prava regulisana ovim zakonom. Definicija svedoka pod pretnjom i zaštićenih svedoka data u ovom zakonu (čl. 3) upućuje da se žrtve seksualnog i rodno zasnovanog nasilja mogu svrstati u ovu grupu svedoka, pa samim tim i žrtve nasilja u porodici i prema tome ostvariti dodatna prava i zaštitu u krivičnom postupku.

Zakon o postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske propisuje posebna pravila u slučaju da se kao svedok u krivičnom postupku saslušava dete ili maloletnik koji je ozbiljno fizički ili psihički traumatizovan okolnostima pod kojima je izvršeno krivično delo ili pati od ozbiljnih psihičkih poremećaja koji ga čine posebno osetljivim. U takvim situacijama je zabranjeno vršiti njegovo suočenje sa osumnjičenim, odnosno optuženim (čl. 187). Ako prepoznavanje osumnjičenog, odnosno optuženog vrši maloljetnik oštećen krivičnim djelom, ili je očevidac učinjenog krivičnog djela, takvo prepoznavanje se u svim fazama postupka vrši na način koji u potpunosti onemogućava da osumnjičeni, odnosno optuženi, vidi maloljetno lice (čl. 188).

Zakon o krivičnom postupku dozvoljava izdavanje kaznenog naloga (Član 357.) koje se može primijeniti na krivično djelo s propisanom kaznom zatvora do pet godina ili novčanom kaznom, a u svrhu bržeg odvijanja krivičnog procesa.

Kada je prikupljeno dovoljno dokaza koji pružaju osnovu za tvrdnju da je osumnjičeni učinio krivično djelo, tužilac može u optužnici zatražiti od suda da izda kazneni nalog u kome će optuženom izreći određenu krivičnopravnu sankciju ili mjeru bez provođenja glavnog pretresa.

Sud može da prihvati ili odbaci zahtjev za izdavanje kaznenog naloga ako smatra da podaci u optužnici ne pružaju dovoljno osnova za izdavanje kaznenog naloga ili da se prema tim podacima može očekivati izricanje neke druge sankcije ili mjere, a ne one koju je zatražio tužilac.

Zakon o krivičnom postupku dozvoljava tužiocu da sa osumnjičenim, odnosno optuženim pregovara o krivici (Član 246.). Zakon propisuje i da se pri potpisivanju sporazuma o priznanju krivice može izreći kazna niža od najniže zakonom predviđene za krivično delo za koje se optuženi tereti. Žrtva/oštećen⁸³ nisu stranke u pregovaranju o krivici. Sud ima obavezu da proveri da li je oštećenom/oj pružena mogućnost da se izjasni o imovinsko pravnom zahtjevu i da obavesti oštećenog/u o rezultatima pregovaranja o krivici.

5.2. Rezultati analize

5.2.1. Sporazum o priznanju krivice i skraćeni postupak

Analiza presuda pokazala je, slično ranijim istraživanjima da se veliki broj krivičnih procesa za nasilje u porodici rešava u skraćenim postupku, sporazumom o priznanju krivice ili kaznenim nalogom. U analiziranim presudama, u 33,33 % presuda (jedna trećina) tužilaštvo je sklopio sa optuženim sporazumom o priznanju krivice a u 8% slučajeva sud je izdao kazneni nalog ili vodio skraćeni postupak jer je optuženi priznao krivicu.

Većina sporazuma predviđala je uslovnu osudu, a iz teksta presude nije vidljivo da li su žrtve bile upoznate sa tokom pregovaranja o priznanju krivice i ugovaranju kazne koje je provodilo tužilaštvo. Stav žrtve se ne pominje niti sud navodi da su žrtve/oštećeni obavješteni o rezultatima pregovaranja o krivici. U nekim presudama čak se ne navodi datum kada je tužilaštvo sklopilo sporazum o priznanju krivice, što se može smatrati previdom sudije pri pisanju presude, a u jednom slučaju direktno implicira podršku pravosuđa prema optuženom. Reč je o već pominjanom slučaju iz prakse Osnovnog suda u Trebinju gde su protiv istog počinioca izrečene tri presude za nasilje u porodici počinjeno prema istoj osobi u vremenskom rasponu od 12 dana⁸⁴. Slučaj je pominjan i u delu analize koji govori o žrtvama, a zbog primene ili zloupotrebe procesnog prava, detaljniji prikaz ostavljen je za ovaj deo analize.

Prva prijava za nasilje primljena je 22. 10. 2010. godine u kojoj je žrtva tražila zaštitu policije zato što je tokom dana, 4 puta sa mobilnog telefona supruga sa kojim je u brakorazvodnoj parnici primila preteće poruke sadržaja „*sitne dane odbrojavamo ja i ti, ja iz zatvora ikad, ti iz groba nikad, zapamti jednom samo*

⁸³ Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske nema definiciju žrtve krivičnog djela niti se ovaj termin upotrebljava u praksi.

⁸⁴ Presude; 95 0 K 014057 11, 95 0 K 013648 11, 95 0 K 011711 11, Osnovni sud Trebinje

tako mogu da te zaboravim, ti si za sve kriva što će da se desi, ne bojim se nikog, a da imam šta da izgubim, nemam, a ti imaš, ali ti neću dozvoliti da imaš. ... ubiću te u čelo sa 7 metaka...“ Optužnica za ovaj čin nasilja podignuta je 4. marta 2011. godine.

Drugi čin nasilja izvršen je 28. 12. iste godine, kada je nasilni suprug došao pred kuću u kojoj je žrtva boravila, a koja je vlasništvo njenog brata. *Optuženi je žrtvi uputio prijeteće riječi da će je ubiti, da će je zaklati zbog čega je ona mobilnim telefonom pozvala policijsku stanicu tražeći zaštitu, da bi u jednom trenutku krenuo sa vozilom u pravcu žene i udario je u koljeno prednjim dijelom vozila, Žena je pala na asfalt i prilikom pada zadobila razderotine u predjelu desnog koljena.* Optužnica za ovo delo nasilja podignuta je 03. 02. 2011. godine, dakle u vreme kada je tužilaštvo trebalo da ima izveštaj i o ranijem činu nasilja.

Treći put žena je napadnuta ujutru (8,15), 4. marta 2011. godine i pretučena u prostorijama zdravstvene ustanove. Optužnica je podignuta isti dan, a taj dan je podignuta optužnica i za prvi prijavljeni slučaj nasilja ovog počinioca.

Presude su izrečene 7., 18. i 19. aprila 2011. godine a izrekao ih je isti sudija.

Optuženi je osuđen, redosledom kako su navedene optužnice na kazne; 1000,00 KM, uslovna osuda na 4 meseca zatvora sa rokom provere od godinu dana i novčanu kaznu od 700,00 KM.

Sve presude su donesene na osnovu sporazuma o priznanju krivice za koji se ne navodi datum (u drugim presudama sudije uglavnom navode datum sklapanja sporazuma) i danom izricanja postale su pravosnažne jer se optuženi sporazumom odrekao prava na žalbu. U presudama izrečenim 18. i 19. aprila ne navodi se da je optuženi već osuđivan za nasilje u porodici, a u jednoj od ove dve presude, kao olakšavajuća okolnost navodi se da optuženi nije ranije osuđivan.

U presudama koje su izrečene na osnovu glavnog pretresa nalazi se znatno više podataka o toku postupka, svedocima, izvedenim dokazima tužilaštva i odbrane i uključenosti drugih institucija u postupak. Glavni pretres je vođen kada se optuženi na ročištu o izjašnjenju o krivici izjasnio da nije kriv. U slučajevima kada je optuženi priznao krivicu, ili izrazio kajanje za učinjeno krivično delo (u dve presude), na glavnom pretresu bi se samo prezentovali dokazi optužbe kako bi sud utvrdio da je krivica optuženog dokazana van razumne sumnje.

5.2.2. Učešće žrtava, materijalni dokazi i svedoci

U svim analiziranim presudama u kojima je vođen glavni pretres žrtve nasilja pojavljuju se kao svedoci/kinje i sve su ostale pri ranijem iskazu datom u tužilaštvu.

U svojstvu svedoka optužbe najčešće se pojavljuju medicinski veštaci, povremeno policajci koji su izvršili prvi uviđaj na mestu nasilja, članovi porodice ili osobe koje su svedočile nasilju ili imaju saznanja da se nasilje desilo. Samo u jednom predmetu kao svedok optužbe svedočio je službenik centra za socijalni rad, i to u slučaju u kojem je žrtva bila starija žena, supruga optuženog. Deca se pojavljuju kao svedoci samo u predmetu u kojem je optuženi pokušao seksualno da

iskoristi svoje kćerke⁸⁵. Sud je u ovom procesu u potpunosti ispoštovao odredbe Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku⁸⁶. Na glavnom pretresu koji je bio zatvoren za javnost, sud je uz prisustvo predstavnika centra za socijalni rad i psihologa saslušao dve maloletne oštećene u svojstvu svedokinja, o čemu je sačinjen tonski zapis. Sudija je na narednom ročištu glavnog pretresa upoznao optuženog i njegovog branioca sa sprovedenim postupkom saslušanja maloletnih svedokinja, te im omogućio uvid u tonski zapis i pozvao na posredno postavljanje pitanja, što su optuženi i njegov branilac iskoristili. Sud je optuženog i ostale prisutne na ročištu glavnog pretresa na kom je preslušan tonski zapis upoznao da će pitanja koja su postavili biti postavljena svedokinjama na narednom ročištu glavnog pretresa koje će biti zatvoreno za javnost, te da će tonski zapis sa odgovorima svedokinja biti predodčen optuženom i braniocu na narednom ročištu glavnog pretresa.

U drugim slučajevima koji su analizirani kao svedoci se ne pojavljuju maloletna deca, tako da nije moguće utvrditi da li svi sudovi poštuju sve procesne radnje koje štite svedoke maloletnike. U jednom slučaju sin je iskoristio svoje pravo da ne svedoči. Iako se ne pominje njegova dob, na osnovu godina optuženog i trajanja bračne zajednice, može se zaključiti da je reč o punoletnoj osobi.

Kao materijalne dokaze tužilaštvo je najčešće prilagalo lekarske nalaze i medicinska veštačenja, policijski zapisnik sa uviđaja i izvod iz kaznene i prekršajne evidencije. Ni u jednoj presudi nema podataka da su žrtve imale dodatnu pomoć i podršku dok je samo jedna imala pravnog zastupnika pa se može zaključiti da su same morale da podnose teret svedočenja, suočavanja sa nasilnikom i moguću sekundarnu viktimizaciju usled svedočenja optuženih koji su u potpunosti ili delimično negirali krivično delo.

U svojoj odbrani nekoliko optuženih do kraja pretresa je tvrdilo da nasilje nisu počinili, a neki insinuirali da su se žrtve same povredile ili su događaj izmislile. Optuženi koji je suprugu udario lopatom usled čega je žena zadobila potres mozga, u potpunosti je poricao nasilje, tvrdio da je ona njega udarila drvetom, da je alkoholičarka i da ga 50 godina vara. Iako sud ni u jednom delu nije njegovo svedočenje uvažio kao verodostojno, čak ga je pobio utvrđenim dokazima, obzirom na težinu pretrpljenog nasilja, za ovu ženu svedočenje bez podrške moralo je predstavljati dodatnu traumu.

Mlađi, obrazovan muškarac, optuženi za krivično delo nasilja u porodici u sticaju sa lakom telesnom povredom koji je pretukao bivšu suprugu a potom i njenu sestru, za svedoka stručnjaka pozvao je kik boksera koji je svedočio kakve bi povrede nastupile da je on, takođe kik bokser, zaista udarao oštećene žene. Ovaj optuženi za svedoke je pozvao i veštake medicinske struke za oblast ortopedije i traumatologije i policajca koji je vršio uviđaj po pozivu oštećenih.

85 Predmet 80 0 K 017391 09 K, Osnovni sud Bijeljina

86 Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, stupio na snagu 1. januara 2011. godine, <http://www.vladars.net/sr-sp-cyrl/vlada/ministarstva/mpr/Documents/zakon%20o%20zastiti%20i%20postupanju%20sa%20djecom%20i%20maloljtnicima%20u%20krivicnom%20postupku.pdf>

Sud je, odlučujući u ovom predmetu, kao verodostojne prihvatio iskaze obe pretučene žene koje su svedočile, kako se navodi, iskreno i precizno, a odbacio kao nerelevantno svedočenje kik boksera. Sud je ocenio i da svedoci odbrane nisu bitnije ugrozili verodostojnost materijalnih dokaza i svedočenja oštećenih. Zanimljivo je da su policajci koji su svedočili u svojstvu svedoka odbrane u ovom slučaju naveli da se ne sećaju povreda iako su u zabelešci konkretno zbivanje opisali kao krivično pravni događaj. Sudska veštakinja u svojstvu svedoka odbrane smatrala je da je pregled povreda trebalo da bude temeljitiji ali je prihvatila da je reč o lakim telesnim povredama.

Osim u jednoj od analiziranih presuda gde je optužnica odbačena i donesena oslobađajuća presuda, sudovi su prihvatili svedočenja žrtava kao verodostojna, čak i u slučajevima u kojima nije bilo medicinske dokumentacije, što se može smatrati odnosom razumevanja i zaštite prava žrtava, bez obzira na negiranje krivice od strane optuženih. U presudama nije uočena nikakva razlika u tretmanu žrtava ukoliko su one živele u vanbračnoj zajednici, niti je iskazivana sumnja u verodostojnost njihovog svedočenja. U jednoj presudi odbačena je kvalifikacija dela nasilje u porodici jer je optuženi bio u braku sa drugom ženom, pa se zajednica ili odnos koji je imao sa žrtvom, po oceni suda ne može smatrati vanbračnom zajednicom. Uporište za ovaj stav sud je argumentovao izvodom iz matične knjige venčanih za optuženog, a tužilaštvo ovaj dokument nije osporavalo. Ipak, čin nasilja je prihvaćen kao krivično delo u delu kvalifikacije kao teška telesna povreda i počinitelj nasilja je osuđen.

U jednom slučaju tužilac je odustao od optužnice jer je oštećena izjavila da ne traži krivično gonjenje.

U sudskom postupku koji je vođen za nasilje u porodici za koje je optužen bivši suprug, imućan muškarac i preduzetnik, u korist optužbe svedočio je muškarac sa kojim je žrtva bila u vezi i koji je bio prisutan u vreme čina nasilja. U korist optuženog svedočile su dve radnice iz njegovog preduzeća koje su takođe bile prisutne kada se nasilje, prema optužnici, dogodilo. Svedoci su imali potpuno oprečne prikaze događaja, kao i optuženi i oštećena. Optuženi je prikazao bivšu suprugu kao nasilnu prema deci. Priložio je i dokumentaciju o ranijoj presudi protiv njegove bivše supruge za nasilje izvršeno nad njim. Sud je poklonio poverenje svedocima odbrane i odbacio navode optužnice i izrekao oslobađajuću presudu. Na obe strane svedoci su bili osobe koje imaju razloga da budu pristrasne. Sud nije ulazio ni u navode optuženog da njegova bivša supruga zlostavlja decu, deca nisu saslušana niti je traženo svedočenje službenika centra za socijalni rad.

Iako se korektan odnos suda prema žrtvama, osim u poslednjem navedenom slučaju, ne može dovoditi u pitanje, i oskudna procena toka glavnog pretresa ukazuje da je u svim postupcima veliki teret u dokazivanju krivičnog dela prebačen na žrtve koje gotovo same brane istinitost navoda optužnice.

6. Sankcije

Broj	Vrsta kazne	Broj izrečenih kazni	Procenat
1.	Kazna zatvora	5	
2.	Uslovna osuda	15	50%
3.	Novčana kazna	7	
4.	Oslobađajuća presuda	2	
5.	Opoziv uslovne osude	1	
6	Mjere obezbjeđenja uz kaznu	1 (uz novčanu kaznu)	

Iz tabele je vidljivo da je najčešće izricana kazna za krivično delo nasilja u porodici, na osnovu analiziranog uzorka, uslovna osuda, u čak 50% analiziranih predmeta. Novčana kazna izrečena je u 7 presuda. Raspon kazne je od 3000 KM do 500 KM. Kazna od 3000 KM izrečena je za nanesenu tešku telesnu povredu u presudi u kojoj je kvalifikacija iz optužnice za krivično delo nasilje u porodici, kvalifikovani oblik (stav 3) promenjena u krivično delo teška telesna povreda zbog toga što je tokom glavnog pretresa utvrđeno da zajednica između optuženog i oštećene ne može da se smatra vanbračnom.

Izrečene kazne zatvora su u rasponu od 45 dana do 2 godine. Najstrožija kazna od dve godine zatvora izrečena je ocu koji je pokušao seksualno da iskoristi maloletne kćerke u slučaju koji je već predstavljen. Uz ovu kaznu, odlukom centra za socijalni rad, optuženom je oduzeto i roditeljsko pravo a devojčice su potpale pod starateljstvo centra i smeštene u hraniteljsku porodicu.

Na kaznu od 6 (šest) meseci zatvora osuđen je stariji muškarac (67), povratnik u vršenju nasilja u porodici koji je lopatom naneo povrede supruzi sa kojom je 46 godina u braku. Druge zatvorske kazne su 2 (dva) odnosno 4 (četiri) meseca. Kazna zatvora od 2 meseca izrečena je optuženom koji je zlostavljao roditelje i brata uz meru bezbednosti obaveznog lečenja od zavisnosti u trajanju do prestanka razloga zbog koga se ova mera izriče a najduže do isteka izdržavanja kazne zatvora. Lečenje je propisano zbog utvrđene zavisnosti od opojnih droga i drugih psihotropnih supstanci.

Dva predmeta završena su oslobađajućom presudom, jedan već pominjani u kojem je sud poverovao svedocima odbrane i zaključio da nije utvrđeno van razumne sumnje da se krivično delo desilo. U drugom slučaju žrtva je odustala od krivičnog gonjenja, te je tužilaštvo odustalo od optužnice.

U dve presude suđeno je istom licu za KD Izbegavanje davanja izdržavanja (Član 210.). U oba predmeta vođen je glavni pretres jer se optuženi izjasnio da nije kriv zbog dugogodišnjeg izbegavanja izdržavanja za maloletno dete koje mu je određeno sudskom presudom. Prvobitna uslovna osuda sa rokom provere od dve godine opozvana je u kaznu zatvora u drugom sudskom postupku kada optuženi nije postupio po presudi suda. Ono što ove dve presuda izdvaja i opravdava njihovo sagledavanje je što je ukupna dužina neplaćanja alimentacije za dete go-

tovo 10 godina. U tri sudska spora prvo je utvrđena obaveza plaćanja izdržavanja i visina te obaveze, potom je nakon 5 godina vođen spor zbog izbegavanja izdržavanja i nakon dve godine ponovljen spor zbog istog krivičnog dela. Slučaj jasno ukazuje na neefikasnost sistema da zaštiti prava deteta na izdržavanje, gde se pravne norme dovode do apsurdna i potpuno obezvređuju. Vinovnik ovih presuda u trenutku izricanja kazne zatvora i dalje nije plaćao izdržavanje i na sudu iznosio stav da se ne smatra obaveznim da ga plaća.

Polovina osuđenih dobili su kazne koje su ispod zakonskog minimuma propisanog za krivično delo nasilja u porodici, jednim delom usled korišćenja instituta ugovaranja krivice (manje od polovine) a većinom usled ubeđenja suda da će se i ovom vrstom kazni postići svrha kažnjavanja.

Prema odredbama Krivičnog zakona, sud može učiniocu odmjeriti kaznu ispod granice propisane zakonom (Član 38) ili primijeniti blažu vrstu kazne kada zakon predviđa da se učinilac može blaže kazniti i kada utvrdi da postoje osobito olakšavajuće okolnosti koje ukazuju da se i sa ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja (stav 2).

Uslovna osuda ima karakter i upozoravajuće sankcije (Član 45.) kao i sudska opomena. Upozoravajuće sankcije se izriču učiniocu samo u slučajevima kad, s obzirom na prirodu i težinu krivičnog djela, okolnosti pod kojima je učinjeno i ličnost učinioca, nije nužna primjena kazne i kad se svrha kažnjavanja može postići upozorenjem uz prijetnju kaznom (uslovna osuda) ili samo upozorenjem (sudska opomena).

Uslovnom osudom (Član 46) sud učiniocu krivičnog djela utvrđuje kaznu i istovremeno određuje da se ona neće izvršiti ako osuđeni za vrijeme koje odredi sud, a koje ne može biti kraće od jedne ni duže od pet godina (vrijeme provjeravanja), ne učini novo krivično djelo.

Imajući u vidu odredbe zakona o uslovnoj osudi, teško je proceniti kako je sud mogao izreći uslovne osude za nasilje koje je trajalo najmanje godinu ili 14 godina ili povratnicima u vršenju nasilja, što je uočeno u analiziranim presudama.

Problem izricanja uslovnih kazni za krivično delo nasilja u porodici naglašava se i u već citiranom izveštaju Misije OSCE u BiH, u kojem je u čak 77,2 praćenih predmeta izrečena ova vrsta sankcije⁸⁷.

Iako Zakon propisuje da rok proveravanja za uslovnu osudu može biti do 5 godina, u 15 analiziranih presuda rok proveravanja je ili 1 (jedna) ili 2 (dve) godine.

Takođe, sudovi su samo u jednom slučaju izrekli i meru obezbeđenja uz osnovnu kaznu, iako je u nekoliko slučajeva, na glavnom pretresu iznošeno da je nasilje učinjeno pod dejstvom alkohola.

Pre iznošenja zaključaka o adekvatnosti sankcionisanja krivičnog dela nasilje u porodici u analiziranim presudama, od važnosti je razmotriti obrazloženje sankcija, odnosno olakšavajućim i otežavajućim okolnostima koje su sudije uzimale u obzir odlučujući o vrsti i visinu kazne.

87 Isto, Strana 15.

Opšta pravila o odmjeravanju kazne (Član 37. KZ RS) propisuju da će Sud učiniocu krivičnog djela odmjeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to djelo, imajući u vidu svrhu kažavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti), a naročito: stepen krivične odgovornosti, pobude iz kojih je djelo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je djelo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike i njegovo držanje poslije učinjenog krivičnog djela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca.

Kad sud odmjerava kaznu učiniocu za krivično djelo učinjeno u povratu, posebno će uzeti u obzir da li je ranije djelo iste vrste kao i novo djelo, da li su oba djela učinjena iz istih pobuda i koliko je vremena proteklo od ranije osude, odnosno od izdržane ili oprostene kazne (stav 2).

6.1. Obrazloženja sankcija

Sagledavajući olakšavajuće okolnosti pri izricanju kazni sudovi su najčešće navodili priznavanje krivice (u ukupno 14 predmeta koji uključuju presude izrečene na osnovu sporazuma o priznanju krivice, kaznenog naloga i još 2 predmeta u kojima se optuženi izjasnio da je kriv). Druge po zastupljenosti najčešće olakšavajuće okolnosti su ranija neosuđivanost i porodično stanje (oženjen, otac). Potom slabo imovno stanje, životna dob (bilo da je mlad ili starija osoba), ukoliko oštećena nije decidno tražila kažnjavanje optuženog, zdravstveno stanje, da je uzoran sportista i radnik, da njegovo delovanje nije ostavilo značajnije štetne posledice po oštećenu, da je krivično delo nastalo usled poremećenih odnosa kojima je prema evidenciji u spisu doprinosila i sama oštećena, da je bio pod dejstvom alkohola i slično.

Otežavajuće okolnosti sudije su nalazile samo ako su optuženi osuđivani ranije, za ovo ili neko drugo krivično delo. U presudama gde su počinioci nasilja neosuđivani, sudije ne nalaze otežavajuće okolnosti.

U otežavajuće okolnosti nije uzimana starosna dob žrtava ni njihovo zdravstveno stanje (ukoliko su žrtve starije dobi ili narušenog zdravlja, što se iz presude moglo uočiti), elementi zastrašivanja, učestalost i ponavljanje nasilja i moguće posledice po žrtve, nasilje učinjeno pred decom i drugi elementi čina i činjenja krivičnog dela. U posledice nasilja sudovi se uopšte i ne upuštaju.

Krivičnopravne sankcije predstavljaju društvenu osudu počinjenog krivičnog dela. U tom svetlu posmatrana, praksa izricanja kazni ispod granice propisane zakonom šalje jasan signal da se nasilje u porodici ne smatra ozbiljnim krivičnim delom i da ne zavređuje podjednako ozbiljnu kaznu. Izricanje kazne na granici ili ispod granice propisane zakonom ima efekat tek ozbiljnijeg upozorenja ili opomene i obezvređuje smisao najniže kazne propisane zakonom, a i same svrhe kažnjavanja. Ovo šalje zabrinjavajuću poruku društvene i institucionalne inertnosti, posebno žrtvama koje rizikuju ličnu sigurnost radi prijavljivanja zlostavljanja i nasilja.

Kažnjavanje na granici ili ispod granice propisane zakonom na izvestan način uslovljeno je mogućnošću korištenja skraćenih postupaka. Tako, korišćenje kaznenog naloga i pregovaranja o krivici predstavlja problem posebno u krivičnim

delima nasilja u porodici, s obzirom na to da njegova primena obezbeđuje izricanje nezatvorske kazne, što je vidljivo iz analize sankcija i procesnih postupaka.

U ovim postupcima ne održava se glavni pretres, što može umanjiti punu delotvornost procesuiranja optuženog i zato neće proizvesti efekat odvratanja od ponavljanja krivičnog dela. Pored toga, važno je napomenuti da izostanak glavnog pretresa značajno umanjuje mogućnost da žrtve učestvuju u suđenju ili uvide da je pravda zadovoljena na sudu. Osim toga, putem instituta pregovaranja o krivici data je mogućnost izricanja kazne ispod zakonom određenog minimuma, čak i ako ne postoje „naročito olakšavajuće okolnosti“.

Iako tužilac može odlučiti da predloži ove institute na osnovu raspoloživih dokaza i njegove ocene očekivanog ponašanja svedoka na suđenju, njihovo korišćenje u predmetima nasilja u porodici može i signalizirati preveliko oslanjanje tužilaca i sudija na pojednostavljivanje procesuiranja dela koja se smatraju ozbiljnim, složenim i društveno osetljivim, a predstavljaju kršenje ljudskih prava.

6.2. Obeštećenje žrtve

U 30 analiziranih presuda nijedna žrtva nije obeštećena u krivičnom postupku. Samo u jednoj presudi pominje se da je žrtva postavila odšetni zahtev ali pošto se nije izjasnila o visini naknade, sud o njemu nije odlučivao nego je uputio žrtvu da imovinsko pravni zahtev ostvari u parničnom postupku.

I sve ostale oštećene u analiziranim presudama upućene su da imovinsko-pravni zahtev ostvare u parničnom postupku, izuzev dva slučaja kada je izrečena oslobađajuća presuda.

Utvrđivanje činjenica potrebnih za odlučivanje o imovinsko pravnom zahtevu jedna je od obaveza tužioca prema Zakonu o krivičnom postupku (Član 43. tačka ž). Tužilac je dužan da prikupi dokaze o imovinsko pravnom zahtjevu u vezi sa krivičnim djelom (Član 107. ZKP).

O imovinskopravnom zahtjevu odlučuje sud. (Član 108. ZKP). Sud može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno braniocu sprovođenje postupka medijacije putem medijatora u skladu sa zakonom, ako ocijeni da je imovinsko pravni zahtjev takav da je svrsishodno da ga uputi na medijaciju. Prijedlog za upućivanje na medijaciju mogu dati i oštećeni i optuženi, odnosno branilac, i to do završetka glavnog pretresa. U presudi, ako je optuženi oglašen krivim, sud može u cjelini ili djelimično odlučiti o imovinsko pravnom zahtjevu, odnosno naknadi štete žrtvi, a ukoliko se procjeni da će odluka o imovinsko pravnom zahtjevu značajno uticati na dužinu krivičnog postupka, onda donijeti rješenje da žrtva ovaj zahtjev rješava u parničnom postupku (Član 103. ZKP).

Iako su same presude ograničen izvor podataka, svođenje prava žrtve na obeštećenje u krivičnom postupku na puku formalnost, odnosno ispunjenje zakonskih obaveza suda i tužilaštva u ovom delu procesa na minimum, smanjuju šanse žrtava da imovinsko pravni zahtev uopšte ikada i ostvare. Za većinu njih parnični postupak je skup, uključuje prikupljanje dokaza, naknade za advokate, plaćanje sudskih taksi i ponovnu viktimizaciju. Tokom krivičnog postupka tužilac ima obavezu da prikupi dokaze za imovinsko pravni zahtev, što se po pravilu

ne dešava. Uz minimalne kazne koje se izriču učinocima nasilja, bez podrške i prepuštene same sebi da ostvaruju materijalnu pravdu, žrtve nasilja u krivičnom postupku dobijaju veoma malu satisfakciju za nasilje koje su preživele.

Zaključna razmatranja

Mogućnost sankcionisanje nasilja u porodici kao krivičnog dela i kao prekšaja bez preciznog razgraničenja koje institucije za provođenje zakona i na osnovu kojih kriterijuma određuju kada se delo nasilja procesura kao prekršaj a kada kao krivično delo ostavlja prostor za subjektivne procene u postupanju i dovode do sve većeg broja slučajeva kažnjavanja nasilja u prekršajnom postupku.

Krivični zakon takođe nema adekvatnu inkriminaciju svih oblika nasilja i zlostavljanja koje preživljavaju žrtve nasilja u porodici, predominantno žene i deca, pa tako mnogi oblici nasilja protiv žena ostaju nekažnjeni.

U primeni materijalnog prava prisutna je pojava lakše kvalifikacije krivičnog dela a samim tim i blažeg sankcionisanja. Nasilje počinjeno nad decom najčešće se ne sancioniše i ne uzima kao otežavajuća okolnost pri izricanju presude.

U procesuiranju krivičnog dela nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici pojavljuju se različite interpetacije bića krivičnog dela posebno u insistiranju na kontinuitetu vršenja nasilja. Može se zaključiti, na osnovu uočenih problema, da u pravosuđu još ne postoji dovoljno osetljivosti za težinu i posledice nasilja u porodici.

Takođe, na osnovu opisa situacija nasilja i obrazloženja nalaza i zaključaka sudova, deo sudija i tužilaca nasilje u porodici posmatra kao deo procesa „porodičnih odnosa“ koji imaju svoju dinamiku, mogu ponekad da budu „poremećeni“ ili da eskaliraju u nasilje, a ne iz perspektive kršenja ljudskih prava i posledica nasilja po žrtve.

U predmetima u kojima je vođen glavni pretres dokazivanje počinjenog nasilja u najvećoj meri zavisilo je od svedočenja žrtava/preživelih. Ova praksa žene koje su preživele nasilje stavlja u rizik sekundarne viktimizacije jer se ponovo suočavaju sa nasilnikom i gotovo same brane istinitost navoda optužnice.

Izricanje uslovnih osuda, novčanih kazni i kazni na granici ili ispod granice propisane zakonom ima efekat tek ozbiljnijeg upozorenja ili opomene, obezvređuje zakonsku norme i ne obezbeđuje ni individualnu ni opštu prevenciju. Ovakva kaznena politika ni u minimumu ne štiti žrtve, što potvrđuje i velikih procent ponavljanja nasilja vidljiv iz sudskih presuda.

Tužilaštva i sudovi svode prava žrtava na obeštećenje u krivičnom postupku na puku formalnost upućujući ih da obeštećenje ostvare u parničnom postupku, za šta preživele najčešće nemaju ni pravnu pomoć ni sredstva da vode parnične postupke

Preporuke

1. Klasifikovati sve oblike nasilja u porodici kao krivično delo, ukinuti prekršajno kažnjavanje počinioca nasilja i na minimum svesti kaznenu politiku izricanja uslovnih osuda i novčanih kazni;
2. Uskladiti Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sa Konvencijom Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (2011) koju je BiH ratifikovala;
3. Prepoznati nasilje u porodici kao rodno zasnovano;
4. Obavezan psihosocijalni tretman i obavezno lečenje od ovisnosti izricati u krivičnom postupku;
5. Unaprediti kvalitet istraga krivičnog dela nasilje u porodici kako teret dokazivanja da je preživela nasilje ne zavisi od svedočenja žrtve;
6. Obezbediti žrtvama podršku i savetovanje tokom krivičnog postupka;
7. Obezbediti obeštećenje žrtava tokom krivičnog postupka;
8. Sprovoditi stalnu edukaciju sudija i tužilaca o nasilju u porodici kao rodno zasnovanom i obliku kršenja ženskih ljudskih prava.

Izvori i literatura

1. Presude

1. 95 0 K 015667 11 Kps, Osnovni sud Trebinje
2. 95 0 K 014862 11 Kps, Osnovni sud Trebinje
3. 95 0 K 010201 11, Osnovni sud Trebinje
4. 95 0 K 014057 11 Kps, Osnovni sud Trebinje
5. 95 0 K 013648 11, Osnovni sud Trebinje
6. 95 0 K 011711 11, Osnovni sud Trebinje
7. 80 0 K 013222 09 K, Osnovni sud Bijeljina
8. 80 0 K 009162 09 K2, Osnovni sud Bijeljina
9. 80 0 K 021589 10 K2, Osnovni sud Bijeljina
10. 80 0 K 022337 10 K 2, Osnovni sud Bijeljina
11. 80 0 K 027791 11 K 2, Osnovni su u Bijeljini
12. 80 0 K 026455 10 K 2, Osnovni sud u Bijeljini
13. 80 0 K 027790 11 K 2, Osnovni sud u Bijeljini
14. 80 0 K 022609 10 K 2, Osnovni sud Bijeljina
15. 80 0 K 028661 11 K, Osnovni sud u Bijeljini
16. 80 0 K 024851 10 K 2, Osnovni sud u Bijeljini
17. 80 0 K 027959 11 K, Osnovni sud Bijeljina
18. 80 0 K 015868 09 K, Osnovni sud Bijeljina
19. 80 0 K 024915 10 K, Osnovni sud u Bijeljini
20. 80 0 K 022911 10 K, Osnovni sud u Bijeljini
21. 80 0 K 017391 09 K, Osnovni sud Bijeljina (Bunjevac)
22. 89 0 K 019796 10 K, Osnovni sud Doboj
23. 85 0 K 019644 11 K2, Osnovni sud Doboj
24. 71 0 K 068250 09 K, Osnovni sud Banjaluka
25. 71 0 K 060165 09 K2, Osnovni sud Banjaluka
26. 71 0 K 060165 11 Kv2, Osnovni sud Banjaluka
27. 89 1 K 021863 11 K, Osnovni sud Sokolac
28. 71 0 K 089259 10 K, Osnovni sud Banjaluka
29. 95 0 K 015406 11 Kps, Osnovni sud u Trebinju
30. 95 0 K 014183 11 Kps, Osnovni sud u Trebinju

2. ZAKONI

31. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni glasnik Republike Srpske", br.118/05, 17/08).
32. Krivični zakon Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" broj 49/03, 70/06, 73/10)
33. Zakon o krivičnom postupku („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj; 100/09)
34. Porodični zakon („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 56/2)
35. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, <http://www.vladars.net/sr-sp-cyrl/vlada/ministarstva/mpr/Documents/>

[zakon%20o%20zastiti%20i%20postupanju%20sa%20djecom%20i%20maloljetnicima%20u%20krivicnom%20postupku.pdf](#)

3. OSTALI IZVORI

36. Praćenje i analiza krivičnih postupaka i sudske prakse u oblasti seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u Republici Srpskoj, završni izvještaj i analiza, „Udružene žene“ Banja Luka i „Lara“ Bijeljina, Banja Luka – Bijeljina, 2011. godine

http://www.unitedwomenbl.org/images/stories/docs/pracenje_kvivicnih11.pdf

37. Analiza uskladenosti zakona o zaštiti od nasilja (Republike Srpske) sa međunarodnim standardima, Natalija Petrić, Gordana Vidović, Radmila Zigić, Fondacija Udružene žene, Banjaluka, 2012

http://www.unitedwomenbl.org/images/stories/docs/analiza_uskladjenosti_zakona_o_zastiti_od_nasilja_sa_medjunarodnim_standardima.pdf

38. Pravo na sudjenje u razumnom roku, zbirka presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima protiv BiH, Hrvatske, Srbije, Makedonije i Slovenije, Centar za ljudska prava, Sarajevo 2009, strana 27, dostupno na: <http://www.hrc.unsa.ba/zbirkapresuda/PDFS/zbirkapresuda.pdf>

39. Nasilje u obitelji – odgovor nadležnih institucija i zaštita žrtava u Federaciji Bosne i Hercegovine i Republici Srpskoj, OSCE BiH, http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010092008370731cro.pdf

40. Krivična odgovornost i sankcionisanje počinalaca nasilja u porodici, analiza i preporuke o krivičnopravnim sankcijama u predmetima nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, (2011). http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022017152706ser.pdf

ANALIZA ZAKONA O ZAŠTITI OD NASILJA U PORODICI

1. Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici
2. Zaštitne mere u Republici Srpskoj
3. Podzakonski akti za sprovođenje zaštitnih mera
4. Zaštitne mere koje su u nadležnosti Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS
5. Novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici
6. Novodoneti podzakonski akti

O Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici

Zakon je usvojen 2005. Godine (Sl. Glasnik Republike Srpske 118/05, a izmene i dopune Zakona usvojene su 2008. Godine (Sl. Glasnik Republike Srpske br. 17/08)

Zakonom je određen pojam nasilja u porodici, krug osoba koje se smatraju porodicom, način njihove zaštite i vrste i svrha prekršajnih normi. Takođe se kroz celi zakon apstrahuje potreba za hitnošću ovih mera kako bi žrtva bila adekvatno i na vreme, bez odlaganja zaštićena.

Zakonom je predviđeno da se postupak zaštite od nasilja u porodici ostvaruje u prekršajnom postupku primenom odredaba Zakona o prekršajima Republike Srpske / Sl. glasnik RS br. 101/05) (čl. 2. stav 2)

Takođe, vođenje prekršajnog postupka ne isključuje mogućnost vođenja krivičnog postupka, ukoliko za to postoje zakonski uslovi.

Takav dvojni model, odnosno postojanje dva oblika pravne zaštite žrtava nasilja, iako je zakonodavac imao nameru, donošenjem posebnog zakona o zaštiti od nasilja u porodici ubrzati postupak zaštite žrtava nasilja, tako nešto se nije dogodilo. U procesu donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici članovi/ce radnih grupa, predstavnici nevladinih organizacija u samom početku su ukazivali na ovaj problem te da će dvojni model zaštite žrtava nasilja u porodici ići uvek na štetu žrtava i da će nasilje u porodici nakon donošenja Zakona o zaštiti od nasilja u porodici uvek biti prekršaj, a nikada krivično delo, sumnja predstavnika NVO-a se ubrzo nakon početka primene Zakona i obistinila.

Odmah nakon početka primene Zakona uočeni su brojni nedostaci, a kao jedan od najotežavajućih faktora pokazala se neshronizovano delovanje subjekata zaštite, odnosno institucija koje su činile lanac podrške žrtvama nasilja u porodici (policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, tužilaštva i sudovi). Takođe, Zakonom nije bilo uređeno funkcionisanje sigurnih kuća niti su definisane hitne mere zaštite žrtve u trenutku akutnog nasilja.

Poseban Zakon o zaštiti od nasilja u porodici primenjuje se u Republici Srpskoj od 1. januara 2006. godine. Osnovni motiv za donošenje ovog Zakona jeste celovito i sistematsko regulisanje nasilja u porodici koje će omogućiti brže delovanje subjekata zaštite i efikasniju zaštitu žrtve.

Zaštitu od nasilničkog ponašanja dužni su pružiti subjekti zaštite a to su: policija, tužilaštvo, organ starateljstva, sud i zdravstvene ustanove. Ovi subjekti dužni su obezbediti hitno rešavanje takvih predmeta. Policija je dužna da u roku od 24 sata po prijemu prijave dostavi izveštaj nadležnom tužilaštvu i centru za socijalni rad, a tužilaštvo se obavezuje odmah preduzeti potrebne mere i o tome obavestiti nadležni sud.

Na hitnost u postupku upućuje i zakon koji kaže da je sud dužan odmah doneti rešenje o izrečenoj zaštitnoj meri, a najkasnije u roku od 3 dana (čl. 3. ovog zakona). Značajno je istaći da je zakonodavac donošenjem Zakona ukazao na obavezu prijavljivanja nasilja od strane više subjekata (generalna prevencija) i to: od strane oštećene /og člana poordice, policije, tužilaštva, organa starateljstva, suda ili bilo kojeg drugog/e osobe koja za postojanje nasilja sazna (npr: zaposleni u obrazovnim ustanovama, zaposleni u zdravstvenim ustanovama) kao i građani koji dođu do saznanja da je nasilje počinjeno ili da postoje osnovi sumnje da je nasilje počinjeno. Građani su dužni prijaviti policiji, organu starateljstva, članovi porodice oštećene/og posebno ako znaju da je nasilje učinjeno prema maloletnom detetu ili je učinjeno u prisustvu dece. Ukoliko službeno lice ne prijavi policiji da su izvršene radnje nasilja u porodici iz člana 6. stav 2. ovog Zakona učiniće prekršaj za koji je predviđena kazna u iznosu od 800 do 1800 KM (čl. 20. stav 6 ovog Zakona)

Novost u donošenju ovog Zakona koja se može smatrati i najznačajnijom je propisivanje ZAŠTITNIH MJERA koje se mogu izreći počinocu.

Odredbom člana 8. ovog Zakona predviđeno je da je prekršajna sankcija za zaštitu od nasilja u porodici ZAŠTITNA MJERA.

Svrha propisivanja, izricanja te primene prekršajnih sankcija je efikasna zaštita porodice, ostvarivanje harmoničnog života svih članova pordice i poštovanje pravnog sistema države.

Svrha izricanja zaštitnih mera je da se njihovom primenom spreči činjenje daljeg nasilja u porodici (preventiva) osigura bezbednost i zaštita zdravlja člana porodice prema kojem je nasilje izvršeno i otklone okolnosti koje pogoduju izvršenju novih radnji nasilja u porodici (čl 10. Zakona)

Veliku grešku, na koju su nevladine organizacije ukazivale, zakonodavac je učinio kada je u dva zakona delo nasilja u porodici tretirao dvojako. Krivičnim zakonom Republike Srpske (Sl. Glasnik RS br 49/03.) članom 208. Nasilje u porodici je krivično delo dok je Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici nasilje u porodici kao *Lex specialis* (koji Zakon prema rečima policajaca ispitanih u anketi oni isključivo i primjenjuju) prekršaj što na terenu, prema rečima policajaca koji na poziv prvi dolaze na mesto gde je nasilje učinjeno, dovodi do zabune i nije napravljena jasna distinkcija kad će se nasilje prijaviti kao krivično delo a kada kao prekršaj.

Takođe svi ispitanici su naveli da je potrebna dodatna edukacija službenog osoblja svih subjekata zaštite u vezi sa primenom zakona iako su doneseni Pravilnici za svaku od zaštitnih mera koju je moguće izreći (osim za zaštitnu meru iz čl. 9: rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice). Dodatnu poteškoću predstavlja i činjenica da se zaštitne mere shvaćaju kao kazna počinio-

cu, a ne kao mera zaštite žrtve samim tim što je izricanje mera dato u nadležnost prekršajnih odeljenja osnovnih sudova. Naime, istim Zakonom istovremeno se sankcioniše počinitelac i izriče mera zaštite žrtve što na terenu stvara zabunu.

Primećen je trend da sudije u praksi primenjuju Zakon na način da izriču počiniocu novčane kazne za prekršajno delo nasilja u porodici dok se mere za zaštitu žrtve veoma retko izriču, a ako se i izriču ne izriču se po hitnom postupku niti se na terenu mere sprovode i njihovo sprovođenje se ni na koji način propisanim pravilnicima ne prati.

Cilj donošenja zakona, kako je zakonodavac u obaržloženju potrebe usvajanja zakona i naveo je primarno zaštita žrtve i raspoložive zaštitne mere kao što su udaljenje iz kuće, stana ili drugog stambenog prostora, zabrana približavanja žrtvi i zabrana uznemiravanja ili uhođenja i izricanje ovih mera može dovesti do sprečavanja vršenja daljeg nasilja, ali u praksi se pokazalo da se mere veoma retko izriču.

Većina anketiranih policajaca u brojnim istraživanjima izjavila je da nemaju dovoljno osposobljenog kadra i da su prezaposleni otkrivanjem drugih krivičnih dela (kako su sami naveli „važnijih djela od nasilja u porodici“) da bi mogli pratiti sprovođenje eventualno izrečenih zaštitnih mera. (Najčešći odgovor je bio: ne možemo mi dežurati pred svakom kućom i gledati kad će nasilnik naići)

U postojećem pravnom okviru u Republici Srpskoj kvalifikacija dela nasilja u porodici je kao što smo već napomenuli i krivično delo i prekršaj. Procesuiranje prekršajnih dela ne podrazumeva učešće tužioca, što znači da policija podnosi prekršajnu prijavu direktno sudiji za prekršaje prekršajnog odeljenja osnovnog suda. Prekršajne sankcije obuhvataju novčanu kaznu, ukor, uslovnu osudu i zaštitne mere, a kazna zatvora ne može biti izrečena. Prekršajna dela niti kazne ne smatraju se dovoljno ozbiljnim, a procesuiranje nasilja u porodici kao prekršaja obezvređuje i minimalizira ozbiljnost i težinu koju nasilje nad ženama podrazumeva u međunarodnom pravnom okviru.

CEDAW komitet raspravljajući 2006. O situaciji u Bosni i Hercegovini, odnosno razmatrajući izveštaj BiH izričito je naglasio da je nedopustivo tretiranje dela nasilja u porodici kao prekršaja i kao krivičnog dela.

Zapažanja ukazuju na to da se Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske koristi kako bi blaže bili kažnjeni počinioci, umesto da se koristi da se pruži zaštita žrtvi. Sudije sa kojima su obavljani razgovori su izjavili da su postupale u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, novčane kazne izricane su u skladu sa članom 20. Zakona kao i to da najčešće nisu imali zahteva za izricanje zaštitnih mera.

Službeni podaci Gender centra Republike Srpske (Informacija o aktivnostima za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj, maj 2008. Str. 21) kažu da je najčešće primenjena sankcija novčana kazna.

Ranije smo već istakli da prema brojnim iskustvima drugih evropskih zemalja novčane kazne nemaju učinak na počinioca da ga odvrate od daljeg činjenja dela nasilja. Ove kazne utiču jedino na smanjenje budžeta porodice tako da je posredno kažnjena žrtva, a ne počinitelac.

Kada je u pitanju donošenje odluke na koji način će se procesuirati delo nasilja u porodici da li kao krivično delo (KZ Republike Srpske – Sl. glasnik RS br. 49/03) ili kao prekršaj policajci, tužioci i sudije često nemaju isto mišljenje. Većina njih se slaže da ako je u pitanju delo kad su nastupile teške povrede ili kad je delo više puta ponavljano treba delo procesuirati kao krivično delo, a verbalne pretnje, vređanja i lakše telesne ozlede treba procesuirati kao prekršaj. Međutim u zakonima nije napravljena jasna podela niti je pravilnicima o postupanju subjekta zaštite utvrđeno kad se delo prijavljuje kao prekršaj, a kada kao krivično delo.

Prilikom razgovora sa policajcima neki su policajci izjavili da tužioci nemaju uvek isto mišljenje o pravnoj kvalifikaciji dela, ali također su rekli da ne postoje kriterijumi, niti interni propisi koji ukazuju policiji kako postupiti u konkretnim slučajevima.

Zaštitne mere u Republici Srpskoj

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske (Sl. glasnik RS br. 118/05) predviđene su slijedeće Zaštitne mjere:

1. Udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora
2. Zabrana približavanja žrtvi nasilja
3. Osiguranje zaštite žrtve nasilja
4. Zabrana uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja
5. Obaveza psihosocijalnog tretmana
6. Obavezno liječenje od zavisnosti
7. Rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice.

Članom 10. Zakona iskazana je svrha zaštitnih mera, a to je da se njihovom primenom spreči dalje nasilje u porodici, osigura nužna zaštita zdravlja i bezbednost žrtve nasilja, te otklone okolnosti koje pogoduju ili podsticajno deluju na vršenje novih radnji nasilja u porodici.

Zakonom su tačno određeni uslovi pod kojima se mogu izreći zaštitne mere, a posebno treba naglasiti što su istovremeno predviđene i sankcije za nepostupanje po izrečenim zaštitnim merama. Npr. zaštitna mera udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, može se izreći onome ko je učinio nasilje prema članu porodice sa kojim živi u stanu, kući ili nekom drugom stambenom prostoru, ako sud oceni da postoji realna opasnost da bi ako se ne provede ova mera, nasilnik mogao ponovo počiniti nasilje. Osoba kojoj je izrečena mera iz člana 9. stava 1. ovog Zakona dužno je da bez odlaganja napusti stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor u prisustvu policajca.

Mera iz stava 1. ovog člana određuje se u trajanju ne kraćem od 30 dana niti može trajati duže od 6 meseci. Nadležnost za sprovođenje ove mere ima MUP RS koje je dužno da donese propise koji regulišu ovu oblast (Pravilnik o načinu sprovođenja zaštitnih mjera koje su u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova, Sl. glasnik RS br. 26 od 27. marta 2006. godine) (Čl. 11. Zakona)

Zaštitna mera Zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici može se izreći nasilniku ako postoji opravdana opasnost da bi mogao ponovo izvršiti nasilje.

rešenjem kojim se izriče ova mera, sud će odrediti mesta, područja i udaljenost najmanje 200 metara preko koje granice nasilnik ne sme prići žrtvi nasilja. Ova mera iz Člana 9. stav 2. Zakona izriče se u trajanju ne kraće od 30 dana niti duže od jedne godine. nadležnost za sprovođenje ove mere ima MUP RS (ČL. 12)

Zaštitna mera osiguranje zaštite žrtve nasilja se može izreći žrtvi nasilja radi obezbeđenja fizičke zaštite žrtve bez straha za vlastiti život i svoju sigurnost. Ovom zaštitnom merom žrtvi se može obezbediti:

- privremeni smeštaj u ustanovama socijalne zaštite ili kod druge porodice ili na drugim mestima predviđenim za sprovođenje ove mere (sigurne kuće)
- pravo na izdržavanje iz alimentacionog fonda

Kod izricanja ove mere sud će izdati nalog odgovarajućoj ustanovi ili centru za socijalni rad da primi na privremeni smeštaj žrtvu nasilja do sprovođenja mera iz člana 11. ovog Zakona

Propise o uslovima za otvaranje i rad sigurne kuće i uslove za osnivanje, finansiranje i rad alimentacionog fonda su u nadležnosti Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS i Ministarstvo finansija RS u roku od 60 dana od dana stupanja na snagu ovog Zakona. (ČL. 13. Zakona)

Zaštitna mera zabrane uznemiravanja i uhođenja žrtve nasilja može se izreći nasilniku koji je nasilje izvršio uznemiravanjem i uhođenjem ako postoji opravdana bojazan da bi ponovo mogao učiniti nasilje na isti način uznemiravajući ili uhodeći lice iz člana 5. ovog zakona. Ova mera se može izreći na period ne kraći od 30 dana i ne duži od 1 godine. Nadležnost za sprovođenje ove mere ima MUP RS-a (ČL. 14. Zakona)

Zaštitna mera obaveznog psihosocijalnog tretmana može se izreći nasilniku radi otklanjanja nasilničkog ponašanja nasilnika i ako postoji opasnost da bi se nasilje moglo ponoviti. Ova mera može trajati do prestanka razloga zbog kojeg je i izrečena, ali ne može trajati duže od dve godine (Čl. 15 Zakona)

Mera obaveznog lečenja od zavisnosti se izriče nasilniku koji je nasilje počinio pod uticajem zavisnosti od alkohola, opojnih droga ili drugih psihotropnih supstanci, ako postoji opasnost da će delo ponoviti. Ova izrečena mera ne može biti izrečena na rok kraći od 30 dana niti duži od dve godine.(Čl. 16 Zakona)

Propise o načinu provođenja mera iz člana 15. i 16 Zakona o zaštiti od nasilja u porodici donijeće Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite.

Mera rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice. Zakon nije niti jednim članom ili stavom razradio izricanje ove mjere niti je odredio nadležnost za donošenje propisa iz ove oblasti bilo kom ministarstvu ili organu.

Zaštitne mere mogu se izreći na zahtev lica prema kome je nasilje učinjeno, odnosno njegovog punomoćnika, na zahtev policije, tužiulaštva, centra za socijalni rad, vladinih i nevladinih organizacija ili po službenoj dužnosti.

Zaštitna mera iz člana 12. ovog zakona izriče se po službenoj dužnosti.(Čl. 18 Zakona)

Nasilnik kome je izrečena zaštitna mera dužan je da postupi u skladu sa izrečenom zaštitnom merom, a u slučaju da ne postupi po izrečenoj meri kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 300 do 500 KM (Čl. 22 Zakona).

Prilikom izricanja zaštitne mere sud mora voditi računa o svrsi izrečene mere te težini izrečene mere i njenoj efikasnosti.

Rešenje o izrečenju zaštitnoj meri sud je dužan dostaviti organu starateljstva na čijoj teritoriji ima prebivalište član poordice prema kojem je nasilje učinjeno kao i organu starteljstva na čijoj teritoriji ima prebivalište lice prema kome je mera određena.

Organ starateljstva i ostali subjekti zaštite iz člana ovog Zakona dužni su voditi evidenciju o izrečenim merama u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH i to i o licima prema kojima je nasilje izvršeno i o licima koji su počinioci nasilja odnosno prema kojima je izrečena zaštitna mera, dužni su pratiti izvršenje mera, izveštavati sud o izvršenju mere, predlagati prekid ili produženje mere ili zamenu mere drugom merom.

Ako sud oceni da je neophodno da se žrtva nasilja u porodici zaštiti bez odlaganja i po hitnom postupku, sud može izreći zaštitnu meru kao samostalnu prekršajnu kaznu po saslušanju počinioca nasilja ne čekajući okončanje krivičnog postupka.

Rešenjem o izricanju zaštitne mere utvrđuje se trajanja zaštitne mere koja je izrečena počiniocu nasilja. Trajanje mere počinje teći od dana pravosnažnosti rešenja. U trajanje mere uračunava se vreme proteklo, ako je mera bila izrečena po hitnom postupku.(Član 19. Zakona)

Pored zaštitnih mera zakonodavac je predvidio i novčane kazne za izvršeni prekršaj nasilja u porodici.

Novčanom kaznom u iznosu od 100 KM do 300 KM kazniće se za prekršaj nasilnik koji izvrši radnju nasilja iz člana 6. stav 2. ovog Zakona.

Ukoliko nasilnik ponovi radnju nasilja iz člana 6. ovog Zakona kazniće se novčanom kaznom u iznosu od 300 Km do 1.500 KM.

Novčanom kaznom od najmanje 300 KM do 1.500 KM kazniće se za prekršaj punoletni član porodice koji izvrši nasilje u porodici iz stava 1. člana 6. zakona u prisustvu deteta ili maloletnog lica. ukoliko punoletni član porodice ponovi radnju nasilja u prodici pred detetom ili maloletnim licem kazniće se novčanom kaznom od najmanje 500 KM do 1.500 KM.

Novčanom kaznom od najmanje 600 KM do 1.500 KM kazniće se za prekršaj nasilnik iz stava 1 član 5. Ovog zakona ako izvrši radnju nasilja na štetu deteta ili maloletnog lica.

Podzakonski akti za sprovođenje zaštitnih mera

Način provođenja zaštitnih mera utvrđen je podzakonskim aktima

Zaštitne mere koje su u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske regulisan je Pravilnikom o načinu provođenja zaštitnih mjera koje su u nadležnosti MUP-a RS (Sl. glasnik RS broj 26 od 27. marta 2006. godine.

Ovim Pravilnikom uređuje se način sprovođenja zaštitnih mera: udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici i zabrana uznemiravanja ili uhođenja lica koje je bilo izloženo nasilju.

Pravilnikom je određeno da nadležnost za podnošenje zahtjeva za izricanje zaštitne mere i za sprovođenje zaštitne mere ima policijska stanica na čijem području ima prebivalište ili boravište žrtva nasilja.

Odredbama o pripremanju i planiranju sprovođenja zaštitnih mera iz nadležnosti MUP-a RS definisano je sledeće: određivanje ovlašćenog službenog lica iz nadležne stanice policije koje će biti odgovorno u konkretnom slučaju, način njegove saradnje sa žrtvom nasilja, razrada plana i postupanja u slučaju ugroženosti žrtve, način pružanja pomoći žrtvi od strane rodbine ili drugih lica koja joj žele pružiti podršku (prijateljice, predstavnice NVO-a koje se bave pomoći ženama žrtvama nasilja) i sve druge aktivnosti koje imaju za cilj zaštitu žrtve i pružanje podrške istoj, pravljenje procene ugroženosti žrtve te plan sprovođenja zaštitne mere.

Način sprovođenja zaštitne mere udaljenja iz stana, kuće ili drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili drugi stambeni prostor, regulisan je članom 13. ovog Pravilnika.

Zaštitna mera zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici članom 14. Pravilnika predviđeno je da će ovlašćeno službeno lice u slučaju da zatekne nasilnika u prostoru koji je naveden planom sprovođenja mere kao mesto zabrane, narediti nasilniku da napusti prostor u kojem se žrtva nalazi i upozoriti ga na mogućnost kažnjavanja za nepoštovanje zabrane.

U slučaju da žrtva ili drugo lice izvrše dojavu o kršenju zaštitne mere od strane nasilnika, ovlašćeno službeno lice će odmah izaći na lice mesta te narediti nasilniku da napusti prostor u kojem se nalazi žrtva čak i onda kad je do tog kontakta došlo slučajno.

Ako nasilnik prekrši ovu zaštitnu meru ili odbije da izvrši naređenje službenog lica biće priveden i uz zahtev za pokretanje prekršajnog postupka biće predat nadležnom sudu na daljnje postupanje.

Sprovođenje zaštitne mere zabrane uznemiravanja ili uhođenja lica koje trpi nasilje regulisano je članom 15. ovog Pravilnika.

Ovlašćeno službeno lice će u slučaju da zatekne nasilnika u blizini žrtve ili u slučaju primljene prijave, utvrditi okolnosti zbog kojih se nasilnik nalazi u blizini žrtve ili ako ponašanje nasilnika upućuje na postojanje osnovane sumnje da nasilnik krši meru na bilo koji način, tom prilikom će prikupiti sve dokaze koji dokazuju da se nasilnik ponaša suprotno izrečenoj meri ili putem drugog lica uznemirava i uhodi žrtvu, službeno lice će privedi nasilnika uz zahtev za pokretanje prekršajnog postupka i predaće ga nadležnom sudu.

Ukoliko nasilnik za uznemiravanje žrtve koristi IKT tehnologije (informaciono komunikativne tehnologije: mobilni telefon, internet) ovlašćeno službeno lice će uputiti žrtvu da od mobilnog operatera zatraži podatke o istovetnosti brojeva i adresa koje je nasilnik koristio u momentu uznemiravanja te da te podatke dostavi odgovornom licu. Ako postoji osnovana sumnja da nasilnik koristi IKT tehnologije na taj način krši izrečenu zaštitnu meru biće priveden i uz zahtev za pokretanje prekršajnog postupka predat nadležnom sudu. Ako nasilnik koristi tehnička sredstva ili druge sprave iste će mu uz potvrdu biti oduzete i dostavljene na dalje postupanje nadležnom sudu.

Izveštaj o sprovođenju zaštitnih mera iz svoje nadležnosti policija je dužna dostaviti nadležnom centru za socijalni rad prema mestu prebivališta ili boravišta žrtve nasilja u porodici.

Zaštitne mere koje su u nadležnosti Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS-a

Zaštitne mere koje su u nadležnosti ministarstva zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske regulisane su Pravilnikom o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obezbjeđenja zaštite žrtve nasilja u porodici (Sl. glasnik br. 97 od 6. oktobra 2006. godine), Pravilnikom o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti od alkohola i opojnih droga (Sl. glasnik RS 97 od 6. oktobra 2006. godine i Pravilnikom o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana (Sl. glasnik RS od 6. oktobra 2006. godine)

Pravilnikom o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obezbjeđenja zaštite žrtve nasilja u porodici (Sl. glasnik RS br. 97 od 6.10.2006. godine) reguliše se mesto i način sprovođenja ove mere radi fizičke zaštite i obezbeđenja žrtava, a u u cilju ostvarenja njihovih prava bez straha od ugrožavanja života žrtava nasilja.

Ova zaštitna mera se sprovodi u ustanovama socijalne zaštite, centrima za socijalni rad, kod drugih porodica ili u sigurnim kućama kao posebnim mestima za smeštaj žrtava porodičnog nasilja čiji rad i standardi za rad su propisani ovim Pravilnikom.

Svrha sprovođenja ove mere je da se primenom ove mere obezbedi fizički i psihički integritet žrtve, njeno duševno zdravlje te da se spreči dalje nasilje u porodici. Prema ovom Pravilniku pod sigurnom kućom se podrazumeva siguran prostor i osoblje obučeno za rad sa žrtvama nasilja u porodici u kome će se sprovođiti ova zaštitna mera. Boravak u sigurnoj kući ne može biti duži od 3 meseca.

Kada je potrebno hitno zaštititi žrtvu nasilja u porodici sud može po hitnom postupku izreći ovu zaštitnu meru kao zasebnu prekršajnu sankciju po saslušanju nasilnika, a ne čekajući okončanje postupka.

Pravilnikom o sprovođenju ove zaštitne mere utvrđeni su uslovi koje mora ispunjavati sigurna kuća u pogledu, tajnosti lokacije, prostora, opreme, zaposlenog osoblja i načina obezbeđenja objekta.

Posebno ističemo značaj članova 11. i 12. Pravilnika kojim se propisuje profil stručnog osoblja i način njihovog zapošljavanja u sigurnu kuću te obaveza 24-satnog fizičkog obezbeđenja ovog prostora.

Pravilnikom o načinu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja zavisnosti od alkohola i opojnih droga propisuje se način sprovođenja ove mere, određuju se zdravstvene i druge ustanove u kojima se ova mera sprovodi, takođe i nevladine organizacije i udruženja koja se bave ovom vrstom lečenja i u kojima se ova mera može sprovođiti. To su centri za mentalno zdravlje, psihijatrijske klinike ili psihijatrijska odeljenja opštih bolnica, specijalizovana odeljenja psihijatarskih klinika za lečenje bolesti ovisnosti, druge ustanove koje imaju odobrenje Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite.

Pravilnikom o načinu i mestu sprovođenja zaštitne mere obaveznog psihosocijalnog tretmana reguliše se svrha, cilj i način sprovođenja ove mere. Jedan od

ciljeva izricanja ove mere je uspostavljanje kontrole nasilnika nad svojim ponašanjem što podrazumeva rad stručnih lica sa nasilnikom i učenje socijalnih veština koje će uticati da nasilnik nasilje ne ponavlja.

Ova zaštitna mera se sprovodi u ustanovama primarne zdravstvene zaštite, a ako zdravstveno stanje počinioca zahteva hospitalizaciju onda u bolnici. Iz iskustva rada Mobilnog tima za pomoć i podršku ženama žrtvama porodičnog nasilja koji je formiran u Banja Luci 1. maja 2005. godine i funkcionisao sve do 1. maja 2011. godine a u čijem timu su učestvovali predstavnici NVO „Udružene žene”, predstavnici centra za socijalni rad Banja Luka i dežurni policajci, na terenu sa policajcima kada smo insistirali da policija da predlog za izricanje zaštitnih mera veoma retko je policija koristila ovu mogućnost. Izricanje ovh mera traženo je samo u slučajevima alkoholizma, (kod narkomana je retko korišćena pod izgovorom da nije moguće meru sprovesti jer uspešnog lečenja narkomana nema bez njegovog pristanka niti su znali ustanovu gde bi mogli sprovesti meru jer klinika u Banja Luci nije imala takav odel za lečenje narkomanije) ali u tim slučajevima kada je mera bila izrečena nije postizala svoju svrhu jer nije bilo sinhronizovanog delovanja svih institucija. Ako je mera i izrečena sprovodila se na odelu za alkoholizam Psihijatrijske klinike u Banja Luci koji je odel otvorenog tipa te niko nije kontrolisao sprovođenje mere. Onaj kome je izrečena mera mogao je išetati u svakom momentu sa klinike, a da ga niko ni ne upita kuda ide.

Takođe, sve mere obuhvaćene Pravilnikom o načinu sprovođenja zaštitnih mjera koje su u nadležnosti Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske (Sl. glasnik RS br. 26. od 27. marta 2006. godine, tačka 1,2. i 4. člana 9. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici) od strane policije su tražene u veoma malom broju slučajeva. U razgovoru sa policajcima na terenu članovi Mobilnog tima dobijali su različite odgovore na pitanje zašto policajci ne traže izricanje zaštitnih mera od odgovora da nemaju dovoljno ljudi na terenu kako bi pratili izrečene mere, do toga da žrtve često manipulišu institucijama i da ne postoji realna opasnost po žrtvu, da bez utvrđivanja bračne ili vanbračne tekovine oni nemaju pravo nikoga udaljiti iz njegovog stana.

Novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

Novi Zakon je donet 2012. godine, sa idejom da se otklone nedostaci uočeni u funkcionisanju prethodnog zakona. O novom zakonu postoje dosta oprečna mišljenja, i dok ga jedni hvale, drugi smatraju da se i dalje nastavljaju problemi posebno oni prouzorokovani činjenicom nedovoljno jasnog razgraničenja krivičnog dela nasilja u porodici od prekršajnog inkriminisanja takvog ponašanja.

Po mišljenju lica ispitanih u institucijama u okviru ovog projekta, ovaj zakon je veoma značajan za povećanje društvene odgovornosti za nasilje u porodici. U zakonu je ostvaren vidan napredak u odnosu na prvobitni. Posebno je dobro što su ovom zakonu propisane zaštitne mere i predviđeno mnogo više situacija koje se mogu podvesti pod nasilje, dakle, može se sankcionisati mnogo više štetnih oblika ponašanja koje remete harmoničan porodični život. Zakon treba još doradivati. I država mora da stvori uslove da zakon može u celosti da se provede i da željene efekte.

Ali ima i mišljenja da je taj zakon pre svega čin političke volje koji ne rešava suštinu problema nasilja, da se sa njim desilo što i sa mnogim drugim zakonima koji se često samo donose bez da se završi proces sa dodatnim regulativama, i drugih uslova koji bi mogli dovesti do rezultata, kao što je npr. bio slučaj sa krivičnom sankcijom rad za opšte dobro. U istom kontekstu skeptičnosti prema novom zakonu, postavlja se i pitanje, ko se uopšte plaši sankcija suda za prekršaje? Kazne koje se mogu izreći u prekršajnom postupku su neadekvatne, nisu to uzalud definisali kao krivično delo u većini evropskih zemalja.

Ima i onih koji podsećaju da su i zakon o prekršajima i prekršajni postupak nešto što štiti javni poredak, javni red i mir, a ne ličnost. Ličnost se štiti u krivičnom postupku, zato kažnjavanje nasilja u porodici u prekršajnom postupku ne obezbeđuje zaštitu žrtava a ni adekvatnu kaznu za učinioca. U prekršajnom postupku se ne rešava problem nasilja u porodici, on se umanjuje kada se procesuirao kao prekršaj, kao delo manjeg značaja.

Jedna od najboljih strana novodonetog zakona je što on donosi proširenje kruga lica koja se smatraju članom porodice ili porodične zajednice:

1. supružnici ili bivši supružnici i njihova (zajednička) deca i deca svakog od njih
2. vanbračni partneti ili bivši vanbračni partneri, njihova (zajednička) deca i deca svakog od njih
3. srodnici po tazbini zaključno do drugog stepena bez obzira na činjenicu da je bračna zajednica prestala
4. roditelji sadašnjih i bivših bračnih i vanbračnih partnera
5. srodnici iz potpunog usvojenja u pravoj liniji bez ograničenja, a u pobočnoj liniji zaključno sa četvrtim stepenom, kao i srodnici iz nepotpunog usvojenja
6. lica koja vezuje odnos starateljstva
7. lica koja žive ili su živela u istom porodičnom domaćinstvu bez obzira na srodstvo
8. lica koja imaju zajedničko dete ili je dete začeto, iako nikada nisu živela u istom porodičnom domaćinstvu.

Novodoneti podzakonski akti

Novi zakon prate i novodoneti podzakonski akti, mada nisu doneti svi koji je trebalo da budu doneti. Tako je npr. ministar porodice omladine i sporta doneo podzakonske akte koji su predviđeni u prelaznim i završnim odredbama novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske: Pravilnik o standardima za realizaciju sigurne kuće, čl 16 st 7; Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra sigurnih kuća, čl 17 st 2; Pravilnik o načinu dodele sredsava sigurnim kućama, čl 19 st 5; i Pravilnik o sadržaju evidencije i izveštaja o nasilju u porodici, čl 34 st 3⁸⁸.

88 Svi pravilnici dostupni su na sajtu Vlade Republike Srpske.

<http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/oPorodica/Pages/Akti.aspx>

Pravilnik o standardima za realizaciju sigurne kuće, broj: 20.05/020-229/13. 6. marta 2013. godine Ministrica Nada Tešanović. Dostupan na sajtu Vlade RS, donet u predviđenom roku, 6.3.2013.

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra sigurnih kuća, broj: 20.05/020-255/13. 6. marta 2013. godine Ministrica Nada Tešanović, Dostupan na sajtu Vlade RS, donet u predviđenom roku, 6.3.2013.

Pravilnik o načinu dodele sredstava sigurnim kućama, broj: 20.05/401-652/13. Ministrica Nada Tešanović, dostupan na sajtu Vlade RS, nije donet u roku od 6 meseci, ali je donet 28. juna 2013

Pravilnik o sadržaju evidencije i izveštaja o nasilju u porodici, broj: 20.05/012-4-16/13. Ministrica Nada Tešanović, dostupan na sajtu Vlade RS, nije donet u roku od 6 meseci, ali je donet, 29.jula 2013.

Osim Ministarstva porodice, omladine i sporta koji je dva pravilnika doneo o roku a dva kasnije, ostala ministarstva nisu ispunila svoje dužnosti.

Opšti protokol o postupanju u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj čiji je cilj: unapređenje i jačanje međusobne saradnje u zaštiti, pomoći i podršci žrtvama nasilja u porodici, suzbijanje, sprečavanje i ponavljanje nasilja, trenutna pomoć, potpisan je, 25.11.2013. godine, u prostorijama Pres centra Vlade Republike Srpske na Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama. Na ovaj način se Vlada Republike Srpske priključuje kampanji, koja se pod nazivom „16 dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“, obilježava širom svijeta.⁸⁹ Protokol su potpisali ministrica pravde u Vladi Republike Srpske, Gorana Zlatković, ministrica porodice, omladine i sporta, Nada Tešanović, ministar unutrašnjih poslova, Radislav Jovičić, ministar zdravlja i socijalne zaštite, Dragan Bogdanić i ministar prosvjete i kulture, Goran Mutabdžija.

Primena ovih pravilnika se ne može još uvek sagledati zbog kratkoće vremenskog perioda njihovog važenja i zbog toga što taj period izlazi iz projektom posmatranog perioda. Važno je ipak konstatovati njihovo donošenje što je nesumnjiv napredak u toj oblasti.

⁸⁹ Dostupno na : http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpr/media/vijesti/Pages/Potpisan_Opsti_protokol_o_postupanju_u_slucajevima_nasilja_u_porodici_u_Republici_Srpskoj.aspx

FUNKCIONISANJE NEKIH INSTITUTA

1. Sigurne kuće
2. Domaće nasilje između prekršajnog i krivičnogpravnog sankcionisanja
3. Zaštitna mera obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice
4. Savet za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici
5. Besplatna pravna pomoć

Sigurne kuće

Potrebno je ovde navesti odredbe Istanbulske konvencije sadržane u njenom članu 23 koji naaže da će države članice preduzeti sve neophodne zakonodavne i druge mere kako bi omogućile otvaranje odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju za bezbedan smeštaj i proaktivnu pomoć žrtvama nasilja, posebno ženama i njihovoj deci. Situacija sa smeštajem žena žrtava akutnog nasilja je u Republici Srpskoj još uvek udaljena od takvog preporučenog stanja, a prisutni su i i ozbiljni naponi diskreditovanja važnosti sigurnih kuća, čak i inicijative da se one ukinu.

Prosečni boravak u nekoj od sigurnih kuća je obično oko 3 meseca, s tim da se prema novom zakonu ostanak može i produžiti, u nastojanju da se pronađe neko trajnije rešenje i cene pre svega interesi dece, jer žele izbeći da dođe do neke vrste institucionalizacije. Notorno je obavještenje centara za socijalni rad kojim oni odbijaju smeštaj žrtve u sigurnu kuću kada je nasilje bilo samo psihičko, a ne fizičko, što po njima znači da nema osnova za zbrinjavanje!

Sigurne kuće nisu ustanove socijalne zaštite, a krajem 2011. godine krenula je prikriivena državna kampanja protiv sigurnih kuća i ona još traje. Sada je sistem-ska jer je način finansiranja tako postavljen da preti da sve tri sigurne u RS budu zatvorene.

U javnosti i Republike Srpske ali i drugih zemalja u regionu uočava se tendencija osporavanja potrebe njihovo postojanja. Ne retko se javno bukvalno ismeva koncept sigurnih kuća nastojeći da kvazi teoretskim razlozima ubedi javnost da se opravdano preispitivanje uopšte samog postojanja sigurne kuće. Postavljaju se sledeća pitanja: ne čini li se zbrinjavanjem odn. smeštanjem žrtve u sigurnu kuću kao još jedno nasilje? Zar nije logičnije, prirodnije, normalnije, svrsishodnije u sigurnu kuću ili neki drugi oblik zbrinjavanja i čuvanja smestiti samog nasilnika? Zar nije novo nasilje nad žrtvom izdvojiti je iz dotadašnje sredine u kojoj je živela, odvojiti je od prijatelja i suseda ili radnog mesta na nekoliko meseci ili ako je žrtva nasilja učenik odvojiti od škole i drugova? Prema zakonu, isplata troškova privremenog zbrinjavanja žrtve nasilja u porodici u sigurnu kuću i sredstva za smeštaj žrtava nasilja u porodici u sigurnu kuću obezbeđuje se iz budžeta Republike Srpske odn. jedinice lokalne samouprave. Autor smatra da je trebalo predvideti da se ova sredstva naplaćuju od učinioca nasilja u porodici pod uslovom da raspoláže dovoljnim sredstvima (pogotovo, ako se zna da značajan broj nasilnika ima ta

sredstva i da spada u kategoriju imućnijih građana). Kao još jednu od dilema povodom sigurnih kuća vidi se pitanje vršenja nadzora nad radom sigurnih kuća jer nadležno Ministarstvo ima isključivo nadležnost vođenja Registra sigurnih kuća.⁹⁰

Neophodno je da se ovom studijom i njenim preporukama, kao i svim javnim aktivnostima zagovaranja, sprečiti razvodnjavanje koncepta sigurnih kuća. Koncept zbrinjavanja žrtve nasilja u porodici u sigurne kuće se naime tobože "dobronamerno" kritikuje postavljanjem pitanja zar nije logičnije da nasilnik bude izmešten iz dotadašnje sredine. Prilikom postavljanja tog, naizgled dobronamernog pitanja potpuno se previđa da je za takvo rešenje potrebno da se steknu mnogi uslovi koji ne postoje ni u Republici Srpskoj niti u celom regionu, uključujući i države članice EUa.

Neophodno je oštro se javno i argumentovano suprostavljati takvim kritikama, jer su sigurne kuće često jedini spas od trenutne opasnosti od nanošenja teških telesnih povreda, čak i po život. U mnogim slučajevima sigurna mesta su bukvialno stvar najelementarije egzistencije, mera koja bukvialno stoji između života i smrti. Prilikom zagovaranja neophodnosti postojanja sigurnih kuća potrebno je konstatovati ono što su žene u regionu već konstatovale a to je da države regiona nisu spremne da postupaju sa nasiljem nad ženama na isti način kao sa ostalim socijalnim problemima, pa da bi se smatralo da postoji razrađen sistem drugih mera kojima se može reagovati adekvatniju slučajevima porodičnog nasilja. Da bi nestala potreba za njihovim postojanjem, potreban je čitav dobro izgaden sistem dobro funkcionišućih institucija a takvih nigde na Balkanu još uvek nema. Kada bi svi samo radili posao kako treba, žene bi bile zaštićene od nasilja i bez sigurnih kuća, ali upravo u tom neadekvatnom postupanju i nečinjenju institucija leži suština problema. Na tu okolnost se nadovezuje činjenica da nisu sve države ni politički voljne, niti finansijski sposobne da efikasno zaštite žene od nasilja, i da samo one koje to jesu, mogu da razmišljaju o eventualnom smanjenju kapaciteta sigurnih kuća, ali čak ni one, nikada o njihovom ukidanju. U svim drugima mora se nastojati na povećanju njihovih kapaciteta širenjem već postojećih, kao i otvaranju novih takvih kuća u novim mestima, kao i produžetku maksimalnog trajanja boravka žena smeštenih u njima.

Ona koja preživljava nasilje ima pravo da bude zaštićena od strane državnih institucija, to je deo demokratske podele vlasti, to je krucijalno i skloništa su za sada neizbežni element te institucionalne državne zaštite. Potrebno je ukazivati da skloništa, po iskustvima iz regiona, ali i šire, treba da budu rodno zasnovana, bez toga, ne ispunjava u potpunosti svoju funkciju zaštite žena koje trpe nasilje. Rodno neutralna skloništa, po iskustvima i iz evropskih zemalja, ali i iz regiona, ne vrše tu svoju funkciju. Kada se kaže da nema sredstava za skloništa, žene širom sveta postavljaju pitanje a kako ima za vojske koja mnogo koštaju, pa ima i kod nas mesta za takvo pitanje. U tom smislu, podržavanja rodnog karaktera

90 Lj Mitrović, *Nasilje u porodici prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike srpske iz 2012.g. u, Kriminal, Državna reakcija i harmonizacija sa evropskim standardima, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str.243*

sigurnih kuća potrebno je razmotriti i pitanje da li je potreban nadzor nad radom sigurnih kuća, i ako da, u tome moraju uzeti ravnopravno učešće predstavnice ženskih NVOova.

Za argumentovanje ovog stava ima dovoljno materijala u izjavama žrtava, one sve koje su dobile smeštaj u SK ocenile najvišim ocenama. U istraživanju pružene pomoći žrtvama trgovine ljudima, državljanima BiH, koje je radila mreža Ring 2011. godine, na uzorku od 10 žrtava koje su bile intervjuisane, takođe se jasno pokazalo da su samo žene/devojčice koje su bile duži period u sigurnim kućama uspele da se reintegrišu u društvo (Njen život poslije, iskustva pomoći žrtvama trgovine ljudima u BiH). Situacija sa žrtvama nasilja je kompleksna jer je kompletan sistem, navodno, rodno slep, u stvari rodno diskriminirajući. U praksi žene teško ili nikako ne ostvaruju pravo na deo bračne imovine, nije obezbeđena efikasna naplata alimentacije, a pri usvajanju Zakona o socijalnoj zaštiti za žene i decu žrtve nasilja u porodici nisu planirana dodatna sredstva u budžetima, nema socijalnih stanova, ni zakona o socijalnom stanovanju i mnogo što šta drugo neophodno. Iz odgovora žrtava vidljivo je da one po napuštanju nasilne bračne zajednice upadaju u teški rizik siromaštva. Ni sigurne kuće ne mogu da reše ovaj problem, što je često opravdanje centrima za socijalni rad da žrtve ne šalju u sigurne kuće, nego idu na brzo mirenje i povratak u porodicu. Na taj način ne stvaraju sebi obaveze novih korisnika socijalne zaštite i smanjuju obaveze individualnog rada sa žrtvama.

NVO aktivistkinje kontinuirano ukazuju na važnost boravka žrtava u sigurnim kućama po novom Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici u RS na osnovu prijedloga i lobiranja ŽC produžena je mogućnost boravka sa 3+3 na 6+6 meseci iako aktivistkinje traže 12+12. Zbog toga što CZSR su dobili ovlašćenje da preko njih se kanališu sredstva od opština za boravak u sigurnim kućama, kao i da oni određuju broj dana, stiže se utisak da se namerno odobravaju kratki rokovi boravka žrtava kako bi napravili uštedu sredstava a samim tim na štetu žrtava. Jedna od uloga sigurnih kuća je one treba da omoguće dovoljno vremena žrtvama da uz pomoć tima stručnjaka prevaziđu traumu, kao i da organizuje svoj život nakon izlaska iz sigurnih kuća što sigurno ne može za 15 dana koliko obično provedu u sigurnim kućama. To se može vidjeti na osnovu izveštaja organizacija koje vode sigurne kuće, kolikom broju žrtava su pružile smeštaj u toku te godine pa se podjeli sa smeštajnim kapacitetima.

Izjave žrtava domaćeg nasilja koje su boravile u sigurnim kućama.

Žrtva 2 Mene je spasila Sigurna kuća, da nisam bila u Sigurnoj kući danas bi bila pod crnom zemljom. Dva puta sam iz Sigurne kuće vraćena u svoju kuću sa policijom i komišijom Sigurne kuće⁹¹.

Žrtva 5 Nikome nisam pričala o tome osim njegovoj tetki koja je za mene bila velika podrška, kao i timu u Sigurnoj kući. U Sigurnoj kući sam bila mirna psihički, nisam morala da osluškujem kakvog je raspoloženja. Imala sam osećaj da mi veruju.

91 Ova žena nije bila bukvalno vraćana iz sigurne kuće, prvi put se sama vratila a drugi put kad je dobila pravosnažnu presudu o podeli imovine.

Žrtva 6 Boravak u Sigurnoj kući pomogao mi je puno, jer iako sam bila odvojena od 2 sina ipak sam se osjetila prijatno tu, napokon kao porodica.

Žrtva 7 Ja sam ostala u Sigurnoj kući sve dok nisam dobila privremenu mjeru starateljstva za djecu. Moji roditelji su mi donosili stvari i hranu u Sigurnu kuću, ne kažem da je to bilo potrebno ali tako je to bilo. Kada sam izašla iz Sigurne kuće postojala je doza straha, šta sad ako on ponovo dođe, na svu sreću on više nije dolazio i nije više bilo fizičkog nasilja, ali psihičko nasilje se i dalje događalo na sudu.

Žrtva 9 Kada sam došla u Sigurnu kuću, ja sam bila toliko psihički uništena da nisam znala telefonom rukovati, kretati se po kući.

Žrtva 15 Nikada nisam tražila nikakvu pomoć, sve do tog posljednjeg slučaja, kada sam se obratila NVO Lari, oni su me smjestili u Sigurnu kuću. Tamo su mi rekli da mogu biti tamo koliko hoću, ali ja sam poslije mjesec dana napustila Sigurnu kuću, jer mi je tetki potrebna 24 h njega, pa sam ja presla da živim kod nje.

Domaće nasilje između prekršajnog i krivičnogpravnog sankcionisanja

Odredba da svaka radnja nasilja koja ne sadrži obeležja krivičnog dela, predstavlja prekršaj, u praksi, po oceni NVO baziranih iskustava, dovodi do postojanja problema neprepoznavanja granice između procesuiranja dela nasilja u porodici kao krivičnog dela i prekršaja. Praksa ukazuje da policija, javni tužioci i sudovi smatraju da se nasilje u porodici sa težim posledicama, kao što je telesna povreda, ili ponovljeni akti nasilja trebaju posmatrati kao krivična dela, dok se prekršajima trebaju smatrati manje ozbiljna dela ili verbalno nasilje. Ovo razgraničenje nema uporište u važećim zakonima i predstavlja isključivo stavove praktičara. Nastojanja da se nasilje kažnjava samo u krivičnom postupku, a da se zaštitne mere ne propisuju kao sankcije još nisu bila uspešna.

Postoji uočen rastući trend u Republici Srpskoj da se dela nasilja u porodici procesuiraju u prekršajnom postupku, uz izricanje novčanih kazni počinioima nasilja, bez obzira na jasne pokazatelje u praksi da takav vid kažnjavanja nema svrhu odvracanja počinilaca nasilja od ponavljanja dela i da novčane kazne više pogađaju same žrtve nasilja nego počinioce. Novčano kažnjavanje ugrožava dodatno egzistenciju porodice i žrtve nasilja.

Potrebno je zato upoznati javnost sa dobrim i lošim karakteristikama prekršajnog sankcionisanja domaćeg nasilja. Osnovni cilj Zakona o zaštiti od nasilja u porodici iz 2012. je zaštita žrtava nasilja u porodici sprečavanjem i suzbijanjem nasilja kojim se krši ustavom i zakonima zagarantovana osnovna ljudska prava i slobode. I iskustva iz regiona pokazuju da je 70-80% porodičnih nasilnika samo prekršajno gonjeni (npr. u Hrvatskoj), što samo po sebi nije loše, osim ako se ne smatra da je to način izbegavanja adekvatnijeg sankcionisanja dela porodičnog nasilja. Na to je potrebno kritički se osvrnuti, i videti da li je svrha ispunjena ili je uočeno da se teži najpre što blažem kažnjavanju nasilnika?

Izricanje hitne mere od strane suda za prekršaje i sudije za prekršaje je zakonska nekorektnost, jer su takvi sudovi ukinuti u Republici Srpskoj i BiH

prekršajnom reformom 2008. od kada prekršajne predmete rešavaju prekršajna odeljenja osnovnih sudova u prvom stepenu i okružni sudovi u drugom stepenu. Ova neusklađena terminologija međutim nije proizvela probleme u praksi ali će Zakonom o izmenama i dopunama ZOZONP, koja je u toku biti otklonjena. Ipak, tu nije u praksi bilo problema, jer kada je prvi zakon usvojen, sud za prekršaje je još postojao, a integrisanjem u osnovne sudove prenesene su i ingerencije.

Po mišljenju NVO aktivistkinja porodično nasilje često tolerisano i oprašteno, najčešće javno minimalizovano zbog neadekvatne i neblagovremene reakcije nadležnih institucija, i njihovom olakom tretiranju slučajeva domaćeg nasilja kao prekršaja, čime izostaje i individualna i generalna prevencija.

Nasilje u porodici jeste oprašteno i tolerisano, posebno prvih godina posle donošenja ZOZONP. Kasnijih godina je sankcionisano, ali i onda veoma često samo kao remećenje javnog reda i mira, prema Zakonu o prekršajima. Toga i danas ima, samo u manjoj meri. Iz presuda se vidi, a znamo i prema izjavama korisnica pravne pomoći, da su česti slučajevi da je policija dolazila svaki put kada žena prijavi nasilje, ali nije preduzimala nikakve pravne mere, nego samo davala usmena upozorenja. Ovi izlasci/ intervencije policije beleže se u knjizi dežurstva i tek bi analiza ovih, inače javnosti nedostupnih, podataka dala realnu sliku o broju prijavljenih slučajeva nasilja. Demarginalizacija problema nasilja u porodici se dešava, ali sporo. Danas već oko 30 odsto opština/gradova u RS jednom godišnje razmatra izveštaj o stanju nasilja u porodici, što je značajna promena u odnosu na period od pre 5 ili 7 godina. Neadekvatne sankcije su i uzrok i posledica ovoga stanja. Institucije reaguju na fizičko nasilje i pokreću bilo kakav postupak dok se druge forme nasilja, a posebno psihološko, veoma malo prepoznaje ili kažnjava. Mi imamo obaveštenje centra za socijalni rad kojim oni odbijaju smeštaj žrtve u sigurnu kuću jer je nasilje bilo samo psihičko, a ne fizičko, pa nema osnova za zbrinjavanje! Mora se pritom imati u vidu da psihološko nasilje obuhvata pretnje nasiljem i ubistvom žrtvi, zajedničkoj deci, roditeljima ili drugim bliskim osobama, vređanje, zastrašivanje, omalovažavanje u javnosti i privatnosti, onemogućavanje korišćenja zajedničke imovine ili njenog dela, onemogućavanje zaposlenja i samostalnog donošenja odluka, i sl.

Zakon o zaštiti od porodičnog nasilja je u priličnoj meri degradirao postignuti rezultat da je nasilje u porodici krivično delo za koje su predviđene sankcije u KZ RS. U praksi samo za teške telesne povrede pokreće se krivične a za sve druge prekršajne sankcije (prekršaj se briše dok krivične presude ulaze trajno u dosije), ima i službenih lica koje duže službena oružja a ujedno su počinioci nasilja koji se tretiraju po prekršaju i niko im zbog toga niti oduzima oružje niti im je to smetnja za uposlenje u takve službe.

Uočeno je da postoji česta pojava društvene neupadljivosti/nevidljivosti porodica sa nasiljem koje u široj socijalnoj zajednici često dobro funkcionišu, a što sve ide na ruku nasilniku koji se skriva iza takve diskrecije. Društveni običaji i tradicija ženi i danas nalaže da svojim ćutanjem čuva ugled porodice, a tome doprinosi nespремnost institucija da adekvatno i blagovremeno reaguju na slučajeve porodičnog nasilja. U praksi najčešća je kombinacija obeju razloga.

Treba imati na umu da je nasilje u porodici prvi put inkriminirano 2000-te godine, dakle pre donošenja i Zakona o ravnopravnosti polova (2003). Do tada, to je bila porodična stvar, a Porodični zakon samo je prepoznavao problem nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja dece. Pored toga, Republika Srpska je postratno društvo u kojem od 1996. godine dominiraju sasvim druge teme u javnom dijalogu. Tek po donošenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (stupio na snagu 1. januara 2006. godine) počinje opsežnija kampanja o problemu nasilja u porodici. Ovaj Zakon, iako nije bio savršen, nije propisivao evidentiranje, nije imao propisan nadzor, praćenje i brojne druge nedostatke, ipak je značio prekretnicu u animiranju šireg kruga aktera i bio alat NVO da vode kampanje i programe edukacije žena. Ima još mnogo neprijavljenog nasilja koliko zbog patrijarhalnog nasleđa, ili neadekvatnog odgovora institucija, siromaštva žena, „čuvanja porodičnih vrijednosti“. Vrlo je verovatno da će mnogi slučajevi nasilja i danas ostati skriveni i nekažnjeni, ali je bitno stvoriti ambijent u društvu u kome se nasilje osuđuje i u kome će žena, kada prijavi nasilje, svakako dobiti institucionalnu pomoć i zaštitu.

Nasilje u porodici je definisano kao krivično delo i kao takvo sa predviđenim sankcijama u u KZ RS 2000. ili 2001. godine, čime je oslabljen sa donošenjem izdvojenih zakona koji su automatski daleko od manjeg značaja. Zbog neuređenosti lanca podrške (policija, CZSR, NVO) i ekonomske ovisnosti o nasilniku mnoge žrtve i danas čute. Privatnici nisu stimulirani da ih uposle a realno zbog mogućeg nasilja i na radnom jestu kao i odsutva zbog dece ova kategorija se izbegava za uposlenje. S druge strane kako se gotovo sva imovina vodi na muškarcima, žrtve nemaju mogućnost raspolaganja imovinom koju su sticali i u koju su ulagali celog svog života, nemaju pristup povoljnijim kreditnim linijama da pokrenu vlastite biznise pa su često i nakon boravka u SK primorane da se vrate u nasilnu zajednicu. Uz to u Porodičnom zakonu RS postoji mogućnost izricanja privremene mjere starateljstva nad maloljetnim djetetom do okončanja sudskog postupka o čemu obično CZSR (a ponegde čak ni NVO-i kao i opštinska besplatna pravna pomoć), ne informišu ženu žrtvu porodičnog nasilja. Imajući u vidu da se upravo kod nasilja u porodici, nasilnici služe decom da bi ucenili žrtvu da se vrati u nasilnu zajednicu ili pak da bi je kaznili zbog napuštanja (uz to ta su deca izložena redovo psihičkim a često i fizičkim torturama kako bi bili lojalni nasilniku i odbili život sa majkom), jasno je koja je posledica ovog čina, ne samo po ženu već i po decu žrtve porodičnog nasilja. Sudske postupke rastave braka nasilnik redovno razvlači a kako nema ove mere, ima ista prava kao i majka. Ovo je jedan od čestih razloga i povratka ili ne napuštanja nasilnika od strane žrtve

Uočena je i pojava da nasilnici dobro upoznati sa zakonskim odredbama o porodičnom nasilju pa manipulišu time i prijavljuju da su žrtve nasilja. Svaka ogrebotina koju su im nanele žene u samoodbrani tretira se kao nasilje, i kažnjava ekspeditivno, a mediji daju tome skoro podjednak prostor. Tako se javljaju i prijavljene žene, kao nasilnice, pa bi taj broj mogao da ukazuje da ima naznaka da su i nasilnici „naučili“ da koriste zakon, a institucije ne uočavaju da su to u večni slučajeva situacije samoodbrane.

Zaštitna mjera obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice

Zaštitnu mjeru obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice ispitana lica iz javnih tužilaštava smatraju opravdanom ukoliko je provodiva, ali u praksi ona ne postoji zbog nedostatka pravne regulative (nisu doneti prateći pravni akti). Većina tvrdi da bi takav rad bio adekvatan i više nego poželjan da se koristi. Umesto poslati nekoga, pogotovo mlađe ljude u zatvor da tamo čame beskorisni i samo koštaju državu, ima po gradu toliko toga što bi moglo da se odradi, npr. čišćenje obala, divljih deponija, parkova, sportskih terena, školskih dvorišta. A bilo bi dobro da ih i sugrađani vide, i pomisle, taj je tukao ženu, i zbog toga je kažnjen da pred svima čisti park ili kanal, i to osim individualne prevencije ima i snažno generalno preventivno dejstvo. Zbog toga bi bilo dobro ako bi se napravio sistem za njeno sprovođenje. Ako bi lokalna zajednica obezbedila uslove mogla bi ovom merom da ostvaruje i prihod. Za sada ne postoji sistem na nivou RS jer nadležni ministar (pravde) nije doneo pravilnik za sprovođenje. Neki sudovi su pokušali da napravi sporazum sa lokalnom zajednicom da se stvore uslovi za sprovođenje ove zaštitne mjere, ali je lokalna uprava to odbijala. Zato ta mera nije primenljiva jer nisu stvoreni uslovi za njeno sprovođenje, treba stvoriti sistem u okviru sprovođenja sankcija. Ukratko, zaštitna mera društvenog korisnog rada u korist lokalne zajednice je po mišljenju lica ispitanih u institucijama bila opravdana, ali se nije primenjivala. Sva ispitana lica smatrali su je vrlo opravdanom i izrazili žaljenje što se nije izricala što je sigurno šteta. Trebalo je da to regulišu podzakonski akti, ali nisu. Ona se ocenjuje u stvari kao sjajna mera samo kada bi se primenjivala.

Socijalni radnici smatraju da je zaštitna mera društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice teoretski opravdana, ali praktično je neprimenljiva i da je zbog toga dobro što je izbačena. Izražen je i stav da bi imala svoju svrhu i opravdanje kada bi bila primenjena i da su trebali ovu odredbu preneti u novi zakon. Problem je što je ta odredba bila nedefinisana i zato nesprovodljiva, i kod maloletnika je ima, ali se ne sprovodi, neverifikovana je.

Zaštitnu meru udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice, ispitana lica iz centara za socijalni rad smatraju potpuno opravdanom i potrebnom.

Socijalni radnici smatraju da je zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelaca domaćeg nasilja izuzetno opravdana, što je i praksa do sad pokazala, kao i da sve drugo nema smisla bez ovog. Tretman nasilnika, jeste, ali se u domaćim uslovima teško primenjuje.

Savet za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici

Važna novina u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske je da Vlada osniva Savet za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici sa ciljem praćenja i procene sprovođenja politika i mera za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici i unapređenja koordinisanog i efikasnog delovanja u oblasti nasilja u porodici. To je savetodavni organ Vlade Republike Srpske. Savet je osnovan i predstavnice NVO su uključene. Bilo bi poželjno da NVO članice budu aktivne i vidljive u radu toga tela kao i da ga učine javno vidljivim.

Besplatna pravna pomoć

Preporučuje se poštovanje odredaba Istanbulske konvencije, Član 57 – Pravna pomoć -Države članice će obezbediti pravo na pravni savet i besplatnu pravnu pomoć žrtvama pod uslovima koje propisuje njihovo nacionalno zakonodavstvo.

U Republici Srpskoj usvojen je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći i funkcioniše pet regionalnih centara za besplatnu pravnu pomoć. Prvobitno, ovaj Zakon nije prepoznavao žrtve nasilja u porodici kao korisnice/ke, to je sredinom ove godine izmenjeno, odnosno i ova kategorija je uvrštena u zakon.

Prema Zakonu o besplatnoj pravnoj pomoći RS⁹² pravo na pravnu pomoć mogu ostvariti: „a) državljani Republike Srpske i građani Republike Srpske i druga fizička lica koja se nalaze na teritoriji Republike Srpske, a koja se identifikuju kao ugrožene kategorije i b) fizička lica koja se nalaze na teritoriji Republike Srpske, pod međunarodnom zaštitom u skladu sa međunarodnim standardom, a naročito izbjeglice, lica pod privremenim prihvatom, žrtve trgovine ljudima, a koja nisu u stanju da izmiruju troškove pravne pomoći” (čl. 14). Ugrožene kategorije, po finansijskom kriterijumu, su a) lica koja primaju socijalnu pomoć, b) nezaposleni, bez drugih redovnih primanja ili prihoda, v) lica lošeg imovinskog stanja, g) korisnici prava na starosnu i invalidsku penziju, d) lica sa oduzetom poslovnom sposobnošću i duševno oboljela lica smještena u zdravstvene ustanove, đ) djeca bez roditeljskog staranja i e) lica kojima je prije kratkog vremena u drugom predmetu utvrđeno pravo na dodjelu pravne pomoći (čl. 17). Žrtve nasilja su tek ove godine uvrštene kao posebna kategorija korisnika, ali je jasno da pripadaju i nekim drugim pomenutim grupama, tj ugroženim kategorijama. Oblici pravne pomoći uključuju: opšte informacije o pravima i obavezama, pravni savet i pomoć u popunjavanju obrazaca, pravnu pomoć u sastavljanju svih vrsta pismena, zastupanje na sudu, sačinjavanje apelacija, i pravnu pomoć u postupcima mirnog rešavanja spora (medijacija).

Pored državnih centara za pružanje besplatne pravne pomoći, pravnu pomoć pružaju i NVO, sve tri NVO koje u RS vode sigurnu kuću imaju pravno i psihološko savetovanje, sastavljanje pismena, tužni za razvod braka, zahteva za oslobađanje od sudske takse. U izuzetnim slučajevima, naša Organizacija (Lara) zastupa besplatno žrtve u sudskim postupcima (razvod braka, podela imovine) ali za ovaj vid pomoći imamo veoma malo sredstava, rekla bih da to volonterski radi naša pravna savetnica, prema sopstvenoj proceni.

Organizacija Ženski centar Trebinje pruža besplatnu pravnu pomoć i zastupanje pred sudom žrtava porodičnog nasilja - ovo je pokrenuto zahvaljujući projektu od OSI u trajanju od 6 meseci ali je nastavljeno i dalje, jedno vreme na volonterskoj osnovi jer se pokazalo da postojeće opštinske službe za besplatnu pravnu pomoć to rade vrlo površno što se odražava na kvalitet zaštite žrtve i ostvarivanja njenih prava. Do sadašnja praksa je pokazala da je kvalitet pružene zaštite od strane NVO-sektora kvalitetniji od opštinskih službi. Vrlo je važno da ova podrška bude kontinuirana i stabilna a samim tim potrebna je finansijsku pomoć.

92 Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći u RS, “Službeni glasnik RS“ broj 1120/08

U kojoj meri državni centri obezbeđuju žrtvama pristup pravdi, teško je proceniti, jer su tek pre par meseci dobili ove korisnike/ce. Za period za koji se odnosi istraživanje, žrtve nasilja zakonski nisu bile prepoznate ali je pozitivno što je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći usklađen sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.

Što se tiče centara za socijalni rad, većina nema dežurne socijalne radnike, možda samo Banja Luka, Bijeljina i još nekoliko. Policija obaveštava centar, u to nema sumnje, najranije kad može da ih kontaktira i radnim danima se to dešava u roku od 24 sata. Vikendi su problem, verovatno u svim centrima osim u Banjaluci. U Trebinju ne postoji socijalni radnik posle 15 časova radnim danima niti u periodu vikenda koji ima dežurstvo.

INTERVJUI U SUDOVIMA, JAVNIM TUŽILAŠTVIMA, POLICIJI, CENTRIMA ZA SOCIJALNI RAD VOĐENI TOKOM 2013.G.

Shvatanja sudija o nasilju

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o nasilju

Shvatanja lica ispitanih u policiji o nasilju

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o nasilju

Shvatanja sudija o zakonima

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o zakonima

Shvatanja lica ispitanih u policiji o zakonima

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o zakonima

Shvatanja sudija o zaštinim merama

Lica ispitana u javnim tužilaštvima o zaštinim merama

Lica ispitana u policiji o zaštinim merama

Lica ispitana u centrima za socijalni rad o zaštinim merama

Shvatanja sudija o proceduralnim pitanjima

Lica ispitana u javnim tužilaštvima o proceduralnim pitanjima

Lica ispitana u policiji o procedurama

Lica ispitana u centrima za socijalni rad o procedurama

Shvatanja sudija o institucijama

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o institucijama

Shvatanja lica ispitanih u policiji o institucijama

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o institucijama

Shvatanja sudija o nevladinim organizacijama

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o nevladinim organizacijama

Shvatanja lica ispitanih u policiji o nevladinim organizacijama

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o nevladinim organizacijama

Shvatanja sudija o edukaciji na temu domaćeg nasilja

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o edukacijama

Shvatanja lica ispitanih u policiji o edukaciji na temu porodičnog nasilja

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o edukacijama na temu domaćeg nasilja

Zaključci intervjuja

1. Prevencija

2. Krivično gonjenje i kažnjavanje učinilaca

3. Zaštita žrtava

4. Integrisane politike (koordinisan, multisektorski pristup problemu)

Kompleti pitanja (jedanaest pitanja postavljeno je ispitanim sudijama, devet tužiocima, petnaest socijalnim radnicima i pet policiji) postavljene su da bi se došlo do toga koja mišljenja o domaćem preovlađuju među ispitanicima, koliko su skloni patrijarhalnom, tradicionalističkom shvatanju žensko/muških odnosa i rodno zasnovanog nasilja, koliko razumeju pojedine oblike domaćeg nasilja, pitanje odgovornosti nasilnika, reakcije institucija i sl.

Shvatanja sudija o nasilju

1. Da li je očuvanje porodičnog zajedništva važnije od zaštite žena, žrtava domaćeg nasilja?
2. Da li su po vašem mišljenju, imovinska prava počinioca domaćeg nasilja (npr. da živi u svojoj porodičnoj kući) u suprotnosti/sukobljena sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja?
3. Da li podržavate ideju o udaljavanju počinioca domaćeg nasilja iz porodice?
4. Da li postoji tendencija okrivljavanja žrtve domaćeg nasilja za "rasturanje" porodice?
5. Da li postoji mišljenje da su slučajevi domaćeg nasilja dela od manjeg značaja?
6. Da li je domaće nasilje rezultat zloupotrebe alkohola i droge?
7. Da li postoji tendencija da se umanjuje psihičko nasilje kao manje važno ili teže da se dokaže?
8. Da li se slučajevi seksualnog nasilja u porodici tretiraju na isti način kao i slučajevi fizičkog nasilja?
9. Da li je navodna provokacija od strane žrtve prihvatljiva kao opravdanje za počinioca?
10. Da li verujete da se lažno prijavljivanje domaćeg nasilja često dešava kao lak i brz način da se dođe do razvoda ili pribavi imovina?

Na pitanje da li je važnije zaštititi žrtvu nasilja ili sačuvati jedinstvo porodice, sudije nisu jednoglasne i jasne u pogledu prioritetne zaštite od nasilja, već to uslovljavaju vrstom i težinom nasilja, smataju da je na to pitanje teško odgovoriti, da je bitna procena centra za socijalni rad, da je to pitanje na koje zakoni ne daju odgovor, oprezno se opredeljuju za zaštitu porodice, ali ne po svaku cenu. Većina je ipak više sklona da prioritet da zaštiti žrtve, dok o očuvanju porodice treba razmišljati posle i ne po svaku cenu. „Lično sam zato da se prednost apsolutno da zaštiti žrtve, da se počinioc adekvatno kazni, a očuvanjem porodice neka se bave za to nadležne službe”. U ekstremnim slučajevima treba iskoristiti sve zakonske mehanizme da se žrtva zaštiti i udalji od počinioca da bi se sprečile tragične posledice. Porodica ne može da ispuni svoju ulogu ako se živi u jednom okruženju u kome žena trpi fizičko i psihičko nasilje, to se sve odražava i na nju i na decu, tako da treba preventivno delovati da ne dođe do nasilja u porodici, ali kada ono nastupi onda ga ne treba tolerisati da bi se ta porodica formalno održavala. Ima dosta i dilema i navodi se da se u praksi sudova izriče blaža kazna upravo zato da bi se porodica očuvala, čak i da su to same žrtve tražile. Naravno da je važnije

zaštiti žrtvu, posebno ako je jasno da je reč o težem obliku nasilja. Ima odgovora da ne smeju, da se sve manje bračne nesuglasice podvode pod nasilje u porodici, da zapravo nema jasne definicije šta zaista jeste nasilje u porodici jer su zakonske odredbe dosta široke. Takođe je prisutno i iskustvo da se u 80 odsto predmeta žrtva i učinilac nasilja pomire, pa se za neke sudije postavlja i pitanje svrhe kažnjavanja, ali se niko nije upitao kakva su to „pomirenja“, da li pod pritiskom nasilnika, okoline, ekonomskih problema, odnosno nemogućnosti žrtve da organizuje život izvan zajednice nasilnikom, i kako i zašto dolazi do toga da se same žrtve zalažu za što blaže kažnjavanje? Ohrabruje da sudije uglavnom dele stav da treba obrazovati prvenstveno mlade ljude kako bi se promenio način vaspitanja budućih generacija i iskorenile konzervativne navike partrijarhalne porodice gde se moralo slušati bez pogovora i trpeti bilo kakve da su posledice. Uočava se takođe, da ponašanje oca daje primer sinu kako će se ponašati kad odraste prema svojoj porodici

Sukob imovinskih prava i interesa je takođe za neke sudije u koliziji sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja. Samo jedno mišljenje negira postojanje te kolizije jer se radi o umišljaju i počinjenom krivičnom delu, a to je privremena mera, koja nije oduzimanje imovine za stalno. Kolizija po većini ipak postoji, jer i nasilnik ima pravo na dom, ali kada dođe do nasilja, mora se udaljiti, ne mogu da žive pod istim krovom. On treba da odgovara za svoje delo, ali mu imovinu niko ne može oduzeti. Formalno pravno, zakonski propisi koji definišu imovinu jesu u suprotnosti sa pravima žrtve. Tu treba uzimati u obzir da li je imovina njegova, da li je reč o imovini koju su sticali zajedno, tada se smatra da ova prava nisu suprotstavljena, ali nema procedure, postupka da se to utvrdi. Iako je važnije sačuvati život, pitanje o imovini nije adekvatno rešen. Ako se izrekne mera udaljenja iz kuće/stana, ona neće proći jer će je ukinuti drugostepeni sud, to se obrazlaže time da sudije nisu zaštićeni, odgovaraju za presude i kvalitet rada sudije mjeri se normom i brojem potvrđenih presuda, zato se ne izriču presude koje će viši sudovi ukinuti jer na taj način čuvaju i svoj posao. Sve zaštitne mere treba da budu u krivičnom postupku jer tu postoji adekvatno propisan procesni deo da se zaštitna mjera može i izreći i održati. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici mora da se veže za krivični postupak i zaštitne mere može da izriče tužilac a u nekim slučajevima i policija.

Udaljavanje nasilnika iz doma neke sudije ne podržavaju, smatrajući da to ipak zavisi kakvo je to nasilje i kojeg intenziteta. Po tim shvatanjima, nasilje se dešava pod uticajem alkohola i droge, pa bi prvenstveno trebalo pomoći učiniocu da se oslobodi zavisnosti, da bi porodica nastavila da funkcioniše. Iza svakog nasilja, po tom stavu, postoji neki drugi problem, patološka ljubomora, zavisnost od alkohola i droge, uvek je u osnovi neki takav uzrok. Nekada je sakriveno ali nekada se vidi kroz njihove iskaze da je problem druge prirode. Ipak, udaljavanje podržavaju nekoliko sudija smatrajući da je to neophodna mera i da je treba primenjivati, da je dobra kao privremeno rešenje za najteže oblike nasilja (npr., kao kod povratnika), da je treba izricati ukoliko je moguće. Važno je i mišljenje da je to dobra mera koja nije adekvatno pozicionirana u pravnom sistemu i za koju bi tek trebalo propisati postupak pred sudom.

Okrivljavanje žrtve za nasilje koje trpi, sudije uočavaju u praksi sudova i u široj društvenoj zajednici. Navodi se i iskustvo da su u postupku više puta čuli da je “ona dobila što je zaslužila” ili “da nije zaslužila ne bi dobila batine”. Iako ima takvih stavova, koji se mogu čuti čak i tokom sudskog postupka, većina sudija se ogradila da to nije niti stav, niti politika suda, a ni njih kao sudija.

U pogledu stava da su slučajevi domaćeg nasilja dela od manjeg značaja, većina sudija se ne slaže, i smatra da je to mišljenje postojalo ranije, ali uvođenjem krivičnog djela iz oblasti nasilja u porodici i donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i procesuiranjem tih djela, takvi stavovi više ne postoje. Dosta je dela procesuirano sve ozbiljnije se doživljava ovo krivično delo, i ono za sudije ima isti značaj kao krivična dela teške telesne povrede. Ipak se navodi da u široj javnosti takvi stavovi još uvek postoje jer ljudi ne shvataju kakve posledice ostavlja porodično nasilje.

Izražavajući svoj stav o uzročnoj povezanosti alkoholizma i porodičnog nasilja, većina sudija navodi da je neki vid zavisnosti uzrok tog nasilja, dodajući tu i ekonomsku situaciju u državi. Ima i uslovnog slaganja, da to tako u većini slučajeva, ali da ima i onih kojima uzrok nije alkohol ili nije jedini uzrok

Po većini sudija nema tendencije da se umanjuje značaj psihičkog nasilja, dok manjina uviđa postojanje tog problema u praksi. Navodi se da je za sada teško podići optužnicu za psihičko nasilje, mada, kada bi bilo psihijatrijsko veštačenje žrtve i nastale traume, trebalo bi da se uzme u obzir. Problem je da nema dovoljno prakse u procesuiranju psihičkog nasilja ali je važno da se počne razvijati.

Seksualno nasilje u porodici se tretira isto kao i fizičko nasilje, po preovlađujućem mišljenju sudija, dok je manjina oprezna sa tom konstatacijom, jer nisu imali takve slučajeve praksi.

Opravdanje provociranjem od strane žrtve po mišljenju većine ispitanih lica jednostavno nije prihvatljivo, po nekima čak, apsolutno neprihvatljivo. Ipak jedno mišljenje je da njeno prisustvo ipak može uticati na visinu kazne.

Većina sudija smatra da među žrtvama uglavnom nema osoba koje izmišljaju nasilje, i da ako ih ima da je to veoma, veoma mali procenat, gotovo zanemarljiv.

Moguć je pokušaj zloupotrebe u smislu prijavljivanja nasilja radi lakšeg ostvarivanja razvoda, po nekim mišljenjima ima takvih retkih, pojedinačnih slučajeva, ali tu okolnost sud utvrđuje kroz dokazni postupak, utvrđuje činjenično stanje i eventualnu zloupotrebu. Ipak većina ispitanih lica odbacuje tu mogućnost, bilo da nisu imali takvih primera u praksi, bilo što misle da je situacija upravo suprotna, da je sredina takva da se žene teško odlučuju za prijavljivanje nasilja u porodici i da njega ima mnogo više od prijavljenog.

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o nasilju

1. Da li je očuvanje porodičnog zajedništva važnije od zaštite žene, žrtve domaćeg nasilja?
2. Da li su po vašem mišljenju, imovinska prava počinioca domaćeg nasilja (npr. da živi u svojoj porodičnoj kući) u suprotnosti/sukobljena sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja?

3. Da li vi podržavate ideju o udaljavanju nasilnika iz porodice?
4. Da li postoji tendencija da se žrtva domaćeg nasilja okrivljuje za “rasturanje” porodice?
5. Da li ponekada javni tužioci sumnjaju da su prijavljeni slučajevi domaćeg nasilja zaista dogodili?
6. Da li je domaće nasilje rezultat zloupotrebe alkohola ili droga?
7. Da li postoje mentalno bolesne osobe među žrtvama domaćeg nasilja koje izmišljaju?
8. Da li vjerujete da se lažni izveštaji o domaćem nasilju često dešavaju kao lak i brz način da se dođe do razvoda ili da se pribavi imovina?

Lica ispitana u javnim tužilaštvima doduše smatraju da je porodica veoma bitna, ali takođe i da niko ne treba da trpi nasilje, a pogotovo ne žene. Na pitanje da li je očuvanje zajedništva porodice prioritetna u odnosu na zaštitu žtve, javni tužoci uglavnom nemaju dileme i smatraju da zajedništvo po svaku cenu ni u kom slučaju nije prioritet. Jeste porodica stub društva, ali ako odnosi unutar nje funkcionišu korektno. Međutim, ukoliko u njoj postoji nasilje u bilo kom obliku, to onda i nije porodica u smislu kako je zamišljena, i tada je važnije zaštititi ženu od porodičnog nasilja. Doduše, mišljenje je i da sve treba učiniti i da se zaštititi porodica ukoliko se to može a može se ponekada i to. Dakle, žrtva je najvažnija, jer je u pitanju ljudski život. Prvo je zaštita bezbednosti žrtve, ali treba pokušati koliko se može očuvati porodicu.

Na pitanje o mogućem sukobu zaštićenih vrednosti, imovinskih prava nasilnika i prava žrtve da bude zaštićena od nasilja, ispitani tužioci daju prednost zaštiti žrtve. Pri tom se pozivaju na Ustav BiH i Ustav RS koji u katalogu prava na prvo mesto stavljaju zaštitu ličnosti, odnosno pravo lica da ne bude podvrgnuto nečovečnom ili ponižavajućem tretmanu, pa tek onda pravo na imovinu. Dakle, ne može se imovina počinioca staviti ispred prava žrtve da bude zaštićena od nasilnika. Skreće se pažnja i da su imovinska prava predmet drugih sudskih postupaka, kao i da žrtva ne bi trebalo da živi u istoj kući ili stanu kao počinitelj nasilja. Ukoliko se to može rešiti na drugi način bilo bi dobro, ali kada dođe do nasilja, imovinska prava nasilnika se ne mogu štititi.

Javni tužioci uglavnom podržavaju ideju udaljenja nasilnika iz porodice. Neki u svakom slučaju, dok drugi sa rezervom, samo kada su u pitanju „pravi nasilnici“, a to je po tom shvatanju, ipak dosta čest slučaj. Prisutna je i svest da ni ta zaštitna mera ne postiže efekat koji bi trebalo, već je moguć kontra efekat.

Patrijarhalni stav da je žena koja se žali na porodično nasilje kriva za rasturanje porodice tužioci smatraju mogućim, ali samo u primitivnijim sredinama. Ipak, ono postoji i među tužiocima, pa tako postoji upitni stav, da li je u stvari baš uvek supruga žrtva, npr. šta ako je ona bila pod većim dejstvom alkohola. Ali ukoliko zaista postoji nasilje, ono mora biti sankcionisano bez obzira kako će neko to da „tretira“. Ipak je jasno izražen i stav da ne postoji takva tendencija, jer niko ne treba ni po koju cijenu da trpi nasilje.

Uzrokovanje porodičnog nasilja zavisnostima od alkohola i droga lica ispitana u javnim tužilaštvima uočavaju kao čest slučaj. Ali ima i rezervi, jer to ne mora uvek da bude, naime, ima i treznih nasilnika, ali uglavnom jeste povezano. Po jednom stavu, droga i alkohol se odvajaju, i nasilje se pre svega vidi kao rezultat konzumiranja alkohola, a gotovo ili skoro nikako konzumiranja droga. Ima i stav negacije, i kao uzroci za porodično nasilje vide se siromaštvo i karakter nasilnika.

Na pitanje o postojanju eventualnih sumnji na javno tužilačkoj strani u pogledu postojanja porodičnog nasilja, jedni ističu da nisu imali takvih slučajeva, drugi pak da je bilo takvih situacija, ali ne baš često. Ističe se i da ponekad doduše postoji sumnja, ali samo da li se radi o prekršaju ili krivičnom delu, kao i da je nasilje u porodici kao i svako drugo nasilje za tužioca mora biti tretirano na isti način, dakle nema nikakvih sumnji. Njegovo postojanje se dokazuje povredama, očevdjcima i kada postoje materijalni dokazi onda nema veze da li se žrtva možda povukla iz postupka. Sumnju da postoje osobe koje izmišljaju domaće nasilje, tužioc odbacuju, neki nisu nikada imali takav slučaj, neki ne bi rekli da je to moguće, a neki oprezno dopuštaju da vjerovatno u nekim slučajevima mogu da postoje i takve situacije. Da bi lažni navodi o porodičnom nasilju bili lak način da se dođe do razvoda i imovine lica ispitana u javnim tužilaštvima odbacuju kao mogućnost. Jedni nisu imali takve slučajeve u svojoj praksi, a drugi objašnjavaju da se razvod ili podela imovine ostvaruju u drugim sudskim postupcima.

Shvatanja lica ispitanih u policiji o nasilju

1. Da li je očuvanje porodičnog zajedništva važnije nego zaštita žena, žrtava domaćeg nasilja?
2. Da li su po vašem mišljenju, imovinska prava počinioca domaćeg nasilja (npr. da živi u svojoj porodičnoj kući) u suprotnosti/sukobljena sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja?
3. Da li vi podržavate ideju o udaljenju počinioca domaćeg nasilja iz porodice?
4. Da li postoji tendencija da se žrtvi domaćeg nasilja zamera zbog "rasturanja porodice"?
5. Da li vam je poznat neki slučaj da je neka "žrtva" izmislila celu priču?

Za ispitana lica u policiji nema mnogo dilema da li je bezbednost žrtve prioritetnija od očuvanja porodičnog zajedništva, jer policija ima zadatak da brine samo o bezbednosti a sve drugo ide dalje svakom pojedinačnom slučaju u centar za socijalni rad koji je ovlašćen da se time bavi. Ne može se policija stavljati u službu socijalnog rada, ali iako je za policiju bitna bezbednost žrtve, oni ponekada pokušavaju da pomognemo očuvanju porodice.

Na pitanje da li je zaštita imovine i javnog reda važnija za policiju nego bezbednost žrtava domaćeg nasilja ispitana lica odgovaraju da je u početku bilo važnije zaštititi imovinu i javni red, međutim da se to polako menja. Policija to ne odvajaju, ne vidi razliku u tome, sve je to isto, imaju značaj i jedno i drugo, s obzirom da je sve regulisano zakonom. Ipak, ljudski životi su uvek prioritet, dakle svako nasilje i zbrinjavanje žrtve je prioritet.

Po mišljenju lica ispitanih u policiji, imovinska prava počinioca domaćeg nasilja (npr. da živi u svojoj porodičnog kući) jesu u suprotnosti/sukobljena sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja, i to je glavni problem, jer su uglavnom vlasnici nepokretne imovine nasilnici ili njegovi roditelji, a sudovi daju prednost imovinskom pravu. Mada bi ljudski bilo obrnuto i lakše je nasilnika izdvojiti ali najčešće je žrtva ta koja izlazi iz kuće, a ne nasilnik. Teoretski nema ničeg spornog da se nasilnik udalji bez obzira na to čija je kuća, ali u konkretnoj situaciji sve zavisi kakve su okolnosti, ako je nasilnik došao u kuću onda ga je lakše odstraniti, ako nije, ako je to zajednička imovina onda je to komplikovano, a tek ako je njegova. Ekonomske i socijalne prilike komplikuju situaciju. Policija mora udaljiti nasilnika, to je fino zamišljeno, ali pitanje je kako to sprovesti i gde ga udaljiti. Trebalo bi da se reši zakonom.

Ispitana lica u policiji podržavaju ideju o udaljenju počinioca domaćeg nasilja iz porodice ali uz ogradu da ta mjera još nije zaživjela, pa će se tek vidjeti kakav efekat ima ta odredba, da li je veća šteta ili korist. Sve zavisi od konkretne situacije. Komplikovano je to, od tog dela ne treba praviti drugo delo. Nema uslova da bi se nešto takvo primenjivalo u sadašnjoj ekonomskoj situaciji u društvu. Sve zavisi od težine dela. Ostaje glavno nerešeno pitanje, šta dalje i kuda sa nasilnikom. Sud donosi rešenje kuda da ode i sl.

Na pitanje da li postoji tendencija da se žrtvi domaćeg nasilja koja prijavi to nasilje, zamera zbog "rasturanja porodice", lica ispitana u policiji smatraju da su to samo neki subjektivni stavovi i to nije bitno za policiju, tj. negira se značaj takvih stavova. Nema tog okrivljavanja žrtve više toliko, do toga dolazi samo ako se prijavi jedan slučaj, a kada postoji dugotrajno nasilje onda toga nema, onda postoji razumevanje za žrtvu. Zapravo, žrtvu osuđuju samo ako je u pitanju zloupotrebna prijava. Ipak, takvi stavovi postoje u društvu, zbog toga i jeste velika tamna brojka prijavljenih dela. Sad postoji tendencija da opada broj prijava upravo zbog te predrasude.

Na pitanje da li znaju za neki slučaj da je neka "žrtva" izmislila celu priču, lica ispitana u policiji odgovaraju da im nije poznat ni jedan takav slučaj, ali dopuštaju da bi to moglo da se dešava, mada vrlo retko.

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o nasilju

1. Da li je očuvanje porodičnog zajedništva važnije nego zaštita žena, žrtava domaćeg nasilja?
2. Da li su po vašem mišljenju, imovinska prava počinioca domaćeg nasilja (npr. da živi u svojoj porodičnog kući) u suprotnosti/sukobljena sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja?
3. Da li vi podržavate ideju o udaljenju počinioca domaćeg nasilja iz porodice?
4. Da li postoji tendencija da se žrtvi domaćeg nasilja zamjera zbog "rasturanja porodice"?
5. Da li se slažete da žrtvama domaćeg nasilja nije potreban psihološki tretman već pre svega posao i zaštita od ponovljenog nasilja?

6. Da li postoji mišljenje da domaće nasilje nije neko ozbiljno delo?
7. Da li je domaće nasilje rezultat zloupotrebe alkohola ili droga?
8. Da li su žrtve domaćeg nasilja i deca, uprkos činjenici da počiniac ne zlostavljanjih već samo njihovu majku?
9. Da li vam je poznat neki slučaj u kome je "žrtva" izmislila celu priču?
10. Da li među žrtvama domaćeg nasilja postoje mentalno bolesne osobe koje izmišljaju?
11. Da li postoji tendencija da se umanjuje psihičko nasilje kao manje važno ili kao teže za dokazivanje?
12. Da li se samo slučajevi sa očiglednim telesnim povredama prihvataju kao pravi slučajevi nasilja?
13. Da li se slučajevi seksualnog nasilja u porodici tretiraju na isti način kao i slučajevi fizičkog nasilja?
14. Da li se prigovor da je žrtva provocirala prihvata kao opravdanje za počinioaca?
15. Da li ste ikada čuli o nekom slučaju lažnog prijavljivanja domaćeg nasilja?

Socijalni radnici navode da u socijalnom profilu žrtava domaćeg nasilja, generalno gledajući ima više nezaposlenih, siromašnih žena, međutim to nije pravilo. Najteže je ženama koje rade, jer ne žele da prijavljivanjem nasilja naruše svoj ugled, pa one ređe prijavljuju. Ali ima i onih koji ne misle tako, i navode da je opšti profil nezaposlenosti 25 do 30% u Banjalučkoj/Bijeljinskoj/Istočna Hercegovina/ regiji, a uglavnom je toliko ili nešto više među žrtvama domaćeg nasilja. U principu nema nekih pravila. Podatak o (ne)zaposlenosti ne igra relevantnu ulogu. Među žrtvama ima i zaposlenih i nezaposlenih. Nivo obrazovanja i socijalni status ne utiče puno na pojavu domaćeg nasilja

Po mišljenju lica ispitanih u centrima za socijalni rad, pojedinim institucijama je važnije očuvanje porodičnog zajedništva, nego zaštita same žrtve, što ponekad, po njihovom mišljenju preferiraju i nasilnici, pa čak i same žrtve. Očuvanje porodice po svaku cenu nije važnije, nego zaštita žena, žrtava domaćeg nasilja, ali u domaćem kulturnom kontekstu, to nije tako. Ima i mišljenja da je to nemoguće razdvojiti. Kakva je to porodica koja je nasilna prema ženi, pristajanje po svaku cenu da se takva porodica održi po cenu, i da žena trpi, nije prihvatljivo. Sigurnost porodice je sigurnost svakog njenog člana. Skeptici pak smatraju da nije važno ni jedno ni drugo, jer se zapustilo oboje, jer se ne vodi dovoljno računa ni o jednom ni o drugom, ni o porodici ni o bezbednosti žrtava.

Na pitanje da li su po vašem mišljenju, imovinska prava počinioaca domaćeg nasilja (npr. da živi u svojoj porodičnoj kući) u suprotnosti/sukobljena sa pravom žrtve da bude zaštićena od nasilja, socijalni radnici odgovaraju da su interesi i jednih i drugih narušeni nasiljem. Oni zapravo moraju biti suprotstavljeni. Sigurnost i pravo da se živi u istom domu prekršeno je nasiljem. Imovinski interesi i jesu i nisu suprotstavljeni, ali svakako izbacivanje počinioaca nasilja iz kuće ne oduzima mu njegovu imovinu. Najbitnije je zaštititi žrtvu nasilja, apsolutno, primarno bi trebalo da biti pravo žrtve da živi bezbjedno. Sa stanovišta žrtve u prvoj akutnoj fazi treba nasilnika udaljiti, ali je tačno i da mnogi smatraju da li je to

narušavanje njegovog prava. Izražen je i stav da imovinsko pravo nasilnika nije u sukobu sa zaštitom žrtve, jer to treba biti sankcija a sankcija je uvek kršenje nečijeg prava.

Sva lica ispitana u centrima za socijalni rad podržavaju ideju o udaljenju počinioaca domaćeg nasilja iz porodice, neki od njih apsolutno, uvijek i obavezno. Oni smatraju da je to jedino prioritarno i da je udaljšavanje nasilnika baš ta prava mera. Jedno ispitano lica podržava udaljšavanje ali oprezno napominje da da se to udaljšavanje nikad nije desilo unijhovojoj praksi.

O postojanju tendencije da se žrtvi domaćeg nasilja zamera zbog "rasturanja porodice", lica ispitana u centrima za socijalni rad navode da takav stav postoji u društvu, npr. u formi tobožnjeg „racionalnog“ predstavljanja kao da su se „za sve krive obe strane“. To svakako nije stav profesionalaca koji se bave nasiljem, ali se ukazuje da ima slučajeva da žrtva sama ima takav doživljaj. Neki se ograđuju, da lično nemaju takav stav, ali ukazuju da postoje takve predrasude u društvu uopšte, i da zbog toga ne postoji prava podrška nakon prijave nasilja. Žrtva posle prijave nasilja obično ostane bez sredstava za život, što je tera nazad u tu porodicu. Nemaju te žene kuda da idu, jako je teško procijeniti da li će prijavom problema moći da poboljšaju svoju situaciju. Ipak, polako se te predrasude ruše, mada je njihov uticaj je još uvek jak, ali on polako slabi.

Kada je u pitanju potreba žrtava domaćeg nasilja da imaju ili psihološki tretman ili posao i zaštitu od ponovljenog nasilja, socijalni radnici smatraju da im je potrebno i jedno i drugo, štaviše da bi psiho tretman trebalo da bude obavezan. Potrebna je pomoć i profesionalca pored ekonomske pomoći. One su posle izlaska iz takve porodice poprilično nestabilne i potrebna im je pomoć. Ima i mišljenja da je obema stranama, i nasilniku i žrtvi, potrebna psihosocijalna pomoć i podrška, ali različiti i odvojni. Veliki je to stres i teško je suočavati se sa tim, nemoguće je sam se suočiti sa tim.

U centrima za socijalni rad ne postoji mišljenje da domaće nasilje nije neko ozbiljno delo, kod njih nema tolerancije za nasilje i maksimalno profesionalno pristupaju tom problemu, jer ga smatraju kao vrlo ozbiljno, štaviše, jedno od najtežih koji se dešava u njihovom poslu. Navode da i kod građana znaju da svi osuđuju nasilje generalno gledajući. Ima i stavova da umanjivanje značaja domaćeg nasilja doduše postoji, ali ga je sve manje i manje, polako se gubi ta predrasuda.

Na pitanje da li je domaće nasilje rezultat zloupotrebe alkohola ili droga, socijalni radnici smatraju da je u pitanju najčešće u pitanju zloupotreba alkohola, ali ne i droga. Izraženi su i stavovi da su alkohol i/ili droga pokretači, ali nikako ne i uzroci, i da to nasilnicima služi kao opravdanje. Kad su i sami ispitivali uzroke domaćeg nasilja, dobili su rezultat da je vrlo čest slučaj da je droga uzrok. Ali to nije stalno, nije uvek u svim slučajevima. Njihove prve analize pokazivale su 60% povezanost, ali kada su odrasla deca nasilnici uvek je droga i alkoholizam.

Socijalni radnici smatraju da su žrtve domaćeg nasilja takođe i deca, uprkos činjenici da počinilac ne zlostavlja njih već samo njihovu majku. To je najčešće slučaj, i kada su deca svedoci nasilja. Tako je i u zakonu, i socijalni radnici smatraju na osnovu iskustva da jesu. Čim ima nasilja u porodici, deca su žrtve bez obzira na to da li su deca tu prilikom samog nasilja. U indirektno žrtve nasilja

uvek uključuju decu, iako u većini slučajeva nasilje i nije neposredno nad decom ali zato što su prisutni nasilju, to je psihičko nasilje.

Lica ispitna u centrima za socijalni rad na pitanje da li im je poznat neki slučaj u kome je “žrtva” izmislila celu priču, tvrde da je njihov pristup da veruju žrtvama, po cenu i da laže, a sud je taj koji to dokazuje. Mogu da primete manipulacije, ali generalno veruju žrtvi. Može se desiti da one malo „naduvaju” priču, kako bi ostvarili potencijalno neka prava, ali se ipak, generalno veruje žrtvi. Izmišljanje se ne dešava, možda se malo „uvećava” priča, ali u suštini nema izmišljanja.

Na pitanje da li među žrtvama domaćeg nasilja postoje mentalno bolesne osobe koje izmišljaju, lica ispitana u centrima za socijalni rad smatraju da kada su u pitanju mentalno obolele osobe treba uvek biti oprezan, jer život u takvoj porodici nije lak, i tu obično ima nasilja, međutim nisu sigurni kako to tretirati. Ima i navoda da do sad nisu imali takvih slučajeva, kao i da ima mentalnih bolesti, ali ne mnogo među žrtvama nasilja jer su mnogo bolesniji naslnici.

Socijalni radnici odgovaraju potvrdno na pitanje da li postoji tendencija da se umanjuje psihičko nasilje kao manje važno ili kao teže za dokazivanje, i smatraju da ga je sigurno tesko dokazati.

Da se samo slučajevi sa očiglednim telesnim povredama prihvataju kao pravi slučajevi nasilja ispitani socijalni radnici uglavnom potvrđuju, navodeći da je tačno da se reaguje se najvećim delom na fizičko nasilje. Ima i ograđivanja, tj. da se u centrima za socijalni rad tako ne postupa, ali u sudu da.

Slučajevi seksualnog nasilja u porodici se ne tretiraju na isti način kao i slučajevi fizičkog nasilja, jer je po navodima socijalnih radnika, različita vrsta podrške koja se pruža žrtvama. Neki oblik podrške se razlikuje, s obzirom na traumu koju je žrtva doživjela. Procedura je ista, ali to je teži oblik nasilja i pristupa se tome mnogo ozbiljnije i jače, čak i ozbiljnije.

Ispitani socijalni radnici ne smatraju uopšte da se prigovor da je žrtva provocirala može prihvatiti kao opravdanje za počinioca, ali navode i da sud to uzima u obzir kao okolnost ali ne kao opravdanje.

Slučajevi lažnog prijavljivanja domaćeg nasilja definitivno nisu poznati ispitanim socijalnim radnicima od kojih niko nije nikada čuo za njih.

Shvatanja sudija o zakonima

1. Da li po vašem mišljenju, Krivični zakoni sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca domaćeg nasilja nad ženama, kao i da li taj Zakon sadrži odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
2. Da li po vašem mišljenju Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca nasilja nad ženama, kao i da li taj Zakon sadrži odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
3. Da li je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici primenljiv u praksi?
4. Da li neke zakonske odredbe samo otežavaju situaciju u kojoj se nalaze žrtve domaćeg nasilja i/ili povećavaju rizik od vršenja nasilja?

5. Koje pravne odredbe koje se odnose na domaće nasilje nisu primenljive u praksi vaše institucije, ili nisu primenljive u praksi drugih institucija i koji su razlozi za njihovo neprimenjivanje?
6. Šta bi trebalo promeniti u odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, da bi postao efikasniji?
7. Koje su pozitivne strane u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
8. Koje su loše strane u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
9. Šta bi trebalo promeniti u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?

Za Krivični zakon sudije smatraju da sadrži i pruža adekvatnu zaštitu žrtvama nasilja, ali da eventualno trebalo uvesti i izricanje pojedinih zaštitnih mera. Zakonske odredbe su u redu, kazne su i povećane, ali koliko je žena time zaštićena ostaje posebno pitanje jer to ni zakon ne može da reši, jer šta kada je žena nezaposlena, i ekonomski zavisna od supruga koji je nasiljan, šta država može da uradi kad ne može da joj da trajnu adekvatnu pomoć. To je dugoročni problem u patrijarhalnoj sredini, gde se žene teže odlučuju da prijave nasilje u porodici pre svega zbog svoje ekonomske zavisnosti. Dakle, KZ u principu omogućava dovoljnu zaštitu, posebno posle izmena i dopuna i uvođenjem zaštitnih mera koje bi trebalo proširiti da se u krivičnom postupku mogu izreći sve zaštitne mere koje se sada primjenju u prekršajnom postupku. Ima i primedaba, npr. da nisu svi oblici nasilja koji se javljaju u praksi obuhvaćeni definicijom krivičnog dela. Životna zbivanja ljudi koji su izloženi ovom krivičnom delu traže mnogo obimniju, precizniju i kvalitetniju definiciju nasilja u porodici. I uopšte, ova vrsta krivičnih dela ima propusta u definiciji. Negde ni upotreba termina nije adekvatna, napr. KD – polno nasilje nad djetetom – to je u biti silovanje maloletnice/ka. Kod KD ugrožavanje sigurnosti trebalo bi izdvojiti proganjanje kao posebno krivično delo, ovaj oblik krivičnog dela najčešće pogađa žene. Ima još lutanja i kod samog bića, odnosno pitanja šta čini krivično delo nasilje u porodici. Sada je sudska praksa takva da nije važan kontinuitet, odnosno trajanje ili ponavljanje nasilja, ali je Vrhovni sud zauzeo stav da se nasilje u porodici kao krivično delo procesuiru ako je između žrtve i nasilnika bilo fizičkog kontakta, odnosno fizičkog nasilja. Ostali oblici nasilja treba da se tretiraju kao prekršaj za šta postoji nesigurnost u oceni da li je potpuno ispravno uz očekivanja da će vreme i praksa rešiti sve dileme. Primedba je i da se tužilaštva dovoljno ne uključuju tokom istrage nasilja u porodici, postavlja se i pitanje, kada ista osoba u dužem vremenskom periodu prijavljuje i samo verbalno nasilje, da li to može i treba krivično da se procesuiru.

O Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici mišljenja sudija su podeljena, i oni koji ga pozitivno ocenjuju navode da on pruža adekvatnu zaštitu, i da zakon kao zakon može dovoljno da zaštiti. Snažno zvuči stav da je ovaj zakon bio veoma značajan za povećanje društvene odgovornosti za nasilje u porodici. U zakonu je ostvaren viđan napredak u odnosu na prvobitni. Posebno je dobro što su ovom zakonu propisane zaštitne mere i predviđeno mnogo više situacija koje se mogu

podvesti pod nasilje, dakle, može se sankcionisati mnogo više štetnih oblika ponašanja koje remete harmoničan porodični život. Zakon treba još doradivati. I država mora da stvori uslove da zakon može u celosti da se sprovede i da željene efekte. Ako ima manjkavosti, one su pre svega zbog nedostatka sredstava i uslova za njegovo sprovođenje. Ipak, postavlja se pitanje, šta se dešava kada prođe sankcija, kad su njihovi odnosi narušeni, kako se to odražava na ženu i decu. Tu zakon ne može da zaštiti nju. Kompleksno je to pitanje, nema tu jednostavnih odgovora. Oni koji imaju negativan stav smatraju da zaštitne mjere nisu adekvatno definisane, nije propisan postupak za utvrđivanje opravdanosti izricanja zaštitnih mera, da se ne može poverovati svakoj žrtvi, i da se mora provesti postupak kojim će se utvrditi njihova opravdanost što u prekršajnom postupku nije moguće. U slučaju izricanja zaštitnih mere, okružni sud ih može ukinuti zbog formalnih razloga i opet ništa nije urađeno. Postavlja se i pitanje na koji način ovaj zakon zapravo štiti žrtvu, žrtva se ne može štititi samo ako se na dva ili tri meseca smesti u sigurnu kuću. Nema posebnog programa za zaštitu žrtava, niti su za te namene izdvojena sredstva. Centri za socijalni rad kao ključni subjekti zaštite po ovom zakonu nemaju ni sredstava ni uslova da pruže zaštitu žrtvama. Ni kažnjavanje koje je predviđeno po ovom zakonu nije adekvatno, bar do sada nije bilo jer se nije mogla izreći zatvorska kazna u prekršajnom postupku. Izmenama zakona o prekršajima uvodi se ponovo zatvorska kazna, pa bi se prema tome i nasilje u porodici moglo kažnjavati zatvorom i u prekršajnom postupku, ako se uđe u ponovne izmene ZOZONP.

U pogledu negativnim mišljenja, navodi se da mnogi zaboravljaju da je zakon o prekršajima i prekršajni postupak nešto što štiti javni poredak, javni red i mir, a ne ličnost. Ličnost se štiti u krivičnom postupku, zato kažnjavanje nasilja u porodici u prekršajnom postupku ne obezbeđuje zaštitu žrtava a ni adekvatnu kaznu za učinioca. U prekršajnom postupku se ne rešava problem nasilja u porodici, on se umanjuje kada se procesuirao kao prekršaj, kao delo manjeg značaja. Dalje, apsurdnim se smatra da su trenutno strože zaštitne mere u prekršajnom nego u krivičnom postupku. Uopšte je pogrešno, po jednom mišljenju, nasilje u porodici sankcionisati kao prekršaj, to treba da bude izričito krivično delo i da se sankcioniše u krivičnom postupku. Možda bi bilo rešenje imati poseban zakon kao što je zakon o postupanju sa maloletnicima u krivičnom postupku, ali opet vezan samo za krivično gonjenje. Treba se zapitati ko se uopšte plaši sankcija suda za prekršaje? Kazne koje se mogu izreći u prekršajnom postupku su neadekvatne, nisu to uzalud definisali kao krivično delo u većini evropskih zemalja.

Što se tiče primenljivosti ovog Zakona u praksi, mišljenja su da je u potpunosti primenljiv, čak postoji i ubeđenje da jeste primenljiv i da se primenjuje, ali i da je to slučaj samo sa nekim odredbama. Takođe se navodi da Zakon jeste primenljiv, ali da ne rešava problem, više je čin političke volje koji ne rešava suštinu problema nasilja i ne deluje preventivno. Napominje se i da doduše jeste primenljiv, ali da je problem što nema dovoljno institucija da se prati ishod a nema ni volje u institucijama da se prati ishod slučaja. Zakoni se često samo donose a ne završava se proces sa dodatnim regulativama, uslova koji bi mogli dovesti do rezultata, kao što je npr. bio slučaj sa krivičnom sankcijom rad za opšte dobro. Bilo

bi izvrsno da se koristi, niko to nije proveo u praksi. Isto tako, donese se zakonom zaštita od nasilja ili maloletnika ali nema institucija da to sprovedu u praksi.

Važno je da većina sudija smatra da odredbe tog zakona svakako ne otežavaju situaciju žrtve, i da se eventualni problemi te vrste mogu javiti zbog osvetoljubivosti onoga ko je prijavljen, kao i da imovinsko pravni zakoni otežavaju provođenje zaštitnih mera.

Stav je da je sve pravno primenljivo, ali da možda za neke neke odredbe nisu stvoreni neki drugi uslovi. Sudije još napominju da u praksi nije primenljivo izricanje zaštitne mere rada za opšte dobro, jer ne postoje odgovarajući pravilnici koji propisuju izvršenje navedene mjere. Ukazuje se i da je ovaj ZOZONP propisao obavezu tužioca da pokreće prekršajni postupak i to se u praksi pokazalo kao nesprovodivo jer je tužilaštvo, ili neka tužilaštva uključujući i bijeljinsko, odbilo da postupa u prekršajnom postupku. Mnogi slučajevi nasilja u zadnjoj godini zbog toga nisu procesuirani, tako da se godinu dana nije sudilo gotovo ni za jedan predmet nasilja u porodici. Tužilaštvo je pokrenulo postupak pred Ustavnim sudom RS protiv ove odredbe zakona i Zakon je izmenjen. Mnogi slučajevi nasilja u porodici iz zadnjih godinu dana mogli bi da zastare ili ostanu nekažnjeni.

Da bi postao efikasniji Zakon o zaštiti od nasilja u porodici moguće izmene bi po mišljenju javnih tužilaca bile propisati odredbe koje bi predviđele odgovornost ovlašćenih lica za nesprovođenje zakona. Ima i mišljenja da Zakon kao zakon ne treba menjati, ali je problem kako da žrtve prijave nasilje u začaranom krugu ekonomske zavisnosti. Ističe se takođe i da je još uvek nedovoljno sudske prakse da bi se mogle uočiti neophodnost izmena.

Kao pozitivne strane u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, ispitana lica u javnim tužilaštvima navode uopšteno zaštitu žrtve nasilja, podizanje svesti građana kroz presude da određena ponašanja u porodici predstavljaju delo nasilja. Pozitivno je da je pokazano žrtvama da država sankcioniše nasilje, da država želi da ih zaštiti i pokazalo se i počiniocima da će ako nastave sa takvom ponašanjem biti kažnjeni još strožom kaznom i na taj način je ukazano žrtvama koje nisu prijavile nasilje da društvo želi da ih zaštiti. To sve ukupno predstavlja demarginalizaciju nasilja u porodici jer Zakon je ovaj problem učinio društveno važnim i time ostvario značajnu preventivnu funkciju

Kao loše strane u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ispitana lica u sudovima navode da nije predviđena procedura utvrđivanja činjenica za izricanje hitnih mjera, pa je stoga moguće kršenje prava okrivljenog na odbranu. Negativno je i što nema regultivu posle završetka postupka, nema mogućnosti da se žrtvi pruže uslovi kakvi bi joj bili potrebni da nastavi normalan život zaštićena od nasilja, da ne bude ekonomski zavisna od nasilnika. Jedan od problema je i ono što ispitana lica definišu kao umanjenje značaja dela nasilja kroz prekršajno kažnjavanje i što taj Zakon nije dobro definisao i dovoljno razvio sistem zaštite žrtava.

Na pitanje šta bi trebalo promeniti u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, ispitana lica u sudovima navode da bi trebalo kroz zakon povećati krivični i prekršajni postupak, pogotovo u slučajevima gdje već teče krivični postupak i gde je potrebno izricanje hitne mere koje bi trebalo uvesti takvom

odredbom u krivični postupak koji je već započet ili u fazi kad je otvorena istraga. Uglavnom je nasilnik sin prema ocu i majci, ili muž prema ženi, a posledice su uglavnom lake telesne povrede. Problem je i što se ta dela dešavaju i patrijarhalnoj sredini, pa se čuti, to je sramota reći. A gde će ona, neka se sve završi na najzakonitiji način, ali ona se mora vratiti kući mužu.

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o zakonima

1. Da li po vašem mišljenju Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca nasilja nad ženama, kao i da li taj Zakon sadrži odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
2. Da li po vašem mišljenju, Krivični zakon sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca domaćeg nasilja nad ženama, kao i da li taj Zakonik sadrži odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
3. Da li je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici primenljiv u praksi?
4. Koje zakonske odredbe koje se odnose na domaće nasilje nisu primenljive u praksi vaše institucije, ili nisu primenljive u praksi drugih institucija i šta je po vašem mišljenju uzrok tog neprimenjivanja?
5. Šta bi trebalo promeniti u odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, da bi postao efikasniji?
6. Koje su pozitivne strane u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
7. Koje su loše strane u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
8. Šta bi trebalo promeniti u praktičnoj primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?

Na pitanje da li je porodično nasilje dovoljno precizno da bi počinioci mogli da budu efikasno sankcionisani, mišljenje lica ispitana u javnim tužilaštvima je da Krivični zakon Republike Srpske u članu 208. na jasan i precizan način reguliše problematiku nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. Na potpitanje da li je time obezbeđena dovoljna zaštita i žrtvama porodičnog nasilja, jedno mišljenje je da apsolutno da, jer Krivični zakon je u članu 208. detaljno inkriminisao delo koje se zove nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici i ovaj da je to dovoljno za odgovarajuće sankcionisanje kako ovog tako i drugih dela. Ima i mišljenja da uprkos tim detaljnim odredbama žrtva ipak nije dovoljno zaštićena.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici po mišljenju lica ispitanih u javnim tužilaštvima, sadrži dovoljno odredaba za sankcionisanje počinioca nasilja nad ženama, ali postoji i ograda. Naime, Zakon kao takav, kao manje-više i svaki drugi zakon, teoretski gledano sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca, ali stvar je prakse i mogućnosti provodjenja ovog zakona. Takođe se smatra da je taj Zakon dovoljan ali samo kada se primenjuje, što implicira da je problem ne u zakonu, već odsustvo njegove primene. Ima i jedno mišljenje da taj Zakon nije dovoljan.

Na pitanje koliko je taj Zakon primenljiv u praksi, mišljenje javnih tužioca idu od potvrde njegove primenljivosti do stava da nije slučaj u celosti, da se ne može se sve primeniti, da ima i da će biti određenih problema u primeni ovog zakona, ali da će vreme i praksa pokazati kako funkcioniše, kao i da tek treba stvoriti društvene pretpostavke za primenu.

Primenljivost tog Zakona zavisi od slučaja do slučaja, nekada se stvarno čini da je u pitanju bezazlena stvar, a nekada se iz prijave i predmeta vidi da žrtva duži period konstantno trpi nasilje što nije nimalo naivno i bezazleno. Postoji i nedoumica vezana za subjekte zaštite koji su dužni da postupaju, da li bi tužiocima sada trebalo da stavljaju predlog za pokretanje prekršajnog postupka i zastupati ga u prekršajnom postupku. Ima i mišljenje da on u celosti nije primenljiv, jer za sada nisu ispunjeni preduslovi, tj. da je on dobar samo kao ideja. Ne primenjuje se npr. i ono što se odnosi na ozbiljne slučajeve jer njih nisu do sada imali.

Na pitanje o lošim aspektima toga Zakona, mišljenje je da nema loših strana, ali i da je loše što se uopšte porodično nasilje kažnjava kao prekršaj a ne krivično delo. Navodi se da uostalom, svaki zakon ima i dobro i loše strane, i da bi bilo dobro kada bi se primenjivali propise kako su predviđeni i kada bi ih se svako pridržavao.

Kao pozitivne strane toga Zakona, lica ispitana u javnim tužilaštvima ističu zaštitne, hitne mere, da se mogu odmah hitno izricati mere prema izvršiocima, da se udalji iz sredine, da ne prilaze žrtvi više, da se žrtve hitno zaštite jer dok se krivični postupak završi prodje nekada i dugo vremena a ovo je zaštita potrebna baš u tom periodu.

Na pitanje šta bi u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici trebalo promeniti, stavovi lica ispitana u javnim tužilaštvima su da za sada ništa ne treba menjati još je rano, samo ga treba primenjivati. Uz objašnjenje da Zakon sve dobro reguliše ne treba ništa menjati, samo da se zakon zaista striktno poštuje. Ima i mišljenje da bi ga trebalo razraditi malo bolje i prilagoditi domaćim uslovima. U praktičnoj primeni Zakona takođe trenutno ne bi ništa menjali. Ali ima i mišljenje da se uvek može nešto poboljšati, npr. da bi sankcije trebalo da se prebace u krivicu, i posebno, uvođenje mere društveno korisnog rada.

Shvatanja lica ispitanih u policiji o zakonima

1. Da li po vašem mišljenju, Krivični zakon sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca domaćeg nasilja nad ženama, kao i da li odredbe tog Zakona sadrže odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
2. Da li po vašem mišljenju Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca nasilja nad ženama, kao i da li odredbe tog Zakona sadrže odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
3. Da li policija ima dovoljno adekvatnih, zakonom predviđenih ovlašćenja da postupa u slučajevima domaćeg nasilja?

4. Da li postoje standardizovana policijska intervencija u slučajevima domaćeg nasilja?
5. Koje zakonske odredbe koje se odnose na domaće nasilje nisu primenljive u praksi vaše institucije, ili nisu primenljive u praksi drugih institucija, i šta je razlog za to neprimenjivanje?

O Krivičnom zakonu ispitana lica u policiji imaju analitičke i kritičke stavove. Član u krivičnom zakonu koji sankcioniše porodično nasilje je previše uopšten. Ako ga analizirate sve može biti nasilje u porodici i zbog toga odbija policijske službenike i teško je dokazati, recimo ekonomsko nasilje ili psihičko nasilje. Suviše je uopšten, pa dolazi i do karikiranja. Zakon nije loš, ali bi trebalo da se izvrše dopune zakona, konkretno tanka je linija razgraničenja između krivičnog i prekršajnog dela. Zakonske odredbe su po nekim mišljenjima u nekim segmentima i previše široki, toliko da ga policija nije mogla pratiti, jer u praksi je to nemoguće ispoštovati. Postoji i mišljenje da je sankcionisanje domaćeg nasilja dobro rešeno, ali zaštita žrtve nije, kao i da taj Zakon ne prati uslove u stvarnosti. Za odredbe čl. 208. izraženo je i mišljenje da je odlično napisan, da nema oko njega nikakve dvojbe, niti da bi trebalo još nešto dodati. Drugo pitanje je dužina postupka, ali za postupanje policije, ovaj Zakon je sasvim dovoljan i dobar.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici se smatra dobrim kada su u pitanju sankcije, ali samo ako se ostavi na stranu koliko se zapravo puta u praksi kazna izrekne i sprovede. Što se tiče zaštite žrtava, pitanje je koliko je policija u mogućnosti zbog specifičnih uslova policije da sprovede te odredbe. Kao problem ukazuje se i na novčane kazne, jer na kraju i žrtva mora da plaća. Mišljenje je i da je uvođenje hitnih mera u redu, međutim policija više ne izlazi na sud u sudjenju već tužilac, što se u policiji smatra da je velika greška. Zato je stari zakon u ovom konkretnom slučaju bolje regulisao ovo pitanje jer je novi zakon doveo da tužilac neće imati vremena da se bavi prekršajnim delom, već samo krivičnim. Kada je u pitanju naše društvo porodica je nešto najzdravije što postoji, ali kada ima nasilja u porodici, to više nije ta zdrava porodica. A porodica je najmanje u nadležnosti policije. ZZONP ima dovoljno odredbi, ali njihovo sprovođenje je problem zbog nedostatka uslova, i veliko je pitanje koliko zaista zaštićuje žrtve.

Mišljenja ispitanih lica u policiji su podeljena oko pitanja da li policija ima dovoljno adekvatnih, zakonom predviđenih ovlašćenja da postupa u slučajevima domaćeg nasilja, jedni misle da da nema. drugi pak da ima. Postoje izuzetno dobri zakoni, ali nema uslove da se onda ti zakoni mogu adekvatno sprovođiti. Odredbe čl. 208 KZa za policiju su potpuno dovoljni za postupanje u tom krivičnom delu.

U pogledu postojanja standardizovane policijske intervencija u slučajevima domaćeg nasilja, ispitana lica u policiji navode da postoji pravilnik i za zaštitne mere i za intervencije, ali da protokol o postupanju u konkretnom delu nema. Inače, svaka intervencija je standardizovana, ali naravno treba se i prilagoditi i konkretnoj situaciji. Ima protokol, koji nije striktan ali se zna šta se treba uraditi, sve je precizno utvrđeno, zna se dobro postupak, ništa ne prepušta slučaju. Problem je što Centar za socijalni rad nije dežuran noću pa policija mora da čeka dan, ali dobro je da se svi međusobno poznaju, i imaju sa Centrom memorandum o saradnji.

U praksi policije najviše stvara problem udaljenja nasilnika i ono može dovesti do novih problema. Te mere su teško sprovodljive i puno bi koštalo policiju da se, recimo, nabave one elektronske narukvice da bi pratili kretanje nasilnika. Uglavnom su primenljive sve osim zaštitnih mera, one su teško primenljive. Najveći razlog za neprimenjivanje zaštitne mere je svest naroda, zaštitna mera odvikavanja od alkohola je na dobrovoljnoj bazi i praktično neispunljiva i smatram da bi to trebalo promeniti. Nije moguće, da se neko prati i čuva 24 sata. Policija neke stvari ne može da odradi, samo polovično, a ima i mišljenja da policija u suštini primenjuje nijednu meru. Sve što postoji u zakonu policija primenjuje, ne prepušta se slučaju ništa. Kada tužilac kaže da nema elementa krivičnog dela, može se uvek primeniti Zakon o zaštiti od porodičnog nasilja, dakle, kad nema dela ima prekršaja, što je dobro.

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o zakonima

1. Da li su zakonske odredbe koje regulišu domaće nasilje u suprotnosti sa filozofijom pravnog sistema Republike Srpske?
2. Da li po vašem mišljenju, Krivični zakon sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca domaćeg nasilja nad ženama, kao i da li odredbe tog Zakona sadrže odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
3. Da li po vašem mišljenju Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca nasilja nad ženama, kao i da li odredbe tog Zakona sadrže odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve?
4. Da li je Zakon o zaštiti od nasilja u porodici primjenljiv u praksi?
5. Da li postoji neki državni/vladin dokument, kao što je npr. strategija, akcioni plan, deklaracija, protiv nasilja nad ženama, kojima su državne vlasti prihvatile dokumenta Saveta Evrope protiv nasilja nad ženama?
6. Da li postoje preventivne mjere kao zaštita od domaćeg nasilja?
7. Da li postoje mjere edukacije za žene, devojke i mladiće, kao zaštita od domaćeg nasilja?
8. Da li neke zakonske odredbe samo otežavaju situaciju u kojoj se nalaze žrtve domaćeg nasilja i/ili doprinose povećanju rizika od povećanja nasilja?
9. Koje zakonske odredbe koje se odnose na domaće nasilje nisu primenljive u praksi vaše institucije, ili nisu primenljive u praksi drugih institucija, i šta je uzrok tog neprimenjivanja?
10. Da li je, po vašem mišljenju, novčana kazna adekvatna sankcija za počinioca domaćeg nasilja?
11. Da li postoji statistički podaci o primeni Zakona o zaštiti od porodičnog nasilja, da li je moguće saznati koliko je počinilaca osuđeno, koje su im sankcije izrečene, koliko je žrtava domaćeg nasilja, da li se već jednom osuđeni počinioci javljaju ponovo kao počinioci nasilnih dela dve godine posle izricanja presudom da li dolazi do razvoda posle sankcija za domaće

nasilje i u koliko slučajeva, da li žrtva porodičnog nasilja postaje ponovo žrtva nasilja istog počinioca ili članova njegove porodice, i sl?

12. Da li postoji neka sigurna kuća, koliki joj je smeštajni kapacitet, koja su pravila za smeštanje žrtava i koliko u praksi dugo žrtve ostaju tamo?
13. Koja je najčešće dosuđena suma alimentacije?
14. Koji su mehanizmi za prevenciju izbegavanja redovnog plaćanja alimentacije od strane bivših muževa?

Po mišljenju ispitanih socijalnih radnika zakonske odredbe koje regulišu domaće nasilje su u suprotnosti sa filozofijom pravnog sistema Republike Srpske, jer misle da je nakaradno napravljena reforma pravosuđa RS, da je koncept anglosaksonski i da je on upitno primenljiv na lokalni mentalni sklop. Ima i mišljenja da nisu, jer prilikom pisanja zakona se i nema neka posebna vizija. Uostalom nema razloga za suprotnosti, jer je filozofija pravnog sistema maksimalno poštovanje ljudskih prava, pravo na život i sigurnost, pravo na porodicu, i to su sve uvažena prava, dakle zaštita od nasilja.

Po mišljenju ispitanih socijalnih radnika, Krivični zakon ne sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca domaćeg nasilja nad ženama, jer treba nasilje u porodici vratiti u prostor krivičnog gonjenja i da bi se tu trebalo promeniti zakon i goniti nasilnike krivično. Da li KZ sadrži odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve je pitanje na koji neki odgovaraju da nemaju bitnije zamerke, ali im smeta to što ne postoje hitne mere za zaštitu žrtava, ili nemaju zamerke na zakon, ali navode da se u praksi to ne radi tako, kao i da je KZ dobar, ali ga je potrebno dosledno primenjivati. Sadrži dosta odredbi sada, ali nije sadržavao odredbe koje se tiču udaljavanje nasilnika i to je bio nedostatak. Zato je Zakon morao da se pojača. Poboljšana je situacija sada i sa taj zakonom kompletiran.

Na pitanje da li Zakon o zaštiti od nasilja u porodici sadrži dovoljno odredaba za odgovarajuće sankcionisanje počinioca nasilja nad ženama, kao i da li odredbe tog Zakona sadrže odredbe koje obezbeđuju dovoljnu zaštitu žrtve, ispitani socijalni radnici iznose primedbu da bi ta zakonska zaštita trebalo da bude krivično-pravna. Pogotovo je problem primena ovog zakona, jer predviđa samo novčanu kaznu. Postavlja se pitanje šta se dešava kada se učinilac ne pridržava zaštitne mere. Apsurdno je da se ne može izreći kazna zatvora kao moguća mera. Ima mišljenja da je i prošli i novi zakon dobar, ali problem nastaju u praksi, npr. ne poštuju se rokovi koje zakon propisuje, i to se nažalost ne primenjuje. Zakon lepo zvuči, ali to se u stvarnosti ne primenjuje kako treba, nasilje u porodici bi trebalo ostati samo kao krivično delo, a ne prekršaj, jer je sada to omogućilo situaciju da se nasilje najčešće kvalifikuje kao prekršaj. Izneto je i mišljenje da su poslednje izmene dobre jer su se dosadašnje mere uglavnom odnosile na žrtvu i njeno zbrinjavanje a sada je akcenat stavljen na nasilnika, da on oseti posledicu svojih dela.

Primenljivost u praksi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici ispitani socijalni radnici ocenjuju kao moguću, uz ogradu da bi tako bilo kada bi se htelo, i uz odgovarajuće pravilnike o postupanju koji se planiraju doneti. Jeste Zakon primenljiv, ali udara u tradicionalne i kulturne navike koje se moraju menjati

i porodično nasilje se mora sankcionisati. Drugi pak tu primenljivost vide kao polovičnu, naime, on jeste izvodljiv, ali se ne primjenjuje u potpunosti. Socijalni rad odradi svoje deo posla po zakonu, ali onda obično tužilaštvo odbaci deo tog njihovog rada.

Ispitani socijalni radnici potvrđuju da postoje dokumenta kojima su državne vlasti prihvatile preporuke Saveta Evrope protiv nasilja nad ženama u vidu protokola koji su se dobro razvijali, posebno na lokalnom nivou gde su uključene institucije. U toku je priznavanje Konvencije Saveta Evrope donete u Istanbulu.

Postojanje preventivnih mera kao zaštita od domaćeg nasilja, ispitani socijalni radnici uglavnom negiraju. Navode da je bilo nekih edukacija, najčešće u školama i da je njihov pokretač obično NVO sektor. Izneti su i stavovi da se socijalni rad ne bavi tom prevencijom, već NVO. Postoje po mišljenju drugih, postoje te preventivne mere ali ne i svakodnevni i sistemski rad. Naime, svaki put kada se radi sa nekom porodicom, rade se i prevencije od nasilja. Ali nema nekih programa posebno usmerenih na to pitanje.

Mere edukacije za žene, devojke i mladiće, kao zaštita od domaćeg nasilja, po mišljenju socijalnih radnika kao sistemske, ne postoje, mada se uočava da se NVO bavi tim, a centri za socijalni rad su samo posredno, u partnerstvu sa NVO i policijom radili na tome. U školama NVO organizacije sprovode projekte prevencije za zaštitu od nasilja ali i to je sporadično a ne sistematski.

Za neke zakonske odredbe socijalni radnici potvrđuju da samo otežavaju situaciju u kojoj se nalaze žrtve domaćeg nasilja i/ili doprinose povećanju rizika od povećanja nasilja, kao što su npr. preblage kazne. Do toga može da dođe, jer ne postoje uređeni pravilnici o načinu delovanja, ali oni nisu imali neka iskustva, tako da ne znaju kako bi ko reagovao.

Zaštitnu meru psihosocijalnog tretmana većina ispitanih socijalnih radnika ocenjuje kao zakonsku odredbu koja nije primenljiva u praksi njihove institucije, ili nisu primenljive u praksi drugih institucija. Zaštitne mere se ne primenjuju, samo je pitanje ko će prvi da to izrekne. Kao uzrok tog neprimenjivanja navodi se strah od nove odredbe i kako će se to dalje razvijati. Pribegava se alternativnim metodama koje su blaže. To je uvek problem novih stvari, jer to deluje kao bauk. Navodi se takođe i problem neusaglašenost zakonske regulative, kao i da socijalni rad sprovodi sve što je u njihovoj nadležnosti. Ali sistemski rad se teško ostvaruje. Sve što se radi je kratkoročno, to je uvek uglavnom samo jedna intervencija.

Po mišljenju ispitanih socijalnih radnika novčana kazna uopšte nije adekvatna sankcija za počinioca domaćeg nasilja, baš naprotiv. Nisu zadovoljni novčanim kaznama, sam novac ne rešava taj problem. Dešava se često da se žena vrati u porodicu dok naplate novčanu kaznu, što izaziva još veće nasilje. Zависи od materijalnog statusa počinioca. Ukoliko se radi o dobro situiranoj osobi, onda ne. U suprotnom, da. Socijalni radnici je uopšte ne bi nigde izricali.

Na pitanje da li postoje statistički podaci o primeni Zakona o zaštiti od porodičnog nasilja, da li je moguće saznati koliko je počilaca osuđeno, koje su im sankcije izrečene, koliko je žrtava domaćeg nasilja, da li se već jednom osuđeni počinioci javljaju ponovo kao počinioci nasilnih dela dve godine posle izricanja

presude, da li dolazi do razvoda posle sankcija za domaće nasilje i u koliko slučajeva, da li žrtva porodičnog nasilja postaje ponovo žrtva nasilja istog počinioca ili članova njegove porodice, i sl, socijalni radnici daju oprečne odgovore. Po jednim, takvu statistiku niko ne vodi i ona ne postoji. Po drugima, postoje statistički podaci koji se dobijaju na osnovu prijava nasilja i evidencija centara za socijalni rad, koje su usaglašene sa Džender smernicama o postupanju u slučajevima nasilja. Nema jasnih procedura i obaveza za postupanje vezano za vođenje postupka i izricanje zaštitnih i prekršajnih mera. Tako da oni nemaju pravi uvid u politiku postupanja suda sa počiniocima porodičnog nasilja, a time ni uticaj, dok nasilje nastavlja da se ponavlja. Centri vode svoju evidenciju o broju slučajeva. Kada je reč o broju izrečenih sankcija, Sud bi trebalo dostaviti tu vrstu izveštaja, ali tu se javlja problem, jer sudije nekada, sa kašnjenjem od tri godine, dostave centrima te podatke ili se često desi da centri to nikada i ne saznaju, već ih u slučaju ponovljenog nasilja obaveste da je taj počinilac i ranije osuđivan. Izuzetak je kada centre sud obavesti o izricanju mera lečenja i to samo zato što smatraju da je CSR zadužen za sprovođenje takvih mera, da centri treba da počinioca motivišu i sl., a za sve druge mere ih ne obaveštavaju. U pojedinim gradovima kao što je npr. Bijeljina prikupljaju podatke svake godine o nasilju, međutim to nije prava statistika, pa se nadaju da će se uvesti neko redovno praćenje pojave. Navode da ako postoje nekakvi statistički podaci, da je to za sada samo na lokalnom nivou. Svi ti podaci se prosledjuju Gender centru. Međutim, kad su sudovi u pitanju, oni centrima ne dostavljaju svoje presude, i to je problem. Ima i stavova da sve što je procesuirano mora se evidentirati ali nema zajedničke evidencije, ali se ukazuje i da se u centru ne vodi statistika, kao i da svaka institucija vodi svoje podatke i onda im se ne slažu evidencije.

Postojanje sigurnih kuća, ispitani socijalni radnici iz raznih mesta potvrđuju. Kapacitet je 25 mesta, postoji pravilnik kojim je regulisano postupanje i saradnja je jako dobra. Centar za socijalni rad donosi rešenje o smeštaju. Što se tiče dužine boravka u Sigurnoj kući, to je obično oko 3 meseca, s tim da se prema novom zakonu dužina ostanka može i produžiti, ali oni nastoje pronaći neko trajnije rešenje i cene prije svega interese dece, jer žele izbjeći da dođe do neke vrste institucionalizacije. Postoji Sigurna kuća u organizaciji NVO LARA, mislim da ima kapacitet od 20 ljudi, Centar ima protokol potpisan sa njima. Uglavnom žrtve ostaju u Sigurnoj kući do 30 dana maksimum. Ukazano je i da sigurnih kuća nema na području Hercegovine.

Ispitani socijalni radnici ne znaju, ili nemaju uvid koja je najčešće dosuđena suma alimentacije, neki navode od 100 do 150 KM. Navode se i procenti, npr. 30% od plate davaoca alimentacije, kao i da sud ima svoja pravila, procenat od plate ako je nezaposlen 50% od najniže plate.

Na pitanje koji su mehanizmi za prevenciju izbegavanja redovnog plaćanja alimentacije od strane bivših muževa, socijalni radnici navode da to nije u sferi nasilja u porodici kao i da nema takve prevencije. Navodi se da je moguće stavljanje administrativne zabrane na lična primanja davaoca alimentacije ali takođe da pravih mehanizama nema, jer i tamo gde ima osnova za nju, poslodavac neće administrativnu zabranu.

Shvatanja sudija o zaštitnim merama

1. Da li je zaštitna mjera udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice opravdana?
2. Da li je zaštitna mjera zabrane prilaska žrtvi domaćeg nasilja opravdana?
3. Da li je zaštitna mjera zabrane uznemiravanja i/ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja opravdana?
4. Da li je zaštitna mera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinioca domaćeg nasilja opravdana?
5. Da li je zaštitna mjera obaveznog lečenja počinioca domaćeg nasilja opravdana?
6. Da li je zaštitna mjera obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice opravdana?

Zaštitna mera udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice je po mišljenju svih ispitanih lica iz sudova opravdana, ali ima i mišljenja da je opravdana najviše samo kao privremeno rešenje za najteže oblike nasilja (npr., kao kod povratnika).

Zaštitna mera zabrane prilaska žrtvi domaćeg nasilja je opravdana kada su partneri razdvojeni, a takođe i u kombinaciji sa zaštitnom mjerom udaljenja nasilnika iz stana. Može da se smatra kao adekvatna za početak sprečavanja nasilja, ali ipak, ona traje ograničeno. Ima i vrlo jasnog podržavanja te mere koja se smatra opravdanom i navodi se da se i najčešće se izriče kao jedna od najvažnijih i najboljih mera. Ali ostaje neodgovoreno pitanje, kako je provesti ako počinitelj i žrtva žive u istoj kući. Ima i mišljenja da je veoma opravdana, ali da nešto nije doručeno u načinu na koji se ta mjera provodi. Mora se bolje urediti sistem mjera kojim se ovdje štiti žrtva. Možda bi žrtva mogla imati ID karticu, nešto čime će moći, gdje god se nadje, da zatraži pomoć, i da svi, uključujući i privatna lica budu u obavezi da joj pruže pomoć. Primera radi, ako je u kafiću i uđe nasilnik, da joj se bez obrazloženja ustupi telefon da pozove policiju, itd.

Zaštitna mera zabrane uznemiravanja i/ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja je opravdana kada su partneri razdvojeni, i takođe u kombinaciji sa zaštitnom mjerom udaljenja nasilnika iz stana. Dok je jedni smatraju jednom od najvažnijih i najboljih mera koja je potpuno opravdana i čije postojanje se podržava, ipak postoje sumnje da bi mogla i da se zloupotrebi od strane žrtve, odnosno da možda žrtva zlonamerno preteruje.

Zaštitna mera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinioca domaćeg nasilja je opravdana po mišljenju ispitanih lica u sudovima za blaže slučajeve jeste (kod lakših oblika dela prekršaja) ali se smatra da je potrebna. Na različite načine, psihosocijalna pomoć treba i žrtvi i učiniocu. Mišljenje je i da ovu meru treba prebaciti u krivični postupak jer kada je izrečena u prekršajnom postupku, ona se ne poštuje zbog klauzule dobrovoljnosti.

Zaštitna mera obaveznog lečenja počinioca domaćeg nasilja je po mišljenju ispitanih lica u sudovima opravdana, ali bi je trebalo dodatno razraditi radi poteškoća u njenom provođenju u praksi, pošto se ona provodi kao lečenje otvorenog tipa. Navodi se još i da se teško provodi zbog klauzule dobrovoljnosti,

jednostavno nema mogućnost da se nateraju učinioци da poštuju tu meru. Ipak, ima i mišljenje da su je do sada svi ispoštovali kojima je ova mera izricana u okviru presude, prema izveštajima dobijenim od zdravstvenih ustanova. Moguće je da, kada se ova mera izrekne kao deo sankcije u krivičnom postupku, ona shvata ozbiljnije i da se poštuje.

Zaštitna mera obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice ispitana lica iz javnih tužilaštava smatraju opravdanom ukoliko je sprovodiva, ali u praksi ona ne postoji zbog nedostatka pravne regulative (nisu doneti prateći pravni akti). Većina tvrdi da bi takav rad bio adekvatan i više nego poželjan da se koristi. Umesto poslati nekoga, pogotovo mlađe ljude u zatvor da tamo čame beskorisni i samo koštaju državu, ima po gradu toliko toga što bi moglo da se odradi, npr. čišćenje obala, divljih deponija, parkova. A bilo bi dobro da ih i sugrađani vide, i pomisle, taj je tukao ženu, i zbog toga je kažnjen da pred svima čisti park ili kanal, i to osim individualne prevencije ima i snažno generalno preventivno dejstvo. Zbog toga bi bilo dobro ako bi se napravio sistem za njeno sprovođenje. Ako bi lokalna zajednica obezbedila uslove mogla bi ovom merom da ostvaruje i prihod. Za sada ne postoji sistem na nivou RS jer nadležni ministar (pravde) nije doneo pravilnik za provođenje. Neki sudovi su pokušali da napravi sporazum sa lokalnom zajednicom da se stvore uslovi za provođenje ove zaštitne mere, ali je lokalna uprava to odbijala. Zato ta mera nije primenljiva jer nisu stvoreni uslovi za njeno sprovođenje, treba stvoriti sistem u okviru sprovođenja sankcija.

Lica ispitana u javnim tužilaštvima o zaštitnim merama

1. Da li je zaštitna mera društvenog korisnog rada u korist lokalne zajednice opravdana?
2. Da li je zaštitna mjera udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodične kuće/stana opravdana?
3. Da li je zaštitna mjera zabrane prilaska žrtvi porodičnog nasilja opravdana?
4. Da li je zaštitna mjera zabrane uznemiravanja i/ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja opravdana?
5. Da li je zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinioca domaćeg nasilja opravdana?
6. Da li je zaštitna mjera obaveznog liječenja počinioca domaćeg nasilja opravdana?
7. Da li je zaštitna mjera obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice opravdana?

Zaštitna mera društvenog korisnog rada u korist lokalne zajednice je po mišljenju ispitanika iz JTa opravdana, ali se ne primjenjuje.

Udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodične kuće/stana je opravdana, ali ne uvek, ponekada. Ispitana lica navode još i da nisu imali primenu te mere, mada je ocenjuju kao dobru, pri čemu ima i mišljenje da za to neprimenjivanje dolazi zbog toga što žene dosta dugo trpe i čute sve dok ne bude kasno

Zaštitnu meru zabrane prilaska žrtvi porodičnog nasilja javni tužioци smatraju opravdanom, ali teško sprovodljivom u praksi.

Stav lica ispitana u javnim tužilaštvima o zaštitnoj meri zabrane uznemiravanja i/ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja da je vrlo opravdana, ali iznose i napomenu da je teško sprovodljiva, jer sve zavisi od samog nasilnika da li će mjeru ispoštovati ili neće. Najvažnije je da se krene sa merama, jer se kršenjem sve više zalazi u ilegalnost zato svaka mera ima smisao.

Zaštitnu meru obaveznog psihosocijalnog tretmana počinioca domaćeg nasilja, lica ispitana u javnim tužilaštvima smatraju opravdanom i preporučljivom jer se time, po njima, rešava uzrok problema u porodici. Ima mišljenja da se i ona u celosti ne realizacije, kao i da je nisu primenjivali jer nije bilo težih slučajeva, ali je takođe smatraju dobrom merom.

Zaštitna mera obaveznog lečenja počinioca domaćeg nasilja je opravdana jer su to bolesni ljudi i to je dobra mera i treba da se primenjuje, opravdana je, posebno ako su u pitanju ovisnici. Gde je izrečena, ona se i primenjuje ali nema takvih dela gde bi bilo potrebno da se izrekne, već se tu samo radi o oceni zdravlja počinioca a to saopštava veštak. Nije često u upotrebi, navodi se jedna mera područja Foče pre dve godine, i jednog počinioca koji je smešten u zatvorenu ustanovu, jer je bio nasilan prema deci svoga brata.

Zaštitnu meru obaveznog društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice sva ispitana lica smatraju vrlo opravdanom i izražavaju žaljenje što se nije izricala što je sigurno šteta. Trebalo je da to regulišu podzakonski akti, ali nisu.

Lica ispitana u policiji o zaštinim merama

1. Da li je zaštitna mera udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice opravdana?
2. Da li je zaštitna mera zabrane prilaska žrtvi porodičnog nasilja opravdana?
3. Da li je zaštitna mera zabrane uznemiravanja ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja opravdana?
4. Da li je zaštitna mera lečenja od zavisnosti opravdana?
5. Da li je zaštitna mera društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice opravdana?

Zaštitna mera udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice je po mišljenju lica ispitanih u policiji opravdana, ali sve zavisi od slučaja i konkretne primenljivosti. Zakonodavac je doneo jedino moguće rešenje, jer se postavlja pitanja a šta je alternativa tom rešenju, koje bi to bilo bolje rešenje? Nema ga. A ostaje pitanje koliko se ovo može sprovesti u stvarnosti.

Zaštitna mera zabrane prilaska žrtvi porodičnog nasilja je po mišljenju lica ispitanih u policiji potpuno opravdana, sud je donosi, policija je ne primenjuje često.

Zaštitna mera zabrane uznemiravanja ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja je po mišljenju lica ispitanih u policiji potpuno opravdana. Sve su zaštitne mere dobre i imaju smisao, daju mogućnost žrtvi da se reši nasilja, počiniocu da koriguje i promeni svoje ponašanje, a i policiji, da može da se postupa. Ako nasilnik ne poštuje meru, onda on samo dublje tone u protivzakonitost, on vrši novo delo, pa se ide sa novim merama.

Zaštitna mera lečenja od zavisnosti je po mišljenju lica ispitanih u policiji opravdana u slučaju opravdanih razloga. Droga i alkohol utiču na stabilizaciju porodice. Lečiti zavisnika znači spasiti porodicu. Alkohol je uzrok. Trostruko je dejstvo, zaštita žrtve odmah, pomaganje izvršiocu nasilja da se izleči i spasavanje porodice. Možda se sve to ne vidi odmah.

Zaštitnu meru društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice sva ispitana lica u policiji smatraju potpuno opravdanom, i smatraju da je trebalo da bude u novom zakonu. Ocenjuje se kao sjajna mjera samo kada bi se primjenjivala. Smatra se kao dobra, uz žaljenje što je nema u novom zakonu. Članovi 27. i 28. je ono što je policiji nedostajalo, to je policiju obradovalo. „Obavezno” i „na njegov pristanak” je veoma različito. Ta mera ima daleko veći efekat nego kazna zatvora. Velika je šteta što više nema društveno korisnog rada. Takva mera bila bi spas, mnogo je veći efekat, to je prava svrha zaštitne mere. Zaštitna mera korisnog rada, gašenje požara, čišćenje snega.

Lica ispitana u centrima za socijalni rad o zaštitnim merama

1. Da li broj izrečenih zaštitnih mjera raste?
2. Da li je zaštitna mjera zabrane prilaska žrtvi porodičnog nasilja opravdana?
3. Da li je zaštitna mjera zabrane uznemiravanja ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja opravdana?
4. Da li je zaštitna mera društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice opravdana?
5. Da li je zaštitna mera udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice opravdana?
6. Da li je zaštitna mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelaca domaćeg nasilja opravdana?
7. Da li je zaštitna mjera obaveznog liječenja počinioca domaćeg nasilja opravdana?

Ispitana lica u centrima za socijalni rad negiraju da broj izrečenih zaštitnih mera raste, ili navode da nemaju te podatke.

Zaštitnu meru zabrane prilaska žrtvi porodičnog nasilja ispitani socijalni radnici smatraju apsolutno opravdanom, štaviše, da mora biti prioriternija nego sve druge mere

Zaštitnu meru zabrane uznemiravanja ili uhođenja žrtve domaćeg nasilja ispitani socijalni radnici smatraju apsolutno opravdanom, uz ogradu da im nije poznato da li je i jedna izrečena, ali je ona svakako potrebna i dobra.

Socijalni radnici smatraju da je zaštitna mera društveno korisnog rada u korist lokalne zajednice teoretski opravdana, ali praktično je neprimjenljiva i da je zbog toga dobro što je izbačena. Izražen je i stav da bi imala svoju svrhu i opravdanje kada bi bila primjenjena i da su trebali ovu odredbu preneti u novi zakon. Problem je što je ta odredba bila nedefinisana i zato nesprovodljiva i kod maloletnika je ima, ali se ne sprovodi, neverifikovana je.

Zaštitnu meru udaljavanja počinioca domaćeg nasilja iz porodice, ispitana lica iz centara za socijalni rad smatraju potpuno opravdanom i potrebnom.

Socijalni radnici smatraju da je zaštitna mera obaveznog psihosocijalnog tretmana počinitelaca domaćeg nasilja izuzetno opravdana, što je i praksa do sad pokazala, kao i da sve drugo nema smisla bez ovog. Tretman nasilnika, jeste, ali se u domaćim uslovima teško primenjuje. Nema institucije koje su kompetentne i koje bi se time specijalizovano bavile. Sve što se radi je neadekvatno i nedovoljno, pogotovo u manjim sredinama. Kao problem se dakle ističe da se nema gde provoditi.

Zaštitnu mjeru obaveznog lečenja počinioca domaćeg nasilja ispitana lica u centrima za socijalni rad smatraju opravdanom, jer po njihovom mišljenju, uglavnom kao pozadina nasilja postoji neka bolest, i kada bi se to lečilo bilo bi manje nasilja. I ta je mera potrebna posebno ako postoji zavisnost od alkoholizma i narkomanije. Njena realnost je pod znakom pitanja. Centar za mentalno zdravlje je dobro razvijen i većina opština ih ima ali se ne bave ovim lečenjem. Više je toga bilo pre rata. Potrebne su sistemske aktivnosti u domovima zdravlja za alkoholičare i u centru sistemske mere, i npr. socijalni radnik koji se bavio isključivo time. Problem je što je geografski položaj značajno doprineo narkomaniji i alkoholizmu a zdravstvo je u zapečku, bave se samo organskim zdravljem a ne mentalnim.

Shvatanja sudija o proceduralnim pitanjima

1. Koliko slučajeva domaćeg nasilja dobija osnovni sud?
2. Koji je postupak, ukoliko postoji, u slučaju da počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo ili ne želi da prihvati neke druge zaštine mere?
3. Da li postupak u slučajevima domaćeg nasilja traje predugo, da li žrtve moraju da ponavljaju svoje izjave više puta, da li se često dešavaju odlaganja prouzrokovana administrativnim problemima ili nedostacima
4. Da li se loše sačinjen izveštaj o domaćem nasilju odbija i ne uzima u obzir kao nevaljan i nepostojeći?
5. Ako žrtva ne razume pravne termine i koja su njena prava, da li postoji pravna obaveza da joj se kao nekoj stranci pomogne, ili ona u tu svrhu mora da ima advokata?
6. Koji su dokazi neophodni da se prezentuju da bi se dokazalo domaće nasilje?
7. Da li je ljekarski nalaz neophodan dokaz da bi se dokazalo domaće nasilje?

Što se tiče broja slučajeva domaćeg nasilja koje dobija osnovni sud, jedni su mišljenja da ih je i više od 200 predmeta godišnje. Drugi konkretno navodi da mesečno vodi 2 do 3 predmeta iz KD nasilje u porodici, a godišnje ima i do 30 predmeta, tako da njih 5 sudija krivičnog odjeljenja rade godišnje i na 150 predmeta.

U slučaju da počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo ili ne želi da prihvati neke druge zaštine mere sudije navode da postoji zakonima i pravilnicima propisan postupak, a odbijanjem izvršenja mere počinitelj čini novi prekršaj za koji biva sankcionisan, a procedura izvršenja je propisana pravilnicima. Postoji mogućnost prinude da se provede zakon, ali ostaje žrtvi na

volji hoće li ga prijaviti za pretnje nasiljem ili ne, jer u praksi niko drugi ne prijavljuje. Dakle, postoje zakonske mogućnosti za kažnjavanje. Policija će izvršiti meru ali sankcije koje stoje na raspolaganju nisu adekvatne da obezbede provođenje ove mere na način da žrtva zaista njome bude zaštićena. Ukoliko učinilac ne poštuje ovu meru, bezbednosni rizik za žrtvu je veliki.

Ispitana lica u sudovima dopuštaju mogućnost da postupak u slučajevima domaćeg nasilja traje predugo, ali da to nije rezultat odugovlačenja već zakonskih procedura koje su jasno definisane tako da se dugo trajanje postupka dešava iz administrativnih razloga. Nekada se desi da suđenje duže traje jer optuženi koristi sve zakonske mogućnosti za odbranu. Ima i optimističnih stavova, po kojima se zaista nastoji da se ti predmeti maksimalno brzo završe, tako da procesi traju u proseku 3 meseca. U prekršajnom postupku to se rešava brzo, što je sve više prisutno i u krivičnom postupku. Žrtva mora ponoviti više puta svoj iskaz, iako ga je dala i kod policije i tužilaštva, ali takva je zakonska procedura.

Na pitanje da li se loše sačinjen izveštaj o domaćem nasilju odbija i ne uzima u obzir kao nevaljan i nepostojeći, jedno od mišljenja ispitanih lica u sudovima je da ne bi trebalo, pošto se moraju svakako prikupiti dodatni podaci da bi se odbacila. Navodi se i da policija treba bolje da radi svoj posao, ponekad ima površnih izveštaja da tužilac ne može da sačini optužnicu, ali to nije razlog da slučaj bude neprocesuiran. Dovoljan je bilo kakav izveštaj da tužilac pokrene postupak, može da pokrene i dopunu istragu. Ali ima i mišljenje da pošto Zakon nije napravio razliku i favorizovao optužne akte iz oblasti nasilja u porodici, da i on mora ispuniti normu propisanu zakonom.

Ako žrtva ne razume pravne termine, sud je obavezno dužan da pomogne nekoj stranci shodno članu 13. Krivičnog zakona. Stranke su uglavnom neuke. Uvek su poučene. Svaki sudija dužan je da pouči stranku o njenim pravima. Žrtva ima pravo da traži besplatnu pravnu pomoć, ali je ova procedura dosta komplikovana. Sudije se drže zakonskih obaveza iz ZKP, ali policija i tužilaštvo mogu mnogo više da urade da žrtva bude pravno zaštićena. Potreba za pravnom pomoći žrtvama postoji posebno u vezi imovinsko pravnih zahteva i da tu treba dograditi pravnu normu i povećati obaveze tužioca u pokretanju imovinsko pravnog zahteva, odnosno obeštećenja žrtve.

Koji su dokazi neophodni da se prezentuju da bi se dokazalo domaće nasilje po mišljenju lica ispitanih u sudovima, zavisi od slučaja, a uobičajeno je da se koriste svedoci, materijalni dokazi, ljekarsko uvjerenje, sl. Najčešći je uglavnom iskaz žrtve i lekarski nalaz ukoliko ima povreda, ili iskazi svedoka, takođe i zapisnik policije. Podvlači se značaj iskaza žrtve koji je jasan i nedvosmislen, takođe i uviđaj, što je svežije urađen, to je uverljiviji. Važno je i da se uradi veštačenje po veštaku medicinske struke o vrsti i težini povreda. Važni su i subjektivni dokazi, odnosno svjedoci.

Neophodnost lekarskog nalaza kao dokaza da bi se dokazalo domaće nasilje se naglašava kada je bilo telesnih povreda. Smatra se sigurno jednim od jačih dokaza, mada postoje i drugi dokazi, npr. nije neophodna ukoliko postoji svedok. Neophodan je mnogo više za krivični postupak. Ističe se i važnost veštačenje veštaka medicinske struke da bi se optužnica održala, sam nalaz nije dovoljan.

Ukratko, lekarski nalaz nije neophodan, ali kako je Vrhovni sud zauzeo stav da je za postojanje dela neophodno dokazati da je bilo fizičkog kontakta, odnosno fizičkog nasilja, onda je lekarski nalaz veoma važan. Takođe je važno imati i dokaze o kontinuitetu nasilja.

Lica ispitana u javnim tužilaštvima o proceduralnim pitanjima

1. Koji je postupak ukoliko postoji, za slučaj da počilnac domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo ili da primeni neku drugu zaštitnu mjeru?
2. Da li postupci u slučajevima domaćeg nasilja traju predugo, da li žrtva mora da ponavlja svoju izjavu, da li su česti slučajevi odlaganja usled administrativnih problema i nedostataka?
3. Da li se loše sačinjen izveštaj o domaćem nasilju odbija i ne uzima u obzir kao nevaljan i nepostojeći?
4. Koje dokaze obavezno treba podnijeti radi dokazivanja slučajeva domaćeg nasilja?
5. Da li je lekarski nalaz obavezan dokaz prilikom dokazivanja domaćeg nasilja?
6. Da li postoji tendencija umanjivanja psihičkog nasilja kao manje važnog ili težeg za dokazivanje?
7. Da li se slučajevi seksualnog nasilja u porodici tretiraju na isti način kao i slučajevi fizičkog nasilja?
8. Da li se navodna provokacija od strane žrtava prihvata kao opravdanje za počinioce?
9. Da li javni tužioci imaju zakonsku mogućnost da hitno reaguju u slučajevima domaćeg nasilja?

Za slučaj da počilnac domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo ili da primeni neku drugu zaštitnu meru prema njemu se primjenjuju oštrije sankcije za nepoštovanje zaštitnih mera. Inače, smatra se da su sudije kompetentnije da odgovore na ovo pitanje, tužilaštva uglavnom nisu imali takve slučajeve ali oni treba da se tretiraju kao povratnici, kojima se izriče stroža kazna.

Po mišljenju ispitanih lica iz javnih tužilaštava, da li postupci u slučajevima domaćeg nasilja traju predugo, tu nema odugovlačenja, ali žrtva svakako na suđenju treba da ponovi svoju izjavu i da vjerodostojno opiše kako se sve dogodilo. Žrtva po zakonu mora da sve ispriča više puta. Ako je u policiji uzeta izjava u skladu sa ZKP, onda ne mora da ponovi, ali uglavnom mora, dva do tri puta. Ono s čim se oni suočavaju u praksi je da žrtva kada dodje na sud promeni izjavu i odustaje od svedočenja.

Na pitanje da li se eventualno loše sačinjen izveštaj o domaćem nasilju odbija i ne uzima u obzir već se tretira kao nevaljan i nepostojeći, sva ispitana lica negiraju tu mogućnost i tvrde da se svi izveštaji ozbiljno uzimaju u obzir, da se svaki izveštaj pa i onaj o nasilju u porodici tretira se na isti način, tužilaštvo vrši provere, mogu se tražiti dopune, dodatno obaveštenje ili uzimanje izjava.

Od obaveznih dokaza koje treba podneti radi dokazivanja slučajeva domaćeg nasilja ispitana lica iz javnih tužilaštava navode da je to prvenstveno verodostojna izjava žrtve, zatim lekarska uverenja u slučaju fizičkog kontakta. Posebno ukoliko postoje telesne povrede neophodan je nalaz o njima. Potrebni su i iskazi svedoka koji će potkrepiti navode podnosioca prijave i svi drugi dokazi koji kao takvi mogu poslužiti dokazivanju. Dakle, izjava oštećene je ključni dokaz posebno ako postoje i neki drugi materijalni dokazi. Osim iskaza žrtve, u postupku se javlja izjava svedoka, materijalni dokazi, medicinska dokumentacija, veštačenje tih povreda na koji način su nastale.

Na konkretno pitanje da li je lekarski nalaz obavezan dokaz prilikom dokazivanja domaćeg nasilja, stav javnih tužilaštava je da to nije obavezan dokaz, ali od njega zavisi kvalifikacija da li je teži ili lakši oblik nasilja u porodici, kao i da je u određenim slučajevima poželjan mada nije obavezan. Ima i mišljenja da ako je bilo povreda, da je obavezan.

Tendencija umanjivanja psihičkog nasilja kao manje važnog ili težeg za dokazivanje ne postoji ali je u svakom slučaju teže dokazivati ovaj vid nasilja. Uz samo fizičko nasilje žrtva trpi i psihičko nasilje koje je jednako bitno za dokazivanje i sankcionisanje učinioca nasilja.

Kod tretmana slučajeva seksualnog nasilja u porodici, mišljenja ispitanih lica iz javnih tužilaštava su podeljena, po jednim se ne tretiraju isto, po drugima sve zavisi, jer se na svaki konkretni slučaj može gledati na različite načine. Može se uvesti teže krivično delo i time štititi žrtva. Nastoji se na razne načine da se seksualno nasilje dokaže, kao i kod silovanja van porodice, i na razne načine se dokazuje da li je delo počinjeno, koriste se razne metode da bi se dokazale, ali to ne znači da se tretiraju isto.

Postojanje navodne provokacije od strane žrtava se po jednim mišljenjima nikako ne prihvata kao opravdanje za počinioca, dok je po drugima sve stvar dokazivanja i istrage kojom se mora utvrditi šta se zaista dogodilo u određenom slučaju, pa u vezi s tim cijeniti i eventualnu provokaciju. Konačno, to je stvar suda kako će ceniti, i čiji iskaz će biti uvažen, kome će se pokloniti vera, kao i u svim drugim delima.

Javni tužioci imaju zakonsku mogućnost da hitno reaguju u slučajevima domaćeg nasilja, onako kako je to predvidio i ovaj zakon, pogotovo po novom zakonu.

Lica ispitana u policiji o procedurama

1. Koliko se žrtava domaćeg nasilja obraća policiji?
2. Da li je zaštita imovine i javnog reda važnija za policiju nego bezbednost žrtava domaćeg nasilja?
3. Da li postoji bilo kakva informacija na službenom sajtu policije koja bi upućivala kako i kome se može prijaviti domaće nasilje?
4. Da li kada policija interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, vodi razgovor zajedno sa žrtvom i nasilnikom ili odvojeno?
5. Da li telefonski sistem omogućava automatsko identifikovanje mesta odakle dolazi poziv zbog slučaja domaćeg nasilja?

6. Da li je omogućeno žrtvama domaćeg nasilja da prijave to nasilje policiji sami ili je za njih bolje da u tu svrhu angažuju advokata?
7. Da li žrtva domaćeg nasilja ima pravo da vidi u policijskoj stanici službeni dosije svoga slučaja, da li joj je omogućeno da sazna broj dosijea pod kojim je on službeno registrovan, da li se taj broj menja kada se pojave novi dokazi?
8. Kada sud odredi izvršiocu domaćeg nasilja neku od zaštitnih mera predviđenih u slučajevima domaćeg nasilja, da li je policija spremna da je primeni bez odlaganja ili dodatnih prepreka?
9. Da li postoji standardizovane procedure u pogledu regulisanja intervencija policije?
10. Koja je procedura, ukoliko ona postoji, u slučaju kada počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo ili neće da se pridržava neke druge zaštitne mere?
11. Da li se policija dvoumi šta tačno treba da uradi kada interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, da privede nasilnika, da smiruje oba supružnika, da posreduje u sukobu, kako da postupi sa decom ako su prisutna?
12. Da li policija tretira slučajeve domaćeg nasilja kao manje važne?
13. Da li postoje slučajevi odbijana pomoći žrtvama domaćeg nasilja ako nisu u braku sa nasinikom?
14. Da li policija odbija da pomogne žrtvama domaćeg nasilja koje su loše obučene i siromašne?
15. Da li se dešava nastavak pretnji nasiljem i nasilje nad žrtvama/svedocima dok čekaju nastavak procedure u službenim prostorijama sudova, policijskih stanica, centara za socijalni rad, i sl?
16. Da li je moguće hitno intervenisati u slučajevima domaćeg nasilja, koji se tu problemi javljaju?
17. Da li su treća lica ovlašćena da prijave slučaj domaćeg nasilja?
18. Kakav je postupak ukoliko postoji, za slučaj da počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo, i/ili ne želi da se pridržava nekih drugih zaštitnih mera?

Procena o broju žrtava domaćeg nasilja koje se obraćaju policiji, ide od tri slučaja nasilja u jednom danu, a nekad nema ni jedne prijave po par dana. Međutim, primećeno je da se nasilje obično uvećava u period proleća i jeseni. Zna da 2 meseca ne bude ni jednog, a nekad u istom danu budu 2 slučaja. Ipak, dešava se da je toga pre bilo više, a u zadnje vreme značajno je smanjen broj slučaja. U jednom periodu dosta toga, sada je nešto u padu. Očekivalo se da će biti porast nasilja svih vrsta zbog ekonomske krize, ali je za sada vidljivo opadanje prijavljenih dela. Bude mesec dana da ne bude uopšte.

Na pitanje da li postoji bilo kakva informacija na službenom sajtu policije koja bi upućivala kako i kome se može prijaviti domaće nasilje navodi se kao odgovor da za sad važi standardni broj 122, mada je bilo priče da će biti formirani timovi koji će se baviti problematikom domaćeg nasilja, ali je to ostalo samo kao ideja. Dakle, takvih informacija nema na sajtu, ali su policijski brojevi javno

prezentovani, takođe sve plakate NVO istaknemo na vidno mesto. Bili su uključeni u kampanje, npr „Vidiš čuješ pozoveš 122“ to je bila kampanja da se ljudi obrate policiji za sve vrste kriminala pa i domaćeg nasilja. Ima letak za najvažnija krivična dela, razbojništvo, krađe, pa i nasilje u porodici.

Kada policija interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, razgovor se vodi po pravilu sa žrtvom i nasilnikom odvojeno, ali to sve zavisi od slučaj do slučaja. U suštini kriminalističko pravilo je da se razdvajaju svedoci, zbog jačine izjave.

Telefonski sistem omogućava da se locira grad ili manja sredina, ali ne tačna adresa odakle dolazi poziv zbog slučaja domaćeg nasilja, vidi se samo broj, mesto ne, ne postoji identifikator broja.

Na pitanje da li je omogućeno žrtvama domaćeg nasilja da same prijave to nasilje policiji ili je za njih bolje da u tu svrhu angažuju advokata, ispitana lica u policiji smatraju da je to njihov izbor koji nema uticaja na rad policije. Najčešće sami prijavljuju, jer obično bude hitan slučaj pa zbog toga nemaju vremena za advokata, tako da se navodi da se advokat nije pojavio za 13 godina. Ipak, postoji i mišljenje da u toj situaciji, ako se uzmu u obzir uslove u kojima daje izjavu, onda je bolje da žrtva uzme advokata, zbog njenog osjećaja sigurnosti i kvaliteta date izjave. Prijave dolaze najčešće od strane same žrtve ali prijavljuje i dom zdravlja, svedok i nevladina organizacija.

Žrtva domaćeg nasilja ima pravo da vidi u policijskoj stanici službeni dosije svoga slučaja, ima pravo uvida u predmet, ne znam da li svi centri ali u BL je bilo pravilo da se disciplinski kazne službenici koji ne pokažu žrtvi na uvid svoj predmet. Ima pravo da na njen lični zahtjev vidi svoj predmet, ali nema pravo uvida u nasilnikovu izjavu. Žrtva ima pravo na uvid svog predmeta ali one rijetko kad traže tu informaciju. Žrtva kao svaka stranka u postupku ima pravo na uvid u svoj predmet. Ima i mišljenja da može da vidi i izjavu nasilnika, većina žrtava preko NVO radi sa policijom. Žrtvi je omogućeno da sazna broj dosijea pod kojim je on službeno registrovan, nema mijenjanja broja, uvijek je isti, osim u slučaju proširenju optužnice ali se uvek može pratiti po prvom broju. Ima pravo da sazna broj, ali tek u dogovoru sa tužiocem može da vidi spis. U toku slučaja policija procjenjuje koliko informacija mogu da daju žrtvi, a po podnošenju krivične prijave mora se dogovoriti sa tužiocem.

Na pitanje kada sud odredi izvršiocu domaćeg nasilja neku od zaštitnih mera predviđenih u slučajevima domaćeg nasilja, da li je policija spremna da je primeni bez odlaganja ili dodatnih prepreka, ispitana lica u policiji odgovaraju bez rezervi apsolutno potvrdno jer je sudska naredba za njih obavezujuća. Najviše primenjuju zabranu približavanja žrtvi na 200 metara.

U pogledu postojanja standardizovanih procedure u pogledu regulisanja intervencija policije lica ispitana u policiji navode da postoji pravilnik o proceduri, i za te zaštitne mjere je nadležan komandir. Imaju standardizovanu proceduru, kriminalistička taktika je regulisala postupanje do najsitnijih detalja. Iako je sve dakle regulisano zakonom i propisima kada, sud donese rješenje, i dalje postoji problem provođenja zaštitne mjere. Navodi se da se zaštitne mere retko izriču, a i kada se izreknu onda ostaju kao mrtvo slovo na papiru.

U slučaju kada počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo ili neće da se pridržava neke druge zaštitne mere, ispitana lica u policiji navode da zaštitnu meru sprovodi sud, policija ili sudska policija. Procedura postoji, ali ne postoji nikakav poseban opšti pravilnik, u suštini trebala bi policija da to tretira kao i bilo kakvo drugo delo. Ima mišljenja da tim slučajevima treba pristupati kao uvidaju. Tada policija piše sudu dopis, sud uglavnom predlaže neku drugu meru, onda ide naredba suda, policija ne može da odredi šta da radi, već sud. Kada sud donese naredbu, policija postupa po njoj. Konkretno, policija postupa na poziv na broj 122, nasilnik će biti doveden u policiju i predaju ga sudskoj policiji na dalje postupanje. Dakle, odvođenje uz davanje obaveštenja da je to nepridržavanje zaštitnoj meri pružanje otpora, da može biti lišen slobode, i kada je u pitanju aktivni i pasivni otpor. Problem je to što policajac koji je izašao na uvidaj sam odlučuje da li će to karakterisati to kao prekršajno delo ili kao krivično, a tužioci se hvataju za izjavu policajca jer on gleda uvek da izbegne krivičnu prijavu a prekršaje i krivična dela je jako teško razlikovati i zato obično to ide ka prekršajnom delu. Zakonske mogućnosti postoje ali se ne koriste.

Ispitana lica u policiji negiraju da postoje bilo kakve dileme u pogledu toga šta tačno treba da uradi kada interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, da privede nasilnika, da smiruje oba supružnika, da posreduje u sukobu, kako da postupi sa decom ako su prisutna. Nema nedoumica, kada je počinjeno delo, policija radi po propisu i zakonu, hapsi se, tj. dovede se. Nekada se može i samo pozvati da dodje. Uključuje se centar za socijalni rad da preduzme mere po pitanju dece i drugih okolnosti. Policija je dužna da zaštiti žrtve od nasilja i to i radi. Sve ostalo zavisi od centra za socijalni rad i tužilaštva, policija ne miri. Ništa se ne prepušta slučaju, postupa se po prijavi, nebitno koliko puta ponovljenoj, uvek se postupa, postupak je uvek isti, pazi se dobro jer ima slučajeva kada je nasilnik pijan, lud, naoružan. Sve zavisi od konkretne situacije. Uočen je samo jedan problem, da policijski službenici koji izlaze na lice mjesta ne zabilježe da li su tome bila prisutna djeca. Zavisi od policajca koji je na licu mjesta, kako on smatra da treba da uradi. Zbog toga sada objašnjavaju posebno da to treba da upišu, i dosta policajaca mladih generacija postupa ispravno. Kada izađe na intervenciju, policija gleda da zaštiti prvo maloletna lica. Ako nasilnik i dalje deluje, onda se on lišava slobode. To su razrađeni sistemi, postoje institucije, procedure, Zakon o nasilju, nasilnika mogu lišiti slobode, policija i inače uvek zove SCRZ i NVO. Problem je u daljem toku postupka, jer su blage kazne, sve se završi bez sankcije, i žrtva se vrati nasilniku.

Na pitanje da li policija tretira slučajeve domaćeg nasilja kao manje važne, većina lica ispitana u policiji tvrdi da se ne pravi nikakava razlika. Izlazi se na svaku prijavu i svaka intervencija je važna. Slučajevi porodičnog nasilja su vrlo komplikovana dela, što policija zna, prvi izlazak je uvek vrlo opasan, npr. ima oružja iz rata. Bez obzira na visinu moguće sankcije, postoji mogućnost da dođe do lišenja života. Ipak ima i sporadičnih mišljenja da policija to tretira kao manje važna dela.

Na pitanje da li postoje slučajevi odbijana pomoći žrtvama domaćeg nasilja ako nisu u braku sa nasilnikom, lica spitana u policiji navode da su to sporadični slučajevi. Policija ima godišnje testiranje poznavanje propisa, i većina je

upoznata šta čini porodicu. Krivično delo je nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. Taj član navodi šta se sve podrazumeva, pa i ako su nevenčani. Vanbračna zajednica se tretira kao bračna i u postupanju nema razlike. I momak i devojka su u odnosu u kome može doći i dolazi do nasilja.

Policija nikada ne odbija da pomogne žrtvama domaćeg nasilja koje su loše obučene i siromašne. Osnovna ljudska prava su u pitanju, ne gleda se na status, to policiju ne zanima.

Na pitanje da li se dešava nastavak pretnji nasiljem i nasilje nad žrtvama/svedocima dok čekaju nastavak procedure u službenim prostorijama sudova, policijskih stanica, centara za socijalni rad, i sl. lica ispitana u policiji navode da to sigurno nije slučaj u policiji jer u policijskoj stanici nema kontakta žrtve i nasilnika. U policiji se nikada ne sreću, imaju više prostorija i trude se da ne budu u kontaktu, jednostavno, ne dozvoljavaju da budu u istim prostorijama, nemoguće je i jer su oni po pravilu razmaknuti najmanje 50 metara, a i vizuelna zaštita je potpuna. Nasilje je već i samo to što žrtva gleda u nasilnika, što može da se desi u stanicama ili slučajevima zbog nedostatka prostorija. Policija smatra da je za žrtvu stresnije u prostorijama suda, jer tamo u isto vrijeme i na istom mjestu daju izjave, dok se to u policiji radi posebno.

Po mišljenju lica ispitanih u policiji moguće je hitno intervenisati u slučajevima domaćeg nasilja. Da, odmah se reaguje. U svakom slučaju, iz prijave ne zna se da li je nasilje u konkretnom slučaju žestoko, dugotrajno, ili je to neko trenutno stanje ili traje 10 i više godina. Ali problemi mogu da nastanu usled nedostatka ljudskih i drugih resursa. Javlja se i problem udaljenosti. Policiji treba nekada po sat vremena da dođe na mesto, problem je sve to organizovati. Javlja se problem povezanosti institucija, npr. CSR uveče ne radi dok policija radi i treba policija njih da organizuje, jer ne može brza reakcija bez njih. Žrtva ne bi trebala da ulazi u policiju, ne bi trebalo policija da uzima izjave, jer nije stručna za takav vid rada, policija je obučena za rad sa nasilnicima, a ne sa žrtvama. I to je novi stres za žrtvu, novo maltretiranje. To je stvarno loše rešenje.

Treća lica su ovlašćena da prijave slučaj domaćeg nasilja, praktično bilo ko može da prijavi neko krivično djelo, svako može podneti prijavu za nasilje. Pravni subjekti su štaviše dužni da to urade, a građani imaju pravo. S tim što se za domaće nasilje rijetko dešava da drugi prijavljuju.

Na pitanje kakav je postupak ukoliko postoji, za slučaj da počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo, i/ili ne želi da se pridržava nekih drugih zaštitnih mera, lica ispitana u policiji navode da su takvi slučajevi predviđeni pravilnikom, i tada slijedi nasilno uklanjanje. Ukoliko se nasilnik opire i ne želi da izađe iz kuće, to je onda novo krivično delo, sprečavanje vršenja dužnosti policijskog službenika ili čak napad na policajca. Vršiti novo krivično delo ugrožavanje sigurnosti. Što više nastavlja sebe više ukopava, pišu se novi izveštaji, dopuna, nasilničko ponašanje, izazivanje opšte opasnosti, neovlašćeno držanje oružja, napad na službeno lice, nanošenje lakih ili teških povreda. Ali prvo se policija obrati sudu, pa onda sud izrekne novu zaštitnu mjeru, policija postupa po sudskom izvršenju a ukoliko je ne poštuje onda slijedi novčana kazna, pa, lišenje slobode 24 sata, pa se to predaje tužilaštvu.

Lica ispitana u centrima za socijalni rad o procedurama

1. Koji je socijalni profil žrtava domaćeg nasilja, koliko je među njima nezaposlenih kada se uporedi sa opštom stopom nezaposlenosti u Banjalučkoj/Bijeljinskoj/Istočna Hercegovina/ regiji?
2. Da li postoji bilo kakva informacija na vašem službenom sajtu koja bi upućivala kako i kome se može prijaviti domaće nasilje?
3. Da li su treća lica ovlašćena da prijave slučaj domaćeg nasilja?
4. Da li postoje dodatni napori da se pomogne samohranim majkama, žrtvama porodičnog nasilja da nađu put iz te komplikovane porodične situacije?
5. Ako žrtva ne razumije pravne termine i koja su njena prava, da li postoji pravna obaveza da joj se pomogne kao neukoj stranci ili ona mora u takvim slučajevima imati advokata?
6. Koji se dokazi zahtevaju od strane institucija u slučajevima domaćeg nasilja?
7. Da li je ljekarski nalaz neophodan dokaz za dokazivanje domaćeg nasilja?
8. Da li se strah žrtava prihvata kao argument za institucije kada odlučuju koju će meru da primene?
9. Da li se dešava nastavak pretnji nasiljem i nasilja nad žrtvama/svedocima dok čekaju nastavak procedure u službenim prostorijama sudova, policijskih stanica, centara za socijalni rad, i sl?

Ispitani socijalni radnici navode da postoji informacija na službenom sajtu centra koja upućivala kako i kome se može prijaviti domaće nasilje. Tu je objašnjena uloga tima za hitne intervencije i mobilnog tima. U nekim gradovima nema takvog internet obaveštenja, ali imaju plakate i SOS br. i skraćeni br. NVO Lare. U Trebinju nema ni centrov sajt a ni MUPov informacije kako ostvariti prava. Nedavno su se pojavila saopštenja da će se na sajt stavljati informacije o pojedinim slučajevima, što nije u redu.

Socijalni radnici potvrđuju da su treća lica ovlašćena da prijave slučaj domaćeg nasilja, svaki pojedinac, svaki građanin

U pogledu dodatnih napora da se pomogne samohranim majkama, žrtvama porodičnog nasilja da nađu put iz te komplikovane porodične situacije, ispitana lica iz centara za socijalni rad navode da se oni svi zajedno, multidisciplinarno angažuju i da se uvijek nađe način da im se pomogne, niko ne ostaje na ulici. Doduše, ne postoji nešto sistemski regulisano, ali oni uvek nastoje da pronađu neke metode i načine da im pomognu. Oni pokušavaju uvek da pomognu, često i preko ličnih veza. Uglavnom je tesko pomoći žrtvi i njenoj porodici, međutim, oni se stvarno trude i na ličnom planu. Ima dosta takvih primera, da one prioritetno dobiju posao. Ima i mišljenja da je svaka žrtva ista, samohrana majka je samo ona koja nema muža, tako da su one sve iste.

Ako žrtva ne razume pravne termine i koja su njena prava, socijalni radnici potvrđuju da postoji pravna obaveza da joj se pomogne kao neukoj stranci. Ne samo pravna obaveza, nego postoji i pravna služba, ali i institucije u lokalnoj zajednici koji pružaju pomoć. Imaju saradnju i sa Centrom za besplatnu pravnu pomoć, koja je državna institucija, ali takođe šalju stranke i NVO „Lari“, tako da

nema potrebe sami da pomažu. Jedno od pravila socijalnog rada jeste da se prilagodi jezik stranci da ga ona razume, i oni se trude da im te stvari pojednostave i približe

Po mišljenju ispitanih socijalnih radnika, o tome koji se dokazi zahtevaju od strane institucija u slučajevima domaćeg nasilja, navode se uglavnom prijava, izjava, lekarski nalaz, i svi drugi dokazi koji se mogu pribaviti (tel. poziv i sl.). Centri glavnom ne traže dokaz o povredama, ljekarsko uverenje, čisto zbog sudskog postupka. Oni ne traže nikakva lekarska uverenja samo izjave stranaka koji su uključeni, žrtve i nasilnika i okoline.

Po mišljenju ispitanih socijalnih radnika, lekarski nalaz nije neophodan za dokazivanje domaćeg nasilja za centre za socijalni rad, ali je poželjan. To je materijalni dokaz na sudu. Ako je fizičko nasilje u pitanju, uvijek je bolje imati ljekarski dokaz. Ne bi trebalo da bude neophodan. Ali je najuverljiviji da je došlo do fizičkog nasilja, tj. povreda.

Strah žrtava se po mišljenju ispitanih socijalnih radnika prihvata kao argument za institucije kada odlučuju koju će meru da primene, veća je osetljivost i brže su mere praćenja intenzivnije podrške gde je strah postojeći. Po mišljenju drugih, strah ne bi trebalo da se prihvata, jer treba da se u svakom slučaju nastoji na odabiru najpovoljnije opcije za žrtvu.

Socijalni radnici imaju podeljeno mišljenje o nastavku pretnji nasiljem i nasilja nad žrtvama/svedocima dok čekaju nastavak procedure u službenim prostorijama sudova, policijskih stanica, centara za socijalni rad, i sl. Naime jedni negiraju takvu mogućnost a drugi navode da se to ipak, dešava. Institucije se trude da zaštite žrtvu i da se takvi slučajevi ne događaju unutar službenih prostorija. Iako se nasilje ne dešava, kad je suočavanje strana, kada su usmene rasprave onda se desi nedolično ponašanje, vredjanje, uzajamno dobacivanje pogrda, psovki, preduzimaju se mere protiv. Vredjanja ima, omalovažavanje ima, ima i pretnji.

Shvatanja sudija o institucijama

1. Da li smatrate da je hitna institucionalna reakcija u slučajevima domaćeg nasilja neophodna radi zaštite žrtve i odgovarajuća radi sprečavanja širenja tog nasilja?
2. Da li postoje dileme koje institucije treba da intervenišu u konkretnom slučaju domaćeg nasilja?
3. Da li je u praksi moguće da sud hitno izrekne neku zaštitnu meru i koji su problemi?
4. Da li javno tužilaštvo ponekada sumnja da li su se prijavljeni slučajevi domaćeg nasilja zaista dogodili?
5. Da li postoje slučajevi odbijanja institucionalnog postupanja ako žrtva nije prijavila slučaj nasilja odmah čim se desio?
6. Da li javni tužioci imaju pravne mogućnosti da hitno reaguju u slučajevima porodičnog nasilja?

Samo hitna institucionalna reakcija u slučajevima domaćeg nasilja ima smisla u slučaju kada treba zaštititi žrtvu nasilja, a takva reakcija društvene zajednice djeluje preventivno na sprečavanje te vrste nasilja. Više je nego potrebna, ali zakonski nije dobro regulisana i treba je regulisati kroz ZKP – može se koristiti mera pritvora za hitno zaustavljanje nasilja, da se skloni nasilnik. Sud za prekršaje ne može da odredi pritvor, tužilaštvo može. U prekršajnom postupku počilnac je već nakon 15 minuta na slobodi i može da ponovi nasilje ili da se ne pridržava zaštitne mjere. I kada ga policija ponovo privede, opet je u istoj situaciji. Tako niko nije zaštićen. Hitna reakcija jeste neophodna, ali još nisu svi uslovi stvoreni da se ona može provesti

U pogledu postojanja dileme koje institucije treba da intervenišu u konkretnom slučaju domaćeg nasilja, lica ispitana u sudovima smatraju da te dileme ne bi trebalo da postoje, obzirom da je procedura propisana zakonom i razrađena pravilnicima. Sudija dobije optužnicu, zahtev da postavi branioca, i tu nema nikakvog sukoba, koji možda mogu da postoje između policije i centra. Propisano je šta koja institucija treba da radi, a ako će se to biti neki problem praksi onda je to zbog toga što neki ne znaju svoj posao.

Na pitanje da li je u praksi moguće da sud hitno izrekne neku zaštitnu meru i koji su problemi, izraženo je mišljenje lica ispitanih u sudovima da su problemi mogući kod izricanja hitnih mera prema novom Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, s obzirom da nije predviđen postupak za utvrđivanje bitnih činjenica za utvrđivanje potrebe izricanja jedne od te dve mere. Problem je i provođenja mere. Kao problem se uočava i koliko hitno postupa policija jer od toga dalje lančano zavisi, koliko će hitno postupati i ostale institucije. Zbog toga se mora zakonski odrediti rok i policiji i tužilaštvu i sudu, bez toga nema hitnosti, jer ono što je ostavljeno na volju nikada nije dovoljno hitno. Dakle, moguće jeste, ali ne postoji propisana procedura kojom bi se obezbedila održivost presude, i neophodno je imati mogućnost izricanja hitnih zaštitnih mera.

Po mišljenju lica ispitanih u sudovima moguće je da javno tužilaštvo ponekada sumnja da li su se prijavljeni slučajevi domaćeg nasilja zaista dogodili ali Okružno tužilaštvo postupa u skladu sa priloženim dokazima i utvrđuje osnove sumnje da se delo zaista dogodilo. Iskaz žrtve mora biti potkrepljen još nekim dokazima. Ceni se sve u sklopu dokaza. Nasilnik se ne može osuditi samo na osnovu iskaza žrtve. Ima situacija kada se sumnja, ali one nisu česte.

Na pitanje o eventualnom postojanju slučajeva odbijanja institucionalnog postupanja ako žrtva nije prijavila slučaj nasilja odmah čim se desio, lica ispitana u sudovima navode da tako nešto nije zabeleženo u sudskoj praksi, ali bi ta činjenica s obzirom na protek dužeg vremena mogla stvoriti poteškoće u dokazivanju djela nasilja. Mogu da se jave prepreke ako nasilje nije odmah prijavljeno zbog obezbeđenja dokaza, jer je teže voditi istragu, ali ne bi smelo da se odbije pokretanje istrage.

Javni tužioci imaju pravne mogućnosti da hitno reaguju u slučajevima porodičnog nasilja, a pogotovo donošenjem novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj, a gde su oni jedini ovlašćeni da pokrenu postupak. Imaju naravno i u krivičnom postupku.

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o institucijama

1. Da li postoje dileme koje institucije treba da interveniše u slučajevima domaćeg nasilja?
2. Da li sud u praksi može hitno da izrekne zaštitnu mjeru i koji problemi postoje?
3. Da li postoji mišljenje da su slučajevi domaćeg nasilja djela od manjeg značaja?
4. Da li postoje slučajevi odbijanja institucionalnog postupanja zato što žrtva nije prijavila nasilje odmah pošto se dogodilo?
5. Koliko slučajeva domaćeg nasilja dobija javno tužilaštvo nedeljno?

U pogledu eventualnog postojanja dilema koje institucije treba da interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, ispitana lica u javnim tužilaštvima navode da se njihova saradnja sa policijom odvija sasvim korektno. Dalje se navodi da je institucionalna nadležnost regulisano novim zakonom po kome tužilac može i u prekršajnom postupku da postupa, što je možda malo u suprotnosti sa ostalim zakonskim odredbama, po kojima tužilac ne bi trebalo da postupa u prekršajnom, ali u ovom može. Ima mišljenja da u praksi ipak postoje određene dileme jer ukoliko zaista postoji nasilje i ukoliko postoje dokazi, onda o tome treba da odlučuje sud u postupku koji je regulisao zakon o krivičnom postupku. Podelu nadležnosti neki ispitanici vide tako što je po njima pre svih CZSR na prvom mestu a tek onda policija, tužilaštvo i sud.

Na pitanje da li sud u praksi može hitno da izrekne zaštitnu meru i koji problemi postoje, ispitanici svi navode da može u prekršajnom postupku i da tu nema većih problema, može i hitno, ali može i sutradan. Zavisi od volje onih koji rade, da svi odradi ono što treba, isto kao i u slučaju saobraćajnih delikata. Izvesna ograda je da je ovaj zakon predvidio hitne mere i propisao kako i pod kojim uslovima se iste izriču, ali da će tek vreme će pokazati stvarne probleme u vezi sa njegovom primenom.

Pitanje da li postoji mišljenje da su slučajevi domaćeg nasilja dela od manjeg značaja stavovi su uglavnom negativni (npr. ovo krivično delo isto kao svako drugo protivpravno delo), ali i da to zavisi od konkretnog slučaja. Niko ne smatra da je to bagatelno delo, čest je slučaj da se diže na nivo krivice sa prekršaja. Ali postoji i stav da mora da bude trajno, dakle da se više puta dešavalo a ne da je postojao jedan slučaj. Po drugima, ipak je sve stvar konkretne situacije i sve zavisi od slučaja do slučaja. Naime, nekada se stvarno čini da je u pitanju bezazlena stvar, a nekada se iz prijave i predmeta vidi da žrtva duži period konstantno trpi nasilje, što nije ni malo naivno i bezazleno.

Većina ispitanih lica iz javnih tužilaštava smatra da ne postoje slučajevi odbijanja institucionalnog postupanja zato što žrtva nije prijavila nasilje odmah pošto se dogodilo. Žrtva ima pravo i mogućnost da uvek prijavi nasilje i tužilaštvo je obavezno da postupa. Sve je ipak stvar dokazivanja, pa ukoliko tužilac oceni da je protekao dug vremenski period od nasilja do prijavljivanja, u skladu s tim će odlučiti kako da postupa, ali sam protok vremena ne može biti razlog da se ne reaguje bilo kada, već se to sagledava u kontekstu sa svim ostalim činjenicama.

Na pitanje o broju slučajeva domaćeg nasilja navodi se procena da ih je do deset godišnje kao i utisak da je u padu broj slučajeva zbog oštre kaznene politike. U svakom slučaju redovno pristižu prijave za domaće nasilje.

Shvatanja lica ispitanih u policiji o institucijama

1. Da li policija, javno tužilaštvo i sudovi nekada sumnjaju da su se prijavljeni slučajevi porodičnog nasilja zaista desili, postoje li sumnje u izjave žrtava?
2. Da li postoje dileme koje institucije treba da intervenišu u slučajevima domaćeg nasilja?
3. Da li je u praksi moguće da sud hitno odrediti zaštitnu meru?

Na pitanje da li policija, javno tužilaštvo i sudovi nekada sumnjaju da su se prijavljeni slučajevi porodičnog nasilja zaista desili, postoje li sumnje u izjave žrtava, lica ispitana u policiji uglavnom daju potvrđan odgovor. Policija prikuplja još dokaza, bez obzira na izjavu žrtve, pogotovo ako smatraju da nije "čist slučaj". Međutim, tužilac odlučuje da li je krivično djelo ili prekršajno. To je teška oblast, jer žrtve obično prijave uveče, a ujutru se vrate nasilniku. Ima zloupotreba, retko, jako retko, u praksi se to ne dešava, za deset godina jedan ili dva. Ukoliko postoje konkretni razlozi za sumnju, proveravaju se.

Na pitanje da li u konkretnim slučajevima domaćeg nasilja postoje dileme koje institucije treba da intervenišu, lica ispitana u policiji navode da ne postoji dilema ko od institucija treba da postupa. Krug je definisan, policija počinje, nastavlja centar za socijalni rad, dom zdravlja je važan zbog dokumentovanja nasilja, policija usmerava žrtvu ka tužilaštvu i sudu. To je zatvoren krug, počne od policije i vrati se na policiju ako nasilnik nastavi da pravi probleme. Dakle, ne postoje tu dileme, samo je pitanje koliko svaka institucija sprovodi svoje nadležnosti. Do konfuzije dolazi samo ako se ne poštuje zakon jer po zakonu to je jasno definisano i regulisano. Ima slučajeva da se druge institucije često previše oslanjaju na policiju.

Lica ispitana u policiji ocenjuju da je u praksi moguće da sud hitno odrediti zaštitnu meru, ali da to nije još uvijek zaživelo. Bilo je jedno udaljenje. Po zakonu je moguće hitno izreći zaštitnu meru. Sve je to na sudu. Maksimalno treba uključiti sud, oni treba da budu promenjeni. U stvarnosti se hitno izricanje mere pokazuje često kao nemoguće.

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o institucijama

1. Da li je zaštita imovine i javnog reda važnija za policiju nego bezbednost žrtava domaćeg nasilja?
2. Da li smatrate da je hitna institucionalna reakcija u slučajevima domaćeg nasilja neophodna radi zaštite žrtava i odgovarajuća protiv širenja takvog nasilja?
3. Da li su hitne reakcije institucija moguće u praksi kod slučajeva domaćeg nasilja i u čemu su problemi?

4. Da li postoje preventivni programi protiv domaćeg nasilja u ministarstvima zdravlja, socijalnog staranja, i sl?
5. Da li policija kada interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, vodi razgovor zajedno sa žrtvom i nasilnikom ili odvojeno?
6. Da li policija saraduje sa nevladinim organizacijama u pogledu konkretnog slučaja domaćeg nasilja?
7. Da li telefonski sistem omogućava automatsko identifikovanje mjesta odakle dolazi poziv zbog slučaja domaćeg nasilja?
8. Da li postoje dileme koja institucija treba da interveniše u slučajevima domaćeg nasilja?
9. Da li je moguće da sud hitno izrekne zaštitnu meru?
10. Da li postoji problem sa uručenjem sudske presude počiniocima domaćeg nasilja?
11. Kakav je postupak ukoliko postoji, za slučaj da počinilac domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo, i/ili ne želi da se pridržava nekih drugih zaštitnih mjera?
12. Da li je policija zakonski ovlašćena da postupa u slučajevima domaćeg nasilja?
13. Da li se počinioci domaćeg nasilja kriju da bi sprečili primenu zakona?
14. Šta je službeno moguće učiniti kada počinilac domaćeg nasilja nastavlja da preti nasiljem uprkos zaštitnih mera?
15. Da li policija, javno tužilaštvo i sud sumnjaju da su se prijavljeni slučajevi domaćeg nasilja zaista dogodili, da li se sumnja u izjave žrtava?
16. Da li policija slučajeve domaćeg nasilja tretira kao da su od manjeg značaja?
17. Da li postoje slučajevi odbijanja pomoći nekoj žrtvi domaćeg nasilja ako ona nije u braku sa počiniocem?
18. Da li policija odbija da pomogne žrtvama koje su loše obučene i siromašne?
19. Da li postupci u slučajevima domaćeg nasilja traju predugo, da li je žrtva prinuđena da više puta ponavlja svoj iskaz, da li su odlaganja prouzrokovana administrativnim problemima i nedostacima česta?
20. Da li je loše sastavljen izveštaj o slučaju domaćeg nasilja neprihvatljiv za institucije?
21. Da li postoje slučajevi uskraćivanja institucionalnog postupanja ako neka žrtva ne prijavi slučaj odmah pošto se on desio?

Po mišljenju socijalnih radnika, zaštita imovine i javnog reda je još uvek važnija za policiju nego bezbednost žrtava domaćeg nasilja, to se vidi po kaznama. Ima i mišljenja da policija postupa podjednako, ne prave se razlike, nediskriminativno podjednako ocenjuju svaki događaj.

Ispitana lica u centrima za socijalni rad smatraju da je hitna institucionalna reakcija u slučajevima domaćeg nasilja neophodna radi zaštite žrtava i odgovarajuća protiv širenja takvog nasilja. Ipak, izražena je i skepsa da imaju doživljaj da institucije koje treba da deluju hitno, do sad nisu nikada reagovale hitno,

čak navode da nije bilo nijednog takvog slučaja. Problem nastaje pošto ono što je hitno za centar za socijalni rad, obično nije hitno za javne tužioce i sudije za prekršaje.

Na pitanje da li su hitne reakcije institucija upšte moguće u praksi kod slučajeva domaćeg nasilja i u čemu su problemi, ispitani socijalni radnici odgovaraju da jesu moguće i ne koštaju ništa, da jeste apsolutno, i to svih koji su uključeni, posebno policije. Kod njih u centrima postoji taj prioritet. Problem je u nastupanju suda, jer ne vrednuju to ni blizu kao recimo privredni kriminal, ima nekih pomaka ali i dalje je to nedovoljno. Mišljenje je da sve treba vratiti u krivični postupak i da se inkorporira Zakon o zaštiti od nasilja u porodici u sistem krivičnih sankcija, gdje bi se izrekla hitna mjera, u pretpriremnom postupku. Ima doduše nekih pomaka, mora se priznati ali i dalje je to nedovoljno. U prekršajnom postupku to i dalje traje godinu, godinu i po dana, a u krivičnom je nešto brža reakcija. Možda je zbog opterećenosti u praksi to jako teško organizovati, ali se u Centru uvek pravi procjena hitnosti i ugroženosti i većina centara ima problem, ali se snalaze. Mora se hitno postupati, pa se u centrima za socijalni rad to ostvaruje uz pomoć dežurnih radnika, i za sad uspevaju u tome. S jedne strane se mora hitno postupati a s druge, postoji problemi u različitom pristupu institucija. Dakle, policija i centar reaguje ali pravosuđe ne baš, i obrazovne institucije kada je dete izloženo nasilju, obaveste centar, ali nedovoljno hitno.

U pogledu postojanja preventivnih programa protiv domaćeg nasilja u ministarstvima zdravlja, socijalnog staranja, i sl., socijalni radnici odgovaraju negativno, tj da nema akreditovanih takvih programa, pre su radili na tome ali se ove godine oni nisu time bavili, jer je to preuzelo drugo ministarstvo.

Socijalni radnici svi navode da policija kada interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, vodi razgovor odvojeno sa žrtvom i nasilnikom i da je to pravilo.

Ispitana lica u centrima za socijalni rad navode da telefonski sistem ne omogućava automatsko identifikovanje mjesta odakle dolazi poziv zbog slučaja domaćeg nasilja, ima za broj odakle se zove, ali ne mesto odakle je pozvano.

Na pitanje da li postoje dileme koja institucija treba da interveniše u slučajevima domaćeg nasilja, socijalni radnici odgovaraju da nema dilema kada je u pitanju postupanje, samo postoje razlike u ažurnosti od institucije do institucije. Imaju probleme samo kada je u pitanju nasilje koje vrši duševni bolesnik, jer nije sigurno ko treba da izađe policija ili hitna pomoć. Socijalni radnici uvek izlaze kada ih policija pozove, a ako su deca u pitanju uvek se izlazi. Dileme uglavnom ne postoje, svako radi u svojoj nadležnosti, svaka institucija zna svoje odgovornosti i tako i postupa. Možda jedino kod mentano obolelih nasilnika postoje problemi ko je nadležan, ko izvršava a ko ne.

Na pitanje da li je moguće da sud hitno izrekne zaštitnu meru, socijalni radnici odgovaraju je moguće, ali da to nije praksa, da to sud retko radi, zapravo da se nikad nije desilo.

Socijalni radnici negiraju postojanje problema sa uručenjem sudske presude počiniocima domaćeg nasilja. Navode i da ne znaju, nemaju uvid, ali da nasilnici verovatno izbegavaju da ga prime. Zakon je to jasno regulisao, tako da po njima nema tog problema.

Na pitanje kakav je postupak ukoliko postoji, za slučaj da počinitelj domaćeg nasilja ne želi da napusti zajedničko domaćinstvo, i/ili ne želi da se pridržava nekih drugih zaštitnih mera, ispitana lica iz centara za socijalni rad navode da se ponovo piše prijava ili se zameni ili se izrekne nova kazna, ali nemaju precizne informacije o tome. Tu može da nastane problem, baš je bio takav slučaj, to se često dešava, s tim da u centrima nemaju nijednu izrečenu sudsku meru. Zakonom je regulisan postupak u ovim slučajevima.

Socijalni radnici potvrđuju da je policija zakonski ovlašćena da postupa u slučajevima domaćeg nasilja.

Na pitanje da li se počinioci domaćeg nasilja kriju da bi sprečili primenu zakona, socijalni radnici odgovaraju da ako se kriju budu pronađeni. Redovno se javljaju na sud, međutim jednom se desilo da je pobjegao, ali sve u svemu pridržavaju se izrečene kazne. Veći je problem što ima slučajeva da nasilje nikada ne izađe van kuće, ali kod poznatih slučajeva nema tog problema.

Na pitanje šta je službeno moguće učiniti kada počinitelj domaćeg nasilja nastavlja da preti nasiljem uprkos zaštitnih mera, socijalni radnici navode da onda nastupa saradnja sa institucijama, upozoravaju da je prekršena zaštitna mjera i traže oštriju sankciju. Ukoliko počinitelj nastavlja sa nasiljem policija mu može odrediti pritvor od 24 sata ili u ekstremnim slučajevima tužilac može odrediti i duži pritvor. Centar savetuje žrtve da svaki put prijave nasilje i time olakšaju primenu zakona, jer ponovno prijavljivanje znači izricanje strožije kazne. Centar svakom slučaju obavezno obavesti policiju, upozori da postoje pretnje i opasnost eskalacije nasilja, zatraže da policija ima dodatne mere opreza.

Socijalni radnici na pitanje da li policija, javno tužilaštvo i sud sumnjaju da su se prijavljeni slučajevi domaćeg nasilja zaista dogodilo, da li se sumnja u izjave žrtava navode da su skeptični ponekada, jer čak i neki pripadnici tih institucija su agresivni u svojim porodicama i nisu uvek u stanju da se solidarišu sa žrtvom. Ipak, polako se to gubi, oni se čuvaju pri izjavama, to je više zastupljeno u neformalnom razgovoru. U svakom slučaju, to su institucije koje moraju da utvrde verodostojnost izjave žrtve. U Centru nastoje da utvrde objektivno stanje stvari i ne prihvataju apriorno ni da jeste ni da nije, svakako uvek proveravaju prvu procenu. Socijalni radnici naime, prvi mogu da dovedu u pitanje da li je bilo ili nije, jer njima dolaze i drugi indikatori poremećenih porodičnih odnosa, npr. siromaštvo alkoholizam, uvek imaju dozu obazrivosti.

Socijalni radnici negiraju da policija slučajeve domaćeg nasilja tretira kao da su od manjeg značaja, navode i da ih je čak novi zakon zastrašio da onda stalno zovu centre za socijalni rad. To je sve manje zastupljeno, mada kod pravog školskog primera nasilja policija primereno reaguje, a problem je što dosta prijava koje ne odgovaraju nasilju u porodici.

Socijalni radnici potpuno negiraju da postoje slučajevi odbijanja pomoći nekoj žrtvi domaćeg nasilja ako ona nije u braku sa počiniocem.

Na pitanje da li policija odbija da pomogne žrtvama koje su loše obučene i siromašne, socijalni radnici navode da je situacija baš obrnuta, da znaju da je takvima pomoć najpotrebnija, sigurni su da nema takvih primera. Kakav god da je

onaj ko traži pomoć, mora mu se ukazati primeren pristup, a i sa policijom imaju jako dobru saradnju, tako da se to ne dešava.

Socijalni radnici potvrđuju da postupci u slučajevima domaćeg nasilja traju predugo, da je žrtva prinuđena da više puta ponavlja svoj iskaz, kao i da su odlaganja prouzrokovana administrativnim problemima i nedostacima česta. Navode da se često dešava da se zbog dužine postupka nasilje ponovi nekoliko puta. Baš dugo traje, osim kada su u pitanju deca. Deca se ispituju samo u centrima za socijalni rad, posle toga psiholog govori u detetovo ime. Smatra se da je samo prva izjava koju dete da verodostojna, jer dete posle nekog vremena može poprimiti uticaj sa drugih strana. Imali su samo jedan slučaj gde je devojčica više puta saslušavana, ali u suštini kada su deca u pitanju daju samo jednom izjavu. Nepodeljeno je mišljenje dakle, da postupak predugo traje, jer u svakoj instituciji mora da prodje propisanu proceduru.

Socijalni radnici potvrđuju da loše sastavljen izveštaj o slučaju domaćeg nasilja može da bude neprihvatljiv za sud. Navode da ima vrlo često obrazloženje sudije da oni nešto ne izreknu zato sto policija nije to predložila.

Socijalni radnici apsolutno negiraju postojanje slučajeva uskraćivanja institucionalnog postupanja ako neka žrtva ne prijavi slučaj odmah pošto se on desio. U centru se to ne dešava, kad god dodje kada god se desilo oni reaguju bez obzira.

Shvatanja sudija o nevladinim organizacijama

1. Koja je uloga nevladinih organizacija u slučajevima domaćeg nasilja?
2. Da li saradujete sa nevladinim organizacijama iz vaše zajednice?

Na pitanje koja je uloga nevladinih organizacija u slučajevima domaćeg nasilja, lica ispitana u sudovima ukazuju da NVO ima ulogu praćenja domaćeg nasilja kao pojave u društvu, pokretanja društvenih akcija vezanih za nasilje u porodici i animiranje i edukovanje javnosti, saradnja sa institucijama, javno osuđivanje pojave i pružanje pomoći žrtvama nasilja. NVO su prve prepoznale problem nasilja i njihova uloga je značajna u mnogim segmentima, od zalaganja za donošenje zakona do rada na zaštiti žrtava, prevenciji, oni pružaju pomoć i podršku žrtvama, u nekim slučajevima vrše i monitoring suđenja, kao npr. OŽ Lara. Interesantan je stav da NVO sigurno ima više mogućnosti od suda jer oni vode istragu koju je ranije radio sud, imaju saradnju sa policijom i imaju veće mogućnosti da brže reaguju.

Lica ispitana u sudovima potvrđuju da saraduju sa nevladinim organizacijama iz svoje zajednice, npr. kroz potpisani protokol u kome učestvuju i nevladine organizacije, kroz razmjenu iskustava i davanje statističkih i drugih podataka po upitu NVOa, vezano za tu oblast. Poznato je da oni vode sigurne kuće. I mimo predmeta, oni pozivaju kad nešto organizuju. Sudije imaju normu da prisustvuju i učestvuju na okruglim stolovima, i idu ako ima nešto konkretno vezano za posao. Vreme je sudijama veliki problem i da bi izdvojili neko vreme, moraju znati da će to doprineti nečemu konkretnom iz domena njihovog rada. Imaju interesantnih događaja, ali ako nisu vezani za konkretni posao sudije, onda oni ne idu. Ima i onih koji nisu sa njima saradivala, a da nisu imali konkretnih slučajeva.

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o nevladinim organizacijama

1. Koja je uloga nevladinih organizacija u slučajevima domaćeg nasilja?
2. Da li saradujete sa nevladinim organizacijama iz vaše zajednice?

Ispitana lica iz javnih tužilaštava smatraju da je velika uloga nevladinih organizacija u slučajevima domaćeg nasilja, posebno u vidu edukacije i prepoznavanja nasilja i zaštiti samih žrtava. Pretpostavlja se i da će se žrtva lakše odlučiti da nasilje prijavi NVO koja se bavi pružanjem podrške žrtvama porodičnog nasilja, pre pokretanja nekog postupka pred institucijama. Navodi se i da bi se od nevladinih organizacija moglo više očekivati ali da su problem njihove finansije.

U pogledu saradnje sa nevladinim organizacijama iz sopstvene zajednice, tamo gde takve organizacije postoje, ona je i dobra i redovna, saradnja ne izostaje. Navodi se redovna saradnja sa Ženskim centrom iz Trebinja i NVO „Lara” iz Bijeljine. Ističe se kao problem za intenzivniju saradnju nedostatak slobodnog vremena da se svaki put odazovu na pozive da učestvuju u edukacijama i javnim događajima.

Shvatanja lica ispitanih u policiji o nevladinim organizacijama

1. Koja je uloga nevladinih organizacija u slučajevima domaćeg nasilja?
2. Da li policija upućuje žrtve domaćeg nasilja na usluge koje mogu da dobiju od nevladinih organizacija?
3. Da li policija saraduje sa nevladinim organizacijama u pogledu konkretnih slučajeva domaćeg nasilja?

Lica ispitana u policiji pozitivno ocenjuju ulogu nevladinih organizacija u slučajevima domaćeg nasilja. Tako se navodi da je ta uloga neophodna i da je inicijalna za poboljšanje zakona i primjene toga, i da treba njihovu ulogu još pojačati. NVO imaju veliku ulogu, s obzirom da se žrtve najpre njima javljaju, sa njima policija razmjenjuje informacije i iskustva i pomogli su otvaranju Sigurne kuće. Policiji je dobro, jer su od pomoći. Postoji Sigurna kuća. Može žrtva da se smesti odmah, ponekad izađu na intervenciju sa policijom kao partnerska podrška. Ima mišljenja i da je uloga NVO prvenstveno u edukacijama policijskih službenika, prevencije, zbrinjavanja žrtve, osvješćivanja i ulivanja samopouzdanja putem SOS linije i učestvovanje u kreiranju zakona. Po onima koji su se opredelili da navedu koja je po njihovom shvatanju prvenstvena uloga NVOa, po jednim ta uloga je prvenstveno edukativna, po drugima je prvenstveno prijavljivanje nasilja, po trećima, pomoć pri zbrinjavanju oštećenih ili dece nakon nasilja, po trećima pomoć u započinjanju novog života. Ima i onih koji navode da im je nejasna uloga NVO, međutim odaju priznanje da je NVO obezbedila sredstva i stvorila neke preduslove za lakše sprovođenje zakona.

Na pitanje da li policija upućuje žrtve domaćeg nasilja na usluge koje mogu da dobiju od nevladinih organizacija, lica ispitana u policiji odgovaraju uglavnom potvrdno. Ima i mišljenja da je to novija praksa, tj. da oni koji znaju upućuju, ali ko dođe nov, on ne zna i samim tim ne upućuje, a ima i mišljenja da se to ne dešava uopšte.

Policija saraduje sa nevladinim organizacijama u pogledu konkretnih slučajeva domaćeg nasilja, i to po mišljenju lica ispitanih u policiji uspešno, u pogledu razmene informacija, organizovanja, edukacija. Dosta prijava za domaće nasilje dolazi od strane NVOa kada se žrtva obrati prvo NVOu. Tamo gde nema sigurna kuća, policija uputi žrtvu u NVO, kao što je npr. bio slučaj, kada je žena u 3 ujutro pozvala da će se ubiti jer ne može više trpeti, pa su je poslali Ženskom centru u Trebinju.

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o nevladinim organizacijama

1. Da li postoje medijske kampanje u pogledu zaštite i prevencije domaćeg nasilja, koje pružaju osnovne informacije o tome koja su prava žrtava, kako i kome mogu da se obrate i sl?
2. Da li žrtve domaćeg nasilja u praksi treba da imaju pomoć od strane nevladinih organizacija?

Socijalni radnici navode da policija saraduje sa nevladinim organizacijama u pogledu konkretnog slučaja domaćeg nasilja u potpunosti, iako je to neobavezno, dakle to ne po službenoj dužnosti već na sopstvenu inicijativu.

Lica ispitana u centrima za socijalni rad potvrđuju da postoje medijske kampanje u pogledu zaštite i prevencije domaćeg nasilja, koje pružaju osnovne informacije o tome koja su prava žrtava, kako i kome mogu da se obrate i sl, ali navode da to nije kontinuirano. Postoje, jer se mediji interesuju za to pitanje a NVO i Gender centar su aktivni po tom pitanju.

Na pitanje da li žrtve domaćeg nasilja u praksi treba da imaju pomoć od strane nevladinih organizacija, ispitani socijalni radnici to potvrđuju kao mogućnost. Naime, to ne mora uopšte da se desi, može ali nije nužno. Potrebna je psihološka podrška, savetovalište, sigurna kuća. Smatraju da je dobro uvezati sve institucije i pružiti im podršku sa svih strana. Ali ima i slučajeva u nekim sredinama, da socijalni radnici nemaju saradnju sa NVOom jer ih ne cene, i smatraju ih neprofesionalnim.

I izjave onih koje su preživle domaće nasilje potpuno potvrđuju ovakve stavove lica ispitanih u institucijama.

Zorana – Što se tiče NVO, tu sam imala podršku dok mi policija nije dala nikakvu podršku.

Dragana – Od NVO sam dobila podršku, smjestili su me u Sigurnu kuću.

Svetlana – Od socijalnog rada i NVO Lare sam dobila podršku i razumjevanje.

Kosara – Imala sam osećaj da me svi podržavaju i vjeruju mi.

Ljubica – Jedino mi je NVO Lara pružila stvarno podršku i pomoć, a što se tiče svih ostalih institucija sam jako razočarana.

Jovana Uz njihovu pomoć (NVO Lara) sam uspela da se natjeram da upišem školu njemačkog jezika.

Maja Ja se za sada nisam nikome drugom obratila nego NVO-i jer se za sada samo želim informisati i ujedno ostaviti zapis o ovome što mi se dešava kako bi u slučaju nečega postojao trag o nasilju nadamnom. Naišla sam na puno razumjevanje i podršku od strane organizacije.

Shvatanja sudija o edukaciji na temu domaćeg nasilja

1. Da li ste pohađali neku edukaciju/trening za primenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
2. Da li univerzitetsko obrazovanje pravnika sadrži poglavlje o domaćem nasilju u Porodičnom pravu, Krivičnom pravu, Krivičnoprocesnom pravu, Prekršajnom pravu ili se predaje u nekom drugom predmetu na pravnim fakultetima?
3. Da li sudije, javni tužioci i zaposleni u policiji redovno pohađaju edukacije/treninge o domaćem nasilju?

Na pitanje da li su pohađali neku edukaciju/trening za primenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, lica ispitana u sudovima navode da sudije i tužioci imaju obaveznu edukaciju u toku godine, a Centri za edukaciju sudija i tužilaca su nadležni da svake godine u edukaciji bude zastupljena i ta oblast. Ali dok jedni tvrde da imaju kontinuiranu edukaciju o domaćem nasilju, drugi navode da takvu edukaciju nisu imali. Najbliže je bila zaštita od porodičnog nasilja povodom Zakona o zaštiti maloletnika u okviru obuke po programu centra za obuku sudija i tužilaca Republike Srpske u okviru krivičnog zakonodavstva.

Na pitanje da li sudije, javni tužioci i zaposleni u policiji redovno pohađaju edukacije/treninge o domaćem nasilju, lica ispitana u sudovima odgovaraju uglavnom potvrdno i navode da bi u policiji bi trebalo osnovati posebne odjele koji bi radili na takvim predmetima. Svi oni koji rade krivični referat pohađaju redovne godišnje obuke prema planu centra, same sudije biraju one koji im interesantni i paze da se ne ponavljaju svake godine.

Ispitana lica u sudovima ne znaju tačno da li sada univerzitetsko obrazovanje pravnika sadrži poglavlje o domaćem nasilju u Porodičnom pravu, Krivičnom pravu, Krivičnoprocesnom pravu, Prekršajnom pravu ili se predaje u nekom drugom predmetu na pravnim fakultetima. Jedni pretpostavljaju da se to predaje u predmetu Krivično pravo- posebni dio, dok drugi misle da ne.

Shvatanja lica ispitanih u javnim tužilaštvima o edukacijama

1. Da li ste pohađali neku edukaciju/trening o primeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
2. Da li univerzitetsko obrazovanje pravnika sadrži poglavlje o domaćem nasilju u Porodičnom pravu, Krivičnom pravu, Krivičnoprocesnom pravu, Prekršajnom pravu ili se predaje u nekom drugom predmetu na pravnim fakultetima?
3. Da li sudije, javni tužioci i zaposleni u policiji redovno pohađaju neke edukacije/treninge o domaćem nasilju?

Ispitana lica iz javnih tužilaštava navode da su pohađali više edukacija, predavanja i sastanaka sa raznim organizacijama na temu nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici kao i da u okviru njihove godišnje edukacije, uvek bude seminar i na tu temu. Neki su sporadično učestvovali a dobro je i što se uvek nešto od toga održava, jer je Ženski centar aktivan u svojoj zajednici.

Pitanje o prisustvu tema o domaćem nasilju na nivou univerzitetskog obrazovanja pravnika, npr u vidu poglavlje u Porodičnom pravu, Krivičnom pravu, Krivičnoprocesnom pravu, Prekršajnom pravu ili u nekom drugim predmetima na pravnim fakultetima, uglavnom izaziva nedoumice. U vreme studija sadašnjih tužilaca to nije bio slučaj, a o sadašnjoj situaciji se nemaju informacije. Smatra se ipak da bi to trebalo da postoji, npr. svakako da bi trebalo da postoji u Krivičnom pravu.

Na pitanje da li sudije, javni tužioci i zaposleni u policiji redovno pohađaju neke edukacije/treninge o domaćem nasilju odgovor je uglavnom potvrđan, svi su pohađali, pogotovo kada je uvedeno to krivično delo kao novina u KZ. Za tužilaštvo se posebno potvrđuje da redovno pohađaju edukacije na tu temu, posebno u poslednje vreme.

Shvatanja lica ispitanih u policiji o edukaciji na temu porodičnog nasilja

1. Da li vi imate neko obrazovanje/trening u pogledu promene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?
2. Da li sudije, javni tužioci i zaposleni u policiji pohađaju neke edukacije/treninge o domaćem nasilju?

Lica ispitana u policiji uglavnom navode da su imali neke treninge u pogledu promene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, jedni kažu da su imali par predavanja, drugi pak da je bilo dosta tih seminara koje su prošli a koje su organizovali Lara, Ženski centar, Modriča budućnost, Udružene žene. Ali sada nije toga bilo već više od 2, 3 godine, dosta se novih ljudi zaposlilo, trebalo bi da se ti treninzi obnove, zaposleni se raspituju, želeli bi da prođu te seminare. Ima i onih koji nisu imali takav trening, npr. navodi se da svako ko ima policijsko obrazovanje ima jako dobru podlogu za rad, ali trening za to konkretno nije bio.

Na pitanje da li sudije, javni tužioci i zaposleni u policiji zajedno pohađaju neke edukacije/treninge o domaćem nasilju, lica ispitana u policiji navode da su svi išli na takve treninge, ali da je poslednji bio pre dve godine, obučavani su o porodičnom nasilju, njegovim oblicima, postupanju centara za socijalni rad, bolnica, policija sudstvo i žrtve, a išli su i na takva predavanja po školama. Ističu da je problem što za nasilje u porodici nema obaveznih seminara, da ih policija ipak pohađa, dok za sudije i tužioce ne znaju koliko je to slučaj.

Shvatanja lica ispitanih u centrima za socijalni rad o edukacijama na temu domaćeg nasilja

1. Da li postoje edukativni programi za osoblje institucija koje su ovlašćene za slučajeve domaćeg nasilja?
2. Da li ste pohađali neku edukaciju/trening za primenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici?

Na pitanje da li postoje edukativni programi za osoblje institucija koje su ovlašćene za slučajeve domaćeg nasilja, lica ispitana u centrima za socijalni rad navode da budu seminari o tome, ali ne kao stalna vrsta obuke. Subjekti zaštite bi

trebali imati 30 časova edukacije da bi dobili potvrdu za rad. Oni idu na sve seminare, bez obzira na to ko je organizuje, NVO ili Vlada. U socijalnoj zaštiti nema stručne standarde usluga, nemaju obavezu da provode te programe edukacije. Ali ih oni uprkos tome rade. Postoje različiti programi ali su na republičkom nivou, nadležno Ministarstvo, ombudsman i gender centar, to se radi i kroz međunarodne projekte, i kao edukacije za porodičnu terapiju.

Svi ispitani socijalni radnici potvrđuju da su pohađali više raznih edukaciju i trening za primenu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, često, više puta.

Zaključci intervjua⁹³

1. Prevencija

Još uvek kod priličnog broja ispitanih lica iz svih institucija postoji dvoumljenje oko prioriteta, da li je to baš uvek zaštita bezbednosti žrtve ili nekih drugih vrednosti, npr. imovinskih odnosa, porodičnog zajedništva, poštovanje tradicionalnih patrijarhalnih odnosa. Javlja se i tobože „racionalno“, „neutralno“ shvatanje domaćeg nasilja po kome su „krive obe strane“. Ipak većina deli mišljenje da je sigurnost porodice sigurnost svakog njenog člana a da je za nasilje odgovoran počinitelj.

Ispitana lica iz svih institucija iskazuju nerazumevanje suštine navodnog „pomirenja“ žrtve i nasilnika koje smatraju krajem nasilja. Naime, ne uviđa se da je to bilo pod pritiskom nasilnika, okoline, ekonomskih problema, odnosno nemogućnosti žrtve da organizuje život izvan zajednice nasilnikom. Ne shvata se kako i zašto dolazi do toga da se i same žrtve zalažu za što blaže kažnjavanje. Ipak, većina uviđa da žrtva posle prijave nasilja obično ostane bez sredstava za život, što je tera nazad u tu porodicu.

Neshvatanje suštine nasilja se ogleda i u uverenju da je domaće nasilje samo odraz nekih drugih problema, npr. patološke ljubomore, a njegova uzrokovanost društvenim odnosima dominacije muškaraca nad ženama se previđa. Kao uzroci za porodično nasilje vide se još i siromaštvo i karakter nasilnika što su okidači, ili pokretači, ali nikako ne i uzroci, i da to nasilnicima služi kao opravdanje i u postupcima koji se protiv njih vode.

Ispitana lica u svim institucijama ukazuju na problem da domaće nasilje u mnogo slučajeva uopšte nikada ne izađe van kuće, odnosno nikada se ne prijavi. Ohrabruje i shvatanje većine ispitanih lica da navodna provokacija žrtve nije nikakvo opravdanje za nasilje i nasilnika.

93 Struktura Zaključaka intervjua vođenih u sudovima, javnim tužilaštvima, policiji i centrima za socijalni rad, bazira se na zahtevima Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja je prvi međunarodni pravnoobavezujući akt u sferi zaštite žena od nasilja. Pred države članice postavlja zahteve i obaveze koje moraju poštovati u sferi prevencije, zaštite žrtava i njihovih prava, gonjenja i kažnjavanja učinilaca i kreiranja koordinisanog, multisektorskog pristupa problemu.

2. Krivično gonjenje i kažnjavanje učinilaca

Većina ispitanih lica u svim institucijama navodi potrebu boljeg razgraničenja prekršaja i krivičnog dela nasilja u porodici. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici mora da se veže za krivični postupak i zaštitne mere može da izriče tužilac a u nekim slučajevima i policija.

Sada je sudska praksa takva da nije važan kontinuitet, odnosno trajanje ili ponavljanje domaćeg nasilja, ali je Vrhovni sud zauzeo stav da se nasilje u porodici procesuirao kao krivično delo samo ako je između žrtve i nasilnika bilo fizičkog kontakta, odnosno fizičkog nasilja. Ostali oblici nasilja treba da se tretiraju kao prekršaj za šta postoji nesigurnost u oceni da li je to potpuno ispravno, na šta se nadovezuju očekivanja da će vreme i praksa rešiti sve dileme. Vrhovni sud je zauzeo stav da je za postojanje krivičnog dela neophodno dokazati da je bilo fizičkog kontakta, odnosno fizičkog nasilja, zato je lekarski nalaz veoma važan u dokaznom postupku. U praksi je i dalje važno imati i dokaze o kontinuitetu nasilja.

Iskustvo lica ispitanih u pravosudnim institucijama osnov je za njihovo uverenje da zakone samo treba primenjivati. Uz objašnjenje da zakoni sve dobro regulišu ide i uverenje ne treba ništa menjati, samo da se zakon zaista striktno poštuje.

Izraženo je i uverenje priličnog broja ispitanih lica da bi nasilje u porodici trebalo da ostane samo kao krivično delo, a uopšte ne prekršaj, jer je sada to dovelo toga da se nasilje najčešće kvalifikuje kao prekršaj.

Većina ispitanih lica tvrdi da novčana kazna uopšte nije adekvatna sankcija za počinioce domaćeg nasilja, baš naprotiv. Dešava se često da se žena vrati u porodicu pre naplate novčane kazne, što izaziva još veće nasilje. Efikasnost te sankcije zavisi od materijalnog statusa počinioaca.

Ukazuje se i da su neki pripadnici policije i pravosuđa nasilni u svojim porodicama i nisu uvek u stanju da shvate položaj žrtve i posledice nasilja.

Žrtva mora ponoviti više puta svoj iskaz, iako ga je dala i kod policije i tužilaštva, ali takva je zakonska procedura. Žrtva po zakonu mora da sve ispriča više puta. Ali ako je u policiji uzeta izjava u skladu sa ZKP, onda ne mora da ponovi. Česta je pojava da se zbog same dužine postupka, nasilje ponovi nekoliko puta. Postupak predugo traje, jer u svakoj instituciji mora da prođe propisanu proceduru. Ukazano je i na problem dužine trajanja krivičnog postupka i zato jer optuženi koristi sve zakonske mogućnosti za odbranu.

3. Zaštita žrtava

Na službenom sajtu policije nema informacija koja bi upućivala kako i kome se može prijaviti domaće nasilje. Za sad važi standardni broj 122, javno prezentovan, takođe sve plakate NVO su istaknuti na vidnom mestu. Kampanja, npr „Vidiš čuješ pozoveš 122“, je bila kampanja da se ljudi obrate policiji za sve vrste kriminala pa i domaćeg nasilja. Postoji i policijski informativni letak za najvažnija krivična dela, razbojništvo, krađe, pa i nasilje u porodici. Telefonski sistem omogućava da se locira grad ili neka druga manja sredina, npr. deo grada, ali ne tačna adresa odakle dolazi poziv zbog slučaja domaćeg nasilja, vidi se samo broj, adresa ne, ne postoji takav identifikator broja.

Socijalni radnici navode da postoji informacija na službenim sajtovima nekih centara koja upućuju kako i kome se može prijaviti domaće nasilje. Tu je objašnjena uloga tima za hitne intervencije i mobilnog tima. Ali u mogim gradovima nema takvog internet obaveštenja, ali imaju informativne plakate i broj SOS telefona.

Sva ispitana lica se slažu da je najbitnije zaštititi žrtvu od akutnog nasilja. Apolutno i primarno bi trebalo biti pravo žrtve da živi bezbedno.

Prijave za dela domaćeg nasilja dolaze najčešće od strane same žrtve ali prijavljuje i dom zdravlja, svedok i nevladina organizacija. Policija uvek postupa po prijavi domaćeg nasilja, nebitno koliko puta ponovljenoj, postupak je uvek isti, pazi se dobro jer ima slučajeva kada je nasilnik pijan, smanjeno uračunljiv, naoružan. Slučajevi porodičnog nasilja su vrlo komplikovana dela, što policija zna, prvi izlazak je uvek vrlo opasan, npr. ima dosta oružja iz rata. Bez obzira na visinu moguće sankcije, postoji mogućnosti da dođe do lišenja života. Ipak ima i sporadičnih mišljenja da policija to tretira kao manje važna dela. Uočeno je da policija gleda uvek da izbegne krivičnu prijavu a prekršaje i krivična dela je i inače jako teško razlikovati i zato obično to ide ka prekršajnom delu.

Javlja se problem povezanosti institucija, npr. CSR uveče ne radi dok policija radi i treba policija njih da organizuje, jer ne može brza reakcija bez njih. Žrtva ne bi trebala da ulazi u policiju, ne bi trebalo policija da uzima izjave, jer nije stručna za takav vid rada, policija je obučena za rad sa nasilnicima, a ne sa žrtvama. I to je novi stres za žrtvu, novo maltretiranje.

Krug institucija nadležnih da postupaju u slučajevima domaćeg nasilja je definisan, policija počinje, nastavlja centar za socijalni rad, dom zdravlja je važan zbog dokumentovanja nasilja, policija usmerava žrtvu ka tužilaštvu i sudu. To je zatvoren krug, počne od policije i vrati se na policiju ako nasilnik nastavi da pravi probleme. Dakle, ne postoje dileme koja institucija je nadležna da postupa, samo je pitanje koliko svaka institucija sprovodi svoje nadležnosti.

I svi ispitani socijalni radnici kao i lica ispitana u drugim institucijama potvrđuju da postoji pravna obaveza da se žrtvi koja ne poznaje pravne propise, terminologiju, svoja prava i kako da ih ostvari, pomogne kao neukoj stranci. Ni jedna institucija pa ni policija koja često prva dolazi u kontakt sa žrtvom domaćeg nasilja, nikada ne odbija da im pomogne ako su loše obučene i siromašne.

Ispitana lica ukazuju na mogućnosti da dođe do verbalnog nasilja kod suočavanja strana, kada su usmene rasprave, onda se npr. desi nedolično ponašanje, vređanje, uzajamno dobacivanje pogrda, psovki, pa se preduzimaju institucionalne mere protiv. Vređanja ima, omalovažavanja ima, ima i pretnji.

Samo hitna institucionalna reakcija u slučajevima domaćeg nasilja ima smisla u slučaju kada treba zaštititi žrtvu nasilja, a takva reakcija društvene zajednice djeluje preventivno na sprečavanje te vrste nasilja. Više je nego potrebna, ali zakonski nije dobro regulisana i treba je regulisati kroz ZKP – može se koristiti mjera pritvora za hitno zaustavljanje nasilja, da se skloni nasilnik. Sud za prekršaje ne može da odredi pritvor, tužilaštvo može. U prekršajnom postupku počinitelj već nakon 15 minuta na slobodi i može da ponovi nasilje ili da se ne pridržava zaštitne mere.

Javni tužioci imaju pravne mogućnosti da hitno reaguju u slučajevima porodičnog nasilja, a pogotovo donošenjem novog Zakona o zaštiti od nasilja u porodici u Republici Srpskoj, a gdje su oni jedini ovlašćeni da pokrenu postupak. Imaju naravno i u krivičnom postupku.

Zaštitne mere nisu adekvatno definisane, nije propisan postupak za utvrđivanje opravdanosti izricanja zaštitnih mera. Udaljavanje nasilnika iz doma je dobra mera koja nije adekvatno pozicionirana u pravnom sistemu i za koju bi tek trebalo propisati postupak pred sudom. Ostaje glavno nerešeno pitanje, šta dalje, i kuda sa nasilnikom. Trebalo bi da se reši zakonom. Ukoliko učinilac ne poštuje ovu meru, bezbednosni rizik za žrtvu je veliki.

Udaljenje nasilnika mnogi smatraju dobrim rešenjem u situaciji akutnog nasilja koje preči nastavljanjem, ali nema se daljih mogućnosti da se žrtvi pruže uslovi kakvi bi joj bili potrebni da nastavi normalan život zaštićena od nasilja, da ne bude ekonomski zavisna od nasilnika. Problem je i što se ta dela dešavaju i patrijarhalnoj sredini, pa se čuti, to je sramota reći. A gde će ona, neka se sve završi na najzakonitiji način, ali ona se mora vratiti kući mužu.

Zaštitne mere su teško primenljive. Najveći razlog za neprimenjivanje zaštitne mere je svest naroda, zaštitna mera odvikavanja od alkohola je na dobrovoljnoj bazi i praktično neispunjiva i trebalo bi da se to promeni. Nije moguće, da neko prati i čuva 24 sata. Zaštitne mere se ne primenjuju i to je problem novih stvari, koje deluju kao bauk. Navodi se takođe i problem neusaglašenost zakonske regulative.

Ukoliko se nasilnik opire i ne želi da izađe iz kuće, to je onda novo krivično delo, sprečavanje vršenja dužnosti policijskog službenika ili čak napad na policajca. Vršiti novo krivično delo ugrožavanje sigurnosti. Što više nastavlja, sebe više „ukopava”, pišu se novi izveštaji, dopuna, nasilničko ponašanje, izazivanje opšte opasnosti, neovlašćeno držanje oružja, napad na službeno lice, nanošenje lakih ili teških povreda.

Zakonske odredbe su u redu, kazne su i povećane, ali koliko je žena time zaštićena ostaje posebno pitanje.

4. Integrisane politike (koordinisan, multisektorski pristup problemu)

Filozofija pravnog sistema Republike Srpske je maksimalno poštovanje ljudskih prava, pravo na život i sigurnost, pravo na porodicu, i to su sve uvažena prava, i predstavljaju dobru osnovu za zaštitu od nasilja.

Mere edukacije za žene, devojke i mladiće, kao zaštita od domaćeg nasilja, po mišljenju ispitanih lica, kao systemske ne postoje, mada se uočava da se NVO bavi tim, a centri za socijalni rad su samo posredno, u partnerstvu sa NVO i policijom.

Nema zajedničke evidencije, ali se ukazuje i da se u centrima ne vodi neka posebna statistika u pogledu slučajeva domaćeg nasilja, kao i da svaka institucija vodi svoje podatke na svoj način i onda im se ne slažu evidencije. Na pitanje koji su mehanizmi za prevenciju izbegavanja redovnog plaćanja alimentacije od strane bivših muževa, socijalni radnici navode da to nije u sferi nasilja u porodici kao i da nema takve prevencije.

Zaštitna mera obaveznog lečenja počinioca domaćeg nasilja je po mišljenju ispitanih lica u sudovima opravdana, ali bi je trebalo dodatno razraditi radi poteškoća u njenom provođenju u praksi, pošto se ona provodi kao lečenje otvorenog tipa. Navodi se još i da se teško provodi zbog klauzule dobrovoljnosti.

Lica ispitana u svim institucijama izražavaju veliko poverenje u NVO sektor, ističući da NVO ima ulogu praćenja domaćeg nasilja kao pojave u društvu, pokretanja društvenih akcija vezanih za nasilje u porodici i animiranje i edukovanje javnosti, saradnja sa institucijama, javno osuđivanje pojave i pružanje pomoći žrtvama nasilja. Štaviše, NVO su prve prepoznale problem nasilja i njihova uloga je značajna u mnogim segmentima, od zalaganja za donošenje zakona do rada na zaštiti žrtava, prevenciji, pružanja pomoći i podrške žrtvama, u nekim slučajevima vrše i monitoring suđenja, organizuju razne edukacije o prepoznavanju nasilja i o zaštiti samih žrtava. Ispitana lica takođe navode i da će se žrtva lakše odlučiti da nasilje prijavi NVO koja se bavi pružanjem podrške žrtvama porodičnog nasilja, nego što će se odmah obratiti institucijama.

Lica ispitana svim institucijama pozitivno ocenjuju ulogu nevladinih organizacija, navode da se žrtve najpre njima javljaju, sa njima policija razmenjuje informacije i iskustva i pomogli su otvaranju Sigurne kuce. Ističe se još i da je uloga NVO prvenstveno u edukacijama policijskih službenika, prevencija, zbrinjavanja žrtve, osveščivanje i ulivanja samopouzdanja ženama putem SOS linije, ali i učestvovanje u kreiranju zakona.

Po jednoj grupi ispitanih lica, uloga NVOa je prvenstveno edukativna i razmena informacija, po drugima je prvenstveno prijavljivanje nasilja, po trećima, pomoć pri zbrinjavanju oštećenih ili dece nakon nasilja, kao i pomoć u započinjanju novog života. Ima i onih koji navode da im je nejasna uloga NVO, međutim odaju priznanje da je NVO obezbedila sredstva i stvorila neke preduslove za lakše sprovođenje zakona.

Većina ispitanih lica ukazuje da bi tema o domaćem nasilju na nivou univerzitetskog obrazovanja trebalo da postoji, npr. svakako da bi trebalo da postoji u Krivičnom i Porodičnom pravu.

Ispitana lica navode da je bilo dosta seminara koje su prošli a koje su organizovale ženski NVOi. Ali sada nije toga bilo već više od 2, 3 godine, dosta se novih ljudi u međuvremenu zaposlilo, trebalo bi da se ti treninzi obnove, zaposleni se i sami raspituju, želeli bi da prođu te seminare, jer stalno ima novih koji nisu imali takav trening.

Većina ispitanih lica smatra da treba obrazovati prvenstveno mlade ljude kako bi se promenio način vaspitanja budućih generacija i iskorenile konzervativne navike patrijarhalne porodice gde se moralo slušati bez pogovora i trpeti bilo kakve da su posledice.

U pogledu postojanja preventivnih programa protiv domaćeg nasilja u ministarstvima zdravlja, socijalnog staranja, i sl, ispitana lica odgovaraju negativno, tj da nema takvih akreditovanih programa.

Nurka Babović
Edita Ostojić

ISTRAŽIVANJE FENOMENA NASILJA U PORODICI⁹⁴

Uvod

Konfuzija oko kriterija o nasilju kod žrtve nasilja

Odrastanje u porodici u kojoj se događalo nasilje

Rodno specifični odgoj

Sistem mehanizama psihološkog nasilja kome počinitelj izlaže žrtvu

Reakcije neposrednog okruženja

Neadekvatne i neprofesionalne reakcije pomagača u institucijama sistema

Zaključak

Uvod

Nasilje u porodici je složen i višedimenzionalan društveni problem. Svakodnevno smo svedoci činjenice da je nasilje u porastu. Globalno raste nasilno ponašanje među bliskim ljudima kao i nasilje u porodici. Uzroci su različiti - od nevolja i neimaštine do frustracija i nezrelosti ličnosti pa su različita i rešenja za moguće sprečavanje i zaustavljanje čije rešavanje zahteva. Uspešno suzbijanje i sprečavanje nasilja u porodici zahteva aktivnu ulogu društva u celini, a pre svega koordiniran i uvezan rad državnih organa koji su zakonom određeni kao subjekti (policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove i pravosuđe), tj multidisciplinarni i multisektorski institucionalni pristup i intervencije stručnjaka i stručnjakinja različitih profila.

Međutim, uspeh intervencija i delovanja stručnjaka različitih profesija značajno ovisi i od prirode psihološke povrede koju izloženost nasilju ostavlja na osobi-žrtvi. Smatramo da je važno da pomagači različitih profesija koji rade sa slučajevima nasilja budu svesni i psiholoških i socioloških činjenica povezanih sa nasiljem, jer im one mogu uneti jasnoće u neka konfliktna i zbunjujuća područja njihovog dela posla i olakšati donošenje odluka iz njihovog delokruga rada.

Na kraju ćemo izneti i naše sugestije i preporuke koje bi mogle, po našem mišljenju unaprediti rad i efekte rada sa slučajevima nasilja u praksi.

Konfuzija oko kriterija o nasilju kod žrtve nasilja

Tokom življenja u nasilnom partnerskom odnosu žrtva od počinitelja, a često i od svoga socijalnog okruženja dobija niz zbunjujućih poruka koje produbljuju njenu konfuziju u pogledu vlastite viktimizacije i održavaju je u stanju neodlučnosti da pomogne sebi i djeci koja eventualno odrastaju u toj zajednici. Što život u nasilnoj zajednici duže traje, žrtva to više zapada u konfuziju oko kriterijuma o svojoj viktimizaciji - o tome što joj se događa.

94 Zenica – Zagreb, septembra 2013.

Ako uzmemo kao činjenicu **žrtvin objektivni strah od počiniteljeve reakcije i neizvesnost u pogledu mogućnosti da ekonomski omogući sebi i deci život izvan nasilnog odnosa sa partnerom**, ovde ćemo pobliže analizirati ostale izvore konfuzije sa kojom se žrtva nasilja pojavljuje pred pomagačima koji rade u institucijama sistema koje se bave slučajevima nasilja.

Tema konfuzije kriterija o vlastitoj viktimizaciji i njeni uzroci su od interesa za pomagače različitih profesija, budući upravo ta konfuzija kod žrtve:

- kreira mnoge nesporazume između žrtve i pomagača u procesu pomaganja žrtvama nasilja da se oslobode nasilnog odnosa
- neretko (a neopravdano) ruši motivaciju pomagača da ustraju u pružanju pomoći kada god žrtva uspe izaći iz svih zamki ove složene, a gotovo sveprisutne pojave.

Žrtvina konfuzija u pogledu kriterija o vlastitoj viktimizaciji može poticati iz različitih izvora. Navest ćemo samo neke od njih:

- Odrastanje u porodici u kojoj se događalo nasilje, tokom koga su poremećeni žrtvini kriterijumi što jeste nasilje, a što ne
- Rodno specifični odgoj, posebno ženske dece, u našem i drugim patrijarhalnim društvima
- Sistem mehanizama psihološkog nasilja kome počinitelj izlaže žrtvu u okviru uobičajene dinamike nasilnog partnerskog odnosa, kojima počinitelj žrtvi šalje kontradiktorne poruke koje samo produbljuju njenu konfuziju oko vlastite viktimizacije
- Reakcije neposrednog okruženja koje je isto kao i žrtva pod uticajem rodno specifičnih patrijarhalnih normi koji su nepovoljni po žrtve, a posebno ako je žrtva žena
- Neadekvatne i neprofesionalne reakcija pomagača u institucijama sistema koje pružaju pomoć u slučajevima nasilja

Odrastanje u porodici u kojoj se događalo nasilje

Ako je osoba koja je žrtva odrastala u porodici u kojoj se događalo nasilje, njeni kriterijumi o tome šta jeste nasilje, a što nije, su najčešće jako poremećeni: ona reagira tek na masivne forme nasilja koje „bodu oči“, ili forme nasilja traumatskih razmera (koje u sebi nose pretnju po život). Sve ispod tog kriterijuma nije vredno pomena, „jer tako se živi u svim porodicama, i moji su tako... – pa šta nam danas fali?“

- ako je žrtva bila svedok stalnog nasilja jednog roditelja nad drugim, ili je i sama bila žrtva nasilja kao dete, od detinjstva ima poremećene stavove o tome šta je nasilje
- ovo je još više izraženo ako roditelj koji je žrtva nije tražila/o pomoć zbog niza prepreka, ili je tražio/la, ali reakcija okoline i službi nije bila adekvatna

Problem je u tome što u tim okolnostima žrtva ne vidi, ne prepoznaje i ne uzima u obzir **psihološko nasilje**, koje po svojoj formi jeste perfidno prikriveno i obično ga počinitelj polagano uvodi u odnos. Time žrtva propušta da reagira na mehanizme nasilja koji stvaraju podlogu za uvođenje u odnos „masivnijih“

oblika nasilja: fizičkog, seksualiziranog i ekonomskog. Tako i kada prijavljuje nasilje žrtva propušta da spontano navede mehanizme psihološkog nasilja koji su prisutni u njenom nasilnom partnerskom odnosu. Ako je pomagač koji uzima izjavu aktivno ne pita o tome propušta se niz vrednih podataka koji daju kompletniju sliku o onome što se u tom odnosu događa, a što je definirano zakonom i podleže sankcioniranju.

Isto tako žrtva koja ima poremećene kriterijume o nasilju propušta uočiti da je izložena **sistemu psihološkog i fizičkog nasilja**. Ona i kada se odluči da prijavi fizičko nasilje, to nasilje se razume **kao izoliran incident**: „...zato što se napio“, „...zato što je izgubio posao“, „... zato što ga je nasekirao prijatelj, šef ...“. Kasnije, nakon što prođe neposredna opasnost, žrtva nekako u sebi nađe opravdanje za počinitelja i „incident“ i, (sagledavajući ostale opcije joj stoje na raspolaganju, što nije zanemarljivo!), lakše odustane od procesuiranja već prijavljenog nasilja i povuče svoj iskaz.

Istraživanje ukazuje na to da bi bolja osveštenost žena o oblicima nasilja i bolje prepoznavanje mehanizama nasilja bila bitna karika u borbi protiv nasilja. Neke od izjava ispitanica u ovom istraživanju, kao npr.: „Kada je trijezan manje je agresivan.“, „Nije me tukao, samo me vrijeđao.“, govore o tome da smo još nedovoljno informisani da prepoznamo i priznamo kao jednako bolne „modrice na duši“ kao i „modrice na ruci“.

Rodno specifični odgoj

Rodno specifični odgoj u našem kao i u svim patrijarhalnim društvima je uobičajeno posebno nepovoljan po žensku decu. To poprma jedno od svojih fatalnijih oblića u slučajevima kada se žene nađu u ulozi žrtava nasilja, mada ne treba zanemariti niti okolnost koliko ih upravo sistemi vrednosti usađeni takvim odgojem dosledno guraju prema ulozi žrtve.

- kod ženske dece se porukama tokom procesa odrastanja kao nepoželjne „gase“ i eliminišu emocije kao što su ljutnja, sklonost uživanju, zauzimanje za sebe, ..., a ohrabruju emocije upravljene na dobrobit drugih kao: požrtvovanost, uslužnost, ili one koje nalažu brigu o drugima na vlastiti račun, kao što su skromnost, nezahtevnost, ...
- ženska deca u svim patrijarhalnim društvima odgajaju se za uloge „čuvarice porodice“, „one koja brine o deci, mužu i njihovoj dobrobiti“ i koja je to više cenjena što se više žrtvuje i odriče da bi ispunila prethodno navedene uloge,...

Ove specifičnosti žensku decu oblikuju tako da postaju podložnije nasilju i kasnije reaguju na nasilje, obično kada ono već uzme maha, a žrtva često već dobije decu, što onda predstavlja dodatnu prepreku da se na odgovarajući način pobrine za sebe i svoju dobrobit.

Još uvek smo taoci predrasuda koje treba danonoćno razbijati edukacijama i osveštavanjem, o čemu govore i izjave žrtava u ovom istraživanju, kao npr.: „Jednom sam otišla od kuće kod mojih, ali sam se vratila jer nisam željela da me dijete optuži da sam je odvojila od oca.“ ili „Samo sam čekala da djevojčice odrastu i stasaju.“

Sistem mehanizama psihološkog nasilja kome počinitelj izlaže žrtvu

U okviru uobičajene dinamike nasilnog partnerskog odnosa počinitelj šalje žrtvi poruke koje samo produbljuju njenu konfuziju oko vlastite viktimizacije:

- mehanizam **omalovažavanja**: poruke da je bezvredna kao žena, majka, osoba, da sve što čini - čini pogrešno, da su drugi (susjetke, prijateljice, ...) u svemu bolje i uspješnije od nje,... poruke koje je uveravaju i održavaju u uverenju da je **sama kriva za to što joj se događa**;
- mehanizam **neprihvatanja vlastite odgovornosti za nasilje koje čini i imputiranje žrtvi krivnje za nasilje kojem je izlaže**: da sama provocira njegove nasilne reakcije (npr. „Samo da ti nisi ... ne bi mi palo na pamet da te udarim ...“);
- mehanizam **izolacije**: udaljavanje iz života žrtve svih onih koji bi joj mogli svojim viđenjem i komentarom umanjiti efekte i korigirati gorenavedene poruke.

Pod uticajem ovih mehanizama psihološkog nasilja, a uz delovanje ostalih mehanizama koji ih „logistički podržavaju“ i pojačavaju njihove efekte, izloženost dugotrajnom ponavljajućem nasilju, kakvo nasilje u partnerskom odnosu najčešće jeste, čini da je žrtva u nedoumici:

- je li ona uopšte žrtva,
- da li bi sve bilo drugačije „kada bi se ona mogla popraviti i biti bolja“,
- ima li pravo da se žali i traži pomoć od institucija ...

To najčešće, uz ostale po žrtvu nepovoljne faktore, rezultira dugogodišnjim trpljenjem nasilja prije nego se odluči da se obrati institucijama i zatraži pomoć.

Reakcije neposrednog okruženja

Neposredno okruženje je isto formirano pod uticajem rodno specifičnih patrijarhalnih sistema vrednosti kao i žrtva i počinitelj i deli stavove koji su nepovoljni po žrtve, posebno ako je žrtva žena.

- i okruženje imputira žrtvi krivicu za nasilje kojem je izložena, očekuje od nje da se žrtvuje za očuvanje porodice i produbljuje njenu konfuziju u pogledu vlastite viktimizacije,
- podleže normama koje na prvo mesto stavljaju mišljenje okoline („šta će ljudi reći“) i guraju žrtvu, i onda kada se odluči da pomogne sebi, nazad u nasilni partnerski odnos.

Zato i u izjavama ispitanica u istraživanju nalazimo primere da kada su se i odlučile da nakon prvih incidenata na početku veze napuste nasilni odnos, njena porodica vrši pritisak da se vrati od straha pred reakcijama sredine i „sramote“, kao npr.: „Prvi put kada sam ja njega napustila bilo je to kada me je udario po rođenju mog sina. Čak tada sam pokrenula brakorazvodnu parnicu. Ali sam se vratila na nagovor mojih roditelja, jer ih je bilo strah za moju budućnost i za to šta će komšije reći.“

Neadekvatne i neprofesionalne reakcije pomagača u institucijama sistema

Pomagači koji rade u institucijama sistema koje pružaju pomoć u slučajevima nasilja su od zajednice u kojoj su odgajani tokom svoga odrastanja primili stavove (**i predrasude!**) o svetu oko sebe, pa i one koje se tiču nasilja. Neki od tih stručnjaka nisu niti imali neki lični motiv da u svojoj odrasloj, profesionalnoj dobi te stavove naknadno preispituju, kao npr.:

- ako su muškarci, koje u patrijarhalnom društvu „kače“ manje nepovoljni stavovi,
- ako su žene, ali su u životu imale povoljniju startnu poziciju (zanimanje, priliku da budu neovisne, susretale ili odabirale bolje ljude za prijatelje i partnere,...),
- ako su kao žene porasle u porodicama koje su pomerile njihove kriterijume o nasilju, kao i žrtve koje su odrasle u nasilnim porodicama, (vidi gore u odj. „Odrastanje u porodici u kojoj se događalo nasilje“)

Ako ti stavovi (**i predrasude!**) o nasilju, koji su postali „dio njih“ još na uzrastu na kome ih nisu mogli samostalno kritički preispitivati, nisu ciljano i sistematski „brušeni“ tokom njihovog redovnog školovanja za zanimanje kojim će se baviti, događa se da oni stavove (i predrasude!) okruženja u kome su odgojeni **prenesu u svoje profesionalno delovanje**, a da to ni sami ne primete. Svi oni koji su svoje školovanje za današnje zanimanje okončali pre 90-tih godina znaju da nasilje nije bilo tema niti u društvu, a niti sastavni do srednjoškolskih i fakultetskih programa bilo koje od profesija koje se danas po prirodi svoga posla bave nasiljem. Dakle, tokom redovnog školovanja njihovi stavovi (**i predrasude!**) ponoseni od kuće i iz odgoja nisu niti ciljano, niti sistematski „brušeni“.

Edukacije i treninzi na temu nasilja koji su se održavali od 90-tih godina naovamo za **mnoge pomagače** su bili manje ili više **neformalni i neobavezni, a često je tim edukacijama manjkala i sistematičnost, tako da su i dalje ostavljali mjesta stavovima (i predrasudama!) donesenim iz detinjstva.**

Za žrtve je već dovoljno povređujuće kada te stavove (**i predrasude!**) o nasilju ispoljavaju privatne osobe (vidi gore u odj. Reakcija neposrednog okruženja). Međutim, kada takvi stavovi (**i predrasude!**) probiju i postanu deo **stručnog mišljenja i delovanja profesionalaca**, to ima ozbiljne, praktične životne i **najčešće nepovoljne posledice po žrtve nasilja i njihovu decu**, u vidu:

- uskraćivanja pomoći,
- neblagovremenog reagiranja
- neprofesionalnog odnosa i reagiranja institucija i službi zaduženih za sprečavanje nasilja.

Iako su insitucije uvezane u borbi protiv nasilja, ispitanice ukazuju na propuste i izražavaju svoje nezadovoljstvo time što mere koje budu preduzete često nisu blagovremeno i dovoljno profesionalno sprovedene, npr.: “Ja i dan danas nemam slobodu kretanja, on dođe ispred moje kuće i ja onda ne smijem da izađem.“, “Policija dođe i odradi sve što ona može, ali sud nije radio svoj posao.“ U izjavama ispitanica nailazimo na nezadovoljstvo radom pravosudnih organa:

većina njih u odgovorima navode da su nasilje prijavljivale dva ili više puta, da bi tek potom tužilac to predao u proceduru.

Nakon prijave nasilja subjektima zaštite (soc rad, policija, zdravstveni radnici, sigurne kuće), zbog neadekvatne i neblagovremene reakcije kao i zbog neadekvatne reakcije socijalnog okruženja žrtve (porodice, okruženja, na radnom mjestu, u sredstvima javnog informisanja), nakon proživljenog nasilja nad njom od partnera, ona biva **sekundarno (ponovno) viktimizirana negativnim iskustvima** sa predstavnicima institucija i okruženjem. Negativna iskustva mogu poprimiti različite forme, kao npr.:

- osuda žrtve - prema svim poznatim predrasudama o nasilju – npr. kako „ruši porodicu“, „da je valjala (znala šutjeti) ne bi joj se to događalo“, i sl.
- radoznalost, senzacionalizam, nepridržavanje principa poverljivosti, ...
- izlaganje žrtve tome da po više puta treba opisivati zločin,
- neprofesionalno postupanje toku obrade prilikom uzimanja izjave od žrtve-svedoka, npr. kao pitanja o ranijem seksualnom životu, načinu odevanja, njenom doprinosu tome da ju je počinitelj napao i sl.,
- kada profesionalci u socijalnim službama, npr. ubeđuju žrtvu da treba smiriti situaciju i riješiti probleme sa svojim mužem, sugerirajući joj time da treba da se vrati u nasilni odnos i još sa osećajem da je sama kriva što je bila izložena nasilju,
- umanjivanja žrtvinog iskustva nasilja od strane tužilaštava - sklonost da se u slučajevima nasilja češće podižu prekršajne nego krivične prijave
- umanjivanja žrtvinog iskustva nasilja izraženog
 - izricanjem blažih sankcija za počinitelja (uz donju granicu raspona propisanog zakonom)
 - izricanjem nepovoljnih i neefikasnih sankcija koje dovoljno ne štite žrtvu (npr. novčane ili uslovne kazne),
 - kvalificiranjem zaštitnih mera „neprovedivima“
 - nekorišćenjem svih mogućnosti koje zakon (koliko god nesavršen bio) omogućava,
- neuvezanost institucija u lancu i nepostojanje zajedničke evidencije slučajeva nasilja **kojoj bi svi podjednako doprinosili**, zbog kojih se događaju apsurdne presude, kao npr. izricanje uslovne kazne na prethodno izrečenu uslovnu kaznu (!)
- načina na koji žrtva bude pregledana u zdravstvenim ustanovama – bez osetljivosti za njenu potrebu da zna zbog čega se rade pojedini koraci, da joj se ostavi mogućnost kontrole nad procesom pregleda,
- tokom boravka u sigurnim kućama: zbog „privatno formiranih“ stavova o nasilju (vidi gore), zbog ograničenja boravka i kada okolnosti slučaja ne dopuštaju da se ukaže potrebna pomoć u propisanom roku, ...

Najveći broj korisnica u sigurnoj kući ostaje od mesec dana do tri meseca. Nekada to nije dovoljan period, a posebno u slučajevima kada žena odluči trajno prekinuti zajednički život. Tada je potreban duži period kako bi se zaposlila i osamostalila.

Podsećamo da je žena oduvek u neravnopravnom položaju, diskriminirana, pa i u pogledu pružanja vremenske prilike da se oporavi u sigurnoj kući. Obzirom na ekonomsku situaciju kod nas i veliku nezaposlenost, poteškoće da se žena ekonomski osamostali su znatno usložnjene. Kada se tome doda još i diskriminacija, boravak u sigurnim kućama sigurno ne bi smeo biti striktno ograničen, nego određivan prema specifičnosti slučaja. Boravak koji je ograničen i to na kratak period više gura ženu da se vrati u nasilni odnos iz koga je odlučila izaći, nego što doprinosi njenom oporavku.

Kada žena proživi nasilje od partnera sigurne kuće su jedino utočište gde se mogu skloniti u pravom smislu reči i od fizičke i od duševne boli, ali i od osude okoline koja ženu žrtvu nasilja često zna vratiti u nasilnu zajednicu. Žene u sigurnu kuću bivaju smeštene sa maloletnom decom i opet doživljavaju diskriminaciju, jer dešava se da dok su one u sigurnoj kući da počinitelji i dalje borave u njihovom zajedničkom domu. Neretko nasilnik ostaje u kući čak i ako je to njena lična svojina koju je unela u brak. Ako žena traži razvod braka i starateljstvo nad decom iz sigurne kuće, jer deca su već sa njom, nasilnik često osporava to njeno pravo, ali ne zato što mu je stalo do starateljstva. Čak se neretko pokaže da ne želi da preuzme starateljsku ulogu, ali tim osporavanjem nastavlja kontrolisati ženu strahom da će u postupku razvoda ona izgubiti decu. Time se nasilnici štite od razvoda, ženu drže u neravnopravnom položaju, a decu često dovode u situaciju „konflikta lojalnosti“ vršeći pritisak na njih da se opredele za jednog ili drugog roditelja. Žene žrtve nasilja su diskriminirane i time što da bi posle izlaska iz sigurne kuće organizirale svoj život sa decom moraju naći neki izvor prihoda, što je veoma teško postići. Po pravilu, njena egzistencija je bila zasnovana na zajedničkom životu sa osloncem na prihode koje je obezbeđivao nasilnik. Neretko je u toku zajedničkog života upravo on insistirao na tome da ona ne radi jer „treba da brine o djeci“ ili „zbog nemorala“, ... što je poseban vid manipulacije – način da se žena odvoji od okoline, da ne susreće druge ljude, a istovremeno onemogućavanje da radi ukida joj šanse za samostalnost i čini je ovisnijom o sebi. Zato često u sigurnu kuću dolaze osobe koje nikad nisu bile zaposlene, mnoge i bez završene srednje škole. One su narušenog samopouzdanja jer je godinama zajedničkog života ubeđivana da je on izdržava i „da nije sposobna ni za šta“. Zato se mnoge od njih pitaju da li su uopšte sposobne za samostalan život, pogotovo s djecom koju treba izdržavati. Često su to žene od 40 - 45 godina, koje bi trebalo prvi put u toj životnoj dobi početi da počnu negde da rade.

Po svemu sudeći, žene se kod nas, u proseku,

- teže zapošljavaju nego muškarci, što je ozbiljan vid diskriminacije,
- lakše ostaju bez posla, što je takođe diskriminacija,
- žene su prilikom zapošljavanja diskriminirane i zbog (moguće) trudnoće,
- teže dolaze do bolje plaćenih radnih mjesta.

Ako uspeju naći posao i to nosi nove prilike da dožive diskriminaciju:

- često počinju raditi kod nekog privatnika, „na crno“.
- ako poslodavac zna da je ona iz sigurne kuće on često poteže problem svoje bezbednosti, jer nasilnik će „doći da je maltretira“ i da njemu „odbija mušterije“ (npr. u pekari).

- poslodavac može diktirati izrabljivačke uslove rada (npr. tražiti da rade i 12 sati) jer će, znajući da nemaju mnogo drugih mogućnosti, one to šutke prihvatiti.

Dakle, sekundarna viktimizacija potiče od negativnih iskustava koje žrtva nasilja doživljava od strane pojedinaca i institucija društva. Do sekundarne viktimizacije dolazi u situacijama kada intervencija službi društva dovodi do toga da se žrtva osjeća posramljeno (što nalazimo u izjavama ispitanica) i počinje sumnjati, ili nastavlja verovati, da je sama kriva za to što joj se dešava, jer su takove izjave profesionalaca bliske, ili ponekad identične, onom u što je obično uverava i počinitelj (npr. „Samo da ti nisi / da si to uradila na vrijeme ... ne bi mi palo na pamet da te udarim.“, „Kad bi ti samo znala na vrijeme zatvoriti usta.“, i sl.).

Jedan od osnovnih **principa** uspešne borbe protiv nasilja nad ženom - „**usmerenost na žrtvu**“ **nije zajedničko obeležje pristupa** u svim karikama lanca koje na institucionalnom i vaninstitucionalnom nivou deluju u slučajevima nasilja.

Fokus intervencija je na **zaustavljanju nasilja**, dok **pokušaji da se odnos među partnerima ili popravi ili prekine** uopšte ne spada u delokrug rada tih profesionalaca. Svaka intervencija koja ide u tom pravcu predstavlja napuštanje profesionalnog pristupa u radu i podvrgavanje predrasudama koje svoje korene imaju u patrijarhalnom sistemu vrednosti.

Dakle, umesto **pogrešne ideje da je njihova misija „spašavanje porodice“**, treba ojačati njihovu misija da u prvom redu pomognu žrtvi (žrtvama) da se zaštite od nasilja, a da zatim same izaberu svoj put.

Uprkos pozitivnom zakonodavstvu i dalje se nasilje nad ženom neretko tretira kao **privatna stvar**, budući da se dešava na „privatnom terenu“, a ne kao **javni problem od izuzetno velikog društvenog značaja**. U skladu sa time se pozitivni zakonski propisi koji se tiču zaštite od porodičnog nasilja, zlostavljanja i diskriminacije dramatično retko primenjuju.

Iz svega navedenog vidno je da razlozi zbog kojih žrtve ostaju u nasilnom partnerskom odnosu leže **kako u socijalnim i psihološkim obeležjima žrtve i tvrdokornim ostacima patrijarhalnog mentaliteta**, tako i u propustima u sistemu i institucijama, zbog nedovoljne edukacije stručnjaka, uprkos dobrim sistemskim rešenjima kada je u pitanju njihova uvezanost.

Terapijski potencijal intervencija i delovanja pravosudnih organa i društvena odgovornost koja ide uz to.

Osim svoje osnovne uloge: **zaštite žrtve od nasilja i sprečavanja da se nasilje ponovi**, svi postupci pomagača bilo koje profesije, pa i reakcija onih subjekata u lancu čija je uloga da pravno kvalificiraju neki čin nasilja ima po žrtvu i **važan psihološki efekt koji u sebi nosi značajan terapijski potencijal**.

Reakcija i delovanje policije kada je nasilje prijavljeno, odluka o podizanju optužnice protiv počinitelja i kvalificiranje proživljenog nasilja, te način kako će sud okvalificirati i sankcionirati čin nasilja **šalje žrtvi poruku** kako, preko svojih institucija, **društvo zvanično tretira nasilje i nepravdu koja joj je učinjena**.

Adekvatna reakcija tih službi **žrtvama šalje poruku o tome da država i zajednica čiji su član priznaje i potvrđuje da ih je neko stavio u ulogu žrtve i**

da im je nanescna nepravda. Terapijski potencijal ovog priznanja i potvrde za psihološki oporavak žrtve dobija svoj puni značaj kada imamo na umu prethodno izložene razloge zbog kojih žrtve pate od konfuznih kriterija o proživljenom nasilju. Međutim, ako se pogreši u pristupu taj terapijski potencijal intervencija prelazi u svoju suprotnost: dodatno ili ponovno povređuje žrtvu u vidu sekundarne viktimizacije.

Kako psihološka podrška žrtvi i njen oporavak nije primarna uloga profesionalnog delovanja službenika policije, tužilaca i sudija u slučajevima nasilja, ovaj aspekt im neretko ostaje skriven i neosvešten. S druge strane, potencijal koji sadrži njihovo delovanje da proizvede dobrobit i podstakne oporavak žrtve od nasilja koje je proživela, sa sobom povlači i **odgovornost da to delovanje bude maksimalno profesionalno artikulirano.**

Dodatni potencijal adekvatne reakcije pravosudnih organa, a s njime i dodatna odgovornost za pravilno artikuliranje svoga delovanja leže i u potencijalu njihovih intervencija i delovanja da:

- Proizvedu povoljne učinke **na oporavak i budućnost dece** koja se u slučajevima nasilja pojavljuju kao svedoci nasilja jednog roditelja nad drugim ili čak i kao izravne žrtve nasilja jednog ili ponekad i oba roditelja
- Proizvedu odlučujući i često dugoročni uticaj i na počinitelja nasilja, time što će on dobiti odlučnu i jednoznačnu reakciju i poruku o tome kako društvo kvalificira njegovo nasilno ponašanje.
- Oba ova efekta intervencija i delovanja pravosudnih organa imaju dalekosežne transgeneracijske efekte na suzbijanje nasilja kao društvene pojave.

Svaka intervencija šalje poruku kako **žrtvi, tako i njenoj deci** o tome kako društvo zvanično kvalificira nasilje. Ta poruka dugoročno ima svoju transgeneracijsku ulogu u širenju i umnožavanju nasilja.

S jedne strane svedočenje nasilju u njihovoj porodici porekla ima potencijal da decu iz tih veza (po modelu) formira kao potencijalne počinitelje ili buduće žrtve. Reakcija stručnjaka imaju moć poslati toj deci poruku da je nasilje nedopustivo, da društvo to sankcionira, da je nedopustivo nanositi nepravdu drugima, da je u krajnjem slučaju kažnjivo i da može drugačije. Poruka koju intervencije i delovanje pravosudnih organa šalju deci koja rastu u atmosferi nasilnih odnosa u roditeljskom odnosu imaju moć da utiču na njihovo ponašanje u budućnosti - hoće li ono biti oblikovano:

- u pravcu nasilnog ponašanja definisanog kao „zloupotreba moći“
- nenasilnog ponašanja definisanog kao „odgovoran odnos prema moći“ koju imaju u nekom

Tako adekvatna reakcija svih službi i pravosudnih organa može sprečiti da tu decu nasilje između roditelja obeleži za čitav život, da:

- izazove obnavljanje nasilja u njihovom budućem partnerskom odnosu
- koje bi nadalje od dece koja budu potekla iz njihovih budućih porodica, po istom principu, mogla stvoriti nove buduće počinitelje i žrtve, tj. da ga prenesu u svoju generaciju, a i u živote svoje još nerođene dece.

U pogledu **terapijskog potencijala intervencija i delovanja pravosudnih organa na počinitelja** često se zaboravlja njihova (pre)odgojna funkcija, pa se

po patrijarhalnom obrascu javlja ustezanje da se počinitelj (koji je najčešće muškarac) podvrgne propisanim sankcijama, „da mu se ne učini nepravda, ne pretjera, ‘od jednog djela ne naprave dva’“, itd. Zaboravlja se da pravovremena, jasna, odlučna i jednoznačna reakcija na nasilje koje je počinio ima moć da počiniocu ukaže na to kako društvo u kome živi pravno kvalificira njegovo ponašanje. Ako je reakcija pravovremena i jednoznačna, ona daje strukturu i predvidivost, ali ostavlja počiniocu **slobodu izbora (!)** hoće li nasilje ponoviti po cenu prihvatanja propisane sankcije ili ne. Mlaka, nepravovremena, nejasna i popustljiva reakcija, na prvi pogled apsurdno, stvara konfuziju kod počinitelja, čini počinitelja ovisnim o trenutnoj milosti osobe koja u ime institucije intervenira (nasuprot slobodi izbora!). Ona ohrabruje počinitelja da ponovi nasilje („možda ću se i naredni put izvući“), dok mu jasna i jednoznačna intervencija, uz poštovanje njegovih ljudskih prava, pomaže da se i sam angažira, prihvati lečenje i promeni svoj život.

Na ovaj način efekti intervencija i delovanja pravosudnih organa ispunjavaju ulogu delovanja kako na trenutno tako i na transgeneracijsko širenje i umnožavanje nasilja u društvu u kome deluju.

Zaključak

Na osnovu izloženog donosimo sledeće preporuke koje proizlaze iz ovog istraživanja.

Policija:

- u pravilu za dela nasilja prijavljena nadležnom sudu, u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici, treba podneti zahtev za izricanje zaštitnih mera, koji će biti obrazložen i uz koji će biti priloženi svi do tada prikupljeni dokazi (izveštaj sa lica, mesta, foto dokumentacija, lekarski nalaz, iskazi iz policije i sl.),
- nadležnom tužilaštvu podneti izveštaj o izvršenom krivičnom delu za sva dela nasilja u porodici
- prilikom intervencije za prijavljena dela nasilja u porodici postupati u skladu sa propisima koji tretiraju ovu oblast,
- po prijavi nasilja u porodici na lice mesta treba ići tim koji je specijalno educiran za te intervencije,
- sinhronizirano sa drugim nadležnim institucijama (centri za soc. rad, specijalizirane zdravstvene ustanove i specijalizirane NVO) pristupa zaštiti žrtava nasilja u porodici i sprovođenju izrečenih zaštitnih mera,
- učestvuje u kontinuiranim edukacijama iz oblasti rodno zasnovanog nasilja.

Tužilaštva:

- odmah po saznanju da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo nasilja u porodici preduzima sve potrebne mere u cilju prikupljanja izjava i ostalih dokaza,
- odmah po saznanju da postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično delo nasilja u porodici, te da postoji opasnost za telesni integritet žrtve, odnosno da postoji opasnost da će se nasilničko ponašanje nastaviti, ukoliko je poli-

cija propustila da podnese ovaj zahtev, nadležnom sudu podnosi zahtev za izricanje zaštitne mere u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Tužilaštvo će uz ovaj zahtev priložiti sve dokaze koji su do tog momenta prikupljeni, nadalje sprovodi detaljnu istragu i prikuplja sve relevantne dokaze u vezi sa nasiljem u porodici, tako da se eventualna optužnica ne zasniva samo na iskazu žrtve,

- u svakom slučaju gde je to moguće prikuplja i dokaze o imovinsko-pravnom zahtevu vezanom za krivično delo nasilja u porodici, u cilju donošenja odluke suda u krivičnom postupku,
- prati slučajevne recidiva i u takvim slučajevima nastoji ne podizati optužnice sa kaznenim nalogom,
- prati kaznenu politiku sudova u ovoj oblasti, te ukoliko je potrebno, tj. ukoliko nisu zadovoljni prvostepenom presudom (npr. uvjetna osuda), na to ukazuje podizanjem žalbe na prvostepenu presudu,
- učestvuje u kontinuiranim edukacijama iz oblasti rodno zasnovanog nasilja.

Sudovi:

- kada primi da prati izvršenje izrečenih zaštitnih mera, na način da obaveže nadležne institucije da redovno izveštavaju sud kako bi sud vodio računa o svrsi i težini izrečene mere, njenoj efikasnosti, a, prema potrebi, kako bi tu meru mogao zameniti drugom zaštitnom merom,
- da sud što hitnije postupa u krivičnom postupku kada su u pitanju krivična dela nasilja u porodici) da se u krivični postupak obavezno uključi služba za zaštitu žrtava i svedoka (gde je to moguće) da bi se žrtva i drugi svedoci adekvatno pripremili za svedočenje, što uveliko olakšava dokazivanje ovog krivičnog dela,
- učestvuju u kontinuiranim edukacijama iz oblasti rodno zasnovanog nasilja,
- zakonski zabraniti muževima-nasilnicima da ne mogu zajedničku imovinu prepisivati na članove svoje obitelji (oca, brata) kako bi žena posle razvoda ostala bez imovine (ovo je učestala pojava i mnoge razvedene žene su bukvalno na cesti, iako su godinama stvarale imovinu i kojoj bi trebalo doskočiti odgovarajućim zakonskim rešenjima)

Centri za socijalni rad:

- uspostaviti saradnju između centara za socijalni rad i centara za mentalno zdravlje. Centri za socijalni rad da redovno prave procene o postojanju potrebe za produženje izrečenih zaštitnih mera
- osigurati sredstva za edukacije uposlenika centara za socijalni rad koji rade direktno sa žrtvama nasilja
- precizirati saradnju sa policijom u ovoj oblasti

Mere u široj društvenoj zajednici:

- edukaciju prosvetnih radnika (pojačano je nasilje u školama)
- edukaciju članova upravnih odbora mesnih zajednica (pretežno ruralnih), česti konflikte međususednog nasilja

- otvoriti bračna savetovališta (mladi i neuki ulaze u bračne veze koje brzo pucaju)
- prioritet u zapošljavanju bi trebale imati korisnice Sigurnih kuća (žene često ostaju u nasilnim brakovima zbog ekonomske ovisnosti o muževima)

Mere sa državnog nivoa:

Da bi se sveobuhvatnije pomoglo ženama, žrtvama nasilja koje nastoje napustiti nasilnu zajednicu trebalo bi na nivou države sistemski uneti neka rešenja kao:

- Obezbediti izvesna sredstva za hraniteljstvo.
- Omogućiti duži boravak u sigurnim kućama, jer je tri meseca relativno kratak period da žena uspe organizirati svoj novi život i nauči nositi se sa svim problemima koje za sobom donosi odlazak iz nasilne zajednice. Duži boravak u sigurnoj kući neophodan je kako bi žena žrtva nasilja psihički dovoljno ojačala da može nakon izlaska iz sigurne kuće nastaviti samostalan život.

PREPORUKE PROJEKTA „PРАВNA REGULATIVA TRETMA NA ŽRTAVA DOMAĆEG NASILJA U REPUBLICI SRPSKOJ“⁹⁵

Sve predložene preporuke imaju četiri opšta cilja:

1. osnaživanje žena koje su preživjele domaće nasilje
2. poboljšanje institucionalnih praksi u postupanju sa slučajevima domaće nasilja
3. poboljšanje pravnih propisa primenjivanih u praksi i
4. postepena ali neminovna promena tradicionalnih društvenih obrazaca tako da makro politička i mikro društvene sredine počnu da prepoznaju domaće nasilje kao pogrešno ponašanje koje zaslužuje osudu

Struktura Preporuka bazira se na zahtevima Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska Konvencija), koja je prvi međunarodni pravnoobavezujući akt u sferi zaštite žena od nasilja. Pred države članice postavlja zahteve i obaveze koje moraju poštovati u sferama:

1. Prevencije
2. Zaštite žrtava i njihovih prava
3. Gonjenja i kažnjavanja učinilaca nasilja i
4. Kreiranja koordinisanog, multisektorskog pristupa problemu.

1. Prevencija

Potrebne su edukacije o domaćem nasilju za sudove, javna tužilaštva, centre za socijalni rad i policiju, sa posebno obrađenim temama uzročnosti, odgovornosti, uloge patrijarhalnih društvenih odnosa u kojima je žena podređena muškarcu, potrebe da se nasilje prijavljuje i u svakom slučaju blagovremeno procesuiraju, analiza drugih oblika nasilja, posebno psihičkog, ekonomskog i seksualnog u porodičnom kontekstu.

Istanbulska Konvencija zahteva i bavljenje procenom rizika od letalnog i ponovljenog (teškog) nasilja kojim moraju da se bave nadležni organi i to u okvirima koordinisanog međusektorskog pristupa problemu što je takođe jedan od zahteva Konvencije.

Na službenim sajtovima svih institucija, policije, centara za socijalni rad, javnih tužilaštava i sudova potrebno je staviti osnovne informacije o procedurama koje se primenjuju u slučajevima nasilja u porodici i porodičnoj zajednici, nadležnosti pojedinih institucija, formulari, način javljanja, rokovi, način dobijanja besplatne pravne pomoći, prava žrtava i sl. Potrebno je takođe da u svim tim institucijama i dalje postoje vidljivi i dostupni obični materijali, plakati, leci, informativne knjižice i sl, jer nemaju sve žrtve lak pristup internetskim informacijama.

⁹⁵ Mršević Z., (2014), *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, str. 79.

Potrebno je takođe planirati uvođenje identifikatora telefonskih brojeva radi mogućnosti saznavanja sa koje adrese dolazi poziv žrtve.

Potrebno je da se vode samostalne kampanje za ohrabrivanja prijavljivanja slučajeva domaćeg nasilja, ali i da se taj elemenat uvrsti u opšte kampanje stmulisanja građana da prijavljuju krivična dela.

2. Zaštita žrtava

Iako postoji Privremena mjera dodjele starateljstva jednom od roditelja do okončanja sudskog postupka i ona je hitna-to reguliše Porodični zakon RS, u praksi centri za socijalni rad o toj meri uopšte ne upoznaju zlostavljane majke pa je one onda i ne zahtevaju. Radi bolje zaštite žene žrtve domaćeg nasilja neophodno da se primenjuje hitno izmeštanje dece iz nasilne prodične sredine name-tanjem privremene mera pridruživanje dece njihovim zlostavljanim majkama za vreme postupka razvoda. Time se sprečava da deca budu zarobljena od strane nasilnika, zloupotrebljavana za ucenjivanje zlostavljane žene, indoktrinaciju protiv majke, prekidanje obrazovnog procesa dece, procesa njihovog lečenja ili drugih nephodnih terapija.

Potrebno je da policija (radi eventualne hitne reakcije) bude obaveštena o po-višenom riziku u kome se nalaz žene žrtve domaćeg nasilja u periodu 3 do 6 me-seci pošto su napustile nasilnu zajednicu, jer po svim istraživanjima, tada dolazi do eskalacije naslja sa potencijalnim smrtnim ishodom. U najvećem riziku od viktimizacije ubistvom žene koje su napustile svoje nasilne partnere, što govori u prilog činjenici da je ženama neophodna pojačana zaštita od nasilnih partnera naročito po prestanku partnerske veze (bračne, vanabračne, pa i one koja još nije prešla u takvu).

Mora se nastojati na povećanju kapaciteta sigurnih kuća, širenjem već po-stojećih, kao i otvaranju novih takvih kuća u novim mestima, kao i produžetku maksimalnog trajanja boravka žena smeštenih u njima. Potrebno je takođe javno isticati vrednosti i značaj sigurnih kuća, promovisati njihovo postojanje, suprot-stavljati se suprotnim mišljenjima.

Većina centara za socijalni rad nema dežurne socijalne radnike, možda samo Banja Luka, Bijeljina i još nekoliko. Vikendi su problem, verovatno u svim cen-trima osim u Banja Luci. Pomoć žrtvi podrazumeva 24 časovno dežurstvo radni-ca centara za socijalni rad što treba da bude posebno plaćeno.

3. Krivično gonjenje i kažnjavanje učinilaca

Svi podaci vezani za pravnosnažno krivično ili prekršajno presuđene sluča-jeve domaćeg nasilja moraju da budu dostupni javnosti npr. na službenim sajto-vima pravosudnih institucija i policije, dakle da ne mora da se nikome upućuje nikakav službeni dopis sa traženjem da se ti podaci dobiju.

Krivičnopravne i prekršajnopravne sankcije

Potrebno je jasnije, doslednije i u praksi primenljivije razgraničenje prekršaja od krivičnog dela.

Potrebno je kritikovanje sudske prakse da se zahteva kontinuitet, odnosno trajanje i ponavljanje, kod krivičnih dela nasilje u porodici.

Potrebno je kritikovanje izricanja novčane kazne u velikom broju slučajeva dela porodičnog nasilja kao neadekvatne.

U pogledu postojanja razlika u definisanju člana porodice u Krivičnom zakonu, Porodičnom zakonu i Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, potrebno je javno ukazivati na rešenja koja su najpovoljnija za zaštitu žrtava domaćeg nasilja i sankcionisanje nasilničkog ponašanja. Potrebno je zagovarati i da se druge praznine nedostaci bolje regulišu kao npr da se u slučajevima nasilja u porodici ne zahteva hitno postupanje u krivičnom postupku i lobirati usvajanje tih promena.

U poglavlju V Istanbulske Konvencije, pažnju privlače zahtevi koji se odnose na potrebu za uvođenjem novih ili preispitivanjem postojećih inkriminacija od značaja za zaštitu žena od nasilja. Konvencija ističe pojedine oblike nasilja koje treba kriminalizovati, od kojih je prilikama u RS najbliži zahtev da se kriminalizuje proganjanje i seksualno uznemiravanje.

Istanbulska Konvencija dalje, naglašava značaj određenih okolnosti koje, ukoliko ne čine obeležje krivičnog dela, moraju biti uzete u obzir kao otežavajuće. To su :

1. Okolnost da je krivičnim delom oštećen bivši ili aktuelni supružnik/partner, član porodice ili osoba koja živi sa učiniocem (bitna je bliskost u relaciji učinilac-žrtva) ili je delo učinila osoba koja je zlopotrebila svoj položaj odn. autoritet. Ova okolnost jeste element bića krivičnog dela nasilja u porodici ali je problem što se ona retko ceni kao otežavajuća okolnost.
2. Okolnost da je delo (isto ili slično ponavljano). Istraživanja pokazuju da sudovi često ne cene kao otežavajuću okolnost postojanje prethodnog nasilja odn. njegovo trajanje. Polazi se od argumenta da je nasilje u porodici ionako delo sa indiferentnim brojem činjenja i da različiti akti nasilja koji se smenjuju čine jedno delo.
3. Okolnost da je delo učinjeno prema “ranjivoj” osobi (koja je u teškim prilikama, stanju bespomoćnosti, drugog teškog stanja ili nemoći). To bi mogla biti trudnica, osoba sa invaliditetom, lošeg zdravstvenog stanja ili osoba koja živi u teškim prilikama, ili je reč o mladoj osobi, nezreloj, lakovernoj. Sa druge strane, učinilac treba da je svestan tih okolnosti.
4. Okolnost da je delo učinjeno na štetu deteta ili u prisustvu deteta.
5. Okolnost da je delo učinjeno od strane više lica, ili da je počilac podržan od strane drugih lica (npr svojih roditelja, braće i sl).
6. Okolnost da je delo učinjeno upotrebom oružja ili pretnjom oružja.
7. Okolnost da je učinilac ranije bio osuđen za isto ili slično delo

Procedure

U procesnom smislu potrebno je nastojati na ubrzanju svih postupaka koji se vode za dela nasilja u porodici i porodičnoj zajednici. Potrebno je promeniti praksu da žrtva više puta mora da ponavlja svoj iskaz, i uvesti praksu da se prvi iskaz žrtve uzima po pravilima propisanim u Zakonu o krivičnom postupku za ispitivanje oštećenog i kasnije korist u svim daljim fazama postupka.

Neophodno je brže, kraće trajanja krivičnog postupka zbog predvidljivog recidiva i izloženosti žrtve domaćem nasilju sve vreme trajanja postupka, a takođe i zbog postizanja individualne i generalne prevencije nasilja.

Potrebno je javno ukazivati na problem nepostupanja institucija u pogledu prijavljenih slučajeva domaćeg nasilja jer je uočeno da u manjim gradovima⁹⁶ od po nekoliko hiljada stanovnika, godišnje se evidentira jedan ili nijedan slučaj nasilja u porodici. Verovatno žrtve prijavljuju ali policija ne pokreće nikakav postupak i sve ostaje u „policijskim tekama”.

Potrebno je uspostaviti efikasnije procedure saradnje institucija u raznim entitetima u pogledu slučajeva domaćeg nasilja.

Mere

Zaštitne mere se nedovoljno izriču a parcijalni podaci ukazuju da osim redovnog izricanja u Trebinju, sudovi u manjim gradovima ih veoma retko ili nikako, dok ih sud u Bijeljini izriče, kao i sud u Banja Luci. Najčešće se izriče zaštitna mjera obaveznog liječenja od bolesti ovisnosti. Potrebno je učiniti efikasnijim sprovođenje te mere sa ciljem da zavisnosti od alkohola i droga budu institucionalno adekvatno lečene.

Zaštitne mere obaveznog rada za zajednicu treba da budu ponovo uspostavljene i regulisane zakonskim i odredbama podzakonskih akata na odgovarajući način.

Sve zaštitne mere po mišljenju svih lica ispitanih u institucijama nadležnim da preduzimaju mere u slučajevima domaćeg nasilja, za sada nisu zakonski dobro regulisane, nisu dobro pozicionirane, nisu praćene adekvatnim podzakonskim aktima, postoji određen strah u institucijama da ih primenjuju, dileme oko prioriteta i sl. Zbog toga je potrebno lobiranje bolje zakonske regulative njihovog izricanja i kasnijeg sprovođenja u praksi zajedno sa drugim akterima, tako da se stvori adekvatan pravni ambijent u kome će se zaštitne mere izricati bez oklevanja i mnogo češće.

Potrebno je javno ukazivati na problem neprimenjivanja hitnih mera u slučajevima domaćeg nasilja. U Trebinju ima više izrečenih privremenih mera što je više od cele RS ali to je isključivo zahvaljujući dobroj konekciji sa pravnikom angažovanim od NVOa, i što je jedan od sudija bio na NVO edukaciji kao pripravnik i sada kao sudija ima izuzetno senzibilisan stav.

Imajući na umu činjenicu da većina izrečenih zaštitnih mera nije poštovana, potrebno je ukazivati javno na tu činjenicu i zagovarati i lobirati poštovanje i primenu promena. Naime, kako nije postojao mehanizam kažnjavanja nasilnika ako ne poštuje zaštitnu meru u izmenama Krivičnog zakona je inkriminisano nepoštovanje odluke suda, i to baš u definiciji krivično dela Nasilje u porodici. Ova izmena je stupila na snagu u drugoj polovini 2013. godine. I novi Zakon o zaštiti od nasilja propisuje sankciju za nepoštovanje zaštitnih mera.

⁹⁶ Najveći broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici evidentiran u Bijeljini, Banja Luci, Trebinju, i drugim veim gradovima, gdje su pokretani i postupci, krivični ili prekršajni.

4. Integrisane politike (koordinisan, multisektorski pristup problemu)

Neophodna je bolja saradnja institucija. Za sada svako radi svoj posao za sebe, čime se ne postiže dovoljna efikasnost. Umrežavanje institucija nadležnih da procesuiraju dela domaćeg nasilja je praksa koja postoji u mnogim zemljama Evrope, pilot projekti postoje i u Srbiji (npr. Zrenjanin, Kragujevac i sl). Potrebno je organizovati javne događaje promovisanja institucionalnog umrežavanja. Umrežene institucije mnogo su efikasnije u pogledu zaštite žrtava od akutnog nasilja, kao i u pogledu ubrzanja svih procedura.

Neophodno je zagovarati poboljšanje sistema registrovanja nasilnika koji su počinili dela domaćeg nasilja i kao i slučajeva domaćeg nasilja i vođenje evidencije i krivičnih dela i prekršaja nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici. Pravitnik o sadržaju evidencije i izvještaja o nasilju u porodici donesen je sredinom 2013. godine. Potrebno je ispitati njegovu primenu u praksi.

Urednicima i novinarima iz medija potrebna je obuka o rodno zasnovanom nasilju, jer se još uvek neadekvatno izveštava o nasilju u porodici posebno o nasilju nad ženama. Tipičan način izveštavanja uglavnom ne ide u korist žrtvi posebno kada je u pitanju žrtva žena, izuzev ako je u pitanju žrtva majka. Tekstovi koji izveštavaju korektno o žrtvi, sa dozom osude nasilja su tekstovi o nasilju nad braćom ili ocem od strane drugog brata ili sina i jedino tada su tekstovi većeg obima. U 70% slučajeva tekst je bio vrlo kratak, sadržinski se vrlo šturo komentariše o nasilju u porodici, i to je obično usputna informacija. Očigledan je nedostatak interesa medija za temu domaćeg nasilja.

Saradnja sa Savetom za suzbijanje nasilja u porodici i porodičnoj zajednici sa ciljem praćenja i procene sprovođenja politika i mera za sprečavanje i suzbijanje nasilja u porodici i unapređenja koordinisanog i efikasnog delovanja u oblasti nasilja u porodici

Pitanje plaćanja alimentacije razvedenim ženama, žrtvama nasilja, treba da bude bolje i efikasnije regulisano. U centrima za socijalni rad čak ne uviđaju povezanost domaćeg nasilja i problema neisplaćivanja alimentacije pa je tu temu svakako potrebno uvrstiti u edukacije za socijalne radnike.

Potrebno je zagovarati i lobirati efikasno funkcionisanje besplatne pravne pomoći žrtvama domaćeg nasilja. u krivičnom i prekršajnom postupku.

U pogledu sigurnih kuća, preporučuje se održavanje javnih skupova na kojima će biti prezentirane dobre strane tog servisa koji je bukvalno neophodan da se sačuvaju životi žena u situacijama akutnog, eskalirajućeg nasilja. Neophodno je podržati funkcionisanje sigurnih kuća uz javno denunciranje vođenja kampanje za njihovo zatvaranje. Neophodna je pritom njihova bolja institucionalizacija radi ostvarivanja boljeg funkcionisanja a ne sigurno njihovo gašenje, koji predlozi se ne retko čuju u javnosti Republike Srpske.

Potrebno je nastojati na kreiranju prakse davanja prednosti prilikom zaposlenja onima koje su preživjele domaće nasilje.

Preporučuje se poštovanje odredaba Istanbulske konvencije koja predviđa u čl 8. da će države članice odvojiti odgovarajuća finansijska sredstva i ljudske resurse za adekvatno sprovođenje integrisanih politika, mera i programa za sprečavanje

i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih ovom Konvencijom, uključujući i one koje sprovode nevladine organizacije i civilno društvo.

Preporučuje se poštovanje odredaba Istanbulske konvencije koja predviđa u čl 9. da će države članice prepoznati, podsticati i podržavati, na svim nivoima, rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostaviti delotvornu saradnju sa ovim organizacijama.

Potrebno je organizovati edukacije o problemima domaćeg nasilja za mlade, devojke i mladiće srednjoškolskog i univerzitetskog uzrasta tokom njihovog redovnog obrazovnog procesa sa ciljem njihovog saznanja neophodnih za prevenciju domaćeg, kao i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.

Teme koje se odnose na domaće nasilja i druge oblike rodno zasnovanog nasilja na svaki način treba da budu obuhvaćene univerzitetskim obrazovnim programima na fakultetima na kojima se obrazuju pravnici, socijalni radnici, psiholozi i sociolozi. Neophodno je stručna, profesionalna revizija postojećih univerzitetskih programa i udžbenika u smislu adekvatnog predstavljanja problema domaćeg nasilja, na pravnim i fakultetima na kojima se obrazuju psiholozi, sociolozi, socijalni radnici i sl.

Conclusion

Based on what has been said, we make following recommendations from this research.

Police

- As a rule, for cases of violence reported to the competent court and in accordance with the Law on Protection from Domestic Violence, it is necessary to submit a request for pronouncement of protective measures that will be explained and that will include all collected evidence (report from the scene, photo documentation, medical assessment, statements from the police etc.),
- Submit a report on committed criminal offence for all forms of domestic violence to the prosecution,
- When intervening in cases of reported domestic violence, act in accordance with regulations that define this area of work,
- Following a report of domestic violence, a specially trained team for these interventions should go on the scene,
- Synchronized with other institutions (centres for social welfare, specialized health institutions and specialized NGOs) accesses protection of victims of domestic violence and implementation of pronounced protective measures,
- Participates in continuous educations in the field of gender based violence.

Prosecution

- Immediately after learning that there are suspicions that a criminal offence domestic violence has been committed undertakes all necessary measures to collect statements and other evidence,
- Immediately after learning that there are suspicions that a criminal offence domestic violence has been committed and that there is a danger for the bodily integrity of the victim, that is that there is a danger that violent behaviour might continue and if the police missed out to submit this report, submits a request for pronouncement of protective measure to the competent court in accordance with the Law on Protection from Domestic Violence. The prosecution will submit, together with the request, all evidence that has been collected up to that moment, it conducts a detailed investigation and collects all relevant evidence related to domestic violence so that a possible indictment is not based solely on the victim's statement,
- Wherever possible, it collects evidence on associated action for damages related to the criminal offence domestic violence aimed at making of decision by the court in a criminal offence proceeding,
- Monitors cases of recidivism and tries not to issue indictments with a criminal order in these cases,
- Monitors sanctioning policy of courts in this field and, if necessary, i.e. if they are not satisfied with the first instance verdict (e.g. suspended sentence), points out by submits an appeal to the first instance verdict,
- Participate in continuous educations in the field of gender based violence.

Courts

- When receiving, it should monitor implementation of pronounced protective measures in such a way that it obliges competent institutions to inform the court on a regular basis so that the court could take care on the purpose and severity of pronounced measure, its efficiency and, when needed, to replace this measure with another protective measure,
- The court should proceed as urgent as possible in a criminal offence proceeding in relation to criminal offence domestic violence, that a service for protection of victims and witnesses (where possible) should be involved in the criminal offence proceeding, so that the victim and other witnesses could prepare appropriately for witnessing, which significantly facilitates the proving of this act,
- Participate in continuous educations in the field of gender based violence,
- To legally prohibit to husbands-perpetrators to inscribe their property on members of their families (father, brother) so that the woman remains without anything after the divorce (this is often the case and many divorced women are literally on the street, though they contributed to the property for years and this should be prevented through appropriate legal solutions).

Centres for social welfare

- Establish cooperation among centres for social welfare and centres for mental health. Centres for social work should make regular assessments on the need for continuation of pronounced protective measures
- Ensure funds for education of employees in centres for social welfare who work directly with victims of violence
- Define precise details for cooperation with police in this field

Measures in the wider social community

- Education of staff employed in schools (violence has increased in schools)
- Education of members of boards of directors in local units (mainly rural), often conflicts of inter-neighbour violence
- Open marriage counselling places (young and inexperienced young people get married and soon experience difficulties)
- Priority in employment matters should be given to beneficiaries of safe houses (women often stay in violent marriages due to their economic dependence on the perpetrators)

Measures at the state level

In order to enable a comprehensive support to women, victims of domestic violence who try to leave their violent relationship, it is necessary to introduce certain systematic solutions, such as:

- Provision of funds for fostering
- Ensure longer stay in safe houses because three months is a relatively short period for a woman to succeed and organize her life and learn to cope with all problems that she will face when leaving violent community. Longer stay in a safe house is necessary so that the victim could become mentally strong and able to lead independent life after leaving the safe house.

Recommendations of the Project “Legal Regulations for the Treatment of Victims of Domestic Violence in Republika Srpska (the Bosnian Serb Republic)”

All proposed recommendations have four general goals:

1. Empowerment of women survivors of domestic violence,
2. Improving the institutional practices in dealing with cases of domestic violence,
3. Improving the legal regulations applied in practice, and
4. Gradual but inevitable changes in the traditional social patterns, so that the macro and micro-political social environments could begin to recognize domestic violence as a wrong behavior that deserves condemnation.

The structure of the recommendation is based on the requirements of the Council of Europe for preventing and combating cruelty against women and domestic violence (Istanbul Convention), which is the first international legally-binding document in the sphere of protection of women against violence. Placed before member states were the demands and obligations that must be respected, which are in the spheres of:

1. Prevention
2. Protection of victims and their rights
3. Prosecution and punishment of perpetrators of violence and
4. Development of a coordinated, multi-sectoral approach to the problem

1. Prevention

It is necessary to conduct training courses on domestic violence for courts, public prosecutor’s offices, centers for social work and the police, which include the separately covered topics of the causes of, responsibility for and the role of patriarchal social relations in which women are subordinate to men, followed by the need to report violence and certainly by the timely processing and analysis of other forms of violence, especially psychological, economic and sexual violence, within the context of domestic violence.

The Istanbul Convention requires dealing with the risk assessment of lethal and repeated (severe) violence, which the competent bodies have to deal with through a coordinated and cross-sectoral approach to the problem, which is also one of the requirements of the Convention.

It is necessary to post on the official websites of all the institutions, such as of the police, the centers for social work, the public prosecutor’s offices and the courts of law, the basic information on the procedures to be applied in cases of domestic and family violence, as well as the information on the responsibilities of the individual institutions, on the forms, the methods of reporting violence, the timing, the methods of obtaining free legal assistance, the victims’ rights etc. It is also necessary that regular materials, such as posters, leaflets, information booklets and the like, remain visible and accesible in all these institutions, as not all

victims have an easy access to the information of the Internet. It is also necessary to plan for the introduction of telephone number identifiers for the purpose of finding out from which addresses the victim's call comes.

It is necessary to conduct separate campaigns for encouraging reporting on cases of domestic violence, while this element should be included in the general campaign for encouraging citizens to report crimes.

2. Protection of victims

Although there is a temporary measure of awarding custody to one of the parents until completion of the trial and although the said measure is urgent – which is governed by the Family Act of Republika Srpska - the centers for social work, in practice, fail to familiarize the battered mothers with it, so that they don't require it. To better protect women victims of domestic violence, it is necessary to apply the emergency relocation of children from the violent family environment by imposing interim measures of children joining their battered mothers during divorce proceedings. This prevents children from being trapped by bullies, abused to blackmail the ill-treated women, as well as the indoctrination against the mother, interruption of the educational process of children, the process of their medical or other necessary treatments.

Special measures are needed in a period of 3 to 6 months after the victim had left a violent community, since, according to all research, an escalated violence with the potentially fatal outcome occurs in that period. Women who left their violent partners are at the greatest risk of being victimized by killing, which is conducive to the fact that women need increased protection from their violent partners, especially after the termination of partner relationships (marriage, extramarital relationship or even the relationship that didn't turn into marriage or an extramarital relationship).

We must seek to increase the capacity of safe houses by expanding the existing ones, and set up new safe houses in new areas, as well as extend the maximum duration of stay of the women accommodated in them. It is also necessary to publicly emphasize the value and importance of safe houses, to promote their existence and to be against opposite opinions.

Most of the centers for social work have no duty social workers, with the only exceptions of those in Banja Luka, Bijeljina and several other places. Weekends are a problem, probably in all the centers except the one in Banja Luka. Providing assistance to the victim implies a 24 - hour duty of the employees of centers for social work, which should be paid separately.

3. Prosecution and punishment of perpetrators of violence

All data related to the legally adjudicated criminal or misdemeanor cases of domestic violence must be available to the public, for instance on the official websites of judicial institutions and the police, so that one doesn't have to submit any official letters to anyone for requesting the obtaining of such information.

Criminal-legal and misdemeanor-legal sanctions

We should have in our practice a clearer, more consistent and more applicable separation of violations from criminal offenses.

When it comes to the criminal offence of domestic violence, it is necessary to criticize the judicial practice, which requires continuity, duration and repetition.

It is necessary to criticize as inadequate the imposition of fines for a large number of cases of domestic violence.

In terms of differences in the definition of a family member in the Criminal Law, Family Law and the Law on Protection from Domestic Violence, it is necessary to publicly indicate the solutions that are most suitable for the protection of victims of domestic violence and for sanctioning bullying. It is necessary to provide support to a better regulation of other shortcomings and gaps, too, such as no requirements for the immediate criminal proceedings for domestic violence cases and lobbying for the adoption of these changes.

In Chapter V of the Istanbul Convention, attention is drawn to the requirements relating to the need for the introduction of new or review of the existing incriminations that are important for the protection of women against violence. Highlighted in the Convention are certain forms of violence that should be criminalized, out of which the requirement for criminalizing stalking and sexual harassment is the closest to the conditions in Republika Srpska.

The Istanbul Convention further emphasizes the importance of certain circumstances, which, unless they have the elements of a criminal offense, must be taken into account as aggravating. They include the following:

1. The fact that the crime injured the former or current spouse/partner, family member or person living with the perpetrator (closeness between the offender and the victim is essential) or that the crime was committed by the person who abused his position or authority. This circumstance is an element of the essence of the criminal offense of domestic violence, but the problem is that it is rarely taken as an aggravating circumstance.
2. The fact that the offense (the same or similar one) was repeated. Research shows that the existence of previous violence and its duration are often not taken as aggravating circumstances by the courts. The starting point is the argument that domestic violence is the act involving a number of perpetrators of violence and that different acts of violence, which are repeated, form a single act of violence.
3. The fact that the offense was committed against a “vulnerable” person (who is in a difficult situation, helpless, in some other serious situation or who is weak). This could be a pregnant woman, a person with disabilities, a person suffering from poor health, a person living in difficult conditions, or it might be a young person, who is immature and gullible. On the other hand, the offender should be aware of those circumstances.
4. The fact that the offense was committed to the detriment of the child or in the child’s presence.

5. The fact that the offense was committed by several persons, or that the perpetrator was supported by others (for instance, by his parents, brothers, etc.).
6. The fact that the offense was committed with the use of weapons or the threat of using weapons.
7. The fact that the offender was previously convicted of the same or similar offense.

Procedure

In terms of the legal proceedings, it is necessary to try to speed up all the procedures that are launched for the acts of domestic and family violence. It is necessary to change the practice whereby the victim has to repeat her testimony several times and to introduce the practice of taking the first statement of the victim, which is in accordance with the rules prescribed in the Criminal Procedure Code, for the trial of the victim and to later use this in all further stages of the procedure.

It is necessary to have a faster and shorter duration of the criminal proceedings due to the predictable recurrence and exposure of victims to domestic violence throughout the duration of the procedure, and also for the purpose of achieving individual and general prevention of violence.

It is necessary to publicly point out the problem of failure of the institutions in terms of reported cases of domestic violence, since it was noticed that in smaller cities⁹⁷ with several thousand inhabitants, only one or no cases of domestic violence were reported. The victims probably report the cases but the police doesn't launch any procedures, so that everything remains in the „police files“.

It is necessary for the institutions to establish more efficient cooperation procedures in various entities for the cases of domestic violence.

Measures

Protective measures are insufficiently pronounced, while the partial data suggest that in addition to their regular pronouncement in Trebinje, the courts in smaller towns rarely or never pronounce them, while the court in Bijeljina does pronounce them, as well as the court in Banja Luka. The most frequently pronounced protective measure is the measure of compulsory medical treatment of drug addiction. It is necessary to implement these measures more effectively, so that that alcohol and drug addiction could be adequately treated by the institutions.

Protective measures of compulsory labor for the community should be re-established and regulated by the law and provisions of the by-laws in an appropriate manner.

In the opinion of all the people surveyed in the institutions relevant for taking measures in cases of domestic violence, not a single protective measure has yet been well-regulated legally, nor well- positioned and accompanied by the adequate laws, while the institutions are somewhat fearful about implementing them and are in a dilemmas about the priorities, etc. Therefore, it is necessary to

⁹⁷ The largest number of reported cases of domestic violence is recorded in Bijeljina, Banja Luka, Trebinje and other larger cities, where criminal or misdemeanor proceedings were launched

lobby for better legal regulations for sentencing and for their subsequent implementation in practice, in order to develop a proper legal environment in which the protective measures would be pronounced without hesitation and far more frequently.

It is necessary to publicly point out the problem of non-application of urgent measures in cases of domestic violence. There are more pronounced temporary measures in Trebinje than in the entire Republika Srpska. This is so thanks to having a good relationship with the lawyer engaged by the NGO, and to the fact that one of the judges, while he was an intern, had undergone the NGO's training, so that he, now, has an extremely sensitized attitude to the issue.

Given that most of the protective measures aren't respected, it is necessary to point that fact out publicly and to advocate and lobby for the respect and implementation of changes. Specifically, as there was no mechanism to punish the bullies in cases when they failed to respect the protective measures, contempt of the court's decision was incriminated in amendments to the Criminal Code, in the very definition of the criminal offence of domestic violence. This amendment came into force in the second half of 2013. The new Law on Protection from Domestic Violence also prescribes sanctions for non-compliance with the protective measures.

4. Integrated policies (coordinated, multi-sectoral approach to the problem)

A better cooperation between the institutions is necessary. For the time being, everyone is doing their job for themselves, due to which insufficient efficiency is achieved. Networking of the institutions authorized to prosecute acts of domestic violence is a practice in many European countries, while pilot projects exist in Serbia, too (for instance, in Zrenjanin, Kragujevac, etc.). It is necessary to organize public events to promote institutional networking. Networked institutions are much more efficient in terms of protection of victims of severe violence, as well as in terms of speeding up all the procedures.

It is necessary to advocate for the improvement of recording the perpetrators who committed acts of domestic violence, as well as of the cases of domestic violence, and to keep records of the criminal acts and offenses of domestic and family violence. The rule-book on the content of the records of and reports on domestic violence was adopted in mid-2013. It is necessary to examine how it is used in practice.

Media editors and reporters need training on the gender-based violence, since the reporting on domestic violence, especially on violence committed against women, is still unsatisfactory. The typical way of reporting isn't generally beneficial to the victim, especially when it comes to women victims, unless the victim is the mother. Texts that report correctly on the victim, with a touch of condemnation of violence, are the texts on violence against brother or father by another brother or son, and only then are they longer. In 70% of the cases, the text was very short, while its content contained very brief comments on domestic violence, which were usually information of minor importance. There is an obvious lack of media interest for the topic of domestic violence.

Cooperation with the Council for Combating Domestic and Family Violence in order to monitor and evaluate the implementation of policies and measures for preventing and combating domestic violence and improving the coordinated and effective activities in the field of domestic violence.

The issue of payment of child support to divorced women and to victims of violence should be better and more effectively regulated. The centers for social work don't even realize the connection between domestic violence and the problem of non-payment of child support, so that this subject matter certainly needs to be included in the training programs for social workers.

It is necessary to advocate and lobby for the effective functioning of free legal assistance to the victims of domestic violence in criminal and misdemeanor proceedings.

With regard to safe houses, we recommend the holding of public meetings where the benefits of this service, which is literally necessary to preserve the lives of women in the situations of acute and escalating violence, will be presented. It is necessary to support the operation of save houses, including the public denunciation of campaigning for their closure. It is necessary to have a better institutionalization of safe houses, for the pupose of achieving their better functioning and certainly not their closure, the proposals of which are often heard in public of Republika Srpska.

It is necessary to make an effort to develop the practice of giving preference in employment to those who have experienced domestic violence.

It is recommended to respect the provisions of the Istanbul Convention, which provides in Article 8 that member states shall provide the adequate financial and human resources for the proper implementation of the integrated policies, measures and programs to prevent and combat all forms of violence covered by this Convention, including those implemented by non-governmental organizations and civil society.

It is recommended to respect the provisions of the Istanbul Convention, which provides in Article 9 that member states shall recognize, encourage and support, at all levels, non-governmental organizations and civil society in their fight against violence committed against women and establish effective cooperation with these organizations.

It is necessary to organize training on the issues of domestic violence for youth, secondary school girls and boys and university-age persons during their regular education process, so that they could acquire the knowledge necessary for the prevention of domestic and other forms of gender-based violence.

Topics related to domestic violence and other forms of gender-based violence should be, in any possible way, included in the university curricula of the faculties where lawyers, social workers, psychologists and sociologists are educated.

It's necessary to carry out a technical and professional review of the existing university curricula and textbooks in terms of the adequate representation of the problem of domestic violence at the faculties where lawyers, psychologists, sociologists, social workers etc are educated.

ISKUSTVA – PRIČE ŽENA KOJE SU PREŽIVELE NASILJE

Ispričajte nam Vaše iskustvo nasilja (kad je počelo, koliko je trajalo, šta se događalo tokom nasilja, šta se događalo poslije scene nasilja, da li vas je neko štitio i podržavao, da li su djeca bila izložena nasilju, da li su bila prisutna)?

1 Danijela -U braku sam bila 15 godina, sad sam u postupku brakorazvodne parnice. Imam dvije ćerke 1999. i 2003. godište. Nasilje je počelo 4-5 mjeseci posle početka braka, i sve je jače i jače nasilje bilo. Bilo je fizičko i psihičko nasilje. Moj muž je bio manipulator, bio je jako ljubomorani ali promišljen. Bilo je perioda kada smo jako lijepo živjeli, to je bilo posle smrti njegove majke nakon 14 godina, ali i to se promijenilo bez razlike. Drugi imaju predstavu o njemu kao dobrom čovjeku, ali unutar četiri zida sam ja. Prvo bi me vrijeđao a posle toga bi me tukao, posle tog nasilja bi se kajao, plakao bi i izvinjavao se. Nasilju nisam bila toliko često izložena, ali psihičkom nasilju sam bila izložena konstantno. Pravio je od mene osobu koju je on htio, čim nesto uradim da nije u skladu sa tim odmah bi nastajao pritisak i vrijeđanje. Nikad nisam znala za šta ću dobiti prekor, ako uradim nešto što od mene traži opet to ne valja. Njegovi članovi porodice su to znali i podržavali su me, ali moji nisu znali. Djeca nisu bila izložena nasilju. Imovina je zajednička, zajedno smo kupili plac, kupili kuću a mi smo izbačeni iz kuće a moj muž sada živi u našoj kući dok smo mi na ulici. Bilo je i ekonomskog nasilja, kada bi mi tražio pare za kocku ja bih rekla da nemam onda bi nastao problem. Mojoj starijoj ćerci je prijetio ubistvom, jer su obje rekly da će ići sa mnom ako ja odem od kuće, tada im je on rekao da neće živje izaći iz kuće. Izolovao me je od prijatelja, prema mojoj rodbini je bio korektan, nije me ograničavao u kontaktu sa mojom rodbinom. Jednom sam otišla od kuće kod mojih, ali sam se vratila jer nisam željela da me dijete optuži da sam je odvojila od oca. Interesantno, nije mi poljuljao samopouzdanje, svakim napadom bi sve jača i jača bila. Fizičke povrede nisu bile velike, obično bi me tukao šakama po licu i po glavi. Imala sam četiri udarca od koja su me dva onesvijestila.

2 Gordana -Ja sam u braku bila 19 godina, a i dalje sam u braku jer se brakorazvodna parnica vodi već 4 godine. Žrtva nasilja sam bila poslednjih devet mjeseci braka, počeo je piti, maltretirati me i biti. On me je tukao, izbacivao iz kuće, vrijeđao. Nikome nisam to govorila, mislila sam proći će. Međutim, on je nastavljao, vrijeđao, tukao me je, bio je ljubomorani. Otišla sam u Sigurnu kuću, bila sam tamo tri mjeseca, posle toga sam se vratila kući. Kada sam se vratila kući na početku nije bilo nasilja, ali posle par mjeseci nasilje se nastavilo. Jedne večeri se napio, onesvijestio me je udarcem i stao iznad mene sa nožem i htio me je zaklati. Posle toga sam otišla opet u Sigurnu kuću. On je posle toga 2009. otišao sa drugom ženom i živjeo sa njom par mjeseci kao podstanar u vanbračnoj vezi. Pokušao me je izbaciti iz naše kuće da bi se on uselio tu sa njegovom novom ženom. Ja nisam htjela da izađem iz kuće. Posle toga jedne noći došao je kod mene kući i prijetio mi da će me ubiti, tada sam pozvala policiju i pobjegla iz kuće. Tukao je i tu novu ženu, znam da je jednom posle toga otišla kod komšije da prespava.

Podnijela sam tužbu za podjelu imovine. Policija mu je govorila da se ne ponaša tako, a mene savjetovala da napustim tu kuću jer je on pijan. Sutra dan su došli zajedno sa mnom da bih uzela dokumenta i smjestili me u Sigurnu kuću. Posle toga sam završila u bolnici, zbog silnog stresa i nasilja. Dobila sam pravosnažnu presudu o podjeli imovine 2011. godine. Bila sam izražena fizičkom, psihičnom, ekonomskom nasilju. On je našao drugu ženu i onda je nasilje počelo, hteo me je izbaciti i razvesti se od mene. Pokušavao je da napravi projekciju svoje preljube tražeći u meni krivca, da sam ja kurva koja dovodi druge muškarce i na taj način je pokušao da od mene napravi krivca. On i sada nastavlja sa vrijeđanjem i prijetnjama. Najviše me je tukao pesnicama, išao bi sa vilama na mene. Prijetio bi mi, govorio da neću više živjeti, da će me ubiti, da će me sastaviti sa zemljom. Mene je spasila Sigurna kuća, da nisam bila u Sigurnoj kući danas bi bila pod crnom zemljom. Dva puta sam iz Sigurne kuće vraćena u svoju kuću sa policijom i komisijom Sigurne kuće.

3 Milena - Ja sam živjela 35 godina u braku, napustila sam ga 2004. godine. Imam 2 sina, 1970. i 1978. godište. Moj muž je bio pijanac i nasilnik. Nasilje je počelo od početka, on je nasilan bio prema svima. Ja i dan danas nemam mira, ništa od njega ne tražim ali ipak on nastavlja. Živim od pomoći sina i NVO organizacije. Ja sam bila izložena psihičkom i fizičkom nasilju. On me nije toliko tukao, ali me je tjerao iz kuće, čak je pokušao da me ubije. On je priznao sudu da je pokušao da me ubije, ali je za to osuđen uslovno na godinu dana. Nije me niko štutio. On nije djecu tukao, ali su bila prisutna kada bi mene tukao. Kada je trijezan manje je agresivan. Jednom je kada nam se sin vratio iz vojske počeo piti lijekove i smirio se neko vrijeme, ali je to kratko trajalo. Tukao bi me šakama, imao je i pušku lovačku koju mu je policija oduzela. Ja i dan danas nemam slobodu kretanja, on dođe ispred moje kuće i ja onda ne smijem da izađem iz kuće. Policija dođe i odradi sve što ona može, ali sud nije radio svoj posao.

4 Tamara - U braku sam bila 24 godine, još uvijek se nisam razvela. Nasilje je počelo čim sam se udala, kad sam rodila kćerku. Na početku sam mislila da će to proći, ali se samo pogoršavalo, nasilje je trajalo 20 godina. Kada bi me pretukao on bi se posle izvinjavao. Međutim, posle je počeo rat, težak život, nemaština, rodila sam još 2 kćerke. Čitavo vrijeme sam se nadala da će to izaći na bolje, međutim to se nije desilo. Nisam imala nikoga, imala sam samo njega i djecu. Živjeli smo zajedno sa njegovom porodicom, majkom, bratom. Tukao me je čak i kad sam bila trudna sa drugim djetetom. Ja sam uvijek bila kriva, recimo ne donesem kantu vode on me opsuje i udari mi šamar. Izbacivao me je iz kuće, tukao i maltretirao pred djecom. Kada bi krenuo da me tuče uvijek bi me udarao po glavi, po kosi da se ne vidi. Tokom rata me je tjerao od sebe jer smo različitih nacionalnosti, ali ja nisam htjela da ostavim njega i djecu. Ja nikad nisam ništa rekla svojoj porodici, međutim moja porodica je to saznala i savjetovala me da ga napustim. Vršio je fizičko i psihičko nasilje nada mnom, ekonomskog nasilja nije bilo jer smo mi živjeli od pomoći moje porodice. Moja majka bi znala ostaviti prazan svoj frižider, i sve poslati nama, a on bi došao sa ratišta i sve pojeo i kada bi djeca počela da plaču i žale se prijetio bi mi, psovao me i tukao. Sad se kajem

što ga nisam ranije ostavila, možda bi djeca i ja bolje prošli. Smatram da nisam ničim to nasilje izazvala, sve sam podredila porodici, jednostavno ne mogu da shvatim da čovjek može biti tako zao. Nisam htjela da ostavim svoju djecu, jer bih teško uspjela djecu da povedem sa sobom, jer znam koliko je djetetu bitna majka. Nisam imala sreće sa odabirom muža, da sam izabrala možda nekoga drugog, mislim da bi moj život bio mnogo bolji. Sve sam podredila njemu i porodici, dok je rat trajao on je imao cigare, prašak, sve dok su drugi umirali od gladi, sad mi je najviše krivo to što je moja porodica toliko nama pomogla. Napustila sam ga 2011 godine, posle još jednog batinjanja kada se i moja kćerka umiješala i spriječila dalje nasilje. Nije mu bitno ko je u kući, ako mu dođe da me udari on me i udari. Ono što on kaže to je zakon, ako ga ne poslušam dobiću batine. Jedna moja kćerka koja je spriječila nasilje nada mnom živi sa mnom a druga je ostala sa mužem. Samo sam čekala da se osamostalimo finansijski i da djevojčice odrastu i stasaju, jer nisam željela više da trpim nasilje. Djecu nije bio, ali je vršio psihičko nasilje nad njima.

5 Jelena - U braku sam već 16 godina, imam troje djece, 2 kćerke i 1 sina. Nasilje nada mnom nije bilo fizičko već psihičko i ekonomsko, inače moj muž je alkoholičar. Prošle godine se desio incident koji me je natjerao da odem u Sigurnu kuću. Vršio je psihičko nasilje i nad djecom, inače on je vojno lice. Vaspitao ih je kao vojnike, kad ih pozove moraju stajati pred njim u stavu mirno. Ekonomsko nasilje je počelo od početka braka, sve što ja zaradim bilo je porodični novac, a ono što on zaradi to je njegovo. Inače taj brak nije bilo ono što sam mislila da će biti, on se ponašao momački, a od mene se očekivalo sasvim druga stvar. U poslednje 3 godine počeo je intezivnije da maltretira djecu, znao ih je udariti za neku sitnicu. To me je navelo na to da idemo ranije da spavamo da kada se on vrati sa posla ne bi zatekao budne. Ja i dalje ne mogu da zaboravim kada mi je sina prebio samo zato što se nije obrisao dovoljno brzo posle tuširanja. Posle toga sam ja njega prijavila u policiju i otišla sa djecom u Sigurnu kuću. Potukli smo se 2 puta, ali to ne smatram nasiljem jer je prvo došlo do svađe i onda je udarao on mene i ja njega, ali nije me tukao generalno. U Sigurnoj kući sam bila 15 dana, htjela sam da se razvedem. Posle 15 dana sam se vratila kući, ali pod uslovom da ću se ja vratiti ako on ode iz kuće, to sam mu rekla u Centru za socijalni rad, i on je bio kod rođaka 4 mjeseca. Ja sam bila čvrsto odlučila da se razvedem od njega, on se vratio u kuću posle ta četiri mjeseca i ostali smo zajedno, jer je on mene molio da ostanemo zajedno i počeo je da se liječi od alkoholizma. Ostala sam sa njim zbog djece, ali ga više ne volim, mrzim ga i nadam se da će naći neku ženu, da će nas napustiti. Ni moja ni njegova porodica nije bila funkcionalna ali ja sam iz toga izvukla ono što ne treba da se dešava u porodici a on je nastavio sa ponašanjem njegovih roditelja. Nikome nisam pričala o tome osim njegovoj tetki koja je za mene bila velika podrška, kao i tim u Sigurnoj kući. U Sigurnoj kući sam bila mirna psihički, nisam morala da osluškujem kakvog je raspoloženja. On je jako ljubomoran i posesivan i zbog toga je jako opasan po mene jer ako bi ga ostavila uvjerena sam da je u stanju da me ubije. Čak mi je jednom rekao da mu djeca ništa ne znače, da sam mu ja sve. Starija kćerka mi je dobila tikove od

ovog načina života, morala je da ide kod psihologa. Znao je da bije djecu dok se ne upišaju u gaće i to je radio jako svjesno. Po povratku u kuću sa djecom, ona su počela ponovo da se povlače, dok on nije tu oni skaču svuda po kući a kada je on tu oni bježe od njega i idu u sobu, a inače primjećujem da se djeca povlače u sebe. Samo čekam kada će nešto slično da se ponovi, jednostavno živim u konstantnom grču i ja i djeca jer samo čekamo kada će se desiti neka nova situacija a plašim se da će kada se ponovo desi nešto da će biti mnogo gore nego prošli put.

6 Tijana - U braku sam bila 30 godina, iz bračne zajednice sam izašla u decembru 2007, imam 4 djece od kojih je 2 poginulo. Nasilje je počelo od rođenja prvog sina i trajalo čitav brak. Ja sam puno puta napuštala muža i odlazila kod roditelja, ali sam se uvijek vraćala, odlazila sam više od 15 puta. Bila sam izložena u startu samo psihičkom nasilju ali tokom braka bila sam izložena svim vidovima nasilja. Muž mi je alkoholicar, tukao bi me bez ikakvog razloga, ćutala ili odgovarala na psovke ja bih dobila batine. Pričao je da će se promjeniti ali posle toga bi bilo još gore. Nisam ga mogla napustiti jer nisam željela djecu da ostavim a i djecu je zlostavljao. Čak i sina koji je ostao invalid posle rata. Kada sam otišla u Sigurnu kuću nisu mogli da prime 2 punoljetna djeteta, već samo maloljetnu djecu. On je nastavio da zlostavlja punoljetnu djecu, što je na kraju dovelo do toga da mi se sin koji je ostao invalid u ratu objesio. On je bio agresivan prema svima, čak i svojoj porodici i drugovima. Godine 2005. ja sam izašla iz bolnice 3 dana posle operacije žuči i doktor mi je rekao da ne smijem da se naprežem, ali kada sam došla kući on me je istjerao iz kuće jer nisam mogla raditi, ja sam onda našla stan u Kotor Varošu, posle toga izbacio je i djecu iz kuće. Posle godinu dana sam se vratila kući, ali on je nastavio sa starim ponašanjem. Ja sam jednog dana otišla sa njim i djecom do vikendice da radimo, kada smo pili kafu počeo je da mi psuje oca, kada sam mu rekla da mi ne psuje oca jer je on mrtav jer kako bi bilo da mu ja majku opsujem koja je isto mrtva. On je posle toga mene uhvatio i počeo da udara sa štapom, uspjela sam da se otmem i pobjegnem i odem kući, kćerka je htjela da ode kući da mi pomogne ali on joj nije dao. Tada sam odlučila da ga napustim zauvijek jer više to nisam mogla da trpim. Kada su oni došli kući tražio je da spremim ručak, ja sam mu rekla da neću i da ću ga napustiti. Sve svoje povrede sam skrivala, jer me je bilo sramota. On bi me vrijeđao pred komšijama iako sam ga molila da makar pred njima to ne radi, da nam se ne smiju makar oni. Nismo imali neka velika primanja, ali bez obzira na to on nije posebno brinuo o djeci. Kada sam otišla kod prijateljice vidjela je tragove na ruci i napala me što ja to trpim i odmah je pozvala svog kuma koji je policajac. Kada je on došao pitao me je da li sam ga ranije prijavljivala, ja sam rekla da jesam ali bez nekih efekata, on bi samo platio kaznu i nastavio po svome. On me je smjestio posle toga u Sigurnu kuću zajedno sa 3 maloljetne djece, a 2 je ostalo sa njim. Posle toga zvao me je sin koji je ostao i rekao mi je da mi se najstariji sin objesio. Boravak u Sigurnoj kući pomogao mi je puno jer iako sam bila odvojena od 2 sina ipak sam se osjetila prijatno tu, napokon kao porodica. Centar za socijalni rad je napao radnike u Sigurnoj kući i rekao da on to neće plaćati i da me izbace iz Sigurne kuće i vrata u porodicu, a on me je tukao sa svim i svačim, sa palicama, sjekirom

sa bilo čim što mu se nađe. Dok smo bili u Zenici Centar za socijalni rad me je savjetovao da ga napustim i da odem u Sigurnu kuću. Od 2001. godine 5-6 puta sam ga prijavljivala policiji, prvi put u Zenici a posle toga u Kotor Varoši i svaki put bi dobio simboličnu kaznu. Čak i kada sam otišla od njega u Kotor Varoš on me je tražio po gradu i prijetio nam je da će nas pobiti, čak ga je policija tražila i pronašla, kod sebe je imao nož. Priveli su ga i prenoćio je u zatvoru, ali opet kazna je bila minimalna.

7 Aleksandra - U braku sam bila nepunih 10 godina, iz braka sam izašla 2007. godine u novembru mjesecu. Imam sina od 14 godina i kćerku od 8 godina. Ne mogu tačno definisati kada je nasilje krenulo, ali se ono već na početku braka počelo javljati, moj muž je bio vojno lice. Živjeli smo u kući mojih roditelja, njegovi su živjeli na selu i mislim da odatle negde počinje problem, jer su njegovi pravili problem jer je on živio kod mojih, a kada sam tražila da živimo samostalno on nije bio za to. Posle razdvajanja vojske on je otišao u Srbiju da radi, tako da smo se viđali mnogo manje, kada bi došao kući onda su nastajali problemi jer nije bilo komunikacije između nas i to je tako trajalo sve do 2005. godine, kada je on došao na ideju da treba da se penzionise. I on je odlučio da će da simulira da je lud, kako bi ranije otišao u penziju, tako je to i bilo, on je završio na VMA. To je bila priča za nas, porodicu i okolinu. Kada je penzionisan i kada se vratio sa terapije počelo je nasilje, mislim bilo je i ranije ali ne tog inteziteta i tako učestalo. Nasilje je bilo psihičko i fizičko. Kada se vratio za stalno kući, postao je ljubomoran, optuživao me je za preljubu, uznemiravao moje prijatelje, kolege, poznanike. 2007. godine je došao sa pričom da ja opet imam ljubavnika i to mog kolegu kojeg je on znao, pozvao ga je kod nas kući gdje ga je napao fizički. Tada sam shvatila da od zajedničkog života nema ništa, posle toga on je otišao u Centar za socijalni rad i podnio zahtjev za razvod, međutim onda je krenula terapija za pomirenje ali on se nije smirio, već se pogoršao, počeo je da me žešće bije, davi, vrijeđa. Bio me je i pred djecom, čak u jednom momentu mogu da se zahvalim svojoj tada dvogodišnjoj kćerki Sari jer mi je spasila život. Naime, on me je uhvatio za vrat i počeo da me guši, da ona nije vrisnula mislim da bi me ubio. Posle toga ja sam živjela na gornjem spratu moje porodične kuće, a oni na prvom spratu. Djeca nisu smjela ni da me pogledaju, kada je jednom prilikom dok sam sa ocem ispred kuće bila i sa djecom se igrala moj muž nam je prišao i napao mog oca kome je izbio 2 zuba i slomio vilicu. Policija nije reagovala adekvatno, oni bi samo došli i uzeli izjavu i to je to. Čak sam jednom otišla u Sup da prijavim da me je davio a kada sam došla u Sup oni su rekli: „hhahaha ovi su se opet posvađali“, možete da zamislite kako sam se ja osjećala. Kada mi je oca prebio, ja sam od policije i Centra za socijalni rada tražila da dovedu medije da svi vide šta mi radi, tek tad su oni zvali načelnika koji je rekao da privedu obojicu, tek tad sam uspjela djecu da dovedem. Kada su ga priveli u stanici je napao inspektora, i samo zbog toga je ležao u psihijatriji 4 dana. Ja sam posle toga otišla u Sigurnu kuću, ja sam ostala u Sigurnoj kući sve dok nisam dobila privremenu mjeru starateljstva za djecu. Sudija je vodio postupak u njegovu korist i to je bilo očigledno, nisam sigurna da li su oni bili prijatelji ali uglavnom su se poznavali, čak mi je sudija i prijetio da ako ja ne predam mužu

djecu da će mi on oduzeti djecu i predati je njemu, čak je urlao i derao se: „hoćeš ti da on da dođe i sve nas pobije“ na šta sam mu ja odgovorila ako vi ne možete da se izborite sa njim onda neka krene prvo od vas. Moji roditelji su mi donosili stvari i hranu u Sigurnu kuću, ne kažem da je to bilo potrebno ali tako je to bilo, te informacije su stigle do mog bivšeg muža, i posle toga je on zvao NVO i napadao ih je verbalno. I tako je pokušavao na sve te načine da mi napakosti, čak i pored toga što sam ja tražila od sudije i pismeno da napusti ovaj slučaj a on je to odbijao, pa sam ja sa jednog sastanka otišla. Kada sam izašla iz Sigurne kuće postojala je doza straha, šta sad ako on ponovo dođe, na svu sreću on više nije dolazio i nije više bilo fizičkog nasilja, ali psihičko nasilje se i dalje događalo na sudu gde je sve osobe na sudu uključujući i sudiju vrijeđao, čak i pismeno, na svaku odluku on se žalio i vrijeđao sve i mene i institucije. Na svu sreću uspjela sam se razvesti od njega, tada su pokrenute 2 krivične prijave i 2 prekršajne prijave zbog nasilja, koje su kasnije spojene u jednu za nasilje nada mnom i ocem za koju je osuđen na kraju na novčanu kaznu od 1900 km, a za dvije prekršajne po 200 km. A ja sam se pitala da li to vrijedi toliko, jer ja sam spremna dati 4000 km da njemu neko to uradi. Ja i moja djeca nemamo nikakve kontakte sa njim, iako je Centar za socijalni rad odredio da može da vidi u prostorijama centra djecu jednom u 2 mjeseca, on to ne želi, želi puno starateljstvo ili ništa. Njegova dijagnoza je bila disocijalni poremećaj ličnosti, kada sam pričala sa doktorom on je rekao da jednog doktora može da prevari ali konzilijum doktora nije mogao da prevari i da ako ne pije terapiju njegovo stanje će se pogoršati, zbog toga on je reagovao na svaku sitnicu, na svaku riječ me je maltretirao, bez razloga, najčešće me je vrijeđao da sam budala i da sam kurva, a prijetio mi je najčešće da će me ubiti, što se tiče fizičkog nasilja uglavnom me je rukama udario u glavu, ponekad nogom. Posle nasilja nastavio je normalno, nije pokazivao da mu je žao. Roditelji su mi pružali podršku, ali nisam baš puno pričala sa njima o tome, sa prijateljicama nisam pričala o tome. Prvi put kada sam ja njega napustila bilo je to po rođenju mog sina kada me je udario, čak sam tada podnela brakorazvodnu parnicu ali na nagovor mojih roditelja ja sam se vratila, jer ih je bilo strah za moju budućnost i za to šta će komšije reći.

8 Stefana - Ja sam u bračnoj zajednici od 1980. godine, imam tri sina (godišta 1990, 1993 i 1995), a napustila sam muža 2004. godine. U trećoj godini braka krenuo je sa nasiljem, bila sam izložena svim vidovima nasilja, to je sve krenulo u isto vrijeme, kada je krenuo da pije onda je postalo neizdržljivo, tj. u prve 3 godine bio je manje nasilan, mogla sam to izdržati, međutim kada je krenuo sa alkoholom to je postalo neizdržljivo. Bio je nasilan i prema djeci, najstarijeg sina je izbacio iz kuće, a mene zaključao u kuću i nije mi dozvoljavao da odem po njega. Meni je to bilo nepodnošljivo jer je moj sin mene molio da uđe ali nisam mogla ništa da uradim po tom pitanju. Bilo me je strah od njega za mene i za djecu, jer sam bila sigurna da je u stanju da nas ubije. Nekad bih sina poslala kod komšija ili bih se i ja sklonila na par dana kod komšija. Tukao me je sa svim i svačim, čak me je jednom napao sa nožem i pri pokušaju da me ubije uhvatila sam ne znam ni ja kako nož i zaustavila ga ispred srca. Tada je čuo komšija moje

vriske i zvao policiju, kada je on došao sebi i vidio krv po zidovima i kući on je otišao u policiju i prijavio je mene da sam ja njega napala. Policija bi više mene okrivila za to njegovo ponašanje, kao da sam se napila i napala njega, govorili bi mi da moram da trpim i da strepim, da slušam njegove prijetnje, nasilje. Došli su iz Centra za socijalni rad da mi oduzmu djecu, tada sam rekla da im neću dati djecu, nisu mi rekli za privremenu mjeru dodjele djece majci, međutim na kraju sam uspjela da ja dobijem djecu. Najviše me je udarao u predjelu glave, najteža povreda mi je bila kada me je nožem napao, posle nasilja nije pokazivao nikakvo kajanje ili žaljenje. Čak i kada sam napustila bračnu zajednicu on je nastavio sa nasiljem i maltretiranjem. Djecu je isto maltretirao, manje dvoje mlađih a starijeg sina je baš maltretirao. Nikome nisam mogla reći, a kad sam otišla od njega i kada su moji saznali pružali su mi podršku. Međutim kada bih otišla od kuće on bi došao i obećavao da me neće više biti i ja bih se vratila.

9 Milja - U braku sam 30 godina, pokrenula sam brakorazvodnu parnicu, a napustila sam ga prije mjesec i po. Ovo je već drugi put u poslednjih godinu dana da sam zvala policiju. Imam sina i ćerku koji su punoletni. Nasilje je počelo već u prvim mjesecima našeg braka, on je bio ljubomoran i posesivan i zbog toga me je izolovao od prijatelja, kolega, porodice. Nije mi dozvoljavao da radim, jer po njemu samo kurve rade, idu na posao da bi se kurvale. Posle nekog vremena ja sam postala neposlušna, jer nisam glupa da prihvatim to. I tako je krenuo da me bije. Otišla bih kod komšinice ili prijateljice da se izmaknem od njega ali on bi me pronašao, prebio i bukvalno odvuкао kući. Najgore u svemu u tome je to što on posle toga zahtjeva da vodimo ljubav, jer posle njegovog maltretiranja ja jednostavno nisam mogla to da uradim sa srcem, a to je kod njega izazivalo još veći bijes. Posle toga on je počeo da maltretira i sina, dok ćerku nije maltretirao. Kada sam došla u Sigurnu kuću, ja sam bila toliko psihički uništena da nisam znala telefonom rukovati, kretati se po kući. Kada je sin odrastao onda se i on umješao i branio me jer nije mogao gledati i slušati to što mi je radio i govorio. Ćerka mi je našla dečka i ostala trudna. U petom mjesecu trudnoće ona je raskinula sa dečkom, a mi smo joj pružili podršku da rodi to dijete. Sve je bilo u redu dok dijete nije napunilo godinu dana. Tada se on promijenio i počeo da se ponaša kao djetetov otac, a ne deda. Pravio mi je probleme kad naša ćerka izađe sa društvom kao da sam ja kriva za to i kao da ja to mogu da spriječim. Takođe nije dozvoljavao ocu djeteta da ga vidi i nije dao da dijete dobije očevo prezime, što sam ja smatrala za nenormalno. On je inače najpametniji, sa njim se ne može razgovarati, ne dozvoljava da mu se nešto prigovori, za sve mene krivi. Nasilje je bilo psihičko, fizičko, seksualno i ekonomsko. Prijetio je meni da će me ubiti ako ga napustim, da nikada neću moći djecu da dobijem. Najteži fizički napad na mene je bio kada sam bila u 8 mesecu trudna sa sinom, kada me je srušio i počeo da šutira nogama po stomaku. Da nije bilo komšije koji se umiješao i spriječio ga da me nastavi biti, ubio bi mi sina. On ne pokazuje nikakvo kajanje, za njega ne postoji riječ „izvini“. Nisam imala nikakvu podršku tokom braka. On je mene bio i pred djecom, a kada su djeca odrasla nije smio da me bije drastičnije, već me je „samo“ šamarao. On je jednom prilikom tražio od mene da mu spremim

zamrznuto pile. Kada sam mu rekla da ne mogu to da uradim, on me je odveo da mi pokaže kako se to pravi, meni je to bilo smiješno i onda je on mene uhvatio za glavu i jednom rukom držao sjekiru, a drugom čupao jezik. Prestao je tek kada je moja osmogodišnja ćerka počela da plače i da ga moli da me ne bije. On je imao težak život, bio je najstariji i izdržavao je svoju porodicu i ja sam uvijek njega pravdala, ne obazirući se na sebe i svoju situaciju. Prvi put kada sam ga prijavila policiji i otišla u Centar za socijalni rad, tamo su me savjetovali da ne idemo u sigurnu kuću jer je u tom trenutku ćerka radila, pa da ako odemo u sigurnu kuću izgubiće posao, što je bila laž, jer je ona mogla da radi iako je bila u sigurnoj kući. Zbog toga smo otišli kod moje tetke, za slavu je došao kod moje tetke i uzeo unuka uz riječi da mu nije mjesto tu već u svojoj kući.

10 Zorana - Ja sam dijete razvedenih roditelja. Bježeći iz takve situacije sam se udala sa 17 godina, rodila sam dijete u 19 godini, ćerku. Muž nije vršio nasilje nadamnom, ali svekrva jeste i to čitavih 12 godina. To je bilo psihičko nasilje. Mene je otjerala iz kuće dok sam bila trudna, ali pošto sam dijete razvedenih roditelja nisam željela to svojoj djeci, ali kada sam se vratila u kuću teror je bio još gori. Nisam smjela da jedem, bila sam im rob, muž nije reagovao na to. Posle par godina sam završila u bolnici, tada sam imala 40 kila. Plašila sam se toga da izađem na ulicu, da kažem nešto. Na savjet kume koja je inače njemu rod, ja sam otišla. U tom braku sam bila izložena psihičkom i ekonomskom nasilju. U prvom braku imala sam 3 ćerke. Muž me je samo jednom udario, ali me nije vreijedao, ali nije ni brinuo o nama. Svekrva je bila ta koja je vršila nasilje, vrijeđala bi me i pred djecom, optuživala da djeca nisu njeni unuci, da sam ja dovela tuđe dijete. Kada sam napustila prvog muža i razvela se, samnom su bile 2 mlađe ćerke, a najstarija je ostala sa ocem. Ta brakorazvodna parnica je trajala jako dugo, papiri su nestajali. Mi smo se dogovorili što se djece tiče, pošto ja nisam imala gdje da živim, da djeca ostanu kod njega. Kada sam izašla iz braka bila sam bukvalno sa djecom na ulici, selili smo se iz stana u stan. Posle toga sam se ponovo udala. Moj sadašnji muž bio je u vezi sa mojom zaovom, tako da je bio upoznat sa mojom situacijom. On mi je jedini u Banja Luci pomogao da se smjestim, posle toga se rodila ljubav između nas i tako smo se mi uzeli. Kada smo dobili ćerku, počeo je da se ponaša drugačije, odlazio bi, ne bi nam ostavio ni para za mlijeko, posle toga počeo je da me krivi da ne radim. Kada bih ga pitala „Šta da radim i ko će da čuva dijete”, on bi odgovorio da ne zna i da se snađem. Tako sam se zaposlila kao konobarica, sve svoje zarađene novce davala sam za porodicu, nisam imala marke svoje. Počeo je da izmišlja nešto, zvao bi me da radim sa njim cio dan, pa posle toga bih morala da pravim jelo, nije ga interesovalo da li mi dijete ima šta da jede. Jednom dok sam radila zadaću sa ćerkom, ušao je u kuću i počeo da me psuje, rekao da me „jebo moj mrtvi brat“ i počeo je da me bije. Ja sam izašla iz kuće sa djetetom da se on smiri, a kada sam se vratila kući on je nastavio da me bije i uključio pilu i htio je da me ubije. Tada je neko pokucao na vrata i on se smirio, otvorio, popričao sa mušterijom. Tada sam ja pokušala da pobjegnem iz kuće ali nisam stigla, on me uhvatio za vrat i počeo da me guši. Tada sam počela da vrištim i momak koji je bio pred vratima vratio se ponovo i pokucao. To mi je dalo priliku i ja sam pobjegla. Mjesec

dana sam bila nepokretna posle toga, a ćerka mi je pomagala da se presvlačim. Kada su me odveli u bolnicu, htjeli su da mi slikaju leđa, ali pošto njegova sestra radi u bolnici kao doktorica, nisam smjela da kažem stvarni razlog. Međutim, kada je doktor vidio povrede na snimku, rekao mi je da to ne mogu biti povrede od pada kao što sam rekla. Ja sam mu zatim sve priznala i molila ga da ne prijavljuje to i da ne govori njegovoj sestri jer bih tako imala samo još veće probleme. Tukao bi me bez razloga, zlostavljao. Vodio me je više puta i izbacivao iz auta na putu ka Manjači, koji je nenaseljen, uz prijetnju da će me ubiti. Psovao me, vukao za kosu, tražio da izađem, a onda bi mi rekao „Kuda ćeš kurvo?“. Bila sam izložena svim vidovima nasilja. Nisam imala nikakvu pomoć, izuzev moje prijateljice. Ona je pozvala policiju dva puta, a policija je izlazila u prosjeku po 60 min. od momenta zvanja. Prvi puta je zvala policiju krajem septembra 2012., kada je suprug uzeo nož da me ubije i odvuкао me je u WC. Ja sam plakala i vrištala pa me je on onda pustio. Ja sam imala od toga modrice po vratu i po drugim dijelovima tijela. On je bio priveden na razgovor, ali su ga odmah pustili. Nakon nekog vremena, već u oktobru, on je ponovio nasilje jer mi je rekao da će me ubiti i da sam ga ja pokrala. Iz straha da će to i uraditi, ja sam popila tablete sa namjerom da prekratim muke jer nisam imala kome da se obratim i nisam vidjela izlaz. Obračala sam se i njegovoj porodici ali oni su govorili da je on takav kakav je i da oni tu ne mogu ništa. Ja nemam više povjerenja u policiju, taman kada bi me ubijao, ja je ne bih zvala. Nasilje nije vršio nad djecom, ali jeste pred njima nadamnom i kćerka sada ima problem sa komunikacijom u društvu.

11 Dagna -U braku sam bila 19 godina, a nasilje je počelo od prvog dana, ali to tada nisam shvatila. Napustila sam bračnu zajednicu 2008., imam sina 94. godište i ćerku 90. Bila sam izložena svim vidovima nasilja, a počelo je prvo sa psihičkim, pa fizičkim, ekonomskim, seksualnim. Na početku bi me vrijeđao i pred djecom, a posle toga je krenulo fizičko nasilje i izolacija, a samo sat vremena posle nasilja on bi se potpuno promijenio, postajao bi fin i pažljiv, što mi se gadilo. Kad bi me tukao koristio bi svaki predmet koji bi mu se našao na putu, sve se to dešavalo pred djecom. Djeca su me branila i dežurala bi uvijek pored mene da me ne bi bio više. Inače, on je bio dobar prema drugima i svi su mislili da je on divan muž, a mene je bilo sramota da priznam da me bije, iako me je ćerka nagovarala da se razvedem. Tek kada sam počela da radim postalo je očigledno kroz šta prolazim, jer bih na posao došla prepuna modrica. Kada sam napokon odlučila da odem od njega, u CSR su me napali i optužili da sam ja kriva za sve to što mi se desilo, optužili su me da sam razbila porodicu i da je on divan muž, a da sam ja krivac za sve. Posle razvoda, ćerka je otišla sa mnom, a sin je ostao sa ocem. Sin me je isto nagovarao da idem i da se razvedem, ali da ne napuštam njega. Najteže fizičko nasilje nadamnom je bilo kada me je muž tukao i bacio u zid. Tada je došla policija jer mi je bilo pozlilo. Meni je tada bilo došlo da se ubijem, zbog toga sam išla kod psihologa, a kada sam izašla iz bolnice, nastavio je u autu da me psihički maltretira da mi je dolo da iskočim iz auta i skočim sa mosta. Sin me je spriječio u tome. Posebno mi je teško to to bi sin ušao u konflikt sa ocem, a ne smatram da je to dobro za njega. Sa sinom nemam kontakt već 3 godine, jer mi bivši muž

ne dozvoljava kontakt sa njim. Čim mu se ja javim, on mu promjeni broj. Zbog toga i zato da ga otac ne bi maltretirao i da bi mu olakšala život ne zovem ga i ne pokušavam da ga kontaktiram, jer znam šta bi mu uradio moj bivši muž. Moja ćerka me je podržavala, a kada je saznala moja porodica i oni su me podržali. On je pratio mene i kada bi se vraćala sa koleginicama kući. Znao bi da se zaleti na nas kolima, pa da zakoči tik ispred mene. Pokušala sam i da se ubijem tabletama i tada me je spasio sin. Posle tog događaja, ja sam završila na psihijatriji.

12 Svetlana - Prije 3 godine smo se razveli i ne živimo više zajedno. Kada smo se uzeli, prve godine je počelo fizičko, psihičko, ekonomsko nasilje. Moj muž je bio nasilan i prema djeci, porodica mi je rekla da trpim i trpila sam dok se djeca nisu udala, a posle toga sam se razvela. Sad trenutno živim od tuđe pomoći u neimaštini. Meni je muž slomio rebro, a imala sam i druge teže povrede. Nasilje je trajalo svih 23 godina braka, moj muž je bio depresivan i non-stop me je tukao, za svaku sitnicu je mene krivio, morala sam da radim šta mi kaže, nisam smjela da mu protivriječim. Živjeli smo u njegovoj kući, nismo stekli vile i dvorove, ali smo uvećali bogatstvo za vrijeme braka, međutim ništa nisam dobila na sudu.

Ujutru rano on je sjeo da jede. Jeo je svinjetinu i ja mu kažem: "Nisi mi ostavio ništa kožice", jer ja to volim. Na to je on ustao i opsovao me je, udario nogom u rebra i slomio mi rebra. Nije pokazivao nikakvo kajanje, varao me je. Nisam imala nikakvu podršku od komšija, porodice... Kad sam napokon odlučila da se razvedem otišla sam u Centar za socijalni rad. Tražila sam da mi sud dodjeli nešto zajedničke imovine, međutim, sudija me je odbio i rekao mi da to što smo stvorili to sam i pojela. Prinudno su me razveli, naterali su me da se razvedem i nisu mi dozvolili uopšte da pročitam šta potpisujem. U to vrijeme nisam bila u kontaktu sa NVO Lara. Ćerku mi je zlostavljao zbog momka; čim nađe momka, on kreće da je zlostavlja, smetali su mu njeni momci. Bio ju je krvnički, jednom je krenuo metalnom šipkom da je udari i tada sam se umješala ja, nisam mu dozvolila da je ubije. Inače, on ni sa kim nije dobar, svađa se sa komšijama i drugim ljudima. On je privatnik, ćerka mi ima sina. Moja porodica neće da me primi u kuću. Čekala sam da se ćerka uda, da bih ja mogla da se razvedem. I sad čekam sud da odredi alimentaciju. Nasilje je prestalo posle razvoda. Tražila sam alimentaciju i sud je dodijeli 25 % od njegovih primanja, međutim on je preko svog advokata to uspio da obustavi. Sad će ubrzo sud da izvrši prinudnu naplatu. Za alimentaciju je podnešen zahtjev prema sudu prije godinu dana, a prije 6 mjeseci je sud dodijelio u korist mene. Dok sam bila u braku sa mužem imala sam 2 infarkta, 2 moždana udara i dobila sam šećer. Jednom sam ga pokušala da ga napustim. Sa djetetom sam došla kod roditelja, ali mi oni nisu pružili ni razumjevanje ni odobravanje ni podršku i morala sam da se vratim mužu. Ćerka se udala ne bi li otišla od kuće.

13 Kosara - U braku sam 23 godine, ali sam podnijela tužbu za razvod u NVO Lara. Imam 2 sina - jedan ima 23 godine, drugi 17. Prvog sam rodila u Sloveniji. Kada smo došli u Sloveniju zatekli smo kuću koja je bila samo pokrivena, za vrijeme zajedničkog života sredili smo kuću, izgradili još jednu. Moj muž je od prvog dana braka počeo da me vara. Najviše nasilja je bilo zbog drugih žena, kada bih prećutala sve to - ne bi bilo nasilja. Posle toga je došao rat, alkoholizam,

mi smo inače mješoviti brak, ja sam Hrvatica a on Srbin. Moj muž nije krio svoje afere, čak je imao i vezu dugu 10 godina koju uopšte nije krio. Kada bih mu zaprijetila da ću da ga napustim, on je govorio da me voli, da ne može da živi bez mene. Od moje porodice sam imala podršku, ali zbog situacije nisam htjela da idem u Hrvatsku. Moj muž je tukao sinove, međutim pošto je moj stariji sin prigovarao ocu zbog afera, on ga je zamrzio, počeo ga je maltretirati, prijavljivati policiji, lagati na njega. Posle nekog vremena našao je novu ljubavnicu, koja je bila sponzoruša, rasprodao je sve po kući, a nas optuživao za krađu. Ja sam se čitavo vrijeme obraćala zdravstvenim ustanovama, ali oni su me slali policiji, a ja nisam htjela tamo. 15. decembra 2012 došao je pijan da nije znao ući u kuću, a ja sam izašla iz bolnice 3 dana posle kiretaže. Doveo je goste u kuću ja sam krenula da ih uslužujem kada sam mu rekla da se pristojno obuče, na šta je on reagovao psovka. Gosti su otišli nakon toga, on je mene krenuo da tuče. Dok sam se u toaletu brisala ušao je mlađi sin, kada me je video uletio je ocu u sobu i krenuo da se svađa sa njim zato što me je tukao, na to je moj muž rekao njemu da će ih obojicu ubiti, a mene ostaviti u životu da “kučka pati”. Mlađi sin je pozvao policiju, kada je stariji sin došao rekao mi je da moram da podnesem zahtev za razvod ili će on otići iz kuće, jer ne može da gleda da dopuštam da mi ovo radi. Posle toga sam podnijela zahtjev, on nije očekivao da ću biti istrajna u tome. Živjeli smo i posle zahtjeva zajedno u istoj kući, ali u različitim prostorijama. Po nagovoru njegovog advokata, on je počeo da za svaku riječ, sitnicu da zove policiju. Na kraju je on otišao iz kuće sa ljubavnicom na odmor na 5 dana. Sin ga je zvao tokom tih dana da vidi gde je, ali on je non-stop lagao o tome gde je. Nije dao pare mlađem sinu za malu maturu. Ja sam u međuvremenu našla posao, nešto sitno, dovoljno da preživim. Kad je muž došao kući sa puta, rekla sam mu da je “dobro došao, Lesi”. On je kada je došao odmah doveo policiju i prijavio da mu je kuća obijena, a sin je samo provalio u njegovu sobu. Tada sam ja poludila i počela da prijetim zbog njegovog bezobrazluka, jer je on ostavio sinove bez dinara i otišao na odmor. Zbog toga je sin ušao u njegovu sobu. Na ispitivanju u policiji su me ispitivali za novac koji je on prijavio da je ukrao njegov sin. On se odrekao oba sina, preko CSR. Kada sam zvala policiju oni su me savjetovali da budem oprezna, jer je njega njegov advokat nagovorio da zove što češće policiju ne bi li on postao žrtva. Ja iz kuće neću da idem, jer smo sve to zajedno zaradili. Izrečena mu je privremena mjera da iznese sve svoje private stvari. Od imovine tražim pomoćni objekat jer sam kuću zatekla. Imala sam veliku podršku porodice, oni su me čak savjetovali da ga napustim, ali nisam željela zbog djece, već 3 godine sam u kontaktu sa NVO Larom i psihologom. Ponašao se prema meni kao prostitutki - ako ću spavati sa njim, davao bi mi para, ako ne onda nije. Kada sam otišla na odmor sama, zvao me je i prigovarao za taj odmor, prijetio mi je tada. Inače djeci je konstantno prijetio. On bi uvijek posle nasilja, kada bi primetio da ću ga možda napustiti, molio da ne idem, kupovao mi poklone, izvinjavao se. Posjetila sam za ove 3 godine dosta institucija, i svuda sam naišla na razumjevanje. On nije krio da me vara, i on bi to svima pričao i priznao. On, kada bi se vratio od ljubavnice, dalje je htio da spavam sa njim, pokušala sam da se dogovorim da ne spavamo više jer nije on krio svoje afere, ali on to nije dozvoljavao. Čak mi je i polnu

bolest prenio. Morala sam imati odnose sa njim zbog mira u kući i finansija. Od kad sam podnijela zahtjev za razvod, živim u neimaštini. U zadnje vrijeme počeo je da pije učestalo i da vrijeđa, bez obzira ko je tu. Sad čekam da završi brakorazvodna parnica. Nije mi dozvoljavao da radim, iako sam ja to tražila. Doživjela sam sve vidove nasilje - psihičko, fizičko seksualno. Bilo je i lijepih momenata sa njim kada je bio darežljiv, dobar, ali je više bilo lošeg nego dobrog.

14 Ljubica -U braku sam bila 18 godina, a razvedena sam 3 godine. Fizičko nasilje je počelo godinu dana pre razvoda, a zadnjih 4 godina braka bila sam izložena stalnom maltretiranju, prijetnjama. Pošto smo mi izbjeglice iz Sarajeva dosta smo putovali i selili se. Kada je izgubio posao u vojsci počelo je psihičko nasilje, a kasnije i fizičko. Krivio me je za sve, svoje neuspehe, posao...Varao me je. Najveći konflikt izbio je zbog djeteta, inače imam 2 djece. Ponašao se jako nedolično, kada sam ušla u sobu videla sam ga kako je na skajpu sa nekom ženom i pritom se ponašao jako neprimerno. Kada sam mu prigovorila zbog toga udario me je u glavu, a ja sam pri padu udarila glavom u zid. Imala sam teške povrede glave zbog čega sam završila u Urgentnom centru u Beogradu, gdje su mi se borili za život. Dok sam ja bila u bolnici on je doveo jednu od svojih žena u kuću gde živi i moja majka. Kada sam se vratila iz bolnice rekao mi je da imam mjesec dana da napustim kuću, i ja i moja majka (iako je moja majka dala novac da kupimo porodičnu kuću). Stariji sin njega puno voli i on je odlučio da ostane sa ocem, a ja sam se obratila u Centar za socijalni rad, gdje su me savjetovali da „idem polako“ zbog sigurnosti djece, da ne bi i njih povredio. Inspektorica u policiji me je saslušala i rekla mi da se ne može naknadno prijaviti nasilje, već samo u tom trenutku u kome se desilo, rekli su mi da je Dom zdravlja trebao da obavesti policiju, ali ja sam bila u jako teškom zdravstvenom stanju.

Ja sam 3 puta policiji prijavljivala muža za psihicko nasilje nadamnom i mojom majkom. Ništa od toga nije procesuirano. Obratila sam se i NVO „Lari“ koja mi je pružila pravnu pomoć odmah nakon oporavka od operacije, i preselila sam se u donji dio kuće gde sam živjela sa majkom. U tom periodu imala sam 49 kg, obrijanu glavu zbog operacije i u teškom psihičkom stanju zbog traume u više navrata sam pokušavala da kontaktiram policiju uključujući i lične dolaske kako bi obećano procesuiranje pokrenula, ali svaki put sam nailazila na izgovore, odnosno osim moje prijave nije bilo nikakve njihove reakcije. Djeci je pričao da ja nisam dobra majka, da je on našao njima novu majku. Mlađi sin mi je rekao da mu je otac rekao da, ako ja umrem, oni će dobiti penziju i da će im on dovesti drugu majku. Moj mlađi sin bio je jako traumiran. Moj rođak je došao da izglati situaciju. Ja sam svom mužu obećala da ću napustiti kuću za mjesec dana. Moj muž mi nije dozvoljavao da ja odvedem decu, ali ja sam preko Centra za socijalni pokušavala postići da djeca pripadnu meni. To jutro kada sam napustila kuću i pozvala sam svoje rođjake da mi pomognu da se spakujem prišao mi je i rekao: „Ako odeš, ubiću te“, na to sam mu odgovorila da on stvarno ne zna šta hoće. Sve je bilo podnošljivo dok sam imala posao, jer sam mogla da živim kako-tako. Međutim prošle godine sam izgubila posao. Kada sam zamolila gazdu da me ostavi zaposlen, on mi je rekao da on nije socijalna ustanova. Cio ovaj odnos države i društva

je odvratan. Moj muž nikad nije pokazivao kajanje, međutim sad u zadnje vreme pokazuje kajanje. Brakorazvodna parnica trajala je 6 meseci. Kada se okončala parnica, dobila sam alimentaciju i djecu, ali on alimentaciju nikada nije plaćao. U međuvremenu, on se preselio u Čapljinu i osnovao novu porodicu. Sad sud ne želi da se bavi naplatom alimentacije, jer se pravdaju da oni ne znaju ništa o njemu, jer je on napustio Bijeljinu, iako sam im ja dostavila sve podatke o njegovom preseljenju u Čapljinu. Kada sam otišla od kuće, sutradan sam otišla u CSR da bi tražila djecu. Mlađi sin je došao kod mene u subotu (ja sam otišla od kuće u srijedu), stariji sin je ostao sedam dana duže kod kuće, a onda ga je otac izbacio iz kuće sa riječima: „Skinu taj kaiš sa sebe, jer je to moj kaiš“. Imala sam podršku svoje porodice i rodbine, a od njegove ne. Obratila sam se svim institucijama kada sam se vratila iz bolnice. Najteže je to što niko od institucija ne vodi brigu o nama, moj stariji sin je nezaposlen. Mislim da su oni mogli mnogo više postići da su imali normalan život. Meni teško pada to što ne mogu da im omogućim normalan život jer nemam posao. Mislim da imam brata meni se ovo nikada ne bi dešavalo. Moj muž ne pokazuje brigu za našu djecu, osim kada mu treba nešto ili kada dođe u Bijeljinu da promoviše svoju novu ženu. Mojoj djeci je teško palo sve ovo, čak mi je mlađi sin rekao: „Mama, mene tata više ne voli, on sad ima novog sina“.

15 Marina - Ja sam živjela u bračnoj zajednici od 1994. do 2012., a početkom ovog mjeseca je završena prvostepena presuda. Imam sina od 18 godina. Kod mene je bilo zastupljeno više psihičko nego fizičko nasilje, koje je počelo od prvih mjeseci veze. On je jako inteligentan muškarac, lagao me je. Tek poslije početka braka sam shvatila da je, sve što mi je pričao osim imena i prezimena, laž. Tada sam shvatila da sam pogriješila, ali sam ostala sa njim jer je i dijete došlo, a poslije toga sam uvijek gledala da pravdam njegove postupke i tražila razloge u spoljnim faktorima. Prvi šamar sam dobila poslije par mjeseci braka kada sam mu rekla da laže i da nije zaposlen kao što je to meni pričao, tada sam bila 3 mjeseca trudna. I to je tako trajalo kroz čitav brak, svakih mjesec dana bi bilo nekog problema bez razloga, gdje bi me vrijeđao i tukao, ali nikad nije me udario tako da bi se to vidjelo. Ja nikad nisam nikome pričala to, bilo me je sramota. On je inače glasio za impulsivnog čovjeka. Svake godine je to nasilje bilo za nijansu jače, dok nije dolo do jedne situacije kada je došlo do svađe, krenuo je nožem na mene i tada je stao ispred mene moj sin i spasao me. Tada sam odlučila da se razvedem, poslije toga on je prijetio cijeloj mojoj porodici. Razmišljala sam da se ubijem, ali me je brat spriječio. Inače, mom sinu nije nikad prijetio. Takođe sam posle par godina braka saznala da je on ima ćerku iz prošlog braka, takođe je dok smo bili u braku imao paralelno vezu sa drugom ženom 3 godine. Djetetu nikada nije prijetio, ali je mene bio i vrijeđao pred njim. Brat me je uputio na NVO Laru. On je poslije pokretanja razvoda pokazao kajanje, čak je nudio mom advokatu mito da on pokuša da me nagovori da obustavim brakorazvodnu parnicu. Inače, nasilje bi obično trajalo dan- dva, a nakon toga bi uslijedila faza pomirenja da bi petog ili šestog dana nastala faza medenog meseca. Nikada nisam tražila nikakvu pomoć, sve do tog posljednjeg slučaja, kada sam se obratila NVO Lari, oni su me smjestili u Sigurnu kuću. Tamo su mi rekli da mogu biti tamo koliko hoću, ali

ja sam poslije mjesec dana napustila Sigurnu kuću, jer mi je tetki potrebna 24 h njega, pa sam ja prela da živim kod nje. Sin me je posjetio sa ocem 2 puta i oba puta su pokušali da me nagovore da se vratim.

Inače, moj muž nikad nije kriv, uvijek je krivio sve druge, samo ne sebe. Najveći problem bi bio kad bi nestalo novca jer sam ja radila, a on ne, i sav novac sam obezbeđivala ja pa ukoliko bi se desilo da nema novca trpila bih nasilje. Moj muž je inače agresivan ne samo prema meni, već i u okviru porodice, nasrtao je na bratića i oca kada bi se dokačili, čak je i prema drugim ljudima bio agresivan. Ja se i dan danas plašim njega, jer to je osoba sa kojom nikad ne znaš na šta je spreman, a spreman je naći nekog coveka i dati mu nešto para i pištolj da me ubije, samo ako mu dođe.

16 Maša - Ja sam bila u braku 30 godina, napustila sam muža prije 3 godine. Brakorazvodna parnica je u toku, s tim da je muž podnio tu brakorazvodnu parnicu. Imam 2 sina, jedan je oženjen. Nasilje je počelo u drugoj godini braka, fizičko je trajalo sve do 29. godine braka. Tada je rekao : “Do sad sam je fizički maltretirao, sad ću psihički i to pred mlađim sinom. Nasilje bi obično počelo kada je loše volje, nazivao me je kurvom, često me je optuživao za prevaru. Čak me je optužio da sam ga prevarila sa komšijom i sukobio se sa njim. Bio je bolesno ljubomoran. Tukao me je rukama, nogama, svuda po tijelu. Djeca su mi bila pod strahom da će me ubiti kada oni izađu u grad, čak mi je sin jednom rekao da se plaši da izađe iz kuće jer ne zna da li će me muž prebiti ako on nije tu. Ja nemam nikoga od familije. Mlađi sin mi je operisan, imao je tumor testisa, sad je dobro. Pa sad ima problem da pronade posao, jer ne smije da se izlaže suncu i da teško radi. Stariji sin radi i živi u Banjaluci kao postanar i nije u mogućnosti da pomogne meni i mlađem sinu, mada se trudi. Moj muž me je tukao i pred djecom, jednom prilikom kada smo se vratili sa njive, moj muž kada je došao kući napao nas je što nismo paprike složili i tada je nasrnuo na mene i djecu, čak je uzeo drvo i pokušao da nas bije sa njim ali je tada moj stariji sin spriječio dalje nasilje, ali ne mogu reći da je tukao decu. Mlađi sin ima jako veliki problem oko zaposlenja i sve se više povlači u sebe. Ja sam u selu imala 3 žene sa kojima sam se družila, ali nisam nikad dobila podršku da se razvedem, ali su me voljele i pomagale mi, ali muž mi nije dozvoljavao da se družim sa njima. On bi se poslije nasilja nastavio “normalno” ponašati, tj. nije pokazivao da mu je žao. Ja sam radila u školi kao čistačica, ali na insistiranje i kontinuirano nasilje od strane muža, morala sam da napustim posao. Ja sam 5 puta napuštala muža uglavnom bez djece, ali sve je to trajalo kratko. Jednom kada sam otišla poslao je mog mlađjeg sina po mene, i kada sam se vratila rekla sam mu da me više ne dira i to je stvarno to ispoštovao. Trajalo je to 3 godine, međutim poslije 3 godine je dobio nekakvu poruku u kojoj je pisalo kako ga varam sa komšijom i posle toga je počelo nasilje. Od imovine nemam ništa, nisam ni pokrenula ništa u vezi podjele imovine. Ja sam za NVO Laru saznala od starijeg sina. Moj muž je prijavljivao mog starijeg sina kada je reagovao na vrijeđanje od strane moje svekrve, kada joj je rekao da ne uzima ime njegove majke u usta. Mene je bilo sramota da prijavim muža za nasilje, a njega nije bilo sramota da sina rođenog prijavi.

17 Jovana - Ja sam žrtva nasilja od strane oca, otišla sam iz porodice ima 1 godinu dana. Iz kuće smo otišli i majka i sestra i ja. Bila sam ekonomski i psihički maltretirana. Otac mi nije dao da radim, ali ja sam radila pa me je zbog toga napadao, nije mi dao u sobu da ulazim, vrijeđao me je. Isto tako je bilo i mojoj majci i mojoj sestri. Uvijek je sebe gledao kao bogatog gospodina za kojeg je sramota da ima ćerku koja radi. Povod za nasilje bi bio, recimo, kada idem da se kupam, kad krenem u grad, bez ikakvog razloga. Ja sam znala da radim po 20h dnevno i kada se vratim kući on bi me vrijeđao. Ja i dalje imam kontakte sa ocem, odem i očistim mu kuću jer ja živim sa momkom koji me trenutno izdržava, ali uvijek postoji mogućnost da raskinem sa dečkom ili da on izgubi posao i onda bih bila na ulici, pa iz tog razloga ja i dalje održavam kontakt sa ocem. Nisam naišla na podršku od strane institucija, otišla sam u biro da pitam za informacije gde su me izvrijeđali i ponižavali. Imam i dijete. Voljela bih da ga mrzim, jer je on to zaslužio. Razumijevanja je malo, ali to što ja ispričam nešto ja se osjećam bolje, ali to mi ne rješava problem. Pomagala mi je i majka, a sad trenutno i dečko. Moj najveći problem je to što sam ja ekonomski zavisna od oca.

18 Mirjana - U braku sam bila 7 godina. U toku braka rodila sam troje djece – koja su uzrasta od 10 do 16 godina (dva dječaka i djevojčicu). Udala sam se u Trebinju, moj bivši suprug radi u poznatoj firmi kao direktor marketinga i koji je jako uticajan. Njegovu moć demonstrirao je vrlo jasno kada sam pokrenula brakorazvodnu parnicu uslijed teškog nasilja u porodici i kada sam pokušala da dobijem starateljstvo nad djecom. Zbog njegove patološke ljubomore, nasilju sam izložena od prvog dana našeg braka. Nasilje je postepeno preraslo iz verbalnog u fizičko i seksualno, kao i ekonomsko. Kad sam pokušala da sa svojim, tadašnjim mužem komuniciram, naišla sam na odbacivanje, optužbe, vrijeđanje i omalovažavanje jer sam „preljubnica“. Svi moji naponi da dokažem suprotno padali su u vodu pa se pitam da li je on u stvari namjerno mi „servirao“ tu priču ili je u nju zaista i vjerovao. Dakle nasilje je trajalo od prvog mjeseca zabavljanja u vidu psihičkog nasilja, tako i u braku, postepene izolacije do konačne od svih uključujući, moju majku, sestre, prijateljice, komšinice, sve ljude kojima sam bila važna i koji su meni bili važni. Nakon te izolacija uslijedilo je ne samo fizičko i ekonomskom, već i fizičko nasilje, najprije u vidu šamara, a kasnije najčešće po dijelovima tijela gdje nisam mogla dokazati udarce (npr. po glavi gdje je kosa). Moj suprug je svugdje glumio uglednog građanina i svi su imali utisak kako sam se dobro udala. Kad sam prvi put pokušala da ga napustim jasno mi je stavio do znanja da djecu neću nikada u tom slučaju vidjeti. Uvijek nakon izliva gnjeva nastupao je period kada mi je govorio kako me voli, kako ne može živjeti bez mene, kako bi se ubio kada bih ga napustila. Kada je nasilje postalo nepodnošljivo, što zbog fizičkih, seksualnih, i psihičkih tortura, odlučila sam da ga konačno napustim. Fizički me je spriječio da povedem djecu, pa sam bila prisiljena da odem bez djece. Naravno na sudu, u CZSR i pred djecom to je predstavio kao moje napuštanje djece jer imam ljubavnika. Uz sve to, jedne prilike me je pokušao ubiti u prisustvu djece i ja sam taj slučaj procesuirala. Međutim, i ovaj put moj muž ispada pobjednik, jer njemu sve institucije, prvenstveno CZSR dodjeljuje djecu, a meni, majci koja se

bori za njih, osporava se čak i viđanje. Odnosno, sve institucije bez obzira na to ko je u ovom slučaju nasilnik, a ko žrtva, idu „uz dlaku“ vrlo uticajnom nasilniku i meni uskraćuju moju djecu. Pokušala sam da se obratim svim institucijama u BiH i ostala sam razočarana njihovim odgovorom, negdje podrškom naslniku, a negdje njihovom nemoći da mojoj djeci omoguće osnovno pravo-pravo na slobodu i život bez nasilja. Cijelo vrijeme nasilje se odigrava pred očima djece, a i oni sami su izloženi nasilju uključujući zastrašivanje, fizičko nasilje i traženju lojalnosti u odnosu na mene- a to znači da me u potpunosti odbace, ignorišu i vrijeđaju što ružnijim izrazima.

19 Maja - U braku sam 25 godina. U toku braka rodila sam dvije djevojčice – blizankinje 1991 godište. Moj suprug radi i važi za uglednog domaćina koga svi poštuju. Živim u zajednici sa njegovim roditeljima i braćom. Nasilje je počelo sa dolaskom na svijet naših kćerkica kada su me svekar i svekrva počeli optuživati da sam ja kriva što sam rodila žensku djecu i da bi on trebao da potraži ženu koja će mu roditi nasljednika. Meni su počeli nazivati svakakvim pogrđnim imenima, da sam ružna, da sam glupa, da sam se „okotila“ i da mi nije mjesto među njima. Moj muž je u početku samo ignorisao kako njihovu priču tako i moje traženje da me zaštiti od njihovih sve glasnijih, svakodnevnih verbalnih uvreda. Počeli su da zaključavaju sobe od mene, da mi namjerno ostavljaju da radim poslove koje su do juče oni radili, a u pitanju je veliko seosko domaćinstvo u koje sam ja došla iz grada i uklopila se bez riječi u taj život. Kako je vrijeme prolazilo, muž je postajao sve više agresivan prema meni, pa čak i da se stavlja na njihovu stranu i da mi se obraća pogrđnim riječima. Ja više nisam mogla da radam jer sam uslijed porođaja koji je bio jako rizičan imala komplikacije, pa mi je ljekar zabranio da ostajem u drugom stanju. To nije njima smetalo da me tjeraju ili da rodim ili da napustim kuću i vodim svoju „kućad“. Nakon par godina uslijedio je prvi šamar i to pred njegovim roditeljima kako bi mi „ztvorio usta“ da više ne odgovaram njegovim roditeljima. Ubrzo nakon šamara, uslijedilo je izbacivanje mene iz vozila u vožnji, naguravanje na hrapavu fasadu zida, pa čak i pokušaj da me gurne niz liticu koja se nalazi izvan grada. Često mi upućuje pogrđne riječi, ali se trudi da to ne radi u prisustvu naših djevojčica za razliku od svekra i svekrve. On lično ne zlostavlja djecu, ali one osjećaju u potpunosti odbacivanje djeda i bake. Muž mi stalno govori da sam ružna, glupa i da ga je sramota da se pojavljuje samnom, da bih ja trebala da ga napustim, naravno pri tome misli da trebam svu imovinu ostaviti njemu.

20 Nađa - Ja sam se udala sa 17 godina i ušla u višečlanu porodicu, osim muža, sa nama je živo njegov otac i majka. Živijela sam izložena nasilju kako od muža tako i od svekra koji je osim mene zlostavljao i svoju ženu. Moj muž je to mirno posmatrao i nije reagovao ni na nasilje nad majkom a kamoli nadamnom. U početku to su bili samo verbalni napadi koji su se sa vremenom pretvorili u fizičke. U više navrata bila sam pretučena. Muž se nije ustezao da me zlostavlja i pred djecom a ne rijetko je i njih same zlostavljao. Iz ovog braka imam troje maloljetne djece. Dvije djevojčice i jednog dječaka. Često sam puta bila ponižavana, tučena, optuživana za preljubu posebno kad bi muž popio. Tada nije imao granice i nije gledao kako i gdje me udara, rukama, nogama, predmetima ne

libeći da koristi i hladno oružje. Sa godinama nasilje se samo povećavalo, i prenosilo se i na moje članove porodice ukoliko bi oni iskazali želju da me zaštite. Ja sam ga se sve više plašila, nikada nisam znala kada i zbog čega me može napasti, optužiti. Trpila sam ćutke, sve do zadnjeg puta kada sam bukvalno pobjegla da spasim svoju glavu. Moj suprug bi obično nakon počinjenog nasilja izazivao nježnost govoreći mi „Zašto si me natjerala da ti to uradim?“.

21 Bojana - U braku sam bila 16 godina a brak sam napustila prije 2 godina. U toku braka rodila sam troje djece, godišta 1993., 1994. i 1999. Bila sam izložena svim vidovima nasilja a nasilje je počelo još u periodu zabavljanja samo što to ja nisam prepoznala jer se odvijalo pod izgovorom „ljubavi“ zbog koje se javljala ljubomora. U početku to je bilo nasilje zbog toga zašto sam se ovom ili onom javila, da bi prerاسlo u potpunu izolaciju od prijatelja i porodice. U početku to je bili psihičko nasilje koje je prerاسlo u fizičko, pa čak sam bila izložena i repetiranju pištolja u usta dan uoči poroda sa prvim djetetom. Razlozi su uvijek bili banalne prirode, uvijek mi se servirala neka slika „dame“ kako bih trebala da izgledam, da se ponašam, da hodam, da sjedim, da gledam, da jedem, da govorim, da dišem...

Koliko god sam se trudila da postignem tu neku idealnu ženu u koju me je on „htio pretvoriti“ tako se ta slika stalno mjenjala. Ličilo ja na princip šta pa i šargarepe i nikada nisam znala kako će on reagovati. Momenti njegovog bijesa su bili užasavajući, dosta puta sam mislila da su mi to zadnji momenti života, bila sam često izložena i fizičkom nasilju (uglavnom po površini gdje je kosa kako ne bih imala dokaza). Prijetio je smrću meni, djeci, mojoj porodici uz detaljne, vrlo krvave opise, na koji način će svako od nas biti ubijen. Kontinuirane prijetnje, vrijeđanje i omalovažavanje bile su moja svakodnevica. On je bio nasilan i prema djeci a nasilje nadamnom se odvijalo pred njihovim očima. Ja nisam imala nikakvu kontrolu nad svojim životom, pa čak ni kontrolu rađanja, sva kontrola nad mojim životom i potrebama bili su skoncentrisani u njegovim rukama da sam ja stekla imaginarnu sliku njegove svemogućnosti-on je odlučivao o svemu-poput Boga! Izuzetno inteligentan, vrlo manipulitivan, uspjevao je da me drži osam godina u ubjeđenju da ne postoji način da pobjegnem od njega, da će me naći „pa makar pobjegla u Ameriku“! Naravno stalno mi je prijetio da nikada više neću vidjeti djecu ukoliko odlučim da ga napustim, a u više navrata sam pokušala da ga napustim i svaki put sam se vraćala jer je pokušavao na razne načine da me vrati od kajanja, suza, obećanja do ozbiljnih prijetnji. Ja sam bila potpuno uništena, dezorjentisana, uplašena, nesigurna, mislila sam da je stvarno istina da sam glupa, ružna i nesposobna i da je sav problem u meni.

22 Biljana -U braku sam bila punih 26 godina, a supruga sam napustila prije 6 godina. Imamo dvije odrasle kćerke, jedna ima 20 a jedna 19 godina, ali ja više nisam mogla da izdržim.

23 Nevena - U braku sam bila 12 godina, i na samom početku, naišla sam na probleme-muž je bio ljubomoran a posebno je postajao agresivan kada popije. Ja sam mu rodila 4 djevojčice i bila sam stalno izložena optužbama da rađam samo žensku djecu. Cijela njegova porodica je učestvovala u tome.

Informisanje

Kako ste saznali da možete tražiti zaštitu?

- Policija i Centar za socijalni rad
- NVO
- Policija
- putem medija
- Od doktorice
- Od prijateljice
- na drugi način centar za soc rad
- putem medija
- putem medija
- od Centra za socijalni rad
- od članova porodice
- putem medija i u centru za socijalni rad
- od prijateljice
- od doktorice
- Od članova porodice
- od članova porodice
- od prijateljice
- od članova porodice
- od članova porodice
- od prijateljice
- od prijateljice
- od prijateljice

Opišite kratko šta ste saznali o mogućnostima da prijavite nasilje

- Trebaju mi svjedoci, povredni list i informaciju da postoji Sigurna kuća.
- Trebaju mi svjedoci, povredni list i informaciju da postoji Sigurna kuća.
- Rekli su mi da idem u Sigurnu kuću
- Rekli su mi da imam pravo na smještaj u Sigurnu kuću
- Kada sam dovela sedmogodišnjeg sina nakon batina koje je primio od strane oca. Ona me je savetovala da ga prijavim i da odem od njega.
- Pa sve informacije koje sam dobila, dobila sam od NVO-a i CZSR, rekli su mi ako se bilo šta desi da odmah zovem policiju i CZSR i da će oni izaći na teren. Nisu mi rekli o zaštitnim mjerama.
- Jedino kao zaštitu da se sklonim od nasilnika. Nisu mi rekli o zaštitnim mjerama.
- Da mogu dobiti smještaj i svu pomoć u Sigurnoj kući.
- Obavjestili su me o svim mojim pravima kao članice Sigurne kuće.
- Otišla sam u CSR i rekli su mi da će pozvati njega, ali ništa nisu uradili.
- Ja saznala da trebam da ga prijavim na sud i rekli su mi za NVO Laru.
- Ja sam saznala da se mogu obratiti NVO Lari, njima sam sve ispričala, oni su mi rekli da prvo moram podnijeti zahtjev za razvod braka da bi mi oni pomogli. Pomogli su mi savjetima i pravno.

-Kada sam otišla kod inspektorice, ona mi je objasnila proceduru, ali od toga ništa nije bilo jer oni posle prijave nisu procesirali.

-Kada sam zvala policiju rekli su mi da oni ne mogu da izađu na lice mjesta, već da moram lično da dođem i pismeno da podnesem prijavu. Međutim, poslije razgovora sa NVO Larom, odlučila sam da neću da podnesem tužbu za nasilje, jer od toga ne bi dobila ništa osim moralne satisfakcije, a navukla bih velike probleme na svoja leđa, jer ta kazna je preblaga. Saznala sam sve opcije, ali sam se iz straha odlučila samo za brakorazvodnu parnicu.

-Da mogu da zatražim da se moj bivši suprug procesuiru zbog fizičkog napada sa kojim mi je umalo oduzeo život. Da postoji NVO koja mi može pružiti podršku psihičku i pravnu.

-Saznala sam sve o mogućnostima prijave nasilja, koji su postupci za dobijanje starateljstva nad djecom kao i razvoda braka.

-U prvim razgovorima sa policijom i Centrom za socijalni rad saznala sam vrlo malo toga, naviše sam saznala od lokalne nevladine organizacije, uključujući informaciju o privremenoj mjeri dobijanja starateljstva nad djecom do okončanja sudskog postupka.

-Saznala sam da mogu da tražim zabranu pristupa meni i kući jer i dalje nastavlja da mi prijeti, da mogu da ga tužim za nasilje u porodici i da mogu da tražim podjelu imovine jer dok smo živjeli u braku dobar dio imovine je tada stečen. No mene taj dio ne zanima samo da nas ostavi na miru!

-Saznala sam da mogu da tražim zabranu pristupa meni i kući jer i dalje nastavlja da mi prijeti, da mogu da ga tužim za nasilje u porodici i da mogu da tražim podjelu imovine jer dok smo živjeli u braku dobar dio imovine je tada stečen. No mene taj dio ne zanima samo da nas ostavi na miru!

-Saznala sam da mogu da tražim zabranu pristupa meni i kući jer i dalje nastavlja da mi prijeti, da mogu da ga tužim za nasilje u porodici i da mogu da tražim podjelu imovine jer dok smo živjeli u braku dobar dio imovine je tada stečen. No mene taj dio ne zanima samo da nas ostavi na miru!

Prijava nasilja

Šta je dovelo do toga da se obratite za pomoć? Koji događaj je bio presudan? Kome ste se obratili? Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?

1 Danijela - Taj dan je krenuo urnebes, krenulo je od jutarnje kafe sa psovkama i naređivanjem šta trebam da radim, snijeg je padao kao lud a on mi je rekao da snijeg ne smije biti nigdje, da to moram non-stop čistiti. On je onda otišao sa drugom, uveče se vratio sa drugom i govorio mi da sam večeras gotova i pokazivao mi da će me zaklati. Posle toga je rekao da idemo kod komšije na večeru, rekao mi je kako da se obučem. Rekao mi je da se sredim, i otišli smo na večeru. Na večeri mi je govorio da niko ne čuje da će me ubiti i optužio me da imam ljubavnika. Čim smo izašli iz komšijine kuće odmah me je udario, kada smo došli u dvorište udario me je i onesvjestio, vukao me je po stepenicama i odnio u sobu. Tu me je udario i opet onesvjestio me opet, djeca su počela da plaču a đever je sve

to gledao i ništa nije rekao. Rekao mi je ako pozovem policiju da će me zaklati. Posle toga je uzeo rakiju i čašicu i popio je pola litre rakije, posle toga su došli Marijan i njegova žena i rekli mu da napusti kuću. Ja sam htjela da pozovem policiju, a Marijan me je savjetovao da ne zovem policiju jer mu je bilo žao njega. Međutim on je opet ušao u kuću i rekao mi je da će me ubiti ako napustim kućni prag ili nazovem policiju i opet izašao. Nasilje je nastavilo i kada sam otišla iz kuće u Sigurnu kuću, govorio je da će me ubiti, zaklati, baciti bombu na Sigurnu kuću ali pokušavao je i na fin način da me nagovori da se vratim. I danas me prati i prijeti. On djecu viđa kada djeca hoće da se vide sa njim. Centar za socijalni rad insistira na tome da otac mora da viđa djecu, čak iako djeca to ne žele.

2 Gordana - Bio je petak ujutru, otišao je u grad, čitav dan nije bio kući, u 5 časova sam ga nazvala i pitala kada će kući i tada mi je rekao da je kod druga da će doći. Došao je u 6 časova i pitao kod koga sam bila i odakle mi mobilni, ja sam mu rekla da nemam mobilni i da sam ga zvala sa kućnog fiksnog telefona, on mi je onda rekao da sam kurva i počeo da me bije. Ja sam izletila iz kuće i pobjegla u Sigurnu kuću. Kada sam došla u Sigurnu kuću rekli su mi da ne mogu tu da prenoćim večeras već da prijavim to i dođem sutra. Prespavala sam kod rođaka, i prijavila sutra to nasilje i onda su me smjestili u Sigurnu kuću.

3 Milena - Mene je muž pretukao i pretio da će me ubiti. Tada je uzeo telefon i nazvao policiju i rekao da će me ubiti. Policija me je odvela iz kuće. Posle toga sam otišla u stan ali on je svaki dan dolazio ispred stana, tako da je policija non stop dežurala ispred mog stana. Onda sam posle 9 mjeseci otišla u Sigurnu kuću.

4 Tamara - Muž se vratio iz inostranstva, a prije odlaska je otišao i ostavio nas bez dinara i zbog toga sam ja prodala gvožđe da bi preživjeli. Kad je došao napao me je zbog toga, pokušali smo da mu objasnimo i ja i kćerke, međutim on nije to dozvoljavao. Tri, četiri dana smo ćutali, ništa nismo pričali. Četvrti dan me je nakačio što nisam skuvala krmadi i tada me je udario par puta. Ja sam otišla u wc, da nisam on bi nastavio da me tuče. Narednih sedam dana nismo pričali, sedmog dana kada se vratio iz grada rekao mi je da ako hoću da živim sa njim moraću da plaćam stanarinu 20km, struju, hranu, vodu. Meni je to bilo smiješno a i mojim kćerkama, na šta je on meni opsovao mrtvu majku, a ja njemu nisam smjela na to da odgovorim. To me posebno boli, jer je moja majka bukvalno ga hranila i gledala ga kao sina. Na kraju sam mu rekla da i ja njemu jebem majku, kada sam mu to rekla on je počeo da me bije, kada me je uhvatio za glavu i pokušao da mi glavu nabije u zid, tada je moja kćerka skočila i odgurnula ga, ja sam pobjegla u sobu. Tada sam shvatila da ja ne mogu više tako, jer za svaku sitnicu mogu dobiti batine, jer moram da pazim šta pričam, kako se ponašam, kakve je volje. Kćerka me je posle toga zvala da dođem kod nje, inače ona je udata ali ja sam to odbila. Pozvala sam policiju zajedno sa kćerkom, policija je došla kod nas i mi smo im ispričali sve šta se desilo. Policija nije zapisala šta je prethodilo ovom nasilju, već samo da je došlo do nesuglasica i nasilja. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Na žalost policajac koji je došao kod mene, kako sam kasni-

je saznala bio je isto nasilnik i tukao svoju ženu. Vjerovatno zato i nije napisao sve u zapisniku, već onako uopšteno, što je išlo u korist mog muža. U Centru za socijalni rad su me primili jako lijepo i osjećala sam se jako prijatno, pokušali su da nas pomire, međutim ja sam odbila jer sam bila ubjeđena da će me biti a ni on nije bio zainteresovan za to već je rekao da će podnijeti zahtjev za razvod braka. Ja sam rekla da ne smijem kući ići više, jer se plašim, posle toga su me smjestili u Sigurnu kuću 3 mjeseca.

Sudinica je saslušala njega i puštala ga da priča, čak je i vrijeđao mog oca pred njom, kada sam pokušala da zamolim nju da prekine da mi vrijeđa oca pred njom, ona mi je rekla da ga ne prekida. Osjećala sam se jako loše jer sam po mom shvatanju prošla gore nego on, jer on je za psovanje moje majke i za to što me je tukao dobio kaznu od 200 km a ja za to što sam mu opsovala majku posle njegove psovke sam dobila 150 km kaznu. Pitala sam sudinicu kada se sve to završilo da li se ovdje sudi žrtvi ili nasilniku, ona mi je odgovorila da sam i ja počinila prekršajno djelo.

5 Jelena - Ja i dalje ne mogu da zaboravim kada mi je sina krvnički prebio samo zato što se nije obrisao dovoljno brzo posle tuširanja. Posle toga sam ja njega prijavila u policiju i otišla sa djecom u Sigurnu kuću. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Posle doktorice ja sam otišla u policiju i prijavila sam ga. Policajci su bili jako korektni. Posle toga smo otišli u Centar za socijalni rad i tad mi je rečeno da će mi sin sigurno otići u Sigurnu kuću jer je zlostavljan, posle toga sam otišla po kćerke i otišli u Sigurnu kuću. Imala sam osjećaj da mi veruju. On je njima kupio po igračku i čokoladu kada je došao da ih vidi u Centru za socijalni rad i to po savjetu koji je dobio iz socijalnog rada, meni je to bilo odvratno jer za 16 godina on im nikada nije kupio ni žvaku. Oni su pokušali po svaku cijenu da nas ponovo spoje, bez obzira na to kako će nama biti u takvoj porodici.

6 Tijana - Posle godinu dana sam se vratila kući, ali on je nastavio sa starim ponašanjem. Ja sam jednog dana otišla sa njim i djecom do vikendice da radimo, kada smo pili kafu počeo je da mi psuje oca, kada sam mu rekla da mi ne psuje oca jer je on mrtav jer kako bi bilo da mu ja majku opsujem koja je isto mrtva. On je posle toga mene uhvatio i počeo da udara sa štapom, uspjela sam da se otmem i pobjegnem i odem kući, kćerka je htjela da ode kući da mi pomogne ali on joj nije dao. Tada sam odlučila da ga napustim zauvijek jer više to nisam mogla da trpim. Kada su oni došli kući tražio je da spremim ručak, ja sam mu rekla da neću i da ću ga napustiti. Sve svoje povrede sam skrivala, jer me je bilo sramota. On bi me vrijeđao pred komšijama iako sam ga molila da makar pred njima to ne radi, da nam se ne smiju makar oni. Nismo imali neka velika primanja, ali bez obzira na to on nije posebno brinuo o djeci. Kada sam otišla kod prijateljice vidjela je tragove na ruci i napala me što ja to trpim i odmah je pozvala svog kuma koji je policajac. Kada je on došao pitao me je da li sam ga ranije prijavljivala, ja sam rekla da jesam ali bez nekih efekata, on bi samo platio kaznu i nastavio po svome. On me je smjestio posle toga u Sigurnu kuću zajedno sa 3 maloljetne djece, a 2 je ostalo sa njim. Posle toga zvao me je sin koji je ostao i rekao mi je da mi se

najstariji sin objesio. Boravak u Sigurnoj kući pomogao mi je puno jer iako sam bila odvojena od 2 sina ipak sam se osjetila prijatno tu, napokon kao porodica. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Imala sam osjećaj da mi vjeruju.

7 Aleksandra - Kada je napao mog oca zvala sam policiju i CZSR, tada su me uputili na NVO a oni su me uputili u Sigurnu kuću. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Policiju nije zanimalo to, tek kada sam ja zaprijetila da ću objaviti u medijima sve oni su odreagovali. Smatram da su mi vjerovali ali ih nije interesovalo.

8 Stefana - Posle napada sa nožem odlučila sam da tako ne može, pozvala sam policiju, pa su policija i NVO dan posle toga me smjestili u Sigurnu kuću.

Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo? Policija nije ništa preduzimala, nije ih interesovalo ništa. Zahvaljujući NVO sam se spasila.

9 Mija - On je uzeo hljeb koji sam ja napravila, rekao da mu se ne sviđa i bacio mi ga je na glavu. To je bila kap koja je prelila čašu, a takođe me je izbacio iz spavaće sobe. Obratila sam se prvo svojoj tetki za pomoć, a onda policiji, a policija je došla sa njim po mene. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Policija se ponašala kao da mi ne vjeruje, već su mene optuživali kao da sam ja nasilnik, a ne suprug. To je moj suprug iskoristio da me u njihovom prisustvu vrijeđa na što su se oni smijali. Oni su nazvali CZSR koji nas je saslušao i na kraju sam odvedena u Sigurnu kuću.

10 Zorana - Pokušala sam se ubiti sa tabletama, nisam vidjela nikakav izlaz, jer sam se obraćala policiji dva puta, ali oni nisu ništa uradili (ja sam ih molila da me povedu i da mi pomognu da izvedem dijete, a oni ne samo da to nisu uradili već su mom suprugu rekli da sam ja njih pozvala, a istina je da je to uradila moja prijateljica). Tada je došla moja komšinica i našla me je u tom stanju obamrlosti. Ona me je odvela u svoje auto i odvezla u prvu ambulantu prethodno pitavši moga muža da li će me on voziti jer mi je loše, na šta je on odgovorio da ga ne zanima. Posle toga što su me uspjeli spasiti, ja sam se vratila kući. On je nastavio sa nasiljem i ja sam nazvala CZSR koji je brzo reagovao i došli su po mene i smjestili su me Sigurnu kuću sa djetetom. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO regovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Što se tiče NVO, tu sam imala podršku dok mi policija nije dala nikakvu podršku. Nakon izlaska iz Sigurne kuće u kojoj sam bila 10 dana, vratila sam se ponovo mužu jer je moja kćerka prebacivala krivicu na mene, da sam kriva što sam napustila njenog oca, bježala iz škole, i ja zbog nje sam se vratila ponovo njemu.

11 Dragana - Kada sam počela da radim, nasilje je postalo češće i to pred djecom. Ona su počela da se povlače u sebe, u školi su to primetili i savjetovali da probamo da riješimo te probleme koje imamo. Kada sam shvatila da će sve to

imati poguban uticaj na djecu odlučila sam da se razvedem. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO reagovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Kad sam bila u CSR, oni nisu uopšte obavjestili policiju za nasilje. Moj muž je meni prijetio da nikada više neću vidjeti djecu, da mi neće dozvoliti da odem od njega, a mene je centar okrivio za sve. Posle centra sam predala tužbu, ćerka je već otišla samnom, a za sina sam rekla da bih voljela da i sin ide samnom, ali da ga ne želim natjerati da ide samnom, a centar je u svom izveštaju naveo da ja nisam dobra majka. Od NVO sam dobila podršku, smjestili su me u Sigurnu kuću.

12 Svetlana - Obratila sam za pomoć zbog teške materijalne situacije Centru za socijalni rad, a oni su mi dali 50 KM pomoći i to je to. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO reagovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Imala sam razumjevanje od strane suda, koji je prepoznao moje zdravstveno stanje (primam inzulin, operisala karcinom dojke, 2 infrakta i 2 moždana udara). Od socijalnog rada i NVO Lare sam dobila podršku i razumjevanje. Sad čekam prinudnu naplatu alimentacije. Nisam dobila nita od zajedničke imovine, sudska policija je bila na naem imanju i zaključila da nemam pravo na ništa od imovine, a ja sam zatekla u kući samo krevet i nešto malo namještaja kada sam došla da živim sa njim.

13 Kosara - Psihičko stanje, jednostavno nisam mogla više. Doveo je oca u pomoćnu zgradu, i tražio od mene da se brinem o njegovom ocu dok on skita po gradu sa drugim ženama. Tada sam se obratila Centru za mentalno zdravlje, Centru za soc. rad i posle toga NVO Lari. A, prvi put sam se obratila prije 10 godina Centru za soc. rad jer bi otišao iz kuće, a ne bi nam ostavio ni marke, nisam imala para djetetu da dam da jede u školi. A, zadnji put sam se posle nasilja obratila policiji, tj. moj sin je zvao policiju i tad je pokrenuta brakorazvodna parnica. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO reagovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Imala sam osećaj da me svi podržavaju i vjeruju mi. I ja sam zbog teškog zdravstvenog stanja trazila podelu imovine, ali za sad ništa se ne događa.

14 Ljubica - **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO reagovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Policija je jako loše i nekorektno postupala. Svi moji pokušaji da nešto uradim preko institucija su zavrili neuspješno. Policajci su zažmurili na konstantno kršenje mojih prava. Ja živim jako teško, a on mom sinu kaže kada ga pita da mu da nešto para da- nema sitno. Sud me je isto tako razočarao. Jedino mi je NVO Lara pružila stvarno podršku i pomoć, a što se tiče svih ostalih institucija sam jako razočarana.

15 Marina– Kada sam ga napustila slao mi je poruke kojima mi je pretio, ali nikad skroz otvoreno već riječima koje samo ja razumijem. Kada sam napustila kuću, on je prijetio mojoj porodici, da će nas poklati, pobiti itd. Na osnovu sinovljevih komentara, shvatila sam da me povremeno prati.

16 Maša - Kada se jednom vratio kući i napao me pitajući gde sam bila, a ja sam čitavo vrijeme bila kući i brinula se o njegovoj majci. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO reagovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Kada sam se prvo obratila NVO Lara nisu mi pružili pomoć, jer su mi rekli da prvo moram da prijavim policiji to, ali ja to nisam smela da uradim jer sam se plašila njega. Imala sam osjećaj da mi vjeruju. Policija mi je rekla da oni ne mogu ništa, jer nisam na vrijeme prijavila nasilje i modrice su nestale, pa samim tim nemam dokaza.

17 Jovana - Zbog mog psihičkog stanja, bila sam došla do toga da plaćem 24 h, obratila sam se na nagovor svoje majke. **Kako su službenici/policija/aktivisti NVO reagovali? Da li ste imali osjećaj da vam vjeruju? Šta se dalje događalo?** Ja sam bila u Centu za socijalni rad, i tražila sam uputnicu za psihijatra, ali kada sam bila kod njega imala sam utisak da ga nije bilo briga, da samo gleda kada će završiti. Uz njihovu pomoć (NVO Lara) sam uspjela da se natjeram da upišem školu njemačkog jezika.

18 Mirjana - Razlog zašto sam se prvi put obratila policiji je pokušaj ubistva i to ispred očiju moje maloljetne djece. Tada sam odlučila da zatražim pomoć i da se zbog ozbiljnih prijetni meni i mojoj porodici obratim policiji. Moj bivši suprug nije iskazao kajanje niti se povukao pred policijom već je i dalje nastavio sa nasilničkim ponašanjem. Policija je zaista postupila sa puno pažnje i razumjevanja i pomogli su mi da se povežem sa lokalnom NVO koja radi na suzbijanju nasilja u porodici. Imala sam osjećaj da mi vjeruju, ali isto tako sam stekla utisak da me gledaju sa sažaljenjem jer je moj slučaj jako komplikovan tj. suprug je previše uticajan.

19 Maja - Ja se za sada nisam nikome drugom obratila nego NVO-i jer se za sada samo želim informisati i ujedno ostaviti zapis o ovome što mi se dešava kako bi u slučaju nečega postojao trag o nasilju nadamnom. Naišla sam na puno razumjevanje i podršku od strane organizacije, a razlog je kada me izbacio iz auta u vožnji i kada sam se bila ozbiljno povrijedila.

20 Nađa - Iako sam se u više navrata pokušavala da ga napustim (tačnije pet puta) i svaki put iznova se vraćala (najviše zbog prijetnji da će pobiti sve moje članove porodice, braću i roditelje, ukoliko ga napustim kao i djecu), zadnji slučaj nasilja bio je presudan-tada sam ga definitivno napustila. Te večeri došao je iza jedan sat noći i pozvao me na telefon da izađem ispred kuće. Ja sam izašla, odveo me je u štalu i rekao da se skinem gola. Bila je zima ali morala sam tako da uradim. Vezao me je lancima govoreći mi da sam krava i da će me on ubiti. Mazao me je balegom, udarao tupim dijelom sjekire uz stalno govorenje da će me noćas ubiti. To je trajalo možda oko dva sata kada je otiša da donese pušku da me dokrajči, ja sam taj momenat iskoristila i pobjegla kod komšija koji su pozvali policiju. U policiji sam dobila punu podršku i u ostalim institucijama i nevladinoj organizaciji ali centar za socijalni rad je radio sve protiv mene i moje djece. Na kraju sam se jedva uspjela da se izborim za moje dvoje djece, dok je jedno dijete ipak dodjeljeno ocu.

21 Bojana - Kad sam se prvi put obratila policiji oni su nastupili prilično skeptično, kao da sam ja kriva za to što mi se dešava a razlog je bio u tome što je on rekao da će da me ubije jer ja ga varam sa njegovim prijateljom. Tukao me je danima, izbacivao iz kuće pa vraćao, i na kraju sam uspjela da pobjegnem. Tada sam ga prijavila policiji a nakon toga sam krenula u postupak razvoda. Prvih nekoliko dana sam se krila da me ne nađe, samo da prijavim u policiji kao i u drugim institucijama da ukoliko mi se nešto desi da znaju da je to on uradio kao i da pokrenem brakorazvodnu parnicu.

22 Biljana - Kad sam se prvi put obratila policiji oni su nastupili prilično skeptično, kao da sam ja kriva za to što mi se dešava a razlog je bio u tome što je on rekao da će da me ubije jer ja ga varam sa njegovim prijateljom. Tukao me je danima, izbacivao iz kuće pa vraćao, i na kraju sam uspjela da pobjegnem. Tada sam ga prijavila policiji a nakon toga sam krenula u postupak razvoda.

23 Nevena – Kad sam se prvi put obratila policiji oni su nastupili prilično skeptično, kao da sam ja kriva za to što mi se dešava a razlog je bio u tome što je on rekao da će da me ubije jer ja ga varam sa njegovim prijateljom. Tukao me je danima, izbacivao iz kuće pa vraćao, i na kraju sam uspjela da pobjegnem. Tada sam ga prijavila policiji a nakon toga sam krenula u postupak razvoda.

Nasilje ste prijavili (koliko puta je prijavljivano nasilje – odgovori su bili ponuđeni)

- više puta prije nego što su preduzete bilo kakve mjere
- jednom i odmah je pokrenut postupak
- jednom i odmah je pokrenut postupak
- jednom i odmah je pokrenut postupak
- dva puta prije nego što je policija preduzela mjere
- više puta prije nego što su preduzete bilo kakve mjere
- više puta prije nego što su preduzete bilo kakve mjere
- više puta prije nego što su preduzete bilo kakve mjere
- Dva puta sam se obraćala ali nije nikakava sankcija pokrenuta protiv njega.
- Dva puta sam se obraćala ali nije nikakava sankcija pokrenuta protiv njega.
- Nije bilo prijavljeno, jer mi nisu dozvolili ni njegova porodica ni on.
- jednom i odmah je pokrenut postupak
- Iako sam prijavila nasilje policija nije reagovala, jer je prijava navodno bila zastarjela, iako je nasilje vršeno i nad mojim djetetom.
- Iako se obraćala policija za pomoć, oni su joj rekli da je zakasnila sa prijavom
- jednom i odmah je pokrenut postupak
- samo u NVO
- jednom i odmah je pokrenut postupak
- dva puta prije nego što je policija preduzela mjere
- dva puta prije nego što je policija preduzela mjere
- dva puta prije nego što je policija preduzela mjere

Sa kojom namjerom ste tražili pomoć?

- kažnjavanje nasilnika
- zbrinjavanje/zaštita od fizičkog nasilja
- Samo da me ostavi na miru.
- zbrinjavanje/zaštita od fizičkog nasilja
- zbrinjavanje/zaštita od fizičkog nasilja
- razvod, kažnjavanje nasilnika, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja,
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja, radi podrške u pronalaženju posla
- pomoć u sređivanju partnerskih odnosa
- razvod
- dobijanje alimentacije
- razvod
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- zbrinjavanje, zaštitu od fizičkog nasilja
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- da se informišem o svim mogućnostima u slučajevima razvoda i prijave
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja, kažnjavanje nasilnika
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja
- razvod, zbrinjavanje i zaštita od fizičkog nasilja

Da li ste u tome imali podršku nekoga iz okruženja?

- DA – od cijele moje i njegove familije.
- NE
- Od sinova i familije
- Prijateljice i kćerke
- Muževljeva tetka
- Prijateljica i njen kum koji je policajac
- Od porodice
- Ne
- Samo od moje tetke
- Samo od komšije
- Sestre
- NE
- Od svih, komšija, porodice
- Od porodice
- Od porodice
- od prijateljice
- NE
- NE
- komšija

- Da, od prijateljice
- od prijateljice
- od prijateljice

Kako danas žive⁹⁸

Koji je vaš sadašnji bračni status?

- Razvod u toku
- Živi odvojeno od partnera
- Razvedena
- Ostala u braku, ali ne žive skupa
- Ostala u braku
- Razvedena
- Razvedena
- Razvedena
- Razvod u toku
- Ostala u braku/vezi
- Razvedena
- Razvedena
- Razvod u toku
- Razvedena
- Razvod u toku
- Razvod u toku
- Razvedena
- Razvedena
- Ostala u braku
- Zasnovala novi brak/vezu
- Razvod u toku
- Razvod u toku
- Razvod u toku

Smještaj - gdje danas živite?

- podstanarski smještaj
- u kući/stanu koji se vodi na muža
- podstanarski smještaj
- kod svoje rodbine
- u kući koja se vodi ½
- podstanarski smještaj
- kod svoje rodbine
- podstanarski smještaj
- podstanarski smještaj
- podstanarski smještaj

⁹⁸ Napomena: potpuno poštovan redosljed sagovornica, na prva dva pitanja sve su odgovorile, ostali odgovori su navodeni ako ih je bilo

- podstanarski smještaj
- u kući prijatelja
- u kući koja se vodi na muža
- podstanarski smještaj
- kod svoje rodbine
- podstanarski smještaj
- podstanarski smještaj
- kod svoje rodbine
- u kući/ stanu koja se vodi na muža
- u kući u svom vlasništvu
- kod svoje rodbine
- kod svoje rodbine
- kod svoje rodbine

Kako je riješeno pitanje povjere djece, ako je brak razveden? Da li redovno primete alimentaciju i da je iznos alimentacije dovoljan?

- U toku je brakorazvodna parnica.
- Djeca žive sa mnom, alimentacija je određena u visini 250 km za troje djece od čega on nije nikad ništa platio.
- Dobila sam alimentaciju u iznosu od 180 km, smatram da to nije dovoljno. Alimentaciju sam dobila tek posle pet godina.
- Dobila sam alimentaciju od suda 160KM, ali nikad nije platio ni jednu marku.
- Ne primam alimentaciju, jer je dijete punoljetno.
- U fazi procesa jer je jedno dijete maloljetno.
- Djeca su povjerena meni, sud je dosudio alimentaciju od 200 KM, jer se vođio kao nezaposlen, s tim što on ne poštuje tu odluku.
- Iako sam jasno navela da želim djecu i borim se za njih, iako je moj suprug pokušao u njihovom prisustvu da me ubije, DJECA SU POVJERENA MOME SUPRUGU!
- Dvoje djece je povjereno meni a jedno njemu i on ne daje nikakvu alimentaciju.
- Brakorazvodna parnica je u toku i ne primam još alimentaciju jer se on žalio na prvostepenu odluku suda gdje je maloljetno dijete povjereno meni a njemu je određeno da plaća 30% od primanja alimentaciju
- Brakorazvodna parnica je u toku i ne primam još alimentaciju jer se on žalio na prvostepenu odluku suda gdje je maloljetno dijete povjereno meni a njemu je određeno da plaća 30% od primanja alimentaciju
- Brakorazvodna parnica je u toku i ne primam još alimentaciju jer se on žalio na prvostepenu odluku suda gdje je maloljetno dijete povjereno meni a njemu je određeno da plaća 30% od primanja alimentaciju

Ako ste ostali u braku, da li je nasilje prestalo?

-Posle napuštanja nisam imala niti željela kontakt sa njim, pokušao je da me nagovori da se vratim ali nisam željela i rekla mu da ako me bude ponovo kontaktirao da ću zvati policiju.

-Da, uslovna osuda na zatvor i liječenje od alkohola su razlozi trenutnog mira po mom mišljenju.

-Samo fizičko nasilje je prestalo, ali ne i ekonomsko i psihičko kao ni seksualno.

-Kad sam se razvela nasilje je prestalo.

-U toku je brakorazvodna parnica, ali nasilje je prestalo tek kada je izreknuta privremena mjera.

-Nasilje nije prestalo i nakon napuštanja očeve kuće.

-Nasilje nije prestalo, ono i dalje traje istom žestinom, kćerke me nagovaraju da napustim bračnu zajednicu.

Šta smatrate danas svojim najvećim problemima?

-Najveći problem mi je sloboda kretanja i strah da li će me napasti. I da zadržim djecu.

-Sloboda kretanja i podjela imovine

-Sloboda kretanja

-Nezaposlenost

-Strah da će se ponoviti taj događaj i to što sam ekonomski zavisna jer sam podigla kredit i ne mogu da isplatim njega a ni on mene. A moja porodica mi nije pružila nikakvu podršku.

-Najveći problem mi je što nemam posao, ni ja ni djeca.

-Moj najveći problem sada je kako djecu izvesti na pravi put, sve ostalo je manje bitno.

-Moj najveći problem je to što nemam svoj krov nad glavom i što nemam para, iako radim većinu para ode na komunalije i stanarinu. I to što mi sin nema pristojnog posla.

-Moj najveći problem je to što sam ostala bez svega što sam 30 godina stvarala kao i nerazumjevanje djece što sam napustila muža jer smatraju da je to normalno ponašanje od oca.

-Nezaposlenost, jer zbog toga moram da ostanem u toj nasilnoj zajednici.

-Najveći problem mi je to što nemam komunikaciju sa sinom.

-Neimaština, bolest koju sam dobila zbog takog života, nemam posla, imovinu.

-Podjelu imovine.

-Nezaposlenost mene i mog starijeg sina.

-Pitanje egzistencije, posla

-Zaposlenje, da imam od čega da živim i ja i moja djeca.

-Ekonomsku ovisnost.

-Što mi djeca nisu povjerena i što mi se onemogućava svaki normalan kontakt sa njima.

-Što još uvijek živim u toj zajednici, što nisam skupila hrabrost da ga napustim.

- Što još uvijek jedno dijete živi snjim.
- Što nisam uspjela da se dovoljno ekonomski osamostalim.
- Što nisam uspjela da se dovoljno ekonomski osamostalim.

Koja vrsta pomoći je potrebna ženama koje trpe nasilje?

- Psihička pomoć, pokušat joj pomoći ekonomski da nađe posao i smještaj.
- Smještaj
- Ne postoji sitemsko uređenje rješavanja problema u porodici.
- Boravak u Sigurnoj kući smatram da je bio jako koristan, jer smatram da je jako bitan taj psihološki aspekt, da pričamo o tome.
- Nekakav privremeni smještaj, ne tipa Sigurne kuće, već da se omogući da žena započne novi život, da se zaposli, da se osamostali.
- Najpotrebnija im je ekonomska pomoć, da imaju od čega da žive, da mogu da se školuju.
- Mislim da je materijalna pomoć jako bitna, veća informisanost žena o njihovim pravima i mogućnostima.
- Finansijska sigurnost i mogućnost da same zarađujemo dovoljno za život i informacije o njihovim pravima i mogućnostima.
- Najviše psihološka pomoć, da mi se poslože sve kockice koje su bile razbacane u mojem glavi. Jer ja nisam znala ko sam, šta sam, jer nisam znala više da li sam ja tome kriva ili nisam pa sam i sama počela vjerovati da sam zaslužna za sve to nasilje.
- Mislim da je to psihološka pomoć, bar za mene.
- Najvažnije su institucije, da su malo ažurnije i da bolje reaguju.
- Rješavanje stambenog zbrinjavanja žrtve nakog napuštanja nasilne porodice, uposlenje.
- Ekonomska neovisnost, da ono što smo stekli zajedno da se pošteno podijeli.
- Psihička podrška je vrlo bitna, jer je potrebno osnažiti ženu.
- Krov nad glavom i finansijska sredstva.
- Da imaju podršku, da se mogu povjeriti nekome, razgovarati sa nekim, onda ekonomska egzistencija, da čovjek može da živi od nečega, da radi nešto.
- Ekonomska stabilnost.
- Pravna i ekonomska pomoć, pravna da startno ne dozvole da se krše njihova prava a ekonomska da se mogu fizički odvojiti od nasilnika i započeti nesmetan život bez nasilja.
- Prvenstveno psihološka, ali i ekonomska.
- Prvenstveno psihološka i validne informacije, siguran smještaj ali i ekonomska neovisnost.
- Sigurna kuća, kao i besplatna pravna pomoć i zastupanje pred sudom ali da pruže žrtvi stvarnu podršku upotpunosti se unoseći u problem!
- Sigurna kuća, kao i besplatna pravna pomoć i zastupanje pred sudom ali da pruže žrtvi stvarnu podršku u potpunosti se unoseći u problem!

Osnovni podaci o ispitanicama⁹⁹

- 1 Danijela – Modriča (1976, srednja škola, zanimanje kuvarica, radi na crno, razvod u toku)
- 2 Gordana – Modriča (1953, srednja škola, zanimanje domaćica, radi na crno)
- 3 Milena – Modriča (1949, nepotpuna OŠ, domaćica, nezaposlena)
- 4 Tamara – Banjaluka (1967, OŠ, domaćica)
- 5 Jelena – Banjaluka (1973, viša škola, ekonomistica, zaposlena)
- 6 Tijana – Banjaluka (1962, nepotpuna OŠ, domaćica, poljoprivrednica, nezaposlena)
- 7 Aleksandra – Banjaluka (1971, viša škola, inženjerka rada i menadžmenta, zaposlena)
- 8 Stefana – Banjaluka (1971, OŠ, zanimanje domaćica, zaposlena)
- 9 Milja – Banjaluka (1964, OŠ, domaćica, nezaposlena)
- 10 Zorana – Banjaluka (1975, srednja škola, nezaposlena)
- 11 Dragana – Banjaluka (1967, srednja škola, zanimanje adm.pravni tehničarka, nezaposlena)
- 12 Svetlana – Bijeljina (1962, OŠ, zanimanje obučar, nezaposlena)
- 13 Kosara – Bijeljina/Ugljevik (1962, srednja škola, rudarska tehničarka, nezaposlena)
- 14 Ljubica – Bijeljina (1957, srednja škola, farmaceutska tehničarka, nezaposlena)
- 15 Marina – Bijeljina (1958, fakultetsko obrazovanje, dipl. novinarka, radi povremene poslove na crno)
- 16 Maša – Bijeljina (1959, OŠ, domaćica, radi povremeno na crno)
- 17 Jovana – Bijeljina (1981, srednja škola, konobarica, radi na crno)
- 18 Mirjana – Gacko/Hercegovina (1965, srednja škola, ekološka tehničarka po zanimanju, radni angažman – poljoprivrednica)
- 19 Maja – Trebinje (1961, viša škola, medicinska tehničarka, zaposlena)
- 20 Nađa – Bileća/Hercegovina (1967, srednja škola, trgovkinja, zaposlena – radi na crno)
- 21 Bojana – Ljubinje/Hercegovina (1970, fakultetsko obrazovanje, ekonomistkinja, zaposlena)
- 22 Biljana – Trebinje (1958, OŠ, domaćica, nezaposlena)
- 23 Nevena – Trebinje (1963, srednja škola, zaposlena, zanimanje – konobarica)

⁹⁹ Sva imena su izmišljena i ne upućuju ni na koji način na stvarne intervjuisane osobe koje su iznosile svoja iskustva sa nasiljem koje su preživele.

ANEKS

Reference

Batler Džudit, *Psihički život moći, teorija pokoravanja*, Centar za medije i komunikaciju. Beograd. 2012

Burdije Pjer, *Vladavina muškarca*, Univerzitet Crne Gore, Podgorica. 2001

Carmen Vives-Cases, Gaby Ortiz-Barreda, Diana Gil-Gonzalez, u:
Mapping violence against women laws in the world: an overview of state commitments, Public Health Research Group, University of Alicante, Alicante, Spain; CIBER Epidemiología y Salud Pública (CIBERESP), Spain; Observatory of Public Policies and Health, Spain

<http://jech.bmj.com/content/64/6/474.extract>

Pristupljeno 29 oktobra 2010

Goffman Erving, *Kako se predstavljamo u svakodnevnom životu*, Geopetika, Beograd. 2000

Gros Elizabet, *Promenljiva tela*, Centar za ženske studije, Beograd. 2005

Halpern Katrin, *Identitet (i), pojedinac, grupa, društvo*, Clio, Beograd. 2009

Ikanović V., *Rad za opšte dobro na slobodi u krivičnom zakonodavstvu RS, Kriminal, državna reakcija i harmonizacija sa evropskim standardima*, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd 2013

Izveštaj o rezultatima monitoringa sudskih procesa za krivično djelo nasilje u porodici, „*Krivična odgovornost i sankcionisanje počinilaca nasilja u porodici*“, Misija OSCE u BiH

http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022017152706bos.pdf

Izveštaj o sprovođenju Strategije za borbu protiv nasilja u porodici u Republici Srpskoj za 2012. godinu, Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske

<http://www.vladars.net/sr-SP/Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/media/vijesti/Documents/Izveštaj%20o%20sprovođenju%20Strategije%20za%20borbu%20protiv%20nasilja%20u%20porodici%20u%20Republici%20Srpskoj%20za%202012%20fv%2004%2003%2020.pdf>

Jovanović S., *Zahtevi Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, Kriminal, državna reakcija i harmoniza-

cija sa evropskim standardima, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd 2013

Kalender Ute, Queer u Nemačkoj, 187 – 206. *Queer u Europi, suvremene studije*,

Ed, Downing Lisa & Gillett Robert. Udruženje Zagreb Pride, Zagreb. 2013

Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, 2006, *Zaključni komentari Bosna i Hercegovina, CEDAW/C/BIH/CO/3*

<http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/preporuke/preporuke%20Un%20tijelima/08%20CEDAW%20Zakljucni%20komentari.pdf>

Krivična odgovornost i sankcionisanje počinitelaca nasilja u porodici, Misija OSCE u BiH, Sarajevo 2011

http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2012022017152706bos.pdf

Mitrović Lj., *Nasilje u porodici prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici RS iz 2012. godine*, Kriminal, državna reakcija i harmonizacija sa evropskim standardima, Institut za sociološka i kriminološka istraživanja, Beograd 2013

Mršević Z., Kvalitativna analiza medijskog izveštavanja o nasilju nad ženama u Srbiji. Beograd, Program Ujedinjenih nacija za razvoj. 2013

Mršević Z., Ženoubistvo i samoubistvo ubice. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 51, 3:69:84. 2013

Mršević Z., Analiza izveštavanja medija o nasilju nad ženama u 2012. godini, 90 – 102. Ed., Macanović S., *Godišnji Izveštaj Opservatorije za praćenje nasilja prema ženama 2012*. Autonomni Ženski centar, Beograd. 2013

Mršević Z., *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd 2014

Petrić N., Vidović G., Zigić R., *Analiza uskladenosti zakona o zaštiti od nasilja (RS) sa međunarodnim standardima*, Fondacija Udružene žene, Banjaluka, 2012

http://www.unitedwomenbl.org/images/stories/docs/analiza_uskladenosti_zakona_o_zastiti_od_nasilja_sa_medjunarodnim_standardima.pdf

Pravo na sudjenje u razumnom roku, zbirka presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima protiv BiH, Hrvatske, Srbije, Makedonije i Slovenije, Centar za ljudska prava, Sarajevo 2009

<http://www.hrc.unsa.ba/zbirkapresuda/PDFS/zbirkapresuda.pdf>

Praćenje i analiza krivičnih postupaka i sudske prakse u oblasti seksualnog i rodno zasnovanog nasilja u Republici Srpskoj, završni izvještaj i analiza, „Udružene žene“ Banja Luka i „Lara“ Bijeljina, 2011

http://www.unitedwomenbl.org/images/stories/docs/pracenje_krivicnih11.pdf

Radulović, L. *Pol/rod i religija, Konstrukcija roda u narodnoj religiji Srba*, Beograd, Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet. 2009

Rich Adriene, *Prisilna herteroseksualnost i lezbejska egzistencija*, Kontra, Zagreb. 2002

Saopštenje, Mreže Žene protiv nasilja, 19. 12. 2014. Beograd.

Spasić Ivana, *Sociologija svakodnevnog života*, Beograd, Zavod za udžbenike. 2004

World Pulse's online community and newswire where grassroots women leaders and supporters of women's initiatives from over 150 countries.

Novinski članci

Hercegovci sve češće tuku svoje supruge

<http://www.klix.ba/vijesti/crna-hronika/nevesinjac-pretukao-suprugu/131128026> 14.12.2013.

Hercegovci sve češće malteretiraju svoje žene <http://bilecatraconlajn.blogspot.com/2013/11/hercegovci-sve-cesce-maltretiraju-svoje.html#more>, 17.12.2013.

Vukosavlje - Ubio punicu, ranio suprugu

http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Vukosavlje-Ubio-punicu-ranio-suprugu/lat/117071.html 19.12.2013

Ljubomorni muž ubio punicu i ranio suprugu, http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Knezevo-Pokusao-ubiti-trudnu-suprugu-i-povrijedio-sina/lat/129702.html 19.12.2013

Dalibor Mitrović ranio trudnu suprugu i sina <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Dalibor-Mitrovic-ranio-trudnu-suprugu-i-sina-204204.html> 23.12.2013

Bijeljina - ubio sebe pa suprugu http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Bijeljina-Ubio-suprugu-pa-sebe/lat/136333.html 26.12.2013

Kneževo - Pokušao ubiti trudnu suprugu i povrijedio sina
http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Knezevo-Pokusao-ubiti-trudnu-suprugu-i-povrijedio-sina/lat/129702.html 29.12.2013

Bijeljina - Ubio suprugu pa sebe http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Bijeljina-Ubio-suprugu-pa-sebe/lat/136333.html 03.01.2014

U pomahnitalom ubio suprugu, zapalio auto, pa se ubio <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/U-pomahnitalom-pohodu-ubio-suprugu-zapalio-auta-pa-se-ubio-213580.html> 03.01.2014

Suprugu usmrtio daskom za meso http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Suprugu-usmrtio-daskom-za-meso/lat/138946.html 04.01.2014

Napao suprugu i maloljetnu djecu a onda ih isterao iz kuće
<http://www.avaz.ba/vijesti/iz-minute-u-minutu/napao-suprugu-i-maloljetnu-djecu-a-onda-ih-istjerao-iz-kuce> 04.01.2014

Fizički napao nevjenčanu suprugu, tastu polupao automobil, <http://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Fizicki-napao-nevjencanu-suprugu-tastu-polupao-automobil-174851.html> 05.01.2014

Trebinje: Prijavljen da zlostavlja majku, http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Trebinje-Prijavljen-da-zlostavlja-majku/lat/110093.html 06.01.2014

Jezero: Ubio pogrešnu ženu, pa pucao sebi u glavu, http://www.glassrpske.com/hronika/crna_hronika/Jezero-Ubio-pogresnu-zenu-pa-pucalo-sebi-u-glavu-FOTO/145012.html 09.01.2014

Fizički napao ženu suprugu nanijevši joj tjelesne povrede
<http://www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/fizicki-napao-suprugu-nanijevsi-joj-tjelesne-povrede> 10.01.2014

Drama u Mravićima: Izudarao suprugu čekićem a zatim sam sebi odsekao polni organ, <http://vijesti.in.rs/vijesti/drama-u-mravi%C4%87ima-izudarao-suprugu-%C4%8Deki%C4%87em-potom-sam-sebi-amputirao-polni-organ> 07.02.2014

Propisi

Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 49/03, 70/06, 73/10)

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici; *Službeni glasnik RS* 118/05, 17/08

Zakon o krivičnom postupku sa izmjenama i dopunama. *Službeni glasnik RS*, br. 100/09

Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, stupio na snagu, *Službeni glasnik RS*, br. 01-101-10

Porodični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br. 01-633/02

Odluke suda

95 0 K 014862 11, Osnovni sud Trebinje

95 0 K 010201 11, Osnovni sud Trebinje

95 0 K 014057 11, Osnovni sud Trebinje

95 0 K 013648 11, Osnovni sud Trebinje

95 0 K 011711 11, Osnovni sud Trebinje

80 0 K 013222 09, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 009162 09, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 021589 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 022337 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 027791 11, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 026455 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 027790 11, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 022609 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 028661 11, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 024851 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 027959 11, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 015868 09, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 024915 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 022911 10, Osnovni sud Bijeljina

80 0 K 017391 09, Osnovni sud Bijeljina

89 0 K 019796 10, Osnovni sud Doboj

85 0 K 019644 11, Osnovni sud Doboj

71 0 K 068250 09, Osnovni sud Banjaluka

71 0 K 060165 09, Osnovni sud Banjaluka

71 0 K 060165 11, Osnovni sud Banjaluka

89 1 K 021863 11, Osnovni sud Sokolac

71 0 K 089259 10, Osnovni sud Banjaluka

95 0 K 015406 11, Osnovni sud Trebinje

95 0 K 014183 11, Osnovni sud Trebinje

Upitnici

Upitnik za policiju (Banjaluka, Bijeljina, Modriča (žena, policija), Modriča, Trebinje)

Upitnik za socijalne radnike (CSR Banjaluka, CSR Bijeljina, CSR Trebinje)

Upitnik za javne tužioce (OT Bijeljina, Trebinje, Doboj)

Upitnik za sudove (Bijeljina, Modriča, Trebinje)

Upitnik za žrtve nasilja (Modriča, Banjaluka, Bijeljina, Gacko, Trebinje, Bi-leća, Ljubinje)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.624(497.6) (082)

177.8(497.6) (082)

МРШЕВИЋ, Зорица, 1954-

Nasilje i mi - domaće nasilje u Republici Srpskoj / Zorica Mršević. - Beograd : Institut društvenih nauka , 2014 (Smederevo : Newpress). - 202 str. ; 24 cm "Završna studija projekta 'Pravna regulativa tretmana žrtava domaćeg nasilja u Republici Srpskoj'" --> kolofon. - Tiraž 300. - Iskustva - priče žena koje su preživjele nasilje : str. 164-196. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Summary. - Bibliografija: str. 197-202.

ISBN 978-86-7093-156-5

а) Насиље - Република Српска - Зборници

COBISS.SR-ID 212366092

